

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIV VA O'RTA MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI**

SAMARQAND DAVLAT UNIVERSITETI

**Amaliy matematika va informatika fakulteti
“Axborotlashtirish texnologiyalari” kafedrası
5110700 – Informatika o'qitish metodikasi
yo'nalishining 4-kurs talabalari uchun**

WEB DIZAYN

O'QUV-USLUBIY MAJMUA

SAMARQAND-2019

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY VA O'RTA
MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI**

Samarqand davlat universiteti

“Axborotlashtirish texnologiyalari” kafedrası

Nurmamatov Mehridin Qahramonovich

Amaliy matematika va informatika fakulteti
“Axborotlashtirish texnologiyalari” kafedrası
5110700 – Informatika o'qitish metodikasi
yo'nalishining 4-kurs talabalari uchun

Samarqand-2019

Mundarija

Fanning annotatsiyasi	4
Ishchi o'quv reja	5
Fanning o'quv dasturi	8
Fanning ishchi o'quv dasturi	14
Kalendar – tematik reja	20
Ta'lim texnologiyasi: Mashg'ulotlarning pedagogik texnologiyasi	25-36
Mashg'ulotlarning texnologik xaritasi	36-47
Nazorat materiallari: Topshiriqlar mazmuni	47
ON, YaN testlari.	48
Yozma ish va og'zaki nazoratlar savollari (variantlar)	55
O'quv materiallari : Maruza matni	77
Masala va mashqlar to'plami.	190
Amaliyot va laboratoriya mashg'ulotlarining ishlanmalari va tavsiyanomalar	201
Tarqatma materiallar (referat, adabiyotlar, baholash mezonlari, xorijiy manbalar).	235
Atamalar, Ilova	236

Annotatsiya

Kadrlar tayyorlash Milliy dasturining asosiy maqsadlaridan biri talabalarni kerakli o'quv adabiyotlari, ma'ruza matnlari va hokozolar bilan ta'minlash bo'lib, bu masala hozirgi davrning dolzarb masalalaridan biri hisoblanadi.

Oliy ta'limning Davlat ta'lim standartiga ko'ra "Informatika o'qitish metodikadikasi" ta'lim yo'nalishida o'qitiladigan "web dizayn" fani dasturi web sahifa tayyorlashda zarur bo'ladigan: html tili, java script dasturlash tili, php tili, kompyuter tarmoqlari, Internet texnologiyalari yuzasidan boshlang'ich tushunchalarini o'z ichiga olgan bo'limlaridan tashkil topgan.

Web dizayn fani tabiiy fundamental fanlar majmuasiga taalluqli bo'lib, talabalar uni 4-kurs VII-VIII semestrida o'rganishadi.

"Web dizayn" fanining bosh muhim vazifasi, talabalarga "Pegagogik web dizayn", "Komputerlarning texnik va dasturiy ta'minoti", "Dasturlash asoslari", "Tizimli va amaliy dasturlar", "Komputer tarmoqlari". "Komputer viruslari va antivirus dasturlari", "Axborotlarni arxivlash" kasbi shunga o'xshash bir qator fundamental bilimlarni muvaffaqiyatli o'zlashtirish uchun zarur bo'ladigan tayanch bilimlarni beradi.

Hozirgi kunda bu masalani hal qilish uchun bir qancha chora tadbirlar amalga oshirilgan bo'lib, lekin bular muammoni to'liq yechish uchun yetarli emas. Shuning uchun ushbu ma'ruzalar matni "web dizayn" fanini o'rganayotgan talabalarga yetarli ma'lumotlarni berish niyatida yozilgan.

"Web dizayn" fanidan o'quv uslubiy majmua "informatika o'qitish metodikasi" ta'lim yo'nalishida ta'lim olayotgan 4-kurs talabalari uchun mo'ljallangan.

**OLIV VA O'RTA MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI
SAMARQAND DAVLAT UNIVERSITETI**

“TASDIQLAYMAN”
O'quv ishlari bo'yicha prorektor
_____ prof. A.Soleev

“___” _____2019 yil

WEB DIZAYN

**FANINING
ISHCHI O'QUV DASTURI**

Bilim sohasi:	100000 –Gumanitar
Ta'lim sohasi:	110000 –Pedagogika
Ta'lim yo'nalishi:	5110700 – Informatika o'qitish metodikasi

Samarqand – 2019

Fanning ishchi o'quv dasturi o'quv, ishchi o'quv reja va o'quv dasturiga muvofiq ishlab chiqildi.

Tuzuvchilar:

Nurmamatov M.Q- SamDU «Axborotlashtirish texnologiyalari» kafedrasida assistenti.

Taqrizchilar:

Urunbayev E. – SamDU, «Amaliy matematika va dasturiy kompleks» kafedrasida, dotsenti.

Qobilov S. - SamDU, «Axborotlashtirish texnologiyalari» kafedrasida dotsenti

Ishchi o'quv dasturi «Axborotlashtirish texnologiyalari» kafedrasining 2019 yil «__» avgustidagi __-sonli yig'ilishida muhokama qilindi va fakultet kengashida tasdiqlash uchun tavsiya qilindi.

Kafedra mudiri:

prof. I.Jumanov

Ishchi o'quv dasturi SamDU “Amaliy matematika va informatika” fakulteti kengashida muhokama etilgan va foydalanishga tavsiya qilingan (2019 yil «__»_____ __-sonli majlis bayonnmasi)

Fakultet kengashi raisi:

Babayarov A.I.

Fakultet uslubiy kengashi raisi:

Sh.Mamatov

Kelishildi:

O'quv-uslubiy boshqarma boshlig'i:

B.Aliqulov

Kirish

Mazkur ishchi o'quv dasturi bakalavriat yo'nalishi: 5110700 – Informatika o'qitish metodikasi yo'nalishida taxsil olayotgan talabalarning o'zlashtirishi lozim bo'lgan bilimlari va unga qo'yiladigan talablar asosida tuzilgan bo'lib, bo'lajak fan o'qituvchisi egallashi kerak bo'lgan bilimlar va ko'nikmalar majmuini o'z ichiga oladi:

Ushbu dastur Web dizaynda foydalaniladigan asosiy va zamonaviy dasturlash tillari, ularning tuzilishi va ulardan foydalanish metodlari, xar bir dasturning afzalligi va kamchiligi, fanning rivojlanish tendensiyasi, istiqboli hamda respublikamizdagi bu borada olib borilayotgan ishlar va olinayotgan natijalarning Web dizaynsohasida foydalaniladigan dasturlash tillari istiqboliga ta'siri masalalarini qamraydi.

O'quv fanining maqsadi va vazifalari

Fanni o'qitishdan maqsad – talabalarga kliyent tomonida, hamda server tomonida turgan holda Web dizaynning asosiy tushunchalari, tuzulishi, ishlatish ko'lami va ulardan foydalanish usullari bo'yicha yo'nalish profiliga mos bilim, ko'nikma va malaka shakllantirishdir

Fanning vazifasi – talabalarga HTML gipertekst tili asoslari, Web-sahifa va ma'lumotlar bazasiga Web-interfeyslarni dasturlash uchun JavaScript, PHP dasturlash tillarini o'rgatishdan iborat.

Fan bo'yicha talabalarning bilimiga, ko'nikma va malakasiga qo'yiladigan talablar

«Web dizayn» o'quv fani o'zlashtirish jarayonida amalga oshiriladigan masalalar doirasida bakalavr:

- Internet asoslari, algoritm tushunchasi va hych bo'lmaganda bitta dasturlash tilini, hamda dasturlash texnologiyalarini bilishi kerak;
- Talaba Internet asoslari, dasturlash va algoritmik tillari, dasturlash texnologiyalari ko'nikmalariga ega bo'lishi kerak;
- Talaba hozirda keng tarqalgan va ommalashgan Web-saxifalarni tahlil qilish; ulardan foydalana olish; Web-saxifalarni yaratishda dasturlash tilini to'g'ri tanlay bilish; dasturlash tillaridan samarali foylanish malakalariga ega bo'lishi kerak.

Fanning o'quv rejasidagi boshqa fanlar bilan o'zaro bog'liqligi va uslubiy jihatdan uzviy ketma-ketligi

«Web dizayn» fani asosiy ixtisoslik fani bo'lib, 8-semestrda o'qitiladi. Dasturni amalga oshirish o'quv rejasida rejalashtirilgan «Informatika», «Internet asoslari», «Dasturlash tillari», «Dasturlash texnologiyalari» va boshqa fanlaridan yetarli bilim va ko'nikmalarga ega bo'lishlik talab etiladi.

Fanning ishlab chiqishdagi o'rni

Hozirda barcha soxalarga axborot texnologiyalari jiddat bilan kirib bormoqda, shuningdek, ta'lim sohasida ham. Barcha davlat muassasalari, korxonalari va boshqa soha xodimlarini ishini avtomatlashtirish ishlari olib borilmoqda. Har bir korxonada o'zining Web-sahifalarini ishlab chiqishmoqda. Internetda elektron do'konlar, xaritalar, muzeylar va boshqalar ishlab chiqilmoqda.

Shuning uchun Web dizaynga talablar o'sib bormoqda. Kundan-kunga Web-sahifalarni yaratishning yangi texnologiyalari ishlab chiqilmoqda va bu soha shiddat bilan rivojlanib kelmoqda. Shuning uchun ushbu fan asosiy ixtisoslik fani hisoblanib, ishlab chiqarish texnologik tizimining ajralmas bo'g'inidir.

Fanni o'qitishda zamonaviy axborot va pedagogik texnologiyalar

Talabalar Web dizayn fanini o'zlashtirishlari uchun o'qitishning ilg'or va zamonaviy usullaridan foydalanish, yangi informasion-pedagogik texnologiyalarni tadbiq qilish muhim ahamiyatga egadir. Fanni o'zlashtirishda darslik, o'quv va uslubiy qo'llanmalar, ma'ruza matnlari, tarqatma materiallar, elektron materiallar, zamonaviy axborot texnologiyalar, stendlar lokal hisoblash tarmoqlaridan foydalaniladi.

Asosiy qism

Fanni o'qitishda zamonaviy axborot va pedagogik texnologiyalar

Talabalarning fanni muvafaqiyatli o'zlashtirishi uchun o'qitishning ilg'or va zamonaviy usullaridan foydalanish, yangi axborot-pedagogik texnologiyani tadbiq etish muhim ahamiyatga egadir. Fanni o'zlashtirishda darslik, o'quv va uslubiy qo'llanmalar, ma'ruza matnlari, tarqatma materiallar, elektron materiallar, plakatlardan foydalaniladi.

Ma'ruza va amaliy mashg'ulotlarda mos ravishda ilg'or pedagogik va kompyuter texnologiyalardan foydalaniladi.

O'quv jarayonida fanni o'tish sifatini belgilovchi quyidagi holatlar e'tiborga olinadi: yuqori ilmiy darajada dars berish, muammoli ma'ruzalar o'qish, darslarni savol-javob tarzda qiziqarli tashkil qilish, ilg'or pedagogik texnologiyalardan va multimedia vositalardan foydalanish, tinglovchilarni undaydigan, o'ylantiradigan muammolarni ular oldiga quyish, erkin muloqot yuritishga, ilmiy izlanishga jalb qilish.

«Web dizayn» kursini loyihalashtirishda quyidagi asosiy konseptual yondoshuvlardan foydalaniladi:

Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim. Bunda kelgusidagi mutaxassis faoliyati bilan bog'liq o'qitish, masalalar, mavzular ishchi dasturda ko'rilishi kerakligi nazarda tutilgan.

Tizimli yondoshuv. «Amaliy matematika va informatika» ta'lim yo'nalishining barcha belgilari mujassam etilishi, barcha fanlarning o'zaro bog'langanligi va ta'lim texnologiyasining yaxlitligi nazarda tutilgan.

Faoliyatga yo'naltirilgan yondoshuv. Mazkur dasturda kelgusidagi mutaxassis sifatlarini shakllantirish, aktivlashtirish va uning barcha qobiliyati va tashabbuskorligini ochishga etibor berilgan.

Dialogik yondoshuv. Fanning amaliyot darslarida shaxsning o'z-o'zini faollashtirish, o'zini ko'rsata olish kabi ijodiy faoliyatlarini rivojlantirish nazarda tutilgan.

Xamkorlikdagi ta'limni tashkil qilish. Talabalarning quyilgan masala yechimlarini olishda birgalikdagi ishlashni joriy etish zarurligi e'tiborga olingan.

Muammoli ta'lim. Ta'lim oluvchi faoliyatini aktivlashtirish uchun fan dasturi bilan bog'liq qiziqarli mavzular muhokama qilinishligi, bunda ilmiy bilimning obyektiv qarama-qarshiligi, uni hal etish usullari, amaliy faoliyatga ularni qo'llash masalalarni muhokama qilish nazarda tutilgan.

Axborotni taqdim qilishning zamonaviy vositalari va usullarini qo'llash – yangi kompyuter va axborot texnologiyalarni o'quv jarayoniga qo'llash.

O'qitishning mavzulari va texnikasi. Ma'ruza, muammoli ta'lim, keys-texnologiya, pinbord, paradoks va loyihlash usullari, amaliy ishlar.

O'qitishni tashkil etish shakllari. Dialog, muloqot, xamkorlik, o'zaro o'rganishga asoslangan frontal, kollektiv va guruh.

O'qitish vositalari. Darslik, ma'ruza matni, elektron kitob, elektron o'quv qo'llanmalar, elektron o'yinlar va shu bilan bir qatorda kompyuter va axborot texnologiyalari.

Kommunikasiya usullari. Tinglovchilar bilan operativ teskari aloqaga asolangan bevosita o'zaro munosabatlar.

Teskari aloqa usullari va vositalari: kuzatish, blis-so'rov, oraliq, joriy, yakuniy nazorat tahlili.

Boshqarish usullari va vositalari: o'quv mashg'uloti bosqichlarini belgilab beruvchi texnologik xarita ko'rinishidagi o'quv mashg'ulotlarini rejalashtirish, quyilgan maqsadga erishishda o'qituvchi va tinglovchining birgalikdagi xarakati, auditoriya mashg'ulotlari va mustaqil ishlar nazorati.

Monitoring va baholash. Kurs ohirida test topshiriqlari yoki yozma ish varinatlari bo'yicha talabalar bilimlari baholanadi.

Ayrim mavzular bo'yicha talabalar bilim baholash test asosida va kompyuter yordamida bajariladi. Internet tarmog'idagi rasmiy iqtisodiy ko'rsatkichlaridan foydalaniladi, tarqatma materiallar tayyorlanadi, tayanch so'z va iboralar asosida oraliq va yakuniy nazoratlar o'tkaziladi.

Web dizayn fanidan mashg'ulotlarning mavzular va soatlar bo'yicha taqsimlanishi.

№	Mavzular nomi	Jami soat	Ma'ruza	Amaliyot	Laborat oriya	Mustaqil ta'lim
1.	HTML asoslari. HTML teglari. Umumiy tuzilishi va qo'llanilishi. Ishlash prinsipi. Teglarning tasnifi. Teglarning afzalliklari va qo'llanilish o'rni. Turlari. Vazifalari.	28	6	6	12	10
2.	PHPga kirish va uni o'rnatish. Qisqacha tarixi. PHP xarakteristikalar. Sistema darajasining xavfsizlik vositalari.	44	8	8	14	18
3.	Front Page dasturi haqida asosiy ma'lumotlar. Dasturning asosiy oynalari, menyusi, komponentlari. Master va shablonlar bilan ishlash va web-sahifa yaratish. Dasturning asosiy oynalari, menyusi, komponentlari. Master va shablonlar bilan ishlash va	18	4	4	4	6

	web-sahifa yaratish.					
4.	Macromedia Dreamweaver dasturi haqida asosiy ma'lumotlar. Dasturning asosiy oynalari, menyusi, komponentlari. Macromedia Dreamweaver dasturning asosiy oynalari, menyusi, komponentlari.	18	4	4	4	6
5.	Zamonaviy web-muharrirlar yordamida web-sahifalar yaratish. Macromedia Flash muhitida interfaol animatsiyalar yaratish.	18	4	4	4	6
	Jami	126	26	26	38	70

Asosiy qism: Fanning uslubiy jihatdan uzviy ketma-ketligi

Asosiy qismda (ma'ruza) fanni mavzulari mantiqiy ketma-ketlikda keltiriladi. Har bir mavzuning mohiyati asosiy tushunchalar va tezislari orqali ochib beriladi. Bunda mavzu bo'yicha talabalarga DTS asos yetkazilishi zarur bo'lgan bilim va ko'nikmalar to'la qamrab olinishi kerak.

Asosiy qism sifatiga qo'yiladigan talab mavzularning dolzarbligi, ularning ish beruvchilar talablari va ish bajarish ehtiyojlariga mosligi, mamlakatimizda bo'layotgan ijtimoiy-siyosiy va demokratik o'zgarishlar, iqtisodiyotni erkinlashtirish, iqtisodiy-huquqiy va boshqa sohalardagi islohatlarning ustuvor masalalarini qamrab olish hamda fan texnologiyalarning so'ngi yutuqlari e'tiborga olinishi tavsiya etiladi.

Ma'ruza mashg'ulotlari Web dizayn to'g'risida umumiy ma'lumotlar

Web dizayn faniga kirish. Fanning rivojlanish tendensiyalari. Web dizaynda foydalaniladigan asosiy dasturlar to'g'risida umumiy ma'lumotlar. Web dizayn sohasidagi respublikamizdagi ijtimoiy-iqtisodiy islohatlar natijalari va ilm-fan, texnika va texnologiya yutuqlari. Web dizaynning asosiy vazifalari. HTML asoslari. HTML xujjatiga JavaScriptni kiritish. Java Script operatorlari, funksiyalari, metodlari va obyektlari. JavaScript xodisalarini qayta ishlash va interaktiv formalar. PHP ga kirish. PHPning asosiy sintaksisi, ma'lumot turlari, o'zgaruvchi, ifoda va operatsiyalar.

Adabiyotlar: A1, A2, A3, A4, A5, A6, Q 1, Q2.

Web dizayn nazariyasi va xisoblash asoslari

Web dizaynnazariyasi asoslari: HTML-xujjat, HTML teglari, formalari, obyektlari, jadvallari, freymilari. HTML-xujjatni yaratish. Stil. CSS. JavaScript asoslari. JavaScriptni HTML-xujjatga kiritish. Ma'lumot turlari. O'zgaruvchi. Ifoda. Operator. Funksiya. Metod. Obyekt. Interaktiv forma. Cookiefayllari. JavaScript xavfsizligi. Web-sahifa. Web-sayt. Web-server. World Wide Web. Razmetka tillari: HTML, XML, XHTML, WML. Ssenariya tillari. "klient-server" texnologiyasi. PHP asoslari.

Adabiyotlar: A2, A3, A5, Q1, Q2.

HTML asoslari

HTML razmetkalari. HTML razmetkalari (HEAD, TITLE, BASE (URL bazasi), ISINDEX (qidiruv shabloni), META (metainformasiya), LINK (umumiyssilkalar), STYLE(stillar), SCRIPT (skriptlar)) to'g'risida umumiy ma'lumotlar. HTML razmetkalarini sinflanishi va ishlatilish ko'lami. HTML razmetkalarini umumiy tuzilishi. HTML razmetkalari o'rni va vazifalari.

HTML teglari. Umumiy tuzilishi va qo'llanilishi. Ishlash prinsipi. Teglarining tasnifi. Teglarining afzalliklari va qo'llanilish o'rni. Turlari. Vazifalari.

Forma va obyektlar. Umumiy tasnifi, tuzilishi va qo'llanilishi. Turlari va vazifalari.

Jadvallar va freymilari. Tuzilishi va ishlatilish ko'lami. Afzallik va kamchilik tomonlari. Web-sayt sahifalarni yaratishda ulardan foydalanish. Ularning turlari va ishlatilishi.

Adabiyotlar: A1, A2, A3, A4, A5, A6, Q2, Q3, Q4, Q5, Q6.

PHP

PHPga kirish va uni o'rnatish. Qisqacha tarixi. PHP xarakteristikalarini. Sistema darajasining xavfsizlik vositalari. Ilova darajasining xavfsizlik vositalari. Egiluvchanligi. PHP konstruksiyasini asoslari. Teglar. Kommentariyalari va ularning turlari.

Asosiy sintaksis. Ma'lumot turlari. O'zgaruvchilar. Operatorlar. Ma'lumotlarni boshqarish tuzilmasi. Massivlar. Obyektlar. Mantiqiy qiymatlar. Identifikatorlar. O'zgaruvchi turlari. Funksiya parametrlari. O'zgarmalar. Ifodalar.

№	Ma'ruza mavzusi	Soat
1	HtmL asoslari	
1.1	HTMlning asosiy elementlari	2
1.2	HTML da formalar	2
1.3	HTML da freymilari va ob'ektlar	2
2	PHP ga kirish	
2.1	PHP. Server tomondan dasturlash. PHP ga kirish. PHP ni o'rnatish va testlash.	2
2.2	PHP asosiy tuzulishi. Ma'lumotlar tiplari. Ifodalar. Jarayonlarni boshqarish.	2
2.3	PHP da satrlar bilan ishlash	2
2.4	PHP da massivlar bilan ishlash	
	Jami	14

3	Front Page, Macromedia Dreamweaver, Macromedia Flash	
3.1	Front Page dasturi haqida asosiy ma'lumotlar. Dasturning asosiy oynalari, menyusi, komponentlari. Master va shablonlar bilan ishlash va web-sahifa yaratish.	2
3.2	Dasturning asosiy oynalari, menyusi, komponentlari. Master va shablonlar bilan ishlash va web-sahifa yaratish.	2
3.3	Macromedia Dreamweaver dasturi haqida asosiy ma'lumotlar. Dasturning asosiy oynalari, menyusi, komponentlari.	2
3.4	Macromedia Dreamweaver dasturning asosiy oynalari, menyusi, komponentlari.	2
3.5	Zamonaviy web-muharrirlar yordamida web-sahifalar yaratish.	2
3.6	Macromedia Flash muhitida interfaol animatsiyalar yaratish.	2
	Jami	12

Amaliy mashg'ulot

HTMLda grafikani ishlatish. Atributlar va ularning argumentlari. HTMLda jadvallarni tasvirlash vositalari

Web dizaynning asosiy vazifalari. HTML asoslari. HTML xujjatiga JavaScriptni kiritish. Java Script operatorlari, funksiyalari, metodlari va obyektlari. JavaScript xodisalarini qayta ishlash va interaktiv formalar. PHP ga kirish. PHPning asosiy sintaksisi, ma'lumot turlari, o'zgaruvchi, ifoda va operatsiyalar.

[Adabiyotlar: A1, A2, A3, A4, A5, A6, Q 1, Q2.](#)

HTMLda formalar.

Web dizaynnazariyasi asoslari: HTML-xujjat, HTML teglari, formalari, obyektlari, jadvallari, freymlari. HTML-xujjatni yaratish. Stil. CSS. JavaScript asoslari. JavaScriptni HTML-xujjatga kiritish. Ma'lumot turlari. O'zgaruvchi. Ifoda. Operator. Funksiya. Metod. Obyekt. Interaktiv forma. Cookiefayllari. JavaScript xavfsizligi. Web-sahifa. Web-sayt. Web-server. World Wide Web. Razmetka tillari: HTML, XML, XHTML, WML. Ssenariya tillari. "kliyent-server" texnologiyasi. PHP asoslari.

[Adabiyotlar: A2, A3, A5, Q1, Q2.](#)

PHP da foydalanish

PHPga kirish va uni o'rnatish. Qisqacha tarixi. PHP xarakteristikalarini. Sistema darajasining xavfsizlik vositalari. Ilova darajasining xavfsizlik vositalari. Egiluvchanligi. PHP konstruksiyasini asoslari. Teglar. Kommentariyalar va ularning turlari.

Asosiy sintaksis. Ma'lumot turlari. O'zgaruvchilar. Operatorlar. Ma'lumotlarni boshqarish tuzilmasi. Massivlar. Obyektlar. Mantiqiy qiymatlar. Identifikatorlar. O'zgaruvchi turlari. Funksiya parametrlari. O'zgaruvchilar. Ifodalar.

Amaliy mashg'ulotlarni tashkil etish bo'yicha ko'rsatma va tavsiyalar
Amaliy mashg'ulotlarda talabalar turli Webdasturlash tillarini o'rganadilar.

Amaliy mashg'ulotlarning taxminiy tavsiya etiladigan mavzular:

1. HTML asoslari
2. JavaScript. Kliyent tomonida dasturlash. JavaScript ni HTML-xujjatga kiritish. JavaScriptda ma'lumot turlari, o'zgaruvchilar, ifodalar va arifmetik operatorlar.
3. JavaScript da ketma-ketlikni boshqaruvchi elementlar bilan ishlash. Shart, sikl, tanlov operatorlari.
4. Funksiya va metodlarni yaratish. Obyetlar va ularning xususiyatlari. String, Array, Date, Math obyektlari.
5. JavaScriptda xujjatning obyektli modeli. window, location, history, document, navigator obyektlari bilan ishlash.
6. Ma'lumot turlari bilan ishlash. O'zgaruvchilar. Ifoda. Operasiyalar.

Amaliy mashg'ulotlarni tashkil etish bo'yicha kafedra professor-o'qituvchilari tomonidan ko'rsatma va tavsiyalar ishlab chiqiladi. Unda talabalar asosiy ma'ruza mavzulari bo'yicha olgan bilim va ko'nikmalarini amaliy masalalar yechish orqali yanada boyitadilar. Shuningdek, darslik va o'quv qo'llanmalar asosida talabalar bilimlarini mustahkamlashga erishish, tarqatma materiallardan foydalanish, ilmiy maqolalar va tezislarni chop etish orqali talabalar bilimini oshirish, masalalar yechish, mavzular bo'yicha ko'rgazmali qurollar tayyorlash va boshqalar tavsiya etiladi.

[Adabiyotlar: A1, A2, A3, A4, A5, A6, Q1.](#)

No	AMALIY MASHG'ULOTLAR	Soat
1	Html asoslari	
1.1	HTMLning asosiy elementlaridan foydalanish	2
1.2	HTML da formalar bilan ishlash	2
1.3	HTML da freymalar va ob'ektlar bilan ishlash	2
2	PHP ga kirish	
2.1	PHP. Server tomondan dasturlash. PHP ga kirish. PHP ni o'rnatish va testlash.	2
2.2	PHPda ma'lumotlar tiplari. Ifodalar. Jarayonlarni boshqarish bilan ishlash	2
2.3	PHP da satrlar bilan ishlash	2
2.4	PHP da massivlar bilan ishlash	
	Jami	14
3	Front Page, Macromedia Dreamweaver, Macromedia Flash	
3.1	Front Page dasturi haqida asosiy ma'lumotlar. Dasturning asosiy oynalari, menyusi, komponentlari. Master va shablonlar bilan ishlash va web-sahifa yaratish.	2
3.2	Dasturning asosiy oynalari, menyusi, komponentlari. Master va shablonlar bilan ishlash va web-sahifa yaratish.	2
3.3	Macromedia Dreamweaver dasturi haqida asosiy ma'lumotlar. Dasturning asosiy oynalari, menyusi, komponentlari bilan ishlash	2
3.4	Macromedia Dreamweaver dasturning asosiy oynalari, menyusi, komponentlari.	2
3.5	Zamonaviy web-muharrirlar yordamida web-sahifalar yaratish.	2
3.6	Macromedia Flash muhitida interfaol animatsiyalar yaratish.	2

	Jami	12
--	-------------	-----------

Laboratoriya mashg'ulotlari

Adabiyotlar: A1; A2; A3; A4; A5; Q1; Q2; Q3; Q4; Q5.

«Web dizayn» fani bo'yicha laboratoriya mashg'ulotlarining kalendar tematik rejasi

№	laboratoriya mashg'ulotlari	Soat
VII semestr		
1	Html asoslari	
1.1	Laboratoriya ishi 1. Masalaning qo'yilishi: HTMLning asosiy elementlaridan foydalanish, formalar, freymalar va ob'ektlar bilan ishlash	2
1.2	Kompyuter sinfida texnologik ishlar	2
1.3	Kompyuter sinfida texnologik ishlar	2
1.4	Hisobot tattorlash va himoya qilish	2
2	PHP ga kirish	
2.1	Laboratoriya ishi 2. Masalaning qo'yilishi: PHP. Server tomondan dasturlash. PHP ga kirish. PHP ni o'rnatish va testlash. PHPda ma'lumotlar tiplari. Ifodalar. Jarayonlarni boshqarish bilan ishlash	2
2.2	Kompyuter sinfida texnologik ishlar	
2.3	Hisobot tattorlash va himoya qilish	2
3.1	Laboratoriya ishi 3. Masalaning qo'yilishi: PHP da satrlar va massivlar bilan ishlash	2
3.2	Kompyuter sinfida texnologik ishlar	2
3.3	Hisobot tattorlash va himoya qilish	2
VII semestrda jami		20
4.1	Laboratoriya ishi 4. Masalaning qo'yilishi: Front Page dasturi haqida asosiy ma'lumotlar. Dasturning asosiy oynalari, menyusi, komponentlari. Master va shablonlar bilan ishlash va web-sahifa yaratish.	2
4.2	Kompyuter sinfida texnologik ishlar	2
4.3	Hisobot tattorlash va himoya qilish	2
5.1	Laboratoriya ishi 5. Masalaning qo'yilishi: Macromedia Dreamweaver dasturi haqida asosiy ma'lumotlar. Dasturning asosiy oynalari, menyusi, komponentlari bilan ishlash	2
5.2	Kompyuter sinfida texnologik ishlar	2
5.3	Hisobot tattorlash va himoya qilish	
6.1	Laboratoriya ishi 6. Masalaning qo'yilishi: Macromedia Flash muhitida interfaol animatsiyalar yaratish.	2
6.2	Kompyuter sinfida texnologik ishlar	2

6.3	Hisobot tatorlash va himoya qilish	2
	VIII semestrda jami	18
	Jami	36

Mustaqil ta'limni tashkil etishning shakli va mazmuni

«Webga yunaltirilgan dasturlash» fani bo'yicha talabanning mustaqil ta'limi shu fanni o'rganish jarayonining tarkibiy qismidir.

Talabalar ayrim mavzularni kengroq o'rganish maqsadida qo'shimcha adabiyotlarni o'qib, referatlar tayyorlaydilar va mashg'ulot rejasi bo'yicha quyilgan masala yechimini modellashtirish, algoritmlarini tuzish va dasturiy vositalarini qo'llash bilan bog'liq savollarni yoritadigan loyihalar tayyorlashadi.

Mustaqil ta'lim natijalari reyting tizimi asosida baholanadi. Buning uchun berilgan vazifalarni tekshirish va baholash amaliy mashg'ulot olib boruvchi o'qituvchi tomonidan amalga oshiriladi. Konspektlarni va mavzularni o'zlashtirish darajasini baholash esa, ma'ruza darslarini olib boruvchi o'qituvchi tomonidan bajariladi. «Webga yunaltirilgan dasturlash» fani bo'yicha mustaqil ish majmuasi barcha mavzularni qamrab olgan va quyidagi mavzular ko'rinishida shakllantiriladi.

Mustaqil ta'limning mazmuni va hajmi

1. HTML jadvallari bilan ishlash
2. HTMLda giper ssilkalar
3. HTML formalar bilan ishlash
4. HTMLda freymmlar
5. Macromedia Dreamweaver dasturi
6. PHP dasturi haqida malumot
7. Macromedia Flash dasturi
8. MySQL ma'lumotlar bazasi
9. Denwer dasturi

Dasturning informasion uslubiy ta'minoti

Mazkur fanni o'qitish jarayonida zamonaviy axborot, pedagogik va kommunikasion texnologiyalarni qo'llash nazarda tutilgan. Bularning asosini zamonaviy kompyuterlar, bilim berish dasturiy vositalari, prezentasiya, vizual laboratoriya, elektron didaktik texnologiyalar tashkil qiladi.

Fanning uslubiy asoslari sifatida amaliy mashg'ulotlarida aqliy xujum, guruhli fikrlash, "ish uyinini" tashkil qilish va boshqa pedagogik texnologiyalardan foydalanish nazarda tutiladi.

«Webga yunaltirilgan dasturlash» fanidan talabalar bilimni reyting tizimi asosida baxolash mezonlari

Fan bo'yicha reyting jadvallari, nazorat turi, shakli, soni, hamda xar bir nazoratga ajratilgan maksimal ball, shuningdek joriy va oraliq nazoratlarning saralash ballari haqidagi ma'lumotlar birinchi mashg'ulotda talabalarga e'lon qilinadi.

Davlat ta'lim standartlariga muvofiq quyidagi nazorat turlari o'tkaziladi.

Joriy nazorat (JN). Talabani fan mavzulari bo'yicha bilim va amaliy ko'nikma darajasini aniqlash va baholash usuli. JN amaliy mashg'ulotlarda og'zaki so'rov, test o'tkazish, suxbat, nazorat ishi, kollokvium, uy vazifalarini tekshirish va shu kabi boshqa nazorat shakllarida o'tkaziladi.

Oraliq nazorat (ON). Semestr davomida o'quv dasturining tegishli (fanning bir necha mavzularini o'z ichiga olgan) bo'limi tugallangandan keyin, talabani nazariy bilim va amaliy ko'nikma darajasini aniqlash va baholash usuli. ON bir semestrda ikki marta o'tkaziladi va shakli (yozma, og'zaki, test va x.k.) o'quv faniga ajratilgan umumiy soatlar hajmidan kelib chiqqan holda belgilanadi.

Yakuniy nazorat (YaN). Semestr yakunida muayan fan bo'yicha nazariy bilim va amaliy ko'nikmalarni talabalar tomonidan o'zlashtirish darajasini baholash usuli. YaN asosan tayanch tushuncha va iboralarga asoslangan "yozma ish" shaklida o'tkaziladi.

ON o'tkazish jarayoni kafedra mudiri tomonidan tuzilgan komissiya ishtirokida muntazam ravishda o'rganib boriladi va uni o'tkazish tartiblari buzilgan hollarda ON natijalari bekor qilinishi mumkin. Bunday hollarda ON qayta o'tkaziladi.

OTM rektorining buyrug'i bilan ichki nazorat va monitoring bo'limi rahbarligida tuzilgan komissiya YaNni o'tkazish jarayonini muntazam ravishda kuzatib boradi va uni o'tkazish tartiblari buzilgan hollarda YaN natijalari bekor qilinishi mumkin. Bunday hollarda YaN qayta o'tkaziladi.

Talabani bilim saviyasi, ko'nikma va malakalarini nazorat qilish reyting tizimiga asosan, talabani fan bo'yicha o'zlashtirish darajasi ballar orqali ifodalanadi.

Talabani semestr davomida o'zlashtirish ko'rsatkichi 100 ballik tizimida baholanadi. Ushbu 100 ball baholash turlari bo'yicha quyidagicha taqsimlanadi:

YaN - 30 ball; JN - 35 ball; ON - 35 ball

Ball	Baho	Talabani bilim darajasi
86-100	A'lo	Ijodiy fikrlay olish; mustaqil mulohaza yurita olish; olgan bilimlarini amalda qo'llay olish; mohiyatini tushuntirish; tushunchalarni bilish, aytib berish, tasavvurga ega bo'lish; xulosa va qaror qabul qilish
71-85	Yaxshi	Mustaqil mulohaza qilish; olgan bilimlarini amalda qo'llay oli; mohiyatini tushuntirish; tushunchalarni bilish, aytib berish, tasavvurga ega bo'lish.
55-70	Qoniqarli	Mohiyatini tushuntirish; tushunchalarni bilish, aytib berish, tasavvurga ega bo'lish.
0-54	Qoniqarsiz	Aniq tasavvurga ega bo'lmaslik, bilmaslik

Fan bo'yicha saralash bali 55 ballni tashkil etadi. Talabani saralash balidan past bo'lgan o'zlashtirishi reyting daftarchasida qayd etilmaydi.

Talabaning o'quv fani bo'yicha mustaqil ishi JN. ON va YaN jarayonida tegishli topshiriqlarni bajarishi va unga ajratilgan ballardan kelib chiqqan holda baholanadi.

Talabaning fan bo'yicha reytingi quyidagicha aniqlanadi $R = \frac{i \cdot \hat{A}}{100}$, bu yerda O' – fan bo'yicha o'zlashtirish darajasi (ball), V – semestrda fanga ajratilgan umumiy o'quv yuklamasi (soat).

Fan bo'yicha JN va ONlariga ajratilgan umumiy ballning 50% saralash bali hisoblanib, ushbu foizdan kam ball to'plagan talaba YaNga kiritilmaydi.

JN va ON turlari bo'yicha 55 ball va undan yuqori ballni to'plagan talaba fanni o'zlashtirgan deb hisoblanadi va ushbu fan bo'yicha YaNga kirmasligi mumkin.

Talabaning semestr davomida fan bo'yicha to'plagan umumiy bali xar bir nazorat turidan to'plagan ballari yig'indisiga teng.

ON va YaN turlari kalendar tematik rejasiga muvofiq dekanat tomonidan tuzilgan reyting nazorat jadvallari asosida o'tkaziladi. YaN semestrning ohirgi ikki xaftasi mobaynida o'tkaziladi.

JN va ON nazoratlarida saralash balidan kam ball to'plagan va uzrli sababalrga ko'ra nazoratda qatnasha olmagan talabaga qayta topshirish uchun navbatdagi shu nazorat turigacha, so'nggi JN va ON uchun esa YaNgacha bo'lgan muddat beriladi.

Talabaning semestrda JN va ON turlari bo'yicha to'plagan ballari ushbu nazorat turlari umumiy balining 50% dan kam bo'lsa yoki semestr JN, ON va YaN bo'yicha to'plagan ballari yig'indisi **55 ball dan kam bo'lsa u akademik qarzdor** deb hisoblanadi.

Talaba nazorat natijalaridan norozi bo'lsa, fan bo'yicha nazorat turi natijalari e'lon qilingan vaqtdan boshlab, bir kun mobaynida fakultet dekaniga ariza bilan murojaat etish mumkin. Bunday holda, dekaning taqdimnomasiga ko'ra, rektor buyrug'i bilan 3 (uch) a'zodan kam bo'lmagan tarkibda apellyasiya komissiyasi tashkil etiladi.

Appelyasiya komissiyasi talabaning arizalarini ko'rib chiqib, shu kunning o'zida xulosasini bildiradi.

Baholashning o'rnatilgan talablar asosida, belgilangan muddatlarda o'tkazilishi, hamda rasmiylashtirilishi fakultet dekani, kafedra mudiri, o'quv-uslubiy boshqarma hamda ichki nazorat va monitoring bo'limi tomonidan nazorat qilinadi.

Talabalar JNdan to'playdigan ballarning namunaviy mezonlari

№	Ko'rsatkichlar	JN ballari		
		maks	1-JN	2-JN
1	Darslarga qatnashganlik va o'zlashtirish darajasi. Amaliy mashg'ulotlardagi faolligi, amaliy mashg'ulot daftarlarning yuritilishi va holati	15	0-7	0-8
2	Mustaqil topshiriqlarining o'z vaqtida va sifatli bajarilishi. Mavzular bo'yicha uy vazifalarining bajarilishi va o'zlashtirish darajasi	10	0-5	0-5
3	Yozma nazorat ishi yoki test savollariga berilgan javoblar.	10	0-5	0-5
Jami JN ballari		35	0-17	0-18

Talabalar ONdan to'playdigan ballarning namunaviy mezonlari

№	Ko'rsatkichlar	ON ballari
---	----------------	------------

		maks	1-JN	2-JN
1	Darslarga qatnashganlik va o'zlashtirish darajasi. Ma'ruza darslaridagi faolligi, konspekt daftarining yuritilishi va to'liqligi	15	0-7	0-8
2	Mustaqil topshiriqlarining o'z vaqtida va sifatli bajarilishi va o'zlashtirishi	10	0-5	0-5
3	Og'zaki savol-javoblar, kollokvium, va boshqa nazorat turlari natijalari.	10	0-5	0-5
Jami JN ballari		35	0-17	0-18

YaN yozma ish shaklida belgilangan bo'lsa, u holda YaN 30 ballik "Yozma ish" variantlari asosida o'tkaziladi.

Agar YaN markazlashgan test asosida tashkil etilgan bo'lib, fan bo'yicha YaN "Yozma ish" shaklida belgilangan bo'lsa, u holda YaN quyidagi jadval asosida amalga oshiriladi.

№	Ko'rsatkichlar	YaN ballari	
		maks	O'zlashtirish oralig'i
1	Fan bo'yicha yakuniy yozma ish nazorati	6	0-6
2	Fan bo'yicha yakuniy test nazorati	24	0-24
Jami		30	0-30

Yakuniy nazoratda "Yozma ish"larni baholash mezonlari

YaN "Yozma ish" shaklida amalga oshirilganda sinov ko'p variantli usulda o'tkaziladi. Har bir variant 4 nazariy savol va 1 amaliy topshiriqdan iborat. Nazariy savollar fan bo'yicha tayanch so'z va iboralar asosida tuzilgan bo'lib, fanning barcha mavzularini o'z ichiga qamrab olgan. Har bir nazariy savol va amaliy topshiriqqa yozilgan javoblar bo'yicha o'zlashtirish ko'rsatkichi 0-6 ball oralig'ida baholanadi. Talaba maksimal 30 ballni to'plashi mumkin.

Yozma sinov bo'yicha umumiy o'zlashtirish ko'rsatkichini aniqlash uchun, variantda berilgan savollarning har biri uchun yozilgan javoblarga quyilgan o'zlashtirish ballari qo'shiladi va yig'indi talabanning YaN bo'yicha o'zlashtirish balli hisoblanadi.

Adabiyotlar.

1. С.В. Глушаков, И.А. Жакин, Т.С. Хачиров Программирование web-страниц. «Феникс», Ростов-на-Дону, «Фолио», Харьков, 2006.
2. Елена Бенкен. PHP, MySQL, XML программирование для интернета. Санкт-Петербург, «БХВ- Петербург» 2007.
3. Кристина Пейтон, Андре Миллер. PHP 5 & MySQL 5. Москва «Бином», 2007.
4. Максим Кузнецов, Игорь Симдянов. MySQL на примерах. Санкт-Петербург, «БХВ- Петербург» 2007.
5. М. Арипов, А. Тиллаев «Веб-сахифалар яратиш технологиялари» Тошкент. 2004.
6. В.Н.Печникова. Создание Web-сайтов без посторонней помощи./под ред.. М.: Технический бестселлер, 2006. -464 с.:ил. М. изд-во Триумф.
7. Миронов Д. Создание Веб- страниц. М.:2000

8. Морган М. Java-2.0-Руководство разработчика. Пер. с англ. М.:2000
9. Том Армстронг. ActiveX: Создание Web-приложений. BHV, Киев, 1998.
10. Игорь Шапошников «Web-сайт своими руками» Москва 2000
11. Д. Кирсанов. «Веб-дизайн» С.Петербург 2001.
12. Х. Вильямсон. «Универсальный Dynamic HTML» М. «Питер» 2004.
13. Д. Лешев. «Создание интерактивного веб-сайта» М. «Питер» 2004.
14. Спейнауэр С., Куэрсиа В. Справочник Web-мастера. - К: "BHV", 1997. - 368 с.
15. Яргер Р., Риз Дж., Кинг Т. MySQL и mSQL. Базы данных для небольших предприятий и Интернета. - СПб: Символ-Плюс, 2000 - 560 с.
16. Холзнер С. Perl: специальный справочник. - СПб: "Питер". 2000. - 496 с.
17. Шварц Р., Кристиансен Т. Изучаем Perl. - К: "BHV", 2000. - 320 с.
18. Ратшиллер Т., Геркен Т. PHP4:разработка Web-приложений.- СПб:Питер, 2001. - 384 с.
19. Томсон Л., Веллинг Л. Разработка Web-приложений на PHP и MySQL. - К.:
20. "ДиаСофт", 2001. - 672 с.
21. Керниган Б.В., Пайк Р. UNIX - Универсальная среда программирования. -М.: Финансы и статистика, 1992 -304 с.
22. Информатика: Учебник/под ред. Н.В. Макаровой. - М.: Финансы и статистика, 2000. -768 с.
23. Информатика. Базовый курс. Учебник для Вузов/под ред. С.В. Симоновича, - СПб.:Питер, 2000.
24. Денисов А., Вихарев И., Белов А.. Самоучитель Интернет. – Спб: Питер, 2001. - 461 с.

Internet va Ziyonet saytlari

1. <http://www.jetinfo.ru/1996/19/1/article19.1996.html>
2. <http://www.jetinfo.ru/1997/4/1/article1.4.1997.html>
3. <http://www.jetinfo.ru/1999/1/1/article1.1.1996.html>
4. <http://www.jetinfo.ru/2002/5/2/article2.5.2002.html>
5. <http://www.intuit.ru>

Ta'lim texnologiyasi

1. Mashg'ulotning pedagogik texnologiyalari. 2. Mashg'ulotning texnologik xaritasi

1 -mavzu	Web dizayn faniga kirish.
-----------------	---------------------------

1.1 Ma'ruza mashg'ulotining pedagogik texnologiyasi

Vaqti: 2 soat	Talabalar soni: 54 nafar
O'quv mashg'ulotining shakli	Kirish, vizual ma'ruza
Ma'ruza mashg'ulotining rejasi	1. Web-sahifa, Web-sayt, Web-server. 2. Разметкали тиллар: HTML, XML, XHTML, WML. 3. Сценарийли тиллар. "клиент-сервер" технологияси
O'quv mashg'ulotining maqsadi: Web dizayn fanini yanada rivojlantirish bo'yicha tadbirlarning mazmun-mohiyati, predmeti, rivojlanish tarixi bo'yicha bilim va malakasini shakllantirish.	
Pedagogik vazifalar: 1. Web dizayn fani bo'yicha: muammolar, izlanishlar yechim-lar haqda tushunchalar berish 2. Web-sahifa, Web-sayt, Web-server tushunchalarini tushuntirib berish. 3. Web dizayn fanining rivojlanish tarixi haqida tushunchalar berish.	O'quv faoliyati natijalari: Talaba: - Web dizayn fani predmeti, tarkibiy qismlari va mazmun-mohiyati bo'yicha tushuncha hosil qiladilar. - Разметкали тиллар: HTML, XML, XHTML, WML tillari va ulardan amalda foydalana olish ko'nikma va malakasini o'zlashtirib oldilar. - Сценарийли тиллар. "клиент-сервер" технологияси bo'yicha ko'nikmalar hosil qiladi
O'qitish uslubi va texnikasi	Vizual ma'ruza, blis-so'rov, bayon qilish, klaster, "ha-yo'q" texnikasi
O'qitish vositalari	Ma'ruzalar matni, proyektor, tarqatma materiallar, grafik organayzerlar.
O'qitish shakli	Jamoa, guruh va juftlikda ishlash.
O'qitish shart-sharoiti	Proyektor, kompyuter bilan jihozlangan auditoriya

1.2. Ma'ruza mashg'ulotining texnologik xaritasi

Bosqichlar, vaqti	Faoliyat mazmuni	
	O'qituvchi	Talaba
1 bosqich. Kirish (10 daqiqa)	1.1. O'quv mashg'ulotining mavzu va rejasini ma'lum qiladi. Erishadigan natijalar bilan tanishtiradi. Mazkur mashg'ulot muammoli tarzda o'tishini e'lon qiladi.	1.1. Eshitadilar va yozib oladilar.
2 bosqich. Asosiy	2.1. Talabalar e'tiborini rejadagi savollar va ulardagi tushuncha-larga	2.1. Eshitadi. Navbat bilan bir-birini takrorlamay

(60 daqiqa)	qaratadi. Blis-so'rov o'tka-zadi. 2.2. Bilimlarni yanada aniqlashti-rish maqsadida B.B.B jadvalini daftarga chizishni taklif etadi. 2.3. Muammoli savollarni o'rtaga tashlaydi va ularni birgalikda o'qishga chorlaydi: 1. Informatika fanining paydo bo'lish asoslari nima? 2. Axborotlar qanday hosil bo'ladi? 3. Hisoblash texnikasining rivojlanish bosqichlari qanday?	atamalarni aytadi, daftarlariga chizadi, jadval-ning 1 va 2 ustunlarini to'ldiradilar. 2.2. O'ylaydi, javob beradi va to'g'ri javobni eshitadi. 2.3. Eslab qoladi, yozadi. Har bir savolga javob berishga harakat qiladi. 2.4. Ta'rifni yozib oladi,
3 bosqich. Yakuniy (10 daqiqa)	3.1. Mavzuga xulosa qiladi. 3.2. Rejadagi natijaga erishishda faol ishtirokchilarni rag'batlantiradi.	3.1. Eshitadilar, o'zlarini to'g'rilyadilar. 3.2. Rag'batlantiriladi.

2 -mavzu	HTML ga kirish
-----------------	----------------

2.1. Ma'ruza mashg'ulotining pedagogik texnologiyasi

Vaqt: 2 soat	Talabalar soni: 54 nafar
O'quv mashg'ulotining shakli	Kirish, vizual ma'ruza
Ma'ruza mashg'ulotining rejasi	1. Xujjat tuzilishi 2. Hujjatning HEAD bo'limi 3. Hujjatning BODY bo'limi
O'quv mashg'ulotining maqsadi: HTML tili haqida tushuncha, uning tana tuzilishi. Html hujjatning tuzilishi tana qismi va sarlavha qismi haqida tushunchalarni shakllantirish.	
Pedagogik vazifalar: 1. Html xujjatning tuzilishi va uning tana qismi haqida tushunchalar berish. 2. Html xujjatning sarlavxa qismi ya'ni hujjatning HEAD bo'limi haqida tushunchalar berish. 3. Html xujjatning tana qismi ya'ni hujjatning BODY bo'limi haqida tushunchalar berish.	O'quv faoliyati natijalari: Talaba: 4. Html xujjatning tuzilishi va uning tana qismi haqida tushunchaga ega bo'lish. 5. Html xujjatning sarlavxa qismi ya'ni hujjatning HEAD bo'limi haqida malakaga ega bo'lish. 6. Html xujjatning tana qismi ya'ni hujjatning BODY bo'limi haqida malakaga ega bo'lish.
O'qitish uslubi va texnikasi	Vizual ma'ruza, blis-so'rov, bayon qilish, klaster, "ha-yo'q" texnikasi
O'qitish vositalari	Ma'ruzalar matni, proyektor, tarqatma materiallar, grafik organayzerlar.
O'qitish shakli	Jamoa, guruh va juftlikda ishlash.
O'qitish shart-sharoiti	Proyektor, kompyuter bilan jihozlangan auditoriya

2.2. Ma'ruza mashg'ulotining texnologik xaritasi

Bosqichlar,	Faoliyat mazmuni
-------------	------------------

vaqti	O'qituvchi	Talaba
1 bosqich. Kirish (10 daqiqa)	1.1. O'quv mashg'ulotining mavzu va rejasini ma'lum qiladi. Erishadigan natijalar bilan tanishtiradi. Mazkur mashg'ulot muammoli tarzda o'tishini e'lon qiladi.	1.1. Eshitadilar va yozib oladilar.
2 bosqich. Asosiy (60 daqiqa)	2.1. Talabalar e'tiborini rejadagi savollar va ulardagi tushuncha-larga qaratadi. Blis-so'rov o'tka-zadi. 2.2. Bilimlarni yanada aniqlashti-rish maqsadida B.B.B jadvalini daftarga chizishni taklif etadi. 2.3. Muammoli savollarni o'rta-ga tashlaydi va ularni birgalikda o'qishga chorlaydi: 1. Texnologiya va texnologik jarayon nima? 2. Axborotlar qanday tasvirlanadi? 3. Axborotlarning o'lchov birliklari qanday?	2.1.Eshitadi. Navbat bilan bir-birini takrorlamay atamalarni aytadi, daftarlariga chizadi, jadval-ning 1 va 2 ustunlarini to'ldiradilar. 2.2. O'ylaydi, javob beradi va to'g'ri javobni eshitadi. 2.3. Eslab qoladi, yozadi. Har bir savolga javob berishga harakat qiladi. 2.4. Ta'rifni yozib oladi,
3 bosqich. Yakuniy (10 daqiqa)	3.1. Mavzuga xulosa qiladi. 3.2. Rejadagi natijaga erishishda faol ishtirokchilarni rag'batlantiradi.	3.1. Eshitadilar, o'zlarini to'g'rilyadilar. 3.2. Rag'batlantiriladi.

3 –mavzu	HTML ning asosiy teglari
-----------------	---------------------------------

3.1. Ma'ruza mashg'ulotining pedagogik texnologiyasi

Vaqt: 2 soat	Talabalar soni: 54 nafar
O'quv mashg'ulotining shakli	Kirish, vizual ma'ruza
Ma'ruza mashg'ulotining rejas	1. Mantiqiy va fizik formatlash. 2. HTML-hujjatni formatlash 3. HTML-hujjatning ichidagi sarlavha teglari.
O'quv mashg'ulotining maqsadi: HTML ning asosiy teglari, html hujjatning mantiqiy va fizik formatlash va HTML-hujjatning ichidagi sarlavha teglari bo'yicha bilim va ko'nikmalarni shakllantirish.	
Pedagogik vazifalar: 1. HTML hujjatning mantiqiy va fizik formatlashi bo'yicha: muammo, izlanishlar yechimlar haqda tushunchalar berish 2. HTML-hujjatni formatlashni tushuntirib berish. 3. HTML-hujjatning ichidagi sarlavha teglari bo'yicha tushunchalar	O'quv faoliyati natijalari: Talaba: 1. HTML hujjatning mantiqiy va fizik formatlashi bo'yicha: ma'lumotlar olish. 2. HTML-hujjatni formatlash malakasini olish. 3. HTML-hujjatning ichidagi sarlavha teglari bo'yicha malakaga ega bo'lish.

berish.	
O'qitish uslubi va texnikasi	Vizual ma'ruza, blis-so'rov, bayon qilish, klaster, "ha-yo'q" texnikasi
O'qitish vositalari	Ma'ruzalar matni, proyektor, tarqatma materiallar, grafik organayzerlar.
O'qitish shakli	Jamoa, guruh va juftlikda ishlash.
O'qitish shart-sharoiti	Proyektor, kompyuter bilan jihozlangan auditoriya

3.2. Ma'ruza mashg'ulotining texnologik xaritasi

Bosqichlar, vaqti	Faoliyat mazmuni	
	O'qituvchi	Talaba
1 bosqich. Kirish (10 daqiqa)	1.1. O'quv mashg'ulotining mavzu va rejasini ma'lum qiladi. Erishadigan natijalar bilan tanishtiradi. Mazkur mashg'ulot muammoli tarzda o'tishini e'lon qiladi.	1.1. Eshitadilar va yozib oladilar.
2 bosqich. Asosiy (60 daqiqa)	2.1. Talabalar e'tiborini rejadagi savollar va ulardagi tushuncha-larga qaratadi. Blis-so'rov o'tka-zadi. 2.2. Bilimlarni yanada aniqlashti-rish maqsadida B.B.B jadvalini daftarga chizishni taklif etadi. 2.3. Muammoli savollarni o'rtaga tashlaydi va ularni birgalikda o'qishga chorlaydi: 1. Sanoq sistemalaridan foydalanish asoslari nima? 2. Qanday sanoq sistemalari bor? 3. Sanoq sisatemalarida qanday amallar bajariladi?	2.1.Eshitadi. Navbat bilan bir-birini takrorlamay atamalarni aytadi, daf-tarlariga chizadi, jadval-ning 1 va 2 ustunlarini to'ldiradilar. 2.2. O'ylaydi, javob beradi va to'g'ri javobni eshitadi. 2.3. Eslab qoladi, yozadi. Har bir savolga javob berishga harakat qiladi. 2.4. Ta'rifni yozib oladi,
3 bosqich. Yakuniy (10 daqiqa)	3.1. Mavzuga xulosa qiladi. 3.2. Rejadagi natijaga erishishda faol ishtirokchilarni rag'batlantiradi.	3.1. Eshitadilar, o'zlarini to'g'rilyadilar. 3.2. Rag'batlantiriladi.

4-mavzu	HTML da formalar, freymalar va obyektlar.
----------------	--

4.1. Ma'ruza mashg'ulotining pedagogik texnologiyasi

Vaqt: 2 soat	Talabalar soni: 54 nafar
O'quv mashg'ulotining shakli	Kirish, vizual ma'ruza
Ma'ruza mashg'ulotining rejasi	1. HTML-formalar 2. Freymalar 3. Freymalar orasidagi o'zaro ta'sir
O'quv mashg'ulotining maqsadi: HTML da formalar, freymalar va obyektlar, freymalar orasidagi o'zaro ta'sir bo'yicha bilim va ko'nikmalarni shakllantirish.	
Pedagogik vazifalar:	O'quv faoliyati natijalari:

1. HTML-formalar va ularning qullanilishi haqida tushunchalar berish	Talaba: 1. HTML-formalar va ularning qullanilishi bo'yicha tushuncha hosil qiladilar.
2. Freymalar va ular orasidagi o'zaro ta'sir bo'yicha tushunchalar berish.	2. Freymalar va ular orasidagi o'zaro ta'sir bo'yicha ko'nikma va malakasini o'zlashtirib oldilar.
O'qitish uslubi va texnikasi	Vizual ma'ruza, blis-so'rov, bayon qilish, klaster, "ha-yo'q" texnikasi
O'qitish vositalari	Ma'ruzalar matni, proyektor, tarqatma materiallar, grafik organayzerlar.
O'qitish shakli	Jamoa, guruh va juftlikda ishlash.
O'qitish shart-sharoiti	Proyektor, kompyuter bilan jihozlangan auditoriya

4.2. Ma'ruza mashg'ulotining texnologik xaritasi

Bosqichlar, vaqti	Faoliyat mazmuni	
	O'qituvchi	Talaba
1 bosqich. Kirish (10 daqiqa)	1.1. O'quv mashg'ulotining mavzu va rejasini ma'lum qiladi. Erishadigan natijalar bilan tanishtiradi. Mazkur mashg'ulot muammoli tarzda o'tishini e'lon qiladi.	1.1. Eshitadilar va yozib oladilar.
2 bosqich. Asosiy (60 daqiqa)	2.1. Talabalar e'tiborini rejadagi savollar va ulardagi tushuncha-larga qaratadi. Blis-so'rov o'tka-zadi. 2.2. Bilimlarni yanada aniqlashti-rish maqsadida B.B.B jadvalini daftarga chizishni taklif etadi. 2.3. Muammoli savollarni o'rta-ga tashlaydi va ularni birgalikda o'qishga chorlaydi: 1. Kompyuterda sonlar qanday tas-virlanadi? 2. Sonlar bir sanoq sistemasidan boshqa sanoq sistemasiga qanday o'tiladi?	2.1. Eshitadi. Navbat bilan bir-birini takrorlamay atamalarni aytadi, daftarlariga chizadi, jadval-ning 1 va 2 ustunlarini to'ldiradilar. 2.2. O'ylaydi, javob beradi va to'g'ri javobni eshitadi. 2.3. Eslab qoladi, yozadi. Har bir savolga javob berishga harakat qiladi. 2.4. Ta'rifni yozib oladi,
3 bosqich. Yakuniy (10 daqiqa)	3.1. Mavzuga xulosa qiladi. 3.2. Rejadagi natijaga erishishda faol ishtirokchilarni rag'batlantiradi.	3.1. Eshitadilar, o'zlarini to'g'rilaydilar. 3.2. Rag'batlantiriladi.

5 –mavzu	Kliiyent tomonida dasturlash. JavaScript ni HTML-hujjatlarga joylashtirish
-----------------	--

5.1. Ma'ruza mashg'ulotining pedagogik texnologiyasi

Vaqt: 2 soat	Talabalar soni: 54 nafar
O'quv mashg'ulotining shakli	Kirish, vizual ma'ruza

Ma'ruza mashg'ulotining rejası	1. Kliyent tomoni (sohasi) da dasturlash. JavaScript ga kirish 2. JavaScript ning obyektli modeli tushunchasi 3. JavaScript ning URL-sxemasi 4. Sinflar iyerarxiyasi
O'quv mashg'ulotining maqsadi: Talabalarga Kliyent tomonida dasturlash. JavaScript ni HTML-hujjatlarga joylashtirish bo'yicha bilim va ko'nikmalarni shakllantirish.	
Pedagogik vazifalar: 1. Kliyent tomoni (sohasi) da dasturlash. JavaScript ga kirish haqida tushunchalar berish 2. JavaScript ning obyektli modeli tushunchasi va ularning vazifalarini tushuntirib berish. 3. JavaScript ning URL-sxemasi va ularning vazifalarini tushuntirib berish.	O'quv faoliyati natijalari: Talaba: 1. Kliyent tomoni (sohasi) da dasturlash. JavaScript ga kirish bo'yicha tushuncha hosil qiladilar. 2. JavaScript ning obyektli modeli tushunchasi bo'yicha ko'nikma va malakasini o'zlashtirib oldilar.
O'qitish uslubi va texnikasi	Vizual ma'ruza, blis-so'rov, bayon qilish, klaster, "ha-yo'q" texnikasi
O'qitish vositalari	Ma'ruzalar matni, proyektor, tarqatma materiallar, grafik organayzerlar.
O'qitish shakli	Jamoa, guruh va juftlikda ishlash.
O'qitish shart-sharoiti	Proyektor, kompyuter bilan jihozlangan auditoriya

5.2. Ma'ruza mashg'ulotining texnologik xaritasi

Bosqichlar, vaqti	Faoliyat mazmuni	
	O'qituvchi	Talaba
1 bosqich. Kirish (10 daqiqa)	1.1. O'quv mashg'ulotining mavzu va rejasini ma'lum qiladi. Erishadigan natijalar bilan tanishtiradi. Mazkur mashg'ulot muammoli tarzda o'tishini e'lon qiladi.	1.1. Eshitadilar va yozib oladilar.
2 bosqich. Asosiy (60 daqiqa)	2.1. Talabalar e'tiborini rejadagi savollar va ulardagi tushuncha-larga qaratadi. Blis-so'rov o'tka-zadi. 2.2. Bilimlarni yanada aniqlashti-rish maqsadida B.B.B jadvalini daftarga chizishni taklif etadi. 2.3. Muammoli savollarni o'rta-ga tashlaydi va ularni birgalikda o'qishga chorlaydi: 1. Kompyuterlar qanday tuzilgan? 2. Asosiy qurilmalari qanday 3. Qo'shimcha qurilmalarining vazifalari nima?	2.1. Eshitadi. Navbat bilan bir-birini takrorlamay atamalarni aytadi, daftarlariga chizadi, jadval-ning 1 va 2 ustunlarini to'ldiradilar. 2.2. O'ylaydi, javob beradi va to'g'ri javobni eshitadi. 2.3. Eslab qoladi, yozadi. Har bir savolga javob berishga harakat qiladi. 2.4. Ta'rifni yozib oladi,

3 bosqich. Yakuniy (10 daqiqa)	3.1. Mavzuga xulosa qiladi. 3.2. Rejadagi natijaga erishishda faol ishtirokchilarni rag'batlantiradi.	3.1. Eshitadilar, o'zlarini to'g'rilaydilar. 3.2. Rag'batlantiriladi.
--------------------------------------	--	--

6 –mavzu	JavaScript da ma'lumotlar tiplari, o'zgaruvchilar
-----------------	--

6.1. Ma'ruza mashg'ulotining pedagogik texnologiyasi

Vaqt: 2 soat	Talabalar soni: 54 nafar
O'quv mashg'ulotining shakli	Kirish, vizual ma'ruza
Ma'ruza mashg'ulotining rejasi	1. JavaScript da o'zgaruvchilar 2. JavaScript da ma'lumotlar tipi 3. JavaScript tili operatorlari 4. JavaScript tilida funksiya
O'quv mashg'ulotining maqsadi: Talabalarda dasturiy ta'minot va uning tarkibiy qismlari to'g'risida umumiy va asosiy bilimlarni hosil qilish.	
Pedagogik vazifalar: 1. JavaScript da o'zgaruvchilar va ma'lumotlar tipi haqida tushunchalar berish 2. JavaScript tili operatorlari va funksiya bo'yicha tushunchalar berish.	O'quv faoliyati natijalari: Talaba: 1. JavaScript da o'zgaruvchilar va ma'lumotlar tipi haqida bilimlarni hosil qilish. 2. JavaScript tili operatorlari va funksiya bo'yicha malakalarni egallash.
O'qitish uslubi va texnikasi	Vizual ma'ruza, blis-so'rov, bayon qilish, klaster, "ha-yo'q" texnikasi
O'qitish vositalari	Ma'ruzalar matni, proyektor, tarqatma materiallar, grafik organayzerlar.
O'qitish shakli	Jamoa, guruh va juftlikda ishlash.
O'qitish shart-sharoiti	Proyektor, kompyuter bilan jihozlangan auditoriya

6.2. Ma'ruza mashg'ulotining texnologik xaritasi

Bosqichlar, vaqti	Faoliyat mazmuni	
	O'qituvchi	Talaba
1 bosqich. Kirish (10 daqiqa)	1.1. O'quv mashg'ulotining mavzu va rejasini ma'lum qiladi. Erishadigan natijalar bilan tanishtiradi. Mazkur mashg'ulot muammoli tarzda o'tishini e'lon qiladi.	1.1. Eshitadilar va yozib oladilar.
2 bosqich. Asosiy (60 daqiqa)	2.1. Talabalar e'tiborini rejadagi savollar va ulardagi tushuncha-larga qaratadi. Blis-so'rov o'tka-zadi. 2.2. Bilimlarni yanada aniqlashti-rish maqsadida B.B.B jadvalini daftarga chizishni taklif etadi. 2.3. Muammoli savollarni o'rtaga tashlaydi va ularni birgalikda	2.1. Eshitadi. Navbat bilan bir-birini takrorlamay atamalarni aytadi, daftarlari-ga chizadi, jadval-ning 1 va 2 ustunlarini to'ldiradilar. 2.2. O'ylaydi, javob beradi va to'g'ri javobni eshitadi.

	o'qishga chorlaydi: 1. Dasturiy ta'minot nima? 2. Komputerni ishlashida operatsion sistemaning roli qanday? 3. Faylli sistemada qanday amallar bajariladi?	2.3. Eslab qoladi, yozadi. Har bir savolga javob berishga harakat qiladi. 2.4. Ta'rifni yozib oladi,
3 bosqich. Yakuniy (10 daqiqa)	3.1. Mavzuga xulosa qiladi. 3.2. Rejadagi natijaga erishishda faol ishtirokchilarni rag'batlantiradi.	3.1. Eshitadilar, o'zlarini to'g'rilyadilar. 3.2. Rag'batlantiriladi.

7 –mavzu	JavaScript dasturlarida jarayonlarni boshqarish elementlari
-----------------	--

7.1. Ma'ruza mashg'ulotining pedagogik texnologiyasi

Vaqt: 2 soat	Talabalar soni: 54 nafar
O'quv mashg'ulotining shakli	Kirish, vizual ma'ruza
Ma'ruza mashg'ulotining rejasi	1. Shart operatorlari. 2. Boshqaruv o'tkazuvchi operatorlar 3. Sikllar. 4. Switch operatori.
O'quv mashg'ulotining maqsadi: WINDOWS operatsion sistemasining grafik interfeysi va uning turlari haqida tasavvurga ega bo'lish.	
Pedagogik vazifalar: 1. Shart operatorlari va Boshqaruv o'tkazuvchi operatorlar to'g'risida umumiy bilimlarni hosil qilish. 2. Sikllar va Switch operatori bo'yicha malakalarni shakllantirish.	O'quv faoliyati natijalari: Talaba: 1. Shart operatorlari va Boshqaruv o'tkazuvchi operatorlar to'g'risida tushuncha hosil qiladilar. 2. Sikllar va Switch operatori bo'yicha ko'nikmalar hosil qiladi .
O'qitish uslubi va texnikasi	Vizual ma'ruza, blis-so'rov, bayon qilish, klaster, "ha-yo'q" texnikasi
O'qitish vositalari	Ma'ruzalar matni, proyektor, tarqatma materiallar, grafik organayzerlar.
O'qitish shakli	Jamoa, guruh va juftlikda ishlash.
O'qitish shart-sharoiti	Proyektor, kompyuter bilan jihozlangan auditoriya

7.2. Ma'ruza mashg'ulotining texnologik xaritasi

Bosqichlar, vaqti	Faoliyat mazmuni	
	O'qituvchi	Talaba
1 bosqich. Kirish (10 daqiqa)	1.1. O'quv mashg'ulotining mavzu va rejasini ma'lum qiladi. Erishadigan natijalar bilan tanishtiradi. Mazkur mashg'ulot muammoli tarzda o'tishini e'lon qiladi.	1.1. Eshitadilar va yozib oladilar.

2 bosqich. Asosiy (60 daqiqa)	2.1. Talabalar e'tiborini rejadagi savollar va ulardagi tushuncha-larga qaratadi. Blis-so'rov o'tka-zadi. 2.2. Bilimlarni yanada aniqlashti-rish maqsadida B.B.B jadvalini daftarga chizishni taklif etadi. 2.3. Muammoli savollarni o'rtaga tashlaydi va ularni birgalikda o'qishga chorlaydi: 1. Qanday zamonaviy operatsin sistemal bor? 2. Qanda Windowsning imkoniyatlari qanday? 3. Ishchi stolda qanday amallar bajariladi?	2.1. Eshitadi. Navbat bilan bir-birini takrorlamay atamalarni aytadi, daftarlari chizadi, jadval-ning 1 va 2 ustunlarini to'ldiradilar. 2.2. O'ylaydi, javob beradi va to'g'ri javobni eshitadi. 2.3. Eslab qoladi, yozadi. Har bir savolga javob berishga harakat qiladi. 2.4. Ta'rifni yozib oladi,
3 bosqich. Yakuniy (10 daqiqa)	3.1. Mavzuga xulosa qiladi. 3.2. Rejadagi natijaga erishishda faol ishtirokchilarni rag'batlantiradi.	3.1. Eshitadilar, o'zlarini to'g'rilyadilar. 3.2. Rag'batlantiriladi.

8 –mavzu	Funksiya va usullar tushunchasi. Obyektlar va kattaliklar. JavaScript da xujjatning obyekt modeli. Xususiyatlar va usullar
-----------------	---

8.1. Ma'ruza mashg'ulotining pedagogik texnologiyasi

Vaqt: 2 soat	Talabalar soni: 54 nafar
O'quv mashg'ulotining shakli	Kirish, vizual ma'ruza
Ma'ruza mashg'ulotining rejasi	1. JavaScript da funksiyalar 2. Global klasi 3. Math klassi 4. Date klassi 5. JavaScript da obyektlar
O'quv mashg'ulotining maqsadi: Windows da fayllar va kataloglar oynasi bilan ishlash to'g'risida umumiy va asosiy bilimlarni hosil qilish	
Pedagogik vazifalar: 1. JavaScript da funksiyalar haqidagi bilimlarni hosil qilish. 2. Global klasi, Math klassi, Date klassi haqida tasavvurga ega bo'lish 3. JavaScript da obyektlar bo'yicha malakalarni shakllantirish.	O'quv faoliyati natijalari: Talaba: 1. JavaScript da funksiyalar bo'yicha tushuncha hosil qiladilar. 2. Global klasi, Math klassi, Date klassi haqida ko'nikma va malakasini o'zlashtirib oldilar. 3. JavaScript da obyektlar haqida ko'nikmalar hosil qiladi .
O'qitish uslubi va	Vizual ma'ruza, blis-so'rov, bayon qilish, klaster,

texnikasi	“ha-yo’q” texnikasi
O’qitish vositalari	Ma’ruzalar matni, proyektor, tarqatma materiallar, grafik organayzerlar.
O’qitish shakli	Jamoa, guruh va juftlikda ishlash.
O’qitish shart-sharoiti	Proyektor, kompyuter bilan jihozlangan auditoriya

8.2. Ma’ruza mashg’ulotining texnologik xaritasi

Bosqichlar, vaqti	Faoliyat mazmuni	
	O’qituvchi	Talaba
1 bosqich. Kirish (10 daqiqa)	1.1. O’quv mashg’ulotining mavzu va rejasini ma’lum qiladi. Erishadigan natijalar bilan tanishtiradi. Mazkur mashg’ulot muammoli tarzda o’qitishini e’lon qiladi.	1.1. Eshitadilar va yozib oladilar.
2 bosqich. Asosiy (60 daqiqa)	2.1. Talabalar e’tiborini rejadagi savollar va ulardagi tushuncha-larga qaratadi. Blis-so’rov o’tka-zadi. 2.2. Bilimlarni yanada aniqlashti-rish maqsadida B.B.B jadvalini daftarga chizishni taklif etadi. 2.3. Muammoli savollarni o’rtaga tashlaydi va ularni birgalikda o’qishga chorlaydi: 1. Fayl va kataloglardan foydalanish asoslari nima? 2. “Moy kompyuter” vositasining vazifasi nima? 3. “Provodnik” da qanday amallar bajariladi?	2.1. Eshitadi. Navbat bilan bir-birini takrorlamay atamalarni aytadi, daftarlariga chizadi, jadval-ning 1 va 2 ustunlarini to’ldiradilar. 2.2. O’ylaydi, javob beradi va to’g’ri javobni eshitadi. 2.3. Eslab qoladi, yozadi. Har bir savolga javob berishga harakat qiladi. 2.4. Ta’rifni yozib oladi,
3 bosqich. Yakuniy (10 daqiqa)	3.1. Mavzuga xulosa qiladi. 3.2. Rejadagi natijaga erishishda faol ishtirokchilarni rag’batlantiradi.	3.1. Eshitadilar, o’zlarini to’g’rilyadilar. 3.2. Rag’batlantiriladi.

9 –mavzu	PHP. Server tomondan dasturlash. PHP ga kirish. PHP ni o’rnatish va testlash
-----------------	---

9.1. Ma’ruza mashg’ulotining pedagogik texnologiyasi

Vaqt: 2 soat	Talabalar soni: 54 nafar
O’quv mashg’ulotining shakli	Kirish, vizual ma’ruza
Ma’ruza mashg’ulotining rejasi	1. PHP ga kirish. 2. PHP imkoniyatlari. 3. Dasturiy vositani sozlash va o’rnatish.
O’quv mashg’ulotining maqsadi: PHP. Server tomondan dasturlash. PHP ga kirish. PHP ni o’rnatish va testlash to’g’risida umumiy va asosiy bilimlarni hosil	

qilish.	
Pedagogik vazifalar: 1. PHP va unda ishlash haqida tasavvurga ega bo'lish. 2. PHP imkoniyatlari va dasturiy vositani sozlash va o'rnatish bo'yicha malakalarni shakllantirish.	O'quv faoliyati natijalari: Talaba: 1. PHP va unda ishlash bo'yicha tushuncha hosil qiladilar. 2. PHP imkoniyatlari va dasturiy vositani sozlash va o'rnatish ko'nikma va malakasini o'zlashtirib oldilar.
O'qitish uslubi va texnikasi	Vizual ma'ruza, blis-so'rov, bayon qilish, klaster, "ha-yo'q" texnikasi
O'qitish vositalari	Ma'ruzalar matni, proyektor, tarqatma materiallar, grafik organayzerlar.
O'qitish shakli	Jamoa, guruh va juftlikda ishlash.
O'qitish shart-sharoiti	Proyektor, kompyuter bilan jihozlangan auditoriya

9.2. Ma'ruza mashg'ulotining texnologik xaritasi

Bosqichlar, vaqti	Faoliyat mazmuni	
	O'qituvchi	Talaba
1 bosqich. Kirish (10 daqiqa)	1.1. O'quv mashg'ulotining mavzu va rejasini ma'lum qiladi. Erishadigan natijalar bilan tanishtiradi. Mazkur mashg'ulot muammoli tarzda o'tishini e'lon qiladi.	1.1. Eshitadilar va yozib oladilar.
2 bosqich. Asosiy (60 daqiqa)	2.1. Talabalar e'tiborini rejadagi savollar va ulardagi tushuncha-larga qaratadi. Blis-so'rov o'tka-zadi. 2.2. Bilimlarni yanada aniqlashti-rish maqsadida B.B.B jadvalini daftarga chizishni taklif etadi. 2.3. Muammoli savollarni o'rtaga tashlaydi va ularni birgalikda o'qishga chorlaydi: 1. Standart dasturlardan foydalanish asoslari nima? 2. "Paint" dasturining vazifasi nima? 3. Word Pad da qanday amallar bajariladi?	2.1. Eshitadi. Navbat bilan bir-birini takrorlamay atamalarni aytadi, daftarlari-ga chizadi, jadval-ning 1 va 2 ustunlarini to'ldiradilar. 2.2. O'ylaydi, javob beradi va to'g'ri javobni eshitadi. 2.3. Eslab qoladi, yozadi. Har bir savolga javob berishga harakat qiladi. 2.4. Ta'rifni yozib oladi,
3 bosqich. Yakuniy (10 daqiqa)	3.1. Mavzuga xulosa qiladi. 3.2. Rejadagi natijaga erishishda faol ishtirokchilarni rag'batlantiradi.	3.1. Eshitadilar, o'zlarini to'g'rileydilar. 3.2. Rag'batlantiriladi.

10 –mavzu	PHP asosiy tuzilishi. Ma'lumotlar tiplari. Ifodalar. Jarayonlarni boshqarish
------------------	---

10.1. Ma'ruza mashg'ulotining pedagogik texnologiyasi

Vaqt: 2 soat	Talabalar soni: 54 nafar
O'quv mashg'ulotining shakli	Kirish, vizual ma'ruza
Ma'ruza mashg'ulotining rejasi	1. PHP asosiy tuzulishi 2. Asosiy sintaksislar. 3. Ma'lumotlar tiplari. 4. Alternativ sintaksislar.
O'quv mashg'ulotining maqsadi: PHP asosiy tuzilishi. Ma'lumotlar tiplari. Ifodalar. Jarayonlarni boshqarish to'g'risida umumiy va asosiy bilimlarni hosil qilish	
Pedagogik vazifalar: 1. PHP asosiy tuzulishi to'g'risida umumiy va asosiy bilimlarni hosil qilish. 2. Ma'lumotlar tiplari to'g'risida mukammal tasavvurga ega bo'lish. 3. Asosiy va Alternativ sintaksislar bo'yicha ko'nikmalarni shakllantirish.	O'quv faoliyati natijalari: Talaba: 4. PHP asosiy tuzulishi bo'yicha tushuncha hosil qiladilar. 5. Ma'lumotlar tiplari haqida malumotlarni o'zlashtirib oldilar. 6. Asosiy va Alternativ sintaksislar boyicha bilimga ega bo'ladilar.
O'qitish uslubi va texnikasi	Vizual ma'ruza, blis-so'rov, bayon qilish, klaster, "ha-yo'q" texnikasi
O'qitish vositalari	Ma'ruzalar matni, proyektor, tarqatma materiallar, grafik organayzerlar.
O'qitish shakli	Jamoa, guruh va juftlikda ishlash.
O'qitish shart-sharoiti	Proyektor, kompyuter bilan jihozlangan auditoriya

10.2. Ma'ruza mashg'ulotining texnologik xaritasi

Bosqichlar, vaqti	Faoliyat mazmuni	
	O'qituvchi	Talaba
1 bosqich. Kirish (10 daqiqa)	1.1. O'quv mashg'ulotining mavzu va rejasini ma'lum qiladi. Erishadigan natijalar bilan tanishtiradi. Mazkur mashg'ulot muammoli tarzda o'tishini e'lon qiladi.	1.1. Eshitadilar va yozib oladilar.
2 bosqich. Asosiy (60 daqiqa)	2.1. Talabalar e'tiborini rejadagi savollar va ulardagi tushuncha-larga qaratadi. Blis-so'rov o'tka-zadi. 2.2. Bilimlarni yanada aniqlashti-rish maqsadida B.B.B jadvalini daftarga chizishni taklif etadi. 2.3. Muammoli savollarni o'rta-ga tashlaydi va ularni birgalikda o'qishga chorlaydi: 1. Algoritm nima?	2.1.Eshitadi. Navbat bilan bir-birini takrorlamay atamalarni aytadi, daftarlariga chizadi, jadval-ning 1 va 2 ustunlarini to'ldiradilar. 2.2. O'ylaydi, javob beradi va to'g'ri javobni eshitadi. 2.3. Eslab qoladi, yozadi. Har bir savolga javob

	2. Algoritmning xossalari qanday? 3. Algoritm qanday turlarda bo'ladi?	berishga harakat qiladi. 2.4. Ta'rifni yozib oladi,
3 bosqich. Yakuniy (10 daqiqa)	3.1. Mavzuga xulosa qiladi. 3.2. Rejadagi natijaga erishishda faol ishtirokchilarni rag'batlantiradi.	3.1. Eshitadilar, o'zlarini to'g'rilaydilar. 3.2. Rag'batlantiriladi.

11 –mavzu	PHP da satr va massivlar bilan ishlash
------------------	---

11.1. Ma'ruza mashg'ulotining pedagogik texnologiyasi

Vahti: 2 soat	Talabalar soni: 54 nafar
O'quv mashg'ulotining shakli	Kirish, vizual ma'ruza
Ma'ruza mashg'ulotining rejası	1. PHP da satr tipi 2. PHP da massivlar tipi
O'quv mashg'ulotining maqsadi: PHP da satr va massivlar bilan ishlash to'g'risida umumiy va asosiy ko'nikmalarni hosil qilish	
Pedagogik vazifalar: 1. PHP da satr tipi to'g'risida malakalarini shakllantirish. 2. PHP da massivlar tipi to'g'risida ma'lumotlarni o'zlashtirish.	O'quv faoliyati natijalari: Talaba: 1. PHP da satr tipi to'g'risida tushuncha hosil qiladilar. 2. PHP da massivlar tipi bo'yicha ko'nikmalar hosil qiladi .
O'qitish uslubi va texnikasi	Vizual ma'ruza, blis-so'rov, bayon qilish, klaster, "ha-yo'q" texnikasi
O'qitish vositalari	Ma'ruzalar matni, proyektor, tarqatma materiallar, grafik organayzerlar.
O'qitish shakli	Jamoa, guruh va juftlikda ishlash.
O'qitish shart-sharoiti	Proyektor, kompyuter bilan jihozlangan auditoriya

11.2. Ma'ruza mashg'ulotining texnologik xaritasi

Bosqichlar, vaqti	Faoliyat mazmuni	
	O'qituvchi	Talaba
1 bosqich. Kirish (10 daqiqa)	1.1. O'quv mashg'ulotining mavzu va rejasini ma'lum qiladi. Erishadigan natijalar bilan tanishtiradi. Mazkur mashg'ulot muammoli tarzda o'tishini e'lon qiladi.	1.1. Eshitadilar va yozib oladilar.
2 bosqich. Asosiy (60 daqiqa)	2.1. Talabalar e'tiborini rejadagi savollar va ulardagi tushuncha-larga qaratadi. Blis-so'rov o'tka-zadi. 2.2. Bilimlarni yanada aniqlashti-rish maqsadida B.B.B jadvalini daftarga chizishni taklif etadi. 2.3. Muammoli savollarni o'rtaga	2.1.Eshitadi. Navbat bilan bir-birini takrorlamay atamalarni aytadi, daftarlari-ga chizadi, jadval-ning 1 va 2 ustunlarini to'ldiradilar. 2.2. O'ylaydi, javob beradi

	tashlaydi va ularni birgalikda o'qishga chorlaydi: 1. Chiziqli algoritm tuzilishi qanday? 2. Tarmoqlanuvchi algoritmda qanday amallar bajariladi?	va to'g'ri javobni eshitadi. 2.3. Eslab qoladi, yozadi. Har bir savolga javob berishga harakat qiladi. 2.4. Ta'rifni yozib oladi,
3 bosqich. Yakuniy (10 daqiqa)	3.1. Mavzuga xulosa qiladi. 3.2. Rejadagi natijaga erishishda faol ishtirokchilarni rag'batlantiradi.	3.1. Eshitadilar, o'zlarini to'g'rilyadilar. 3.2. Rag'batlantiriladi.

12 –mavzu	Funksiyalar. Klasslar va obyektlar. Xatoliklar bilan ishlash. PHP-funksiyalar
------------------	--

12.1. Ma'ruza mashg'ulotining pedagogik texnologiyasi

Vaqt: 2 soat	Talabalar soni: 54 nafar
O'quv mashg'ulotining shakli	Kirish, vizual ma'ruza
Ma'ruza mashg'ulotining rejasi	1. Funksiyalar 2. Funksiyalarning argumentlari 3. O'zgaruvchan uzunlik argumentlari ro'yxatlari 4. Funksiyalar ichida o'zgaruvchilardan foydalanish 5. Funksiyaning o'zgaruvchilari 6. Ichki joylashgan (ichma-ich) funksiyalar 7. Sinflar va obyektlar 8. O'zgaruvchilarni inisiallashtirish 9. Obyektlar
O'quv mashg'ulotining maqsadi: takrorlanuvchi jarayonlarni algoritmlash to'g'risida umumiy va asosiy ko'nikmalarni hosil qilish	
Pedagogik vazifalar: 1. Takrorlanuvchi jarayonlarni algoritmlash to'g'risida umumiy va asosiy ko'nikmalarni hosil qilish. 2. Takrorlanuvchi algoritmlar tuzish malakalarini shakllantirish. 3. Murakkab jarayonlarga algoritm tuzishni o'rganish.	O'quv faoliyati natijalari: Talaba: 1. Takrorlanuvchi jarayonlar bilan ishlash bo'yicha tushuncha hosil qiladilar. 2. Murakkab jarayonlarga algoritm tuzishni ko'nikma va malakasini o'zlashtirib oldilar.
O'qitish uslubi va texnikasi	Vizual ma'ruza, blis-so'rov, bayon qilish, klaster, "ha-yo'q" texnikasi
O'qitish vositalari	Ma'ruzalar matni, proyektor, tarqatma materiallar, grafik organayzerlar.
O'qitish shakli	Jamoa, guruh va juftlikda ishlash.

O'qitish shart-sharoiti	Proyektor, kompyuter bilan jihozlangan auditoriya
-------------------------	---

12.2. Ma'ruza mashg'ulotining texnologik xaritasi

Bosqichlar, vaqti	Faoliyat mazmuni	
	O'qituvchi	Talaba
1 bosqich. Kirish (10 daqiqa)	1.1. O'quv mashg'ulotining mavzu va rejasini ma'lum qiladi. Erishadigan natijalar bilan tanishtiradi. Mazkur mashg'ulot muammoli tarzda o'tishini e'lon qiladi.	1.1. Eshitadilar va yozib oladilar.
2 bosqich. Asosiy (60 daqiqa)	2.1. Talabalar e'tiborini rejadagi savollar va ulardagi tushuncha-larga qaratadi. Blis-so'rov o'tka-zadi. 2.2. Bilimlarni yanada aniqlashti-rish maqsadida B.B.B jadvalini daftarga chizishni taklif etadi. 2.3. Muammoli savollarni o'rtaga tashlaydi va ularni birgalikda o'qishga chorlaydi: 1. Takrorlanuvchi jarayonlar qanday? 2. Murakkab jarayonni qanday tushunasiz? 3. Takrorlanuvchi va murakkab jarayonlarga misollar keltiring?	2.1. Eshitadi. Navbat bilan bir-birini takrorlamay atamalarni aytadi, daftarlariga chizadi, jadval-ning 1 va 2 ustunlarini to'ldiradilar. 2.2. O'ylaydi, javob beradi va to'g'ri javobni eshitadi. 2.3. Eslab qoladi, yozadi. Har bir savolga javob berishga harakat qiladi. 2.4. Ta'rifni yozib oladi,
3 bosqich. Yakuniy (10 daqiqa)	3.1. Mavzuga xulosa qiladi. 3.2. Rejadagi natijaga erishishda faol ishtirokchilarni rag'batlantiradi.	3.1. Eshitadilar, o'zlarini to'g'rilyadilar. 3.2. Rag'batlantiriladi.

13 –mavzu	PHPda ma'lumotlar bazalari bilan ishlash. MySQL ma'lumotlar bazasi
------------------	---

13.1. Ma'ruza mashg'ulotining pedagogik texnologiyasi

Vaqt: 2 soat	Talabalar soni: 54 nafar
O'quv mashg'ulotining shakli	Kirish, vizual ma'ruza
Ma'ruza mashg'ulotining rejasi	1. Ma'lumotlar bazasi haqida tushuncha 2. Ma'lumotlar bazasi interfeysi 3. Ma'lumotlar bazasi bilan bog'lanish 4. Ma'lumotlar bazasi ustida amallar
O'quv mashg'ulotining maqsadi: PHPda ma'lumotlar bazalari bilan ishlash. MySQL ma'lumotlar bazasi to'g'risida umumiy va asosiy bilimlarni hosil qilish.	
Pedagogik vazifalar: 1. Dasturlash, uning turlari to'g'risida umumiy va asosiy bilimlarni hosil qilish.	O'quv faoliyati natijalari: Talaba: 7. Dasturlash asoslari va tillari bo'yicha tushuncha hosil qiladilar.

2. Turbo-Paskal tizimi va uning umumiy tuzilishi to'g'risida mukammal tasavvurga ega bo'lish. 3. Turbo-Paskal tizimida mustaqil ishlash malakalarni shakllantirish.	8. Dasturlash tillari to'g'risida bilimlarni o'zlashtirib oladilar. 9. Turbo-Paskal tizimida mustaqil ishlash bo'yicha ko'nikmalar hosil qiladi .
O'qitish uslubi va texnikasi	Vizual ma'ruza, blis-so'rov, bayon qilish, klaster, "ha-yo'q" texnikasi
O'qitish vositalari	Ma'ruzalar matni, proyektor, tarqatma materiallar, grafik organayzerlar.
O'qitish shakli	Jamoa, guruh va juftlikda ishlash.
O'qitish shart-sharoiti	Proyektor, kompyuter bilan jihozlangan auditoriya

13.2. Ma'ruza mashg'ulotining texnologik xaritasi

Bosqichlar, vaqti	Faoliyat mazmuni	
	O'qituvchi	Talaba
1 bosqich. Kirish (10 daqiqa)	1.1. O'quv mashg'ulotining mavzu va rejasini ma'lum qiladi. Erishadigan natijalar bilan tanishtiradi. Mazkur mashg'ulot muammoli tarzda o'tishini e'lon qiladi.	1.1. Eshitadilar va yozib oladilar.
2 bosqich. Asosiy (60 daqiqa)	2.1. Talabalar e'tiborini rejadagi savollar va ulardagi tushuncha-larga qaratadi. Blis-so'rov o'tka-zadi. 2.2. Bilimlarni yanada aniqlashti-rish maqsadida B.B.B jadvalini daftarga chizishni taklif etadi. 2.3. Muammoli savollarni o'rta-ga tashlaydi va ularni birgalikda o'qishga chorlaydi: 1. Dasturlash asoslari nima? 2. Dasturlash tillarining vazifasi nima? 3. Turbo Paskal tizimidan qanday foydalaniladi?	2.1.Eshitadi. Navbat bilan bir-birini takrorlamay atamalarni aytadi, daftarlariga chizadi, jadval-ning 1 va 2 ustunlarini to'ldiradilar. 2.2. O'ylaydi, javob beradi va to'g'ri javobni eshitadi. 2.3. Eslab qoladi, yozadi. Har bir savolga javob berishga harakat qiladi. 2.4. Ta'rifni yozib oladi,
3 bosqich. Yakuniy (10 daqiqa)	3.1. Mavzuga xulosa qiladi. 3.2. Rejadagi natijaga erishishda faol ishtirokchilarni rag'batlantiradi.	3.1. Eshitadilar, o'zlarini to'g'rileydilar. 3.2. Rag'batlantiriladi.

«WEB GA YO'NALTIRILGAN DASTURLASH» FANI BUYICHA ORALIQ VA YAKUNIY NAZORAT SAVOLLARI.

1. Web dizayn fani tushunchasi.
2. Teg tushunchasi va ishlatilishi.
3. Web dizayn strukturasi.
4. Web dizayn strukturasi asosiy teglarning ishlatilishi.
5. Gipermatnlarni uzatish protokoli.
6. HTTP sxemasiga asosan axborot resurslariga kirish protokoli.
7. Gipermatnli bog'lanish tushunchasi.
8. Gipermatnli ko'rsatkichlar.
9. <HEAD> tegining elementlari va ishlatilishi.
10. Sarlavxa elementlari.
11. Ko'rinishni xosil qilish tegi va atributlarining ishlatilishi.
12. <UL>, <LI>, <OL>, <DL> teglarining ishlatilishi va vazifalari.
13. <META> tegining elementlari va ishlatilishi.
14. HTML xujjatini formatlash.
15. Xujjatni formatlashda ishlatiladigan teglar.
16. Xujjatni formatlash teglarining atributlari va ishlatilishi.
17. Matnda satrlar soni aniqlash va teglarning ishlatilishi.
18. HTML da ruyxatlarni yaratish.
19. Tartibga olinmagan ruyxatlar.
20. Tartibga olingan ruyxatlar.
21. Tartiblanmagan ruyxatda marker atributlarini ishlatilishi.
22. Ruyxatda terminlarni aniqlash teglari va ularning ishlatilishi.
23. HTML da grafiklar.
24. Ko'rinishni xosil qilish tegi va atributlarining ishlatilishi.
25. USEMAP atributining ishlatilishi.
26. HTML da jadvallar xosil qilish.
27. HTML da jadval xosil qilish teglari va ularning atributlari.
28. HTML da forma yaratish teglari va ularning atributlari.
29. Freym tushunchasi.
30. Freymlar yaratilishida ishlatiladigan teglar va ularning atributlari.
31. JavaScript tushunchasi va HTML da ishlatilishi.
32. JavaScript ning asosiy elementlari.
33. Java tilining asosiy xarakteristikalarini.
34. JavaScript da nomlash qoidalari.
35. Teg tushunchasi va ishlatilishi.
36. Matnda satrlar soni aniqlash va teglarning ishlatilishi.
37. Freym tushunchasi.
38. Satrni gorizontal freym larga bo'lish dasturini tuzing.
39. JavaScript tushunchasi va HTML da ishlatilishi.
40. HTML da forma yaratish teglari va ularning atributlari.

**«WEB GA YO'NALTIRILGAN DASTURLASH» FANI BUYICHA ORALIQ VA
YaKUNIY NAZORAT VARIANTLARI(BILETLAR).**

Oraliq nazorat variantlari

Variant № 1

- 1.Web dizayn fani tushunchasi.
- 2.Teg tushunchasi va ishlatilishi.
- 3.Gipermatnlarni uzatish protokoli.

Variant № 2

- 1.Gipermatnli bog'lanish tushunchasi.
2. Web dizayn strukturasi.
3. Web dizayn strukturasiidagi asosiy teglarning ishlatilishi.

Variant № 3

- 1.<HEAD> tegining elementlari va ishlatilishi.
2. <META> tegining elementlari va ishlatilishi.
- 3.HTML xujjatini formatlash.

Variant № 4

- 1.Xujjatni formatlashda ishlatiladigan teglar.
- 2.Xujjatni formatlash teglarining atributlari va ishlatilishi.
- 3.Sarlavxa elementlari.

Variant № 5

- 1.HTML da ruyxatlarni yaratish.
- 2.Tartibga olinmagan ruyxatlar.
- 3.Tartibga olingan ruyxatlar.

Variant № 6

- 1.Tartiblanmagan ruyxatda marker atributlarini ishlatilishi.
- 2.<UL>, <LI>, <OL>, <DL> teglarining ishlatilishi va vazifalari.
- 3.Ruyxatda terminlarni aniqlash teglari va ularning ishlatilishi.

Variant № 7

- 1.Gipermatnli ko'rsatkichlar.
- 2.HTML da grafiklar.
- 3.HTTP sxemasiga asosan axborot resurslariga kirish protokoli.

Variant № 8

- 1.Ko'rinishni xosil qilish tegi va atributlarining ishlatilishi.
- 2.USEMAP atributining ishlatilishi.
- 3.HTML da jadvallar xosil qilish.

Variant № 9

- 1.HTML da jadval xosil qilish teglari va ularning atributlari.
- 2.HTML da forma yaratish teglari va ularning atributlari.
- 3.Matnda satrlar soni aniqlash va teglarning ishlatilishi.

Variant № 10

- 1.Freym tushunchasi.
- 2.Freymlar yaratilishida ishlatiladigan teglar va ularning atributlari.
- 3.Tartibga olinmagan ruyxatlar.

Variant № 11

- 1.JavaScript tushunchasi va HTML da ishlatilishi.
2. JavaScript ning asosiy elementlari.
3. Web dizayn strukturasiidagi asosiy teglarning ishlatilishi.

Variant № 12

- 1.Java tilining asosiy xarakteristikalarini.
- 2.JavaScript da nomlash qoidalari.
3. Ko'rinishni xosil qilish tegi va atributlarining ishlatilishi.

Variant № 13

- 1.Web dizayn fani tushunchasi.
- 2.Gipermatnli bog'lanish tushunchasi.
- 3.<HEAD> tegining elementlari va ishlatilishi.

Variant № 14

1. Xujjatni formatlashda ishlatiladigan teglar.
2. HTML da ruyxatlarni yaratish.
3. Tartiblanmagan ruyxatda marker atributlarini ishlatilishi.

Variant № 15

1. HTML da jadval xosil qilish teglari va ularning atributlari.
- 2.Freym tushunchasi.
- 3.JavaScript tushunchasi va HTML da ishlatilishi.

Variant № 15

- 1.Java tilining asosiy xarakteristikalarini.

2. Web dizayn fani tushunchasi.
3. Teg tushunchasi va ishlatilishi.

Variant № 16

1. Web dizayn strukturasi.
2. <META> tegining elementlari va ishlatilishi.
3. Xujjatni formatlash teglarining atributlari va ishlatilishi.

Variant № 17

1. Tartibga olinmagan ruyxatlar.
2. <UL>, <LI>, <OL>, <DL> teglarining ishlatilishi va vazifalari.
3. HTML da grafiklar.

Variant № 17

1. HTML da forma yaratish teglari va ularning atributlari.
2. Freymlar yaratilishida ishlatiladigan teglar va ularning atributlari.
3. JavaScript ning asosiy elementlari.

Variant № 18

1. Gipermatnlarni uzatish protokoli.
2. Web dizayn strukturasiidagi asosiy teglarning ishlatilishi.
3. Sarlavxa elementlari.

Variant № 19

1. Ruyxatda terminlarni aniqlash teglari va ularning ishlatilishi.
2. Tartibga olingan ruyxatlar.
3. HTTP sxemasiga asosan axborot resurslariga kirish protokoli.

Variant № 20

1. HTML da jadvallar xosil qilish.
2. Matnda satrlar soni aniqlash va teglarning ishlatilishi.
3. Freym tushunchasi.

Variant № 21

1. Web dizayn strukturasiidagi asosiy teglarning ishlatilishi.
2. JavaScript tushunchasi va HTML da ishlatilishi.
3. HTML da forma yaratish teglari va ularning atributlari.

Yakuniy nazorat biletlari

Variant № 1

- 1.Web dizayn fani tushunchasi.
- 2.Teg tushunchasi va ishlatilishi.
- 3.Gipermatnlarni uzatish protokoli.
- 4.Sodda Web saxifa yaratish dasturini tuzing.

Variant № 2

- 1.Gipermatnli bog'lanish tushunchasi.
2. Web dizayn strukturasi.
3. Web dizayn strukturasiidagi asosiy teglarning ishlatilishi.
- 4.Sodda Web saxifada ranglarni ishlatib dastur tuzing.

Variant № 3

- 1.<HEAD> tegining elementlari va ishlatilishi.
2. <META> tegining elementlari va ishlatilishi.
- 3.HTML xujjatini formatlash.
4. <META> tegi ishlatilgan xolda dastur tuzing.

Variant № 4

- 1.Xujjatni formatlashda ishlatiladigan teglar.
- 2.Xujjatni formatlash teglarining atributlari va ishlatilishi.
- 3.Sarlavxa elementlari.
- 4.Xujjatda formatlash elementlarini ishlatgan xolda dastur tuzing.

Variant № 5

- 1.HTML da ruyxatlarni yaratish.
- 2.Tartibga olinmagan ruyxatlar.
- 3.Tartibga olingan ruyxatlar.
- 4.Xujjatda ruyxat yaratish elementlarini ishlatgan xolda dastur tuzing.

Variant № 6

- 1.Tartiblanmagan ruyxatda marker atributlarini ishlatilishi.
- 2.<UL>, <LI>, <OL>, <DL> teglarining ishlatilishi va vazifalari.
- 3.Ruyxatda terminlarni aniqlash teglari va ularning ishlatilishi.
- 4.<UL>, <OL>, <DL> teglarini ishlatgan xolda dastur tuzing.

Variant № 7

- 1.Gipermatnli ko'rsatkichlar.
- 2.HTML da grafiklar.

- 3.HTTP sxemasiga asosan axborot resurslariga kirish protokoli.
- 4.HTML da biror ko'rinishni (rasm) joylashtirib dastur tuzing.

Variant № 8

- 1.Ko'rinishni xosil qilish tegi va atributlarining ishlatilishi.
- 2.USEMAP atributining ishlatilishi.
- 3.HTML da jadvallar xosil qilish.
- 4.NTML da 5 ustunli jadval yarating.

Variant № 9

- 1.HTML da jadval xosil qilish teglari va ularning atributlari.
- 2.HTML da forma yaratish teglari va ularning atributlari.
- 3.Matnda satrlar soni aniqlash va teglarning ishlatilishi.
- 4.Saxifada jadval yaratib ustunlarini ranglarga bo'yash dasturini tuzing.

Variant № 10

- 1.Freym tushunchasi.
- 2.Freymlar yaratilishida ishlatiladigan teglar va ularning atributlari.
- 3.Tartibga olinmagan ruyxatlar.
- 4.Bir freymli dastur tuzing.

Variant № 11

- 1.JavaScript tushunchasi va HTML da ishlatilishi.
2. JavaScript ning asosiy elementlari.
3. Web dizayn strukturasiidagi asosiy teglarning ishlatilishi.
4. Xujjatda formatlash elementlarini ishlatgan xolda dastur tuzing.

Variant № 12

- 1.Java tilining asosiy xarakteristikalar.
- 2.JavaScript da nomlash qoidalari.
3. Ko'rinishni xosil qilish tegi va atributlarining ishlatilishi.
- 4.Satrni gorizontol freymlarga bo'lish dasturini tuzing..

Variant № 13

- 1.Web dizayn fani tushunchasi.
- 2.Gipermatnli bog'lanish tushunchasi.
- 3.<HEAD> tegining elementlari va ishlatilishi.
- 4.Satrni vertikal freymlarga bo'lish dasturini tuzing.

Variant № 14

1. Xujjatni formatlashda ishlatiladigan teglar.
2. HTML da ruyxatlarni yaratish.
3. Tartiblanmagan ruyxatda marker atributlarini ishlatilishi.
4. Sodda Web saxifa yaratish dasturini tuzing.

Variant № 15

1. HTML da jadval xosil qilish teglari va ularning atributlari.

- 2.Freym tushunchasi.
- 3.JavaScript tushunchasi va HTML da ishlatilishi.
4. HTML da biror ko'rishni (rasm) joylashtirib dastur tuzing.

Variant № 16

- 1.Java tilining asosiy xarakteristikalar.
- 2.Web dizayn fani tushunchasi.
- 3.Teg tushunchasi va ishlatilishi.
- 4.<UL>, <OL>, <DL> teglarini ishlatgan xolda dastur tuzing.

Variant № 17

1. Web dizayn strukturasi.
2. <META> tegining elementlari va ishlatilishi.
- 3.Xujjatni formatlash teglarining atributlari va ishlatilishi.
4. <META> tegi ishlatilgan xolda dastur tuzing.

Variant № 18

- 1.Tartibga olinmagan ruyxatlar.
- 2.<UL>, <LI>, <OL>, <DL> teglarining ishlatilishi va vazifalari.
- 3.HTML da grafiklar.
- 4.Xujjatda ruyxat yaratish elementlarini ishlatgan xolda dastur tuzing.

Variant № 19

- 1.HTML da forma yaratish teglari va ularning atributlari.
- 2.Freymlar yaratilishida ishlatiladigan teglar va ularning atributlari.
3. JavaScript ning asosiy elementlari.
- 4.Saxifa yaratishda JavaScript ni qo'llab dastur tuzing.

Variant № 20

- 1.Gipermatnlarni uzatish protokoli.
2. Web dizayn strukturasiidagi asosiy teglarning ishlatilishi.
- 3.Sarlavxa elementlari.
- 4.Saxifada jadval yaratib ustunlarini ranglarga bo'yash dasturini tuzing.

Variant № 21

- 1.Ruyxatda terminlarni aniqlash teglari va ularning ishlatilishi.
- 2.Tartibga olingan ruyxatlar.
- 3.HTTP sxemasiga asosan axborot resurslariga kirish protokoli.
- 4.NTML da 9 ustunli jadval yarating.

Variant № 22

1. HTML da jadvallar xosil qilish.
- 2.Matnda satrlar soni aniqlash va teglarning ishlatilishi.
- 3.Freym tushunchasi.
- 4.Satrn gorizontal freymlarga bo'lish dasturini tuzing.

Variant № 23

1. Web dizayn strukturasiidagi asosiy teglarning ishlatilishi.

2. JavaScript tushunchasi va HTML da ishlatilishi.
3. HTML da forma yaratish teglari va ularning atributlari.
4. Satrni vertikal freymlarga bo'lish dasturini tuzing.

Test savollari

Web sayt bu...

*bir qancha veb-saxifalarning mantiqiy birlashmasi o'zining unikal adresiga ega bo'lgan xujjatdir unga multimediali xujjatlar boshqa xujjatlarga gipermurojaatlar kiradi u ma'lumotlar bazalari va multimediali ma'lumotlarni bir-biriga moslashtiradi

www –

*bu kliyent-server texnologiyasi asosida tashkil etilgan, keng tarqalgan Internet xizmatidir bu veb saxifalar yaratish texnologiyasidir unda saxifalar va veb saytlar saqlanadi bir qancha veb saxifalar mantiqiy birlashmasidir

Web-sahifa bu...

*yagona adresga ega bo'lgan, (brauzer yordamida) ochish va ko'rish imkoniyatiga ega bo'lgan xujjatdir tarmoqqa ulangan kompyuterda, kliyentga belgilangan umumiy vazifalarni bajarish uchun foydalaniluvchi sahifadir kliyent-server arxitekturasi asosidagi, keng tarqalgan Internetning axborot xizmati to'g'ri javob ko'rsatilmagan

Yagona adresga ega va (brauzer yordamida) ochish, o'qish imkoniyatiga ega bo'lgan xujjat...

*web-sahifa

web- sayt

elektron magazin

web-server

domain nima?

xujjatni Qaysi domendan kelganligini ifodalovchi qator

Fon rangi bilan berilgan qator

Xujjat matni rangini beruvchi qator

xujjat URL adresi

World Wide Web deganda nimani tushunamiz?

Xalqaro o'rgimchak to'ri xalqaro pochta tarmogi.

Xalqaro aloqa tarmog'I;

Kompyuterni

Web-sayt nima?

Web saxifadagi matn

Web-saxifalar to'plami;

internetdagi adres;

inernet

Web-brauzerning asosiy vazifalari qaysilar ?

Web-saxifani xotiraga yuklash va ko'rish,saqlash,chiqarish; Web-saxifani xotiraga yuklash va ko'rish,chiqarish Web-saxifani saqlash,chiqaris We saxifada ishlash
Web-sahifa bu... yagona adresga ega bo'lgan, (brauzera yordamida) ochish va ko'rish imkoniyatiga ega bo'lgan xujjatdir tarmoqqa ulangan kompyuterda, kliyentga belgilangan umumiy vazifalarni bajarish uchun foydalaniluvchi sahifadir kliyent-server arxitekturasi asosidagi, keng tarqalgan Internetning axborot xizmati to'g'ri javob ko'rsatilmagan

Word wide web nechanchi yillarda yaratilgan? *1992-1993 1995-1996 1998-1998 2000-2001

HTML nima?

*Deskriptorlardan foydalanib yoziladigan til Dasturlash tili WEB-sahifa nomi Deskriptorlardan foydalanilmay yoziladigan til

Yagona adresga ega va (brauzera yordamida) ochish, o'qish imkoniyatiga ega bo'lgan xujjat... * Web-sahifa Elektron magazin Web-server Web-sayt

Web-sayt nima? * aniq maksad asosida mantikiy bogdangan web-saxifalar birlashmasi kliyent-server texnologiyasiga asoslangan, keng tarkalgan Internet ning axborot xizmatidir Web saxifa Yagona adresga ega bulgan xujjat xisoblanib, uni ochish (brauzer yordamida) va o'qish imkoniyati mavjud

web texnologiyalar...

ma'lumotlarni statik tasvirlovchi va interaktiv muloqotni ta'minlovchi texnologiyadir ssenariylar tilidir

stil tavsivlovchi tildir

kliyent-server texnologiyasi

Razmetkali tillar;

HTML, XML, XHTML, WML Java Script, VB Script SQL tili, C tili PHP, JSP, ASP texnologiyasi

Ssenariyli tillar:

Java Script, VB Script, Perl, PHP, JSP... HTML, XML, XHTML, WML

Java Script, VB Script

Paskal, Delfi

Ssenariyli tillar:

*Java Script, VB Script, Perl, PHP, JSP... Paskal, Delfi Java Script, VB Script

HTML, XML, XHTML, WML

domain nima? *xujjatni qaysi domendan kelganligini ifodalovchi qator

Fon rangi bilan berilgan qator Xujjat matni rangini beruvchi qator

xujjat URL adresi

HTML tili

*gipermatnlarni belgilovchi tildir

algoritmik til

texnik masalalarni yechishga mo'ljallangan til dasturlash tili

HTML yoki gipermatnli xujjat:

*ikkita bir biri ichiga joylashtirilgan: HEAD va BODY konteyneridan iborat ISINDEX va META elementidan iborat

TITLE, SCRIPT, STYLE elementidan iborat

sarlavxa konteyneridan iborat

Qaysi teg HTML xujjatini ifodalaydi? *HTML

BODY

META

ISINDEX

“Teg” nechiga bo'linadi va qanday?

*2ta juft va toq

3ta katta, kichik va o'rtacha

Juft, toq, katta, kichik va o'rtacha

to'g'ri javob yo'q

TEG nima?

HTML ning buyrug'i Web sahifa

HTML dagi izoh Web sayt

Web sahifa qaysi teg bilan boshlanadi? <html>

<head>

<body>

Bloknot matn muharririda yozilgan HTML hujjatini qanday kengaytma bilan saqlash lozim?

Html

Txt

Doc

Xls

Qaysi teg HTML xujjatning tanasini ifodalaydi? BODY HTML HEAD TITLE

Qaysi teg World Wide Webda xujjatni nomlash uchun ishlatiladi? TITLE META HEAD HTML

Qaysi teg HTML xujjatini ifodalaydi? HTML BODY META ISINDEX

“Teg” nechiga bo'linadi va qanday? 2ta juft va toq 3ta katta, kichik va o'rtacha A va B to'g'ri to'g'ri javob yo'q

WEB sahifada nom kiritish uchun qaysi deskriptordan foydalanamiz?

*<TITLE> <HTML>
 <H>

HTML da abzas ajratish qaysi diskriptor orqali belgilanadi *`<P>` `<T>` `<BR>` `<IP>`
Html tilida `<B>..</B>` tegi nima vazifani bajaradi *matnni qalin shriftda ifodalaydi
matnni qiya shriftda ifodalaydi matnni tagiga chizilgan shriftda ifodalaydi Html da
bunday teg mavjud emas

WEB sahifada nom kiritish uchun qaysi deskriptordan foydalanamiz? *`<TITLE>`
`<BODY>` `<BR>` `<HTML>`

HTML-xujjat nima? *Matnli fayl bo'lib WEB sahifani tashkil etadi Katalog fayl WEB-
sayt

HTML da kommentariy sintaksisi qanday? *`<!-- Bu kommentariy -->` `<! Bu`
kommentariy `< Bu kommentariy >` `// Bu kommentariy //`

BODY tegining qaysi atributi saxifa rangini berishda qo'llaniladi? `Bgcolor`
`color`
`background`
`style-color`

Qaysi teg forma ichida qayerga ma'lumot kiritilishini ifodalaydi? `<INPUT>`
`<FORM>`
`<CENTER>`
`<HTML>`

HTMLda kommentariy sintaksisi qanday?

`<!-- Bu kommentariy-->`
`//Bu kommentariy//`
`<! Bu kommentariy`
`<Bu kommentariy>`

Formada parol kiritish kerak bo'lsa qaysi kattalikdan foydalanishga to'g'ri keladi
* `password`

`radio` `image`
`reset`

Qaysi teg HTML xujjatning tanasini ifodalaydi? *`BODY`

`HTML`
`HEAD`
`TITLE`

Qaysi teg World Wide Webda xujjatni nomlash uchun ishlatiladi? *`TITLE`
`HEAD HTML`

`META`

Orqa fonga rang qanday beriladi?

*`<body bgcolor= pink></body>`

<color=pink></color>
<table color=pink></table>

Qanday ma'lumotlar mantiqiy ma'lumotlar bo'la oladi? *true va false

NaN

Butun sanlar 2 va 3 javoblar bo'g'ri

Qaysi teg HTML xujjatning tanasini ifodalaydi?

*BODY

TITLE

HTML

HEAD

BODY tegining qaysi atributi saxifa rangini berishda kullaniladi?

bgcolor

color

background

text

Sahifa fonini to'g'ri ko'rsatish variantini ko'rsating. <body bgcolor="yellow">
<body background="yellow"> <body color="yellow"> <body text="yellow">

BODY tegining qaysi atributi "faol" giperssilkaning rangini o'zgartirish uchun ishlatiladi? ALINK

COLOR

VLINK

LINK

Qaysi teg HTML xujjat sarlavhasini ifodalaydi? *TITLE META HEAD BODY

Qaysi atribut berilgan matnli ssylkalar rangini ifodalaydi? ALINK

VLINK

LINK

TEXT

<P> tegi nima uchun qo'llaniladi? matnni paragraflarga ajratish uchun qo'llaniladi
Obyektni ko'rsatilgan joyga o'rnatish va shu nuqtadan bo'sh satrga matnni davom ettirish uchun Sarlavhani ifodalash uchun
Tartibsiz ro'yxat xosil qilish uchun

Qaysi teg matn qo'shtirnoq bilan tugashi uchun qo'llaniladi? <Q>...</Q>
<YeM>...</YeM>

<SODE>...</SODE>

<VAR>...</VAR>

<IMG> tegining qat'iy atributlarini toping SRC ALT NREF TYRE

Qaysi usul joriy oynani kursatadi yoki yangisini ochadi? open

top

write

close

MENU qanday teg?

satr ko'inishda, ixcham xolda berilgan ro'yxat Tartibsiz ro'yxatni ifodalaydi ixcham xolda berilgan ro'yxat

definitiv ro'yxat

Qaysi teglar shrift teglari? TT, I, B, U

META, I, B, KBD CITE, CODE, SAMP Bunday teg yo'q

Avtomatik ravishda keyingi satrga o'tish qaysi teg orqali amalga oshiriladi BR

NOBR

BLOCKQUOTE

PRE

BODY tegining qaysi atributi saxifa rangini berishda qo'llaniladi? bgcolor color
background style-color

Qaysi teg HTML xujjat sarlavhasini ifodalaydi? TITLE META HEAD BODY

Formada parol kiritish kerak bo'lsa qaysi kattalikdan foydalanishga to'g'ri

keladi? password radio image reset

Rasm qo'yish tegini ko'rsating. <img src=rasm.jpg> </img>

<picture src=rasm.jpg/> <picture> src=rasm.jpg </picture/>

Orqa fonga rang qanday beriladi? <body bgcolor= pink></body>

<color=pink></color> <table color=pink></table>

<HR> tegidagi qaysi atribut yordamida chiziq qalinligi piksellarda o'rnatiladi?

*SIZE ALIGN WIDTH RIGHT

Web-saxifaga ro'yxat kiritish uchun qaysi deskriptordan foydalaniladi? *<UL>,

<OL> <UL> <IUL> <OL>

Web –saxifadagi matn shrifti o'lchamini diskriptor belgilanadi? *<FONT SIZE=*>

<FONT.P> <FONT SIZE> <FONT SIZE=0>

</HI>-deskriptori qanday vazifa? *</HI>-sarlovha tugaganligini Satr boshi WEB-sahifa yuklanishini anglatadi. Satr oxiri

<HI> deskriptori qanday vazifani bajaradi? *<HI>-sarlovha boshlanishini Xujjat nomi

Tugatish boshlash

HTML buyruqlari qanday yoziladi?

*“<” va “>” belgilar orasiga Qavslar ichiga “ “ ichiga [ ] ichiga

<P> tegi nima uchun qo'llaniladi? * matnni paragraflarga ajratish uchun Sarlavhani ifodalash uchun Obyektni ko'rsatilgan joyga o'rnatish va shu nuqtadan bo'sh satrga matnni davom ettirish uchun qo'llaniladi Tartibsiz ro'yxat xosil qilish uchun

FORM tegining METHOD atributining nechta qiymati bor?

ikkita: GET, POST

bitta: GET

bitta: POST

uchta: GET, POST, NULL

Formada parol kiritish kerak bo'lsa qaysi kattalikdan foydalanishga to'g'ri keladi?

password

radio

image

reset

FORM tegining qaysi parametri CGI dasturni va to'la berilgan parametrlarini yuklanuvchi URL adresini ko'rsatadi?

ACTION

NAME

TARGET

METHOD

<form>

<input type=button value= "Yahoo"

onClick= "location.href=http://www.yahoo.com;" >

</form>

Natijani ko'rsating?

"Yahoo" tugmasi bosilganda <http://www.yahoo.com> ssilkasi yuklanadi

"Yahoo" tugmasi bosilganda <http://www.yahoo.com> ssilka paydo bo'ladi

"Yahoo" tugmasi ikki marta bosilganda <http://www.yahoo.com> yuklanadi

<http://www.yahoo.com> yopilgach "Yahoo" tugmasiga ega sahifa ochiladi

HTML da <s> tegi nima vazifa bajaradi?

ustiga chizib yozadi

matnni qalin (jirniy) qilib yozadi

tagini chizib yozadi

kursiv qilib yozadi

<HR> tegidagi qaysi atribut yordamida chiziq qalinligi piksellarda o'rnatiladi?

SIZE

ALIGN

WIDTH

RIGHT

<BLOCKQUOTE> tegi asosiy matndan sitatalarni ajratib ko'rsatish uchun qo'llaniladi. Bu teg konteyner bo'lib, uning vazifasi nima? turli xil teglarning formatlarini aniqlaydi

xujjat muallifini identifikasiya qilish va muallif manzilini ko'rsatish uchun qo'llaniladi. formatlangan matnning maksimal qator uzunligini ko'rsatadi
to'g'ri javob yo'q

Qaysi atribut bir vaqtning o'zida bir nechta variantni tanlash imkonini beradi?

MULTIPLE atributi

SELECTED atributi

VALUE atributi

NOBR atributi

Notug'ri kursatilgan gipersselkalarni kursating.

`<a TARGET=intuit.htm href=new>intuit</a>`

`<a HREF=intuit.htm TARGET=left>intuit</a>`

`<a HREF=intuit.htm>intuit</a>`

`<a> <TARGET=intuit.htm href=new>intuit</a>`

Quyidagi teglardan qaysi biri ro'yxatni nomerlash uchun ishlatiladi? OL

DL

UL

TT

Gipersselka to'g'ri ko'rsatilgan qatorni toping:

`<a href="www.intuit.ru/index.html">ssilka</a> <a name="/index.html">ssылka</a>`

`<a pass="index.html">ssылka</a>`

`<alink href="www.intuit.ru/index.html">ssilka</a>`

HTML da qanday teglar ma'lumotlar tiplarini ifodalaydi?

`<YeM>`, `<SITE>`, `<KVD>`, `<SODE>` `<I>`, `<B>`, `<TT>`, `<U>`

`<SMALL>`, `<SUP>`, `<SAMR>`, `<Q>` `<I>`, `<B>`, `<KVD>`, `<SODE>`

HTML da shrift o'lchamini o'zgartirish uchun qaysi tegdan foydalaniladi?

`<SMALL>`

`<SUB>`

`<SUP>`

`<SAMR>`

<BR SLYEAR=all> matni nimani ifodalaydi

o'ng va chap tomonlari bo'sh bo'lgan joydan matn boshlanadi

Matn yaqin chap soxadagi bo'shliqning boshidan boshlanadi Matn yaqin o'ng soxadagi bo'shliqning boshidan boshlanadi To'g'ri javob yo'q

<UL> tegi nimani ifodalaydi? Nomerlanmagan ro'yxatni Jadval yacheykasini Alfabit bo'yicha nomerlanishni A va B javob to'g'ri

<UL TYPE=DISK> matni nimani ifodalaydi?

Teg aylana shaklidagi markerni xosil qilishni ifodalaydi Teg birinchi ro'yxatda ifodalanganidek markerlar xosil qiladi Teg kvadrat marker xosil qiladi

Teg 1., 2., 3., 4. va h.k ko'rinishidagi ro'yxatni xosil qiladi

<OL TYRE=I> Matni nimani ifodalaydi

Teg I., II., III., IV. va h.k ko'rinishidagi ro'yxatni xosil qiladi Teg 1., 2., 3., 4. va h.k ko'rinishidagi ro'yxatni xosil qiladi Teg birinchi ro'yxatda ifodalanganidek markerlar xosil qiladi Teg kvadrat marker xosil qiladi

INPUT tegi TYPE atribut qabul qilmaydigan qiymatni toping *TOP

PASSWORD

CHECKBOX

RADIO

Avtomatik ravishda keyingi satrga o'tish qaysi teg orqali amalga oshiriladi

*BR PRE

BLOCKQUOTE

NOBR

HTMLda musiqa qo'yish nechiga bo'linadi va ular qanday? *2 ta: embed, bgsound

3 ta: marquee, embed, bgsound 2 ta: marquee, embed 1 ta: marquee

HTML da <s> tegi nima vazifa bajaradi? *ustiga chizib yozadi matnni qalin (jirniy) qilib yozadi tagini chizib yozadi kursiv qilib yozadi

<DEL> tegi qanday ish bajaradi? *matnni o'chirib tashlangan sifatida belgilaydi bu teg orqali belgilangan matnning tagiga chizilgan bo'ladi kiritilgan teglarni o'chirib yuboradi bu teg orqali belgilangan matnning ustiga chizilgan bo'ladi

Embed tegini vazifasini ko'rsating? *musiqa o'rnatish musiqani olib tashlash saxifani brauzerga moslash to'g'ri javob yo'q

ALIGN- buyrug'i qanday yoziladi?

*<P ALIGN = "joylashtirish ko'rsatkichi "> Buyruqni bajarish <HTML> <P VALIGN = "joylashtirish ko'rsatkichi ">

Abzasni chap tomonidan joylashtirish qaysi? *<P ALIGN="LEFT"> <HTML>

<PRE> <P VALIGN = "joylashtirish ko'rsatkichi ">

Abzasni o'ng tomondan joylashtirish

*<P ALIGN="RIGHT"> <BR HTML> <P ALIGN="LEFT"> <P ALIGN>

PALIGN>=JUSTIFI> ni vazifasi nima?

*Sahifalar kengligi Satr oxiri Sahifalarning o'rtasi Satr boshi

Qaysi teg xujjatlar aro aloqa o'rnatilganligi haqida metama'lumot beradi *

[LINK](#) element, [ISINDEX](#) element [META](#) element

[BASE](#) element

MENU qanday teg?

*satr ko' rinishda, ixcham xolda berilgan ro'yxat

Tartibsiz ro'yxatni ifodalaydi ixcham xolda berilgan ro'yxat definitiv ro'yxat

Qaysi teglar shrift teglari? *TT, I, B, U

META, I, B, KBD CITE, CODE, SAMP Bunday teg yo'q

Avtomatik ravishda keyingi satrga o'tish qaysi teg orqali amalga oshiriladi *

NOBR BLOCKQUOTE PRE BR

Qaysi teg matn qo'shtirnoq bilan tugashi uchun qo'llaniladi? *<Q>...</Q>

<SODE>...</SODE>

<VAR>...</VAR>

<YeM>...</YeM>

<UL> tegi nimani ifodalaydi? * Numerlanmagan ro'yxatni Alfabit bo'yicha nomerlanishni Jadval yacheykasini numerlangan ro'yxatni

<IMG> tegining qat'iy atributlarini toping * SRC ALT NREF TYRE

Qaysi teg forma ichida qayerga ma'lumot kiritilishini ifodalaydi? *<INPUT>

<CENTER>

<FORM>

<HTML>

Qaysi teg formada ma'lumot kiritishda foydalanuvchi bir nechta variantlardan birini tanlashdan foydalanishni ifodalaydi? INPUT> TYPE=radio atributi bilan

<INPUT> TYPE= text atributi bilan <INPUT> TYPE= checkbox atributi bilan*<

<INPUT> TYPE= image atributi bilan

HTMLda musiqa qo'yish nechiga bo'linadi va ular qanday?

*2 ta: embed, bgsound

3 ta: marquee, embed, bgsound

2 ta: marquee, embed

1 ta: marquee

Qaysi atribut bir vaqtning o'zida bir nechta variantni tanlash imkonini beradi?

*MULTIPLE atributi SELECTED atributi VALUE atributi NOBR atributi

<BR SLYEAR=all> matni nimani ifodalaydi *o'ng va chap tomonlari bo'sh bo'lgan joydan matn boshlanadi Matn yaqin o'ng soxadagi bo'shliqning boshidan boshlanadi Matn yaqin chap soxadagi bo'shliqning boshidan boshlanadi Xech narsani ifodalamaydi

<UL TYPE=DISK> matni nimani ifodalaydi * Teg aylana shaklidagi markerni xosil qilishni ifodalaydi Teg birinchi ro'yxatda ifodalanganidek markerlar xosil qiladi Teg kvadrat marker xosil qiladi Teg 1., 2., 3., 4. va h.k ko'rinishidagi ro'yxatni xosil qiladi

FORM tegining METHOD atributining nechta qiymati bor? *ikkita: GET yoki POST Bitta: POST Uchta: GET, POST, NULL Bitta: GET

Null nimani ifodalaydi? * bo'sh to'plamni ifodalash uchun maxsus belgi 0 Haqiqiy son Nuldan farqli, moduli bo'yicha nuldan farqli haqiqiy son

Jadval xosil qilish uchun qaysi tegdan foydalaniladi? *<TABLE>

<FORM>

<INPUT>

<HTML>

HTMLda <table> tegini vazifasini toping?

*jadval chizish uchun
gorizontal chizish uchun
rasm qo'yish uchun
chiziqlar chizish uchun

Qaysi teg xujjatni stilini ifodalash uchun ishlatiladi?

*STYLE
HEAD
ISINDEX
BODY

Jadvalni ramkasiz yaratish uchun TABLE tegining BORDER atributiga qanday qiymat berish kerak? 0 1 2 3

<title> teglari orasida yozilgan matn brouzerning qaysi qismida ko'rinib turadi?

Sarlavha satrida
Manzil satrida
Holat satrida
Menyular satrida

Jadval xosil qilish uchun qaysi tegdan foydalaniladi? <TABLE> <FORM>

<INPUT> <HTML>

HTMLda <table> tegini vazifasini toping? jadval chizish uchun gorizontal chizish uchun rasm qo'yish uchun chiziqlar chizish uchun

Jadvalni romkasiz yaratish uchun TABLE tegining BORDER atributiga qanday qiymat berish kerak? *0 2 1 3

Xujjatlar orasidagi aloqani ta'minlash va ma'lumotlarni formatlash vositalari:

teglar (tag) deb ataladi
operatorlar deb ataladi
amallar deb ataladi
xujjatlar deb ataladi

Ssilka joylashtirish to'g'ri keltirilgan javobni ko'rsating.

 bu ssilka HTML.net
 bu ssilka HTML.net

</href="http: // www.html.net/"> bu ssilka HTML.net >

Gorizontal chiziq qanday qo'yiladi?

<hr size=100% width=50%>
<hl>size=100% width=50% </hl>
<hr>size=100% width=50% </hr>

<h size=100% width=50% />

Xarakatlanuvchi matn qanday teg yordamida qo'yiladi?

<marquee direction= left> matn </marquee>
<blockquote=left> matn </blockquote>
<frame src=left matn/>
</blink>
<marquee direction=left matn />

Rasm qo'yish tegini ko'rsating.

<img src=rasm.jpg>
<img src=rasm.jpg> </img>
<picture src=rasm.jpg/>
<picture> src=rasm.jpg </picture/>

Xarakatlanuvchi rasm qanday qo'yiladi? <marquee><img src=pic/K1.jpg width=100 height=50> </marquee> <img src=pic/K1.jpg width=100 height=50>
<h1><font face img=pic/K1.jpg width=100 height=50></h1> <a href img src=pic/K1.jpg height=100 width=50>

HTMLda BOTTOMMARGIN parametrini vazifasi nimadan iborat? xujjatning quyi chegaralarini piksellarda belgilaydi

xujjat fonining ranglarini belgilaydi

xali ko'rib chiqilmagan ssilkaning rangini belgilaydi brauzer darchalari xarakatlantirish (prokrutka) yo'laklarini o'rnatadi

HTML formada foydalanuvchi ma'lumot kiritish jarayonini yakunlash jarayoni mavjud. Buning uchun <INPUT> tegining atributiga qanday qiymatni o'zlashtirish lozim?

TYPE=submit

TYPE=radio

TYPE=reset

TYPE=end

Embed tegini vazifasini ko'rsating?

musiqa o'rnatish

musiqani olib tashlash

saxifani brauzerga moslash

to'g'ri javob yo'q

Freymlarning vazifasi qaysi variantda to'g'ri ko'rsatilgan? freymlar brauzerni kuzatuv oynasini yonma-yon joylashgan bir nechta to'g'ri burchakli soxalarga bo'lish imkonini beradi freymlar ro'yxatga o'zlashtirilishi mumkin bo'lgan qiymatni ifodalaydi

freymlar WWW da foydalanuvchi tomonidan kiritilayotgan ma'lumotlarni tartibga solish maqsadida qo'llaniladi sitatalar yoki kitoblar, maqolalar va boshqa manbalarga ssilkalarning nomlarini belgilashda foydalaniladi.

INPUT tegini qaysi atributi bilan qo'llanilishi foydalanuvchiga ma'lum bo'lmagan NAME va VALUE atributlaridagi qiymatlarni jo'natishga imkon beradi?

TYPE=hidden

TYPE=password

TYPE=checkbox

TYPE=reset

Freym tizimi afzalliklari qanday xollarda aks etadi?

barcha javoblar to'g'ri

bir soxada ishlayotganda boshqa bir soxaga xujjatlarni yuklash orqali boshqarishni tashkil etish zarurati tug'ilganda

ekranning boshqa xududlarida nima bo'lishidan qat'iy nazar ekranda doimo ko'rinib turishi kerak bo'lgan axborotni ko'zdan kechirish darchasining ma'lum qismiga joylashtirish lozim bo'lganda darchaning xar biri mustaqil ravishda ko'rib chiqilishi mumkin bo'lgan yonma-yon bir necha soxalaradi joylashtirish qulay bo'lgan axborotni taqdim etish zarurati tug'ilganda

Qaysi usul quyi indeks sifatida tasvirlangan satrni qaytaradi?

sub

reverse

italics

fixed

Qaysi usul 0 dan 1gacha oraliqdagi ixtiyoriy soni qaytaradi

random

sqrt

sin

round

Qaysi usul yordamida ekranga ikkita OK va Cancel tugmalari bo'lgan muloqot oynasini chiqarish mumkin

confirm

alert

prompt

open

Qaysi teg formada ma'lumot kiritishda foydalanuvchi bir nechta variantlardan birini tanlashdan foydalanishni ifodalaydi? *<INPUT> TYPE=radio atributi bilan

<INPUT> TYPE= checkbox atributi bilan

<INPUT> TYPE= text atributi bilan

<INPUT> TYPE= image atributi bilan


```
<frameset cols="50%,50%">
<frameset rows="50%,50%">
<frame src="cell.htm">
<frame src="cell.htm">
</frameset>
<frameset rows="33%,33%,33%">
<frame src="cell.htm">
<frame src="cell.htm">
<frame src="cell.htm">
</frameset>
</frameset>
```

Nechta freym mavjud? *5 7 6 4

Xujjatda «<> belgidan foydalanish uchun Qaysi escape-ketma ketligidan foydalaniladi? *< & " >

INPUT tegi TYPE atribut qabul qilmaydigan qiymatni toping *TOP [CHECKBOX](#) [RADIO](#) [PASSWORD](#)

Rasm romkasi kengligini qaysi parametr orkali beramiz? * BORDER ALIGN HSPACE

ALT

<TEXTAREA> tegida qanday atributlar foydalaniladi ? * COLS, NAME va ROWS ALT, NREF va TYRE

ALT, NREF va NAME To'g'ri javob yo'q

<OL TYRE=I>

Matni nimani ifodalaydi * Teg I., II., III., IV. va h.k ko'rinishidagi ro'yxatni xosil qiladi Teg birinchi ro'yxatda ifodalanganidek markerlar xosil qiladi Teg kvadrat marker xosil qiladi Teg 1., 2., 3., 4. va h.k ko'rinishidagi ro'yxatni xosil qiladi

JavaScript – tili bu...

statistik Web sahifalarni qo'shimcha funksional imkoniyatlarini qo'llash uchun Netscape Sun va Microsystemslarda ishlab chiqilgan ssenariylar Matnni taxrirllovchi til server qayta ishlovchi ssenariylar

Web-illovalarni ishlab chiquvchi instrumental to'plam

JavaScript tilida qanday brauzer obyektlari mavjud?

document, parent, frame, location
document, parent, Object, Global
document, location, Date, Global
Array, Math, Date, Boolean

JavaScript tilida eng bosh brauzer obyektini hisoblanadi? window

document
parent
frame

Qaysi misolda BASE tegi tugri tashkil etilgan?

```
<BASE HREF="http://www.intuit.ru/intro.html" TARGET=new>  
<BASE A HREF=intuit.ru/intro.html>  
<BASE A HREF=intuit.ru/intro.html target="new">  
BASE HREF=intuit.ru/intro.html>
```

JavaScript da qanday sonlar haqiqiy sonlar bo'la oladi? 0.0, -2.9, 0.7E1, 14.7e-2, 1e+308

0x70 yoki 0x70, 0XFA7D0
0, 29, 70, -147
0XFA7D0, 70, -147, 1e+308

JavaScript – tili bu... *statistik Web sahifalarni qo'shimcha funksional imkoniyatlarini qo'llash uchun Netscape Sun va Microsystemslarda ishlab chiqilgan ssenariylar matni taxrirllovchi til server qayta ishlovchi ssenariylar Web-ilovalarni ishlab chiquvchi instrumental to'plam

SCRIPT tegi tugri keltirilgan variantni tanlang.

```
<SCRIPT LANGUAGE= dasturlash tili>dastur matni </SCRIPT>  
<SCRIPT TYPE=dasturlash tili turi>dastur matni </SCRIPT>  
<SCRIPT TYPE=xujjat tipi>dastur matni </SCRIPT>  
<SCRIPT NAME=dasturlash tili>dastur matni </SCRIPT>
```

JavaScript da qanday shart operatorlari mavjud? *For, while, if

For, while
If, while
if

Qaysi operator for yoki while sikl operatorlari bajarilishini to'xtatadi *end

Continue
break
return

Qaysi operator yordamida formada berilgan bir nechta ro'yxat ichidan birini tanlash amalga oshiriladi? *<SELECT>

```
<OPTION>  
<TITLE>  
<INPUT>
```

% binar operatori nimani ifodalaydi? * bulinmani koldigini ifodalaydi
Uzgaruvchi kiymatini kichraytiradi. Prefiks sifatida kullanilishi mumkin

INKOR ETUVCHI YO'KIYO
Uzgaruvchi yoki uning su suffiksi:
Chap tomonga surushni ifodalaydi

```
<form>  
<input type=button value="Yahoo"  
onClick="location.href='http://www.yahoo.com'; ">  
</form>
```

Natijani ko'rsating? * "Yahoo" tugmasi bosilganda 'http://www.yahoo.com' ssilkasi yuklanadi "Yahoo" tugmasi bosilganda 'http://www.yahoo.com' ssilka paydo bo'ladi "Yahoo" tugmasi ikki marta bosilganda 'http://www.yahoo.com' yuklanadi 'http://www.yahoo.com' yopilgach "Yahoo" tugmasiga ega sahifa ochiladi

Date obyektini nima qiladi? * Kompyuter soati ustida amallar bajaradi Kompyuter kalendari ustida amallar bajaradi Kompyuter soati ustida arifmetik amallar bajaradi Bunday obyekt yuk

JavaScript tilida qanday unar operatorlar mavjud? *, !, ++, --

```
>>, >>>, <<  
-, +, /, %  
&, |, ~, ^
```

JavaScript tilida qaysi buyruqlar alohida bitlar bilan ishlaydi?

```
*&, |, ~, ^
```

```
-, !, ++, --  
-, +, /, %  
>>, >>>, <<
```

JavaScript tilida qanday siljitish operatorlari mavjud?

```
*>>, >>>, <<  
-, !, ++, --  
-, +, /, %  
&, |, ~, ^
```

JavaScript tilida qanday munosabat operatorlari mavjud?

```
*>, >=, <, <=  
-, +, /, %  
-, !, ++, --  
&, |, ~, ^
```

JavaScript tilida qanday mantiqiy operatorlar mavjud?

```
*||, &&  
-, !, ++, --  
&, |, ~, ^  
>, >=, <, <=
```

JavaScript tilida qanday o'zlashtirish operatorlari mavjud?

*=, +=, -=, /=,
-, !, ++, --
-, +, /, %
>, >=, <, <=

JavaScript tilida massivlar uchun qaysi usul qo'llaniladi?

*uchta usul: join, reverse, sort
Ikkita usul: reverse, sort
To'rtta usul: anchor, bold, reverse, sort
Massivlar uchun usullar mavjud emas

checkbox obyekti uchun nechta va qanday usullar mavjud?

*To'rtta usul: anchor, bold, reverse, sort
Ikkita usul: focus i blur
checkbox da usullar yo'q
bitta usul: click

Qaysi obyekt oyna xususiyatlarini, oyna o'lchamini, freymlar oynasida joylashishini, oyna nomini, oyna holat satrini ifodalaydi *location

window
document
parent

JavaScript da "=", "+=", "-=", "*=", "/=", "%=" operatorlar qanday nomlanadi?

*dekrement operatorlar
Arifmetik amallar operatorlari
O'zlashtirish operatorlari
inkrement operatorlar

Xujjatda «>» belgidan foydalanish uchun qaysi escape-ketma ketligidan foydalaniladi? * > & " <

Xujjatda «<» belgidan foydalanish uchun qaysi escape-ketma ketligidan foydalaniladi? * < & " >

Qanday o'zgaruvchilar bo'shliqni ifodalaydi? * var re = \S/

var tl = \b/ var nm = \n/

var nm = \d/

Quyidagi operatsiyalar qanday nomlanadi: "!", "~", "++", "--"; * inkor, inkrement, dekrement Tenglikni solishtirish,

Shart amallari

Bit bo'yicha surish,

tenglashtirish

qo'shish, ayirish

Qaysi operator for yoki while sikl operatorlari bajarilishini to'xtatadi * break
continue end return

Qaysi funksiya satr kurinishida berilgan sanani sintaksik taxlil kilib, uni millisekund kurinishiga keltiradi

* parse() toLocalString()
getDate()
getSeconds()

Qaysi usul joriy oynani kursatadi yoki yangisini ochadi? * open top

write
close

JavaScript ssenariysida qaysi obyekt usul va kattaliklaridan foydalangan holda brauzerga yuklangan xujjatning joriy vaqtdagi xolati haqida ma'lumot olish mumkin? document

window
parent
location

var MyStr;

MyStr = "Hello World!";

k = MyStr.length;

document.write("Satr uzunligi" + k);

natija qanday bo'ladi? * "Satr uzunligi " + k

Satr uzunligi 11

"Hello World!"

"Hello World!" - 11

<OL>

<LI> Programmirovaniye

<LI> Algoritmizasiya

<LI> Proyektirovaniye

</OL>

Natija? *

- a) Programmirovaniye
- b) Algoritmizasiya
- c) Proyektirovaniye

1.Programmirovaniye

2. Algoritmizasiya

A. 3. Proyektirovaniye Programmirovaniye

B. Algoritmizasiya

C. Proyektirovaniye

Programmirovaniye

Algoritmizasiya

Proyektirovaniye

JavaScript da qanday shart operatorlari mavjud? * if

If, while For, while For, while, if

JavaScript tilida qanday binar operatorlar mavjud?

*-, +, /, %

-, !, ++, --

&, |, ~, ^

>>, >>>, <<

Bir xil tipli elementlar birlashmasi nima bo'lishi mumkin? * Massiv Xaqiqiy sonlar

Satrlil belgilar

funksiya

Qanday o'zgaruvchilar sonlarni ifodalaydi? * var nm = /\d/

var nm = /\n/

var tl = /\b/ var re = /\S/

«\n» belgisi nimani ifodalaydi * Yangi satrga o'tish "uzulish" qo'shtirnoq Ekranni tozalash

Qaysi atribut berilgan matnli ssilkalar rangini ifodalaydi? * VLINK LINK

TEXT

ALINK

JavaScript da "=", "+=", "-=", "*=", "/=", "%=" operatorlar qanday nomlanadi?

* O'zlashtirish operatorlari

dekrement operatorlar Arifmetik amallar operatorlari *inkrement* operatorlar

isFinite ning vazifasi nima? * butun son argumentini ifodalaydi Sonli argument bor yoki yukligini ifodalaydi Satrni butun songa aylantiradi Satrni barcha platforda ukiladigan kurinishga aylantiradi

Qaysi funksiya sonni yaqinlashishi bo'yicha yaxlitlaydi * ceil(x) abs(x)

Floor(x)

atan(x)

d=new Date()

d nimaga teng? * bugungi sana va vaqtga teng Bugungi vaqtga teng Bugungi sanaga teng Sana va vaqtga teng

% binar operatori nimani ifodalaydi? * bulinmani koldigini ifodalaydi

Uzgaruvchi qiymatini kichraytiradi. Prefiks sifatida kullaniishi mumkin
INKOR ETUVCHI YO'KIYO Uzgaruvchi yoki uning su suffiksi:
Chap tomonga surushni ifodalaydi

«||», «&&» operatorlari kanday nomlanadi?

* mantiqiy operatorlar

Munosabat operatorlari Uzashtirish operatorlari

Aloxida bitlar bilan ishlovchi operatorlar

Foydalanuvchi oyna bilan ishlashni tugatib, brauzer oynasini yopishi ,yoki boshki xujjatni kushishi qaysi xolatni beradi * onUnload onLoad

printRecord

toLowerCase

var MyStr;

MyStr = "Hello World!";

k = MyStr.length;

document.write("Satr uzunligi" + k);

natija qanday bo'ladi? * Satr uzunligi 11 " Satr uzunligi " + k "Hello World!" "Hello World!" - 11

```
<frameset cols="50%,50%">
```

```
<frameset rows="50%,50%">
```

```
<frame src="cell.htm">
```

```
<frame src="cell.htm">
```

```
</frameset>
```

```
<frameset rows="33%,33%,33%">
```

```
<frame src="cell.htm">
```

```
<frame src="cell.htm">
```

```
<frame src="cell.htm">
```

```
</frameset>
```

```
</frameset>
```

Nechta freym mavjud, *5 6 7 4

JavaScript ning qanday standart funksiyasi s satr tarkibida bir yoki bir nechta operatorlarni amalga oshiradi, hisoblaydi? * eval(s)

parseInt(s)

Barcha javoblar to'g'ri parseFloat(s)

FORM tegining qaysi parametri CGI dasturni va to'la berilgan parametrlarini yuklanuvchi URL adresini ko'rsatadi? * ACTION TARGET NAME

METHOD

Qaysi operator yordamida formada berilgan bir nechta ro'yxat ichidan birini tanlash amalga oshiriladi?

*<SELECT>
< <TITLE>
<INPUT>
OPTION>

Serverda qayta ishlanuvchi ssenariy tili bu ... * PHP ASP

Perl
VBScript

Serverda qayta ishlanuvchi ssenariy tili bu ... *PHP Perl

VBScript
ASP

PHP da ko'p satrli kommentari (izoh) qanday beriladi? /* va */

<? va ?>
//
#

Qaysi obyekt ichiga yozilgan bir yoki bir nechta URL fragmentlari kismini o'qish va yozishni ifodalaydi? * Location Window

document
History

Quyidagi PHP tilidagi dasturlardan to'g'risini ko'rsating.

```
</html>  
<title><? print "Hello world!";?> </title>  
</html> <html>  
<title>< print "Hello world!"; ></title>  
</html>  
<html>  
<title>< Hello world>  
</title>  
</html>
```

```
<html>  
<title>print "Hello world!"</title>  
</html>
```

Quyidagi PHP tilidagi dasturlardan to'g'risini ko'rsating. *html>

```
<title><? print "Hello world!";?> </title>  
</html> <html>  
<title>< Hello world>
```



```
</title>
</html> <html>
<title>< print "Hello world!"; ></title>
</html>*< <html>
<title>print "Hello world!"</title>
</html>
```

PHP da ko'p satrli kommentari (izoh) qanday beriladi?

```
/** va */ // # <? va ?>
```

Quyidagi ASP usulidagi PHP dasturlardan to'g'risini ko'rsating

```
*<%php print "Welcome to the world of PHP!"; %>
<? print "Hello world!";?> <script language="php">
<?php print "Welcome to the world of PHP!"; ?>
</script>
```

To'g'ri javob yo'q

PHP da qaysi parametr xatolik xabari darajasini aniqlaydi?

```
* error_reporting [1-8]
display_errors [on | off] log_errors
error_log [filename]
```

O'quv materiallari: Maruza matni

MAVZU 1. WEB TEXNOLOGIYALAR FANIGA KIRISH KOMPYUTER TARMOQLARI

Ma'ruzaga reja-topshiriqlar

Fan: Web ga yo'naltirilgan dasturlash.

O'quv soatii: 2 soat (ma'ruza);

O'quv mashg'ulotlari turi: ma'ruza; yangi mashg'ulotlarni mustahkamlash va o'rganish.

Ma'ruza rejasi:

1. Kompyuter tarmoqlari tarixi.
2. Internet global kompyuter tarmog'i.
3. Mustaqil davlatlar Hamdo'stligi axborot va moliyaviy telekommunikasiya tarmoqlari.
4. Internetda informasion xavfsizlik.

O'quv mashg'uloti maqsadi:

talabalarga kompyuter tarmog'i tushunchasi, internet tushunchasi, internet global kompyuter tarmog'i, telekommunikasiya tarmoqlari, internetda informasion xavfsizlik tushunchasi xaqida ma'lumot berish

O'quv mashg'ulotining vazifalari:

O'quv mashg'ulotining vazifalari:

- *O'rgatuvchi:* talabalarda qabul qilish faoliyatini tashkil qilish, yangi materialni boshlang'ich yesda qoldirish va anglash; terminlar, iboralarni xarakterlovchi elementlar; talabalarning firlashini rivojlantirish muammoli masalalarni yechimini mahoratini oshirish;
- *rivojlantiruvchi:* kitob matni bilan ishlay bilishligi – mag'zlarini tanlab olish, tahlil qilish; gaplar tuzish, hulosa chiqarish, materialni talabalarning izlash faoliyatini stimullashtirish; hususiydan umumiy holga o'tish usuli bilan tekshirish; tekshirish natijalarini tahlil qilib va uni umumlashtira olishini rivojlantirish; analitik-sintetik faoliyatning mantiqiy fikrlashini qo'llash; talabalarning ijodiy mahoratini shakillantirish;

Tarbiyalovchi: aktiv faoliyatga, mustaqil ishga jalb qilish; guruhlarda ishlash qoidalariga rioya qila olish; fanni o'rganishga qiziqishni rivojlantirish; javobgarlik tuyg'ularini tarbiyalash, mehnatsevarlik, individual ishni jamoaviy ish bilan biriktirish, intizomlashtirish

O'qitish texnologiyasi:

- *O'qitish usullari:* instruktaj; Ma'ruza, aqliy hujum, "Insert" texnikasi;
- *O'qitish shakillari:* frontal; jamoaviy;

- *O'qitish vositalari*: Ma'ruza matni; jadvallar, multimediya;
- *O'qitish sharoitlari*: texnik jihozlashtirilgan auditoriya;
- *Baholash va monitoring*: o'g'zaki savol-javob, blis-so'rov.

Pedagogik masalalar:

- Fanning masalalari va uning o'quv fanlar sistemasidagi o'rni va roli bilan tanishtirish;
- O'quv fanning tuzulmasi va tavsiya yetiladigan o'quv-metodik adabiyotlarni tasvirlash;
- Fan sohasida metodik va tashkiliy xususiyatlarini ochib berish, baholash shakli va muddatlari;
- Fan ma'ruzasi paytida o'qitish jarayonini tashkil qilishning umumiy bosqichlarini xarakterlab berish va umumiy sxemasini tushuntirish.
- O'qitish texnologiyasi rivojlanishi perspektivasini xarakterlab berish;

O'quv faoliyati natijalari:

- Fan ma'ruzasi masalalari, maqsadlari va nomlari shakllanadi;
- Fan sohasida metodik va tashkiliy xususiyatlari hamda baholash shakli va muddatlari aytiladi
- Fan ma'ruzasida o'qitish jarayonini tashkil qilishning umumiy sxemasini kengaytirib xarakterlab beradi;
- Fanning asosiy ta'riflarini beradi,
- Nazariy bilimlarning to'liqligi, sistemaliyligi va harakatliyligi;
- Amaliy mag'ulotlarni bajarishda o'rganilgan iboralar bilan ishlay olishligi;

• **1.2. Ma'ruzaning xronologik xaritasi**

• **1 bosqich. O'quv mashg'ulotiga kirish (10 daqiqa):**

- *O'qituvchining faoliyati*: tayyorgarlikni tekshirish (davomat, konspektning borligi; o'ziga ishonch, aniqligi,); kerakli materiallarni tarqatish (konspekt, tarqatma materiallar); ma'ruzaning mavzusi va maqsadini bayon qilish; o'quv mashg'ulotning rajasi bilan tanishtirish; kalit iboralar va so'zlar, kategoriyalar; internet saytlari va adabiyotlar ro'yhati; o'quv natijalari haqida aytish;
- *Talabalar faoliyati*: o'quv joyini tayyorlash (talabalar borligi; tashqi ko'rinish; o'quv materiallar va qo'llanmalar); ma'ruzaning mavzusi va maqsadi bilan tanishish; o'quv materialini qabul qilishga tayyorgarlik ko'rish;
- *Shakillar, usular, uslublar*: instruktaj; frontal so'rov; mustahkamlovchi so'rov.

2 bosqich. Asosiy qism (60 daqiqa):

- *O'qituvchining faoliyati*: mavzuga kiritadi; yangi mavzuga doir o'tgan fanlar va mashg'ulotlarning mavzularini yeslashga chorlaydi; ma'ruza matnini tarqatadi, tanishishni taklif yetadi, "Insert" usuli bilan belgilar qo'yishni taklif yetadi; birinchi savol bo'yicha matn o'qiladi; qo'shimcha o'quv materiallarini aytib boorish va tushuncha berish; natural obektlarni namnoyon qilish va izohlash; tushunarsiz savollarni

aniqlash va tushintirish; birinchi savol bo'yicha nazar (shunday qilib qolgan savollarga ham);

- *Talabalar faoliyati:* yangi mavzuda doir oldingi mashg'ulotlarda va fanlarda olgan bilimlarni mustahkamlaydi; har bir kalit ibora va terminlarni yeshitib, yozib borib, konspekt qilib aytib borishadi; "Insert" usuli bilan belgilan o'qiydilar, aniqlik kiritadilar, savollar beradilar va o'zaro;
- *Shakillar, usular, uslublar:* frontav so'rov blis-so'rov; aqliy hujum, "Insert" texnikasi.

3 bosqich. Yakunlovchi qisim (10 daqiqa)

- *O'qituvchining faoliyati:* mnavzu bo'yicha hulosa qilish, talabalarning ye'tiborlarini asosiyalarda jalb qilish; qilingan ishning muhimligini aytib o'tish; alohida talabalarning bajarilgan ishlarini baholash; o'zaro baholashning natijalarini chiqarish; o'quv mashg'ulotning yutuqlik darajasini baholash va tahlil qilish; mustaqil ish uchun topshiriqlar; baho ko'rsatgichlari va me'zonlari;
- *Talabalar faoliyati:* ishning tahlili; natijalarni olish; texnologik bilimlarni qo'llash; o'zaro baholashni o'tkazish, yo'l qo'yilgan hatolar bo'yicha tahlil va aniqlik kiritish; mustaqil ish topshiriqlarini yozib olish;
- *Shakillar, usular, uslublar:* guruhlarda ishlash, kartochnalarda topshiriqlar.

1.3. O'quv-metodik materiallar

Ma'ruza rejasi:

- 1.Kompyuter tarmoqlari tarixi.
- 2.Internet global kompyuter tarmog'i.
- 3.Mustaqil davlatlar Hamdo'stligi axborot va moliyaviy telekommunikasiya tarmoqlari.
- 4.Internetda informasion xavfsizlik.

1.3.1. Ma'ruza matni

Kalit so'zlar: Tarmoqlar, WEB texnologiyalari, global kompyuter tarmog'i, internet, elektron pochta, gipermatn, teleport, informasion xavfsizlik, elektron manzil.

Kompyuter tarmoqlari tarixi.

Dunyoda ko'plab kompyuter tarmoqlari (KT) ishlab turibdi. Bulardan ba'zilari bilan tanishamiz. 1957 yil **ARPA** (Advanced Research Projects Agency) tashkiloti tuzildi. 1960 - yillar oxirida **DARPA** (Defense Advanced Research Projects Agency), 1969 yilda (AQShning Mudofaa ministrligi tomonidan tashkil qilingan eng eski KTLari hisoblanadi) **ARPANet** (Advanced Research Projects Agency Network) tajriba tarmog'ini tashkil etish haqida qaror qabul qildi. Ilk bor **TARMOQ** 1972 yilda

namoyish etildi. U 40 ta kompyuterdan iborat bo'lib, asosiy tuzilish prinsipi TARMOQdagi barcha kompyuterlarning teng xuquqli bo'lishi edi. 1975 yil **ARPANet** tajriba tarmog'i maqomini harakatdagi (amaliy) TARMOQ maqomiga o'zgartirdi (1989 yil – **ARPANet** mustaqil TARMOQ sifatida tugatildi). Uning afzalligi – tarkibida turli turdagi kompyuterlar bor TARMOQ bilan ishlash qobiliyatiga egaligidir. U keyinchalik boshqa KTLari bilan birlashtirilib, **Internet**ning qismi sifatida ishlatila boshlandi. Xozirda u **MILNET** – Military NET (xarbiy TARMOQ), **CSNET** – (Computer Science NETWORK) (kompyuter ilmi tarmog'i), **NSFNET** – (National Science Fondation NETWORK) (milliy fan fondi tarmog'i) tarmoqlar sifatida **Internet**da ishlatiladi.

BITNET (1981) – Because it's Time Network (bugungi kun tarmog'i) KT Nyu-York va Yel universitetlari tomonidan ishlab chiqilgan Yevropa, AQSh qit'asi, Meksika va boshqa mamlakatlarni birlashtiruvchi TARMOQ bo'lib, u alohida ajratilgan kanallar bilan aloqa bog'laydi. U **OSI** – (Open System Interconnection – ochiq xalqaro bog'lanish tizimi) va TCP/IP qaydnomalariga mos tushmaydi. Uning bir xususiyati – uzatilgan ma'lumotlar uchun haq to'lanmaydi. Hukumat tomonidan mablag' bilan ta'minlanadi. Uning ko'rsatadigan xizmat doirasi fayllarni uzatish, elektron pochta va masalalarning uzoqdan turib ishlashini ta'minlashdan iborat.

CSNET (1981) (Computer Science Network – Kompyuter va fan tarmog'i) a'zolik badallari va xizmat uchun to'lovlar hisobidan ishlaydi. U butun dunyo olimlarini birlashtiruvchi tarmoq bo'lib, Internet tarkibiga kiradi va TCP/IP qaydnomaii asosida ishlaydi.

EARN – European Academic Research Network **BITMAP** tarmog'i bilan bevosita ulangan bo'lib, juda ko'p milliy tadqiqot muassasalarini birlashtiradi. Uning qaydnomasi RSES bo'lib, ajratilgan kanallar orqali ma'lumot almashiniladi, o'z-o'zini xo'jalik hisobida qoplash asosida ishlaydi.

EUNET – Europe Union Network (Yevropa kompyuter tarmog'i uyushmasi). Uning markaziy qismi Amsterdamda joylashgan. U asosan UNIX operasion sistemasida va UUCP va TCP/IP da ishlaydi.

FIDONET (1984) – shaxsiy kompyuterlar bilan MS va PS DOS boshqaruvida ishlaydigan TARMOQ. Fayllarni telefon simlari orqali uzatadi va UNIX operasion sistemasida ishlaydigan kompyuterlar bilan bog'lanishi mumkin. Fayllarni, bildirishlarni va yangiliklarni UUCP/USWET tarmoqlari bilan uzatishi mumkin.

INTERNET – International Network (xalkaro kompyuter tarmog'i) butun dunyo kompyuter tarmog'idir. U ko'p KTLarni birlashtiradi va TCP/IP qaydnomalari asosida ishlaydi va kompyuter tarmoqlarini tarmoqlararo interfeys – **GATEWAY** (shlyuz) orqali birlashtiradi. Bu tarmoq turli davlat korxonalarini, o'kuv yurtlari, xususiy korxonalar va shaxslarning yangi kompyuter texnologiyalari yaratish, joriy qilish va ularning shu sohadagi harakatlarini birlashtirish uchun xizmat qiladi. Hozirda u butun dunyo qit'alarini o'ziga birlashtiradi, Internet tarkibidagi ba'zi kompyuter tarmoqlari – **CSNET**, **NSFNET**, o'z navbatida, katta-katta tarmoqlar bo'lib, o'zlari ham bir necha tarmoqlardan tashkil topgan. Internetning ishini koordinasiya qilishni NIC (Network Information Centry) Stenford universitetidagi SRI (Stanford Research Institute), ko'pincha SRI – NIC deb yuritiluvchi markaz tomonidan boshqariladi.

Internetda **TELNET** (telefon tarmog'i) uzoqqa uzatish, **FTP** (File Tranferd

Protocol) faylini uzatish, **SMTP** (Simple Mail Transport Protocol) oddiy pochta jo'natish qaydnomalaridan elektron pochta uchun foydalaniladi. Domenlarni nomlash tizimi – **DNS** (Domen Name Systems) ko'llaniladi.

MSI Mail – savdo-sotiq uchun mo'ljallangan ICT ham Internet bilan bog'langan bo'lib, o'z mijozlariga pochta, faksimil va teleks xizmatini ko'rsatadi.

NSFNET – AQShning milliy ilmiy fondi tarmog'i, AQShdagi minglab ilmiy – tadqiqot institutlarini, korporasiya va hukumat idoralarini birlashtiradi. U Amerikadagi eng yirik superkompyuterga ulangan bo'lib, murakkab masalalarni yechishda undan foydalanish imkoniyatini beradi.

USENET (1979) – yangiliklar va elektron pochta xalqaro tarmog'i. Universitetlar o'rtasida aloqa o'rnatish maqsadida ish boshlangan bu tarmoq xozirda AQShning deyarli barcha universitetlarini KT orqali birlashtiradi. Hatto undan foydalanuvchilar juda ko'payib ketganligi tufayli, grafikning ancha qismini **UUNET tarmog'iga** topshirgan. **UUNET** tarmog'i asosan shu maqsad uchun ham yaratilgan.

UUNET – savdo-sotiq bilan bog'liq bo'lmagan tarmoq bo'lib, u **USENET** yangiliklarini **UNIX**da boshlang'ich matnlarni olishni va boshqa ishlarni bajarishni ta'minlaydi. U Internet bilan tarmoqlararo interfeysga ega.

UUCPNET – Unix-to Unix Copy – xalqaro elektron pochta bo'lib, ma'lumotlar **UUCP** nomli dasturlar yordamida uzatiladi. **UUCP** – uzatish uchun qaydnoma, kommunikasiya maqsadlari uchun fayllar to'plami, kommunikasion dasturlar uchun esa buyruqlar to'plamidir. Undan elektron pochta yuborish va telekonferensiyalarda qatnashish maqsadlarida keng foydalaniladi.

1.1. Internet – global kompyuter tarmog'i

1983 yilda - Internet tashkil etildi. Internet-axborotlar bilan mustaqil almashish imkonini yaratdi. Internet (International Network – xalqaro kompyuter TARMOQ) butun dunyoni qamrab olgan global kompyuter tarmog'idir. 1990 yillar o'rtalarida Internet biznes-ishlovlar bilan ishlash uchun ko'llanila boshladi. Biroq, bu borada turli muammolar mavjud edi. Internetning statistik ma'lumotlari quyidagicha:

1981 y.- Internet ga 213 ta kompyuter ulangan;

1983 y.- Internet ga 562 ta kompyuter ulangan;

1986 y.- 5089 ta kompyuter ulangan;

1992 y.- 727000 ta kompyuter ulangan;

1995 y.- 20-40 million kompyuter birlashdi.

Hozirgi kunda Internet dunyoning 150 dan ortiq mamlakatlarida 100 milionlab abonentlarga ega. Har oyda tarmoq miqdori 7-10%ga ortib bormoqda. Internet dunyodagi turli xil ma'lumotlarga oid axborot tarmoqlari o'rtasidagi o'zaro aloqani amalga oshiruvchi yadroni tashkil qiladi.

Internet qachonlardir faqat tadqiqot va o'quv guruhlarigagina xizmat qilgan bo'lsa, hozirgi kunga kelib, u ishlab chiqarish doiralari orasida keng tarqalmoqda. Kompaniyalarni Internet tarmog'ining tezkorligi, arzon, keng qamrovdagi aloqa, hamkorlik ishlaridagi qulaylik, hammaning ishlashi uchun imkon beruvchi dastur hamda ma'lumotlarning noyob bazasi ekanligi o'ziga tortmoqda. Arzon xizmat narxi evaziga foydalanuvchilar AQSh, Kanada, Avstraliya va boshqa ko'pgina Yevropa mamlakatlarining tijorat yoki notijorat axborot xizmatlariga yo'l topadilar. Internet ning

erkin kiriladigan arxividan insoniyat faoliyatining barcha jabhalarini qamrab oladigan axborotlarni, yangi ilmiy yangiliklardan tortib, to ertangi kungi ob-havo ma'lumotigacha bilib olish mumkin.

Ayniqsa, kundalik kommunikasiyaga muxtoj shaxslar, tashkilot, muassasalar uchun ko'pincha telefon orqali to'g'ridan to'g'ri aloqa nisbatan Internet infrastrukturasiidan foydalanish anchagina arzon tushadi. Bu narsa, ayniqsa, chet ellarda filiallari mavjud bo'lgan firmalar uchun qulaydir, chunki Internet ning konfidensial noyob aloqalari butun dunyo bo'yicha imkoniyatga ega.

Shu bilan birga yana bir narsani ta'kidlash lozimki internetga gipermatn tushunchasi kirib keldi. 1965 yil Nelson gipermatn so'zini qo'lladi. Van Dam va boshqalar 1967 yilda gipermatn tahrirlovchisini tuzib chiqdi. Nelson 1987 yil ma'lumotlarning gipermatn tahrirlovchisini tuzib chiqdi. Jeneva SERN (CERN) da ishlovchi fizik Tim Bernes Li 1990 yil gipermatnli loyihani taklif etdi. Bu loyiha fizik olimlarga Internet orqali tadqiqot natijalarini o'zaro almashish imkonini berar edi. Shunday qilib xalqaro axborot tarmog'i – World Wide Web (WWW)ga poydevor qo'yildi. 1993 yil Mark Anderson rahbarligida birinchi gipermatnli Mosaic grafik brauzeri ishlab chiqildi va u Netscape korporasiyasiga o'tib Netscape brauzerini ishlab chiqdi.

Shunday qilib biz sevgan gazeta va jurnallarimizning oxirgi ma'lumotlarini WWW so'zlaridan boshlangan manzilda ko'rish va uni shu manzildan nusxasini ko'chirib olish mumkin, degan so'zlar ko'prok uchrab turibdi. Shu bilan birga elektron nashrlar tushunchalarining kamrovi oyma-oy kengayib bormoqda. Elektron usulda chop etilgan yangi-yangi jurnallar paydo bo'lmoqda.

Internetning asosiy tushunchalari:

- 1. Router** (Yo'naltiruvchi) – internetda ma'lumotlar oqimini qulay va yaqin yo'l bilan manzilga yetkazishni rejalashtiruvchi va amalga oshiruvchi dasturlar majmuidir. Odatda yo'naltiruvchi sifatida maxsus kompyuterdan foydalanish yaxshi natija beradi.
- 2. Gateway** (Shlyuz) – ma'lumotlarni uzatishning turli qaydnoma (protokol)larini internet foydalanadigan elektron pochta oddiy qaydnomasi **SMTP** ga (Simple Mail Transfer Protocol – elektron pochta uzatishning oddiy qaydnomasi) aylantiradigan kompyuter. Aslida shlyuz – bu dasturlar majmuidir. Bunda shlyuz maqsadida foydalanadigan kompyuterga katta talablar qo'yilmaydi. Buning uchun unda shlyuz vazifasini o'taydigan dasturlar bilan ishlash imkoni bo'lsa bas.
- 3. Trafik** – Internet aloqa kanallari orqali uzatilgan ma'lumotlar oqimi hajmi.
- 4. DNS server.** DNS (Domin Name Service – domen nomlar xizmati) – IP manzillar va kompyuterlar domen nomlarini aniqlovchi server.
- 5. Proxy.** Internet da ba'zi bir ma'lumotlarga ko'pchilik murojaat qilgani uchun bu ma'lumotlarga oid serverga ulanish (navbat katta bo'lgani uchun) sekin bo'lishi mumkin. Shuning uchun ko'pchilik murojaat qiladigan serverlar nusxalari boshqa serverlarda ham saqlanadi. Bunday serverlar Proxy serverlar deyiladi.
- 6. Protokol** – bu kompyuterlar orasidagi aloqa o'rnatilishida, ma'lumotlarni qabul qilish va uzatishda foydalaniladigan signallar standartidir. Protokol to'g'ri bo'lsagina kompyuterlar o'rtasida aloqa o'rnatiladi.
- 7. Server** – bu boshqa kompyuter yoki dasturlarga xizmat ko'rsatadigan kompyuter

yoki dasturdir. Bitta kompyuterda bir nechta server ishlashi mumkin. Masalan, ftp, WWW, elektron pochta serverilari.

8. Mijoz – server resurslaridan va xizmatidan foydalanuvchi kompyuter yoki dasturdir. Masalan, kompyuter fayl-serverning mijoz bo'lishi mumkin (serverda joylashgan fayllardan foydalanishi), shu bilan bir vaqtda elektron pochta dastursida ishlashi mumkin.

9. URL – (Uniform Resource Locator) Internet ga murojaat qilishning eng oddiy va qulay usuli bo'lib, u manzilni ifodalaydi. Ya'ni bu manzildagi ma'lumotlardan barcha foydalanuvchilar bir paytning o'zida foydalanishi mumkin.

10. Internet xizmati turlari – elektron sahifa, elektron pochta, telekonferensiya, fayllarni uzatish, domen nomlari, Telnet, IRC, yoki Chat konferensiya, ma'lumotlarni izlash xizmatlari tavsiflari keltiriladi.

11. Intranet – bu internet texnologiyasi, dastur ta'minoti va protokollari asosida tashkil etilgan, hamda ma'lumotlar bazasi va elektron hujjatlar bilan kollektiv ravishda ishlash imkonini beruvchi korxonalar yoki konsern miqyosidagi yagona informasion muhitni tashkil etuvchi kompyuter tarmog'i.

12. IP manzil – Internet da kompyuter tarmoqlari Internet manzili yoki IP manzilini belgilash bilan aniqlanadi. IP manzili 32 bit uzunlikda va har bir biri 8 bitdan iborat to'rt qismdan tashkil topgan va har bir qismi 0 dan 255 gacha bo'lgan qiymatlarni qabul qiladi. Qismlar bir-biridan nuqta bilan ajratiladi.

1.2. Mustaqil Davlatlar Hamdo'stligi axborot va moliyaviy telekommunikasiya tarmoqlari

MDHda yangi tijorat tarmoqlarini ommaviy ravishda barpo etish 1991 yildan boshlandi va doimiy davom etmokda. Telekommunikasiya xizmatining rivojlanishi xo'jalik va tijorat faoliyatini harakatlantirishning, iqtisodiy rivojlanishning muhim shartlaridan biridir. Faol marketeng va texnik siyosatni olib boruvchi ayrim tarmoqlarni sharxlab o'tamiz.

Relcom tarmog'i.

1990 yilda Atom energiyasi institutining va bir qancha ilmiy tadqiqot institutlari (ITI), UNIX-kompyuterlar tizimini ishlab chiquvchi mutaxassislar va foydalanuvchilarni birlashtiruvchi uncha katta bo'lmagan tarmoq tashkil etildi. Hozirda Relcom umumiy maqsadlarga mo'ljallangan tarmoq sifatida rivojlanmokda. U ilmiy va tijorat tashkilotlarini, davlat idoralari va muassasalarini birlashtiradi. Relcom mintaqa ichida va EUnet, Internet, BitNet abonent tarmoqlarida elektron pochta xizmatini ta'minlaydi.

SprintNet tarmog'i.

SprintNet ma'lumotlarni uzatish tarmog'i bo'lib, o'nlab mamlakatlarning yuzlab shaxarlariga kirish uzellariga ega. SprintNet tarmog'i axborotlarni katta tezlikda almashish imkonini beradi.

Glasnet tarmog'i.

Glasnet tarmog'i 1990 yildan boshlab Rossiya aholisiga va MDHdagi bir qancha davlatlar uchun jahon Internet kompyuter tarmog'iga kirish xizmatini ta'minlaydi. Xususi mijozlar va tarmoq xizmatidan foydalanuvchi kichik biznes vakillariga e'tibor berish - Glasnetning ajralib turuvchi xususiyati sanaladi.

Sovam Teleport tarmog'i.

Sovam Teleport xalqaro kompyuter axborot tarmog'i SanFrancisco/Moscow Teleport (AQSh), Cable & Wireless (Buyuk Britaniya) kompaniyalari hamda Avtomatlashtirilgan tizimlar instituti (Rossiya) tomonidan 1990 yilda tashkil etilgan. tarmoq joriy vaqt rejimida teleks va telefaks xalqaro axborot almashuv uchun mo'ljallangan.

Bank tarmoqlari va banklararo hisob-kitoblar tizimi.

Naqd pulsiz aylanmaning katta ahamiyati iqtisod uchun ko'plab banklararo pul o'tkazishni o'zaro hisobga olish tizimi yoki kliring bilan almashtirish zaruriyatini keltirib chiqaradi. Kliringni qo'llashning nisbatan samarali sohalari quyidagicha: Markaziy Bank tizimida banklararo hisob-kitob, pul mablag'larni o'zaro o'tkazishni doimiy takrorlovchi iqtisodiy jihatdan bir-biriga bog'liq korxonalariga xizmat ko'rsatish, bir xildagi tezkor bitimlarni amalga oshirish. Kelajakda aksionerlik kliring va hisob-kitob tuzilmalarini tashkil etish va ularni jahon moliya tizimiga birlashtirish - bu Markaziy Bank siyosatining yo'nalishlaridan biri hisoblanadi.

Turli mamlakatlarning davlat ichidagi banklararo tizimi.

AQSh banklari to'lov xabarlarini uzatish uchun quyidagi asosiy kommunikasiya tarmog'idan foydalanadi:

FEDWARE- AQSh federal zahira tizimining kommunikasiya tizimi;

BANKWARE- xususiy banklar va tijorat korxonalari ehtiyojiga xizmat qiluvchi kommunikasiya tizimi;

CHIPS- hisob-kitob palatalari uchun banklararo to'lov tizimi;

Yevropa banklarida quyidagi tizimlar keng ko'llaniladi:

CHAPS- Buyuk Britaniya banklararo kliring hisob-kitoblari tizimi.

BACS- kliring tizimi.

SIT- Fransiya markaziy banki ko'magida 15 ta yirik banklar asosida tashkil etilgan tizim.

Elektron pochta qo'llash.

Elektron pochta - kompyuterlar orasida xabar uzatishni Lokal va Global asosda tashkil qiladi. Elektron pochtdan faqat xabarlarini emas, balki fayllarni uzatish uchun ham foydalaniladi. Ular yordamida tezkor usulda bir yoki bir nechta manzillar bilan axborot almashish mumkin. Elektron pochta qutilari soni 1997 yil boshida 250 millionni tashkil etdi. Elektron ma'lumotlar manzil va ma'lumotlar mavzuidan iborat bo'ladi. Manzil qismi odatda oluvchining manzilgohini, jo'natuvchining manzilgohini, ma'lumot mavzuini, fayllar xabarlariga ilova qilinuvchi axborotlarni o'z ichiga oladi.

Global kompyuter tarmoqlarining tijoratda qo'llanilishi.

Axborot texnologiyalari va zamonaviy texnika yutuqlari bilan o'zaro almashish ehtiyoji global kompyuter tarmoqlarini mamlakatlararo hamkorlik dasturini amalga oshirishning ajralmas qismi qilib qo'ydi. Ilmiy va maorif maqsadlari va biznes uchun ko'plab kompyuter tarmoqlari tashkil etilgan. Ko'plab tarmoqlarni birlashtira oluvchi va dunyo hamjamiyatiga kirish imkoniyatini beruvchi tarmoq - bu Internet. Internet foydalanuvchiga cheksiz axborot resurslarini taqdim etadi. Do'stona grafik interfeys Internet xizmatidan har bir kishining foydalana olishi uchun imkoniyat yaratadi.

Moliyaviy-iqtisodiy faoliyatdagi global kompyuter tarmoqlari.

Zamonaviy axborot texnologiyasiga ega hisoblash texnikasidan va elektron uzatish tizimidan foydalanmay turib zamon talabiga javob beruvchi moliyaviy muassasalarni tashkil etish mumkin emas. Shu bois, bunday muassasalar ham dasturli – apparat kompleksi sifatida, ham elektron shaklda axborot uzatishning kommunikasiya vositasi sifatida eng yirik iste'molchilar hisoblanadi. Tashkilotlarning alohida avtomatlashtirilgan komplekslarini bog'lovchi global tarmoqlar milliy va xalqaro darajada hisob-kitoblar o'tkazish imkonini beradi.

1.3. Internetda informasion xavfsizlik.

Ma'lumki internet tarmoqlararo informasiya almashinuvini ta'minlavchi magistraldir. Uning yordamida dunyo bilimlar manba'iga kirish, qisqa vaqt ichida ko'plab ma'lumotlar yig'ish ishlab chiqarishning va uning texnik vositalarini masofadan turib boshqarish mumkin. Shu bilan bir qatorda internetning ushbu imkoniyatlaridan foydalanib turmoqdagi begona kompyuterlarni boshqarish ularning ma'lumotlar bazasiga kirish, nusxa ko'chirish g'arazli maqsadda turli xil viruslar tarqatish kabi noqonuniy ishlarni amalga oshirish mumkin. Internetda mavjud bo'lgan ushbu xavf, informasion xavfsizlik muammolari bevosita tarmoqlarning xususiyatlaridan kelib chiqadi.

Bizning oldingi paragraflarda qayd etib o'tganimizdek ixtiyoriy tarmoq xizmatini o'zaro kelishilgan qoida (protokol) asosida ishlovchi juftlik «Server» va «Mijoz» dastur ta'minoti bajaradi. Ushbu protokollar miqyosida ham «Server», ham «Mijoz» dasturlari ruxsat etilgan amallarini (operasiya) bajarish vositalariga ega. Masalan, NTTR protokoldagi formatlash komandalari Web sahifalarida joylashtirilgan tovush, video animasiyalar va har xil aktiv obyektlar ko'rinishidagi mikrodasturlar. Xuddi shunday ruxsat etilgan operasiyalar, aktiv obyektlardan foydalanib internetda ba'zi bir noqonuniy harakatlarni oshirish tarmoqdagi kompyuterlarga va ma'lumotlar ba'zasiga kirish hamda ularga tahdid solish mumkin bo'ladi.

Bu xavf va tahdid nimalardan iborat:

1. Tarmoqdagi kompyuterlarga ruxsatsiz kirish va uni masofadan turib boshqarish. Ularga sizning manfaatingizga zid bo'lgan dasturlarni joylashtirish mumkin.
2. Web sahifalarida joylashtirilgan «aktiv obyektlar» agressiv dastur kodlari bo'lib, siz uchun xavfli virus yoki josus dastur vazifasini o'tashi mumkin.
3. Internetda uzatilayotgan ma'lumotlar yo'l yo'lakay aloqa kanallari yoki tarmoq tugunlarida tutib olinishi ulardan nusxa ko'chirilishi, almashtirilishi mumkin.
4. Davlat muassasasi, korxonalar faoliyati, moliyaviy ahvoli va uning xodimlari haqidagi ma'lumotlarni razvedka qilinishi o'g'irlashi va shu orqali sizning shaxsiy hayotingizga, korxonalar rivojiga tahdid solishi mumkin.
5. Internetda e'lon qilinayotgan har qanday ma'lumot ham jamiyat uchun foydali bo'lmasligi mumkin, ya'ni internet orqali bizning ma'naviyatimizga, madaniyatimizga va e'tiqodimizga zid bo'lgan informasiyalarni kirib kelishi ehtimoli ham mavjud.

Internet foydalanuvchisi ushbu xavflarni oldini olish uchun quyidagi texnik yechim va tashkiliy ishlarni amalga oshirishi zarur:

1. Shaxsiy kompyuterga va mahalliy kompyuter tarmog'iga hamda unda mavjud bo'lgan informasion resurslarga tashqaridan internet orqali kirishni cheklovchi va ushbu jarayonni nazorat qilish imkonini beruvchi texnik va dasturviy usullardan foydalanish.

2. Tarmoqdagi informasion muloqat ishtirokchilari va ular kuzatayotgan ma'lumotlarni asl nusxasiga mosligini tekshirish.
3. Ma'lumotlarni uzatish va qabul qilishda kriptografiya usullaridan foydalanish
4. Viruslarga qarshi nazoratchi va davolovchi dasturlardan foydalanish.
5. Shaxsiy kompyuter va mahalliy kompyuter tarmog'iga begona shaxslarni qo'ymaslik va ularda mavjud bo'lgan ma'lumotlardan nusxa olish imkoniyatlarini cheklovchi tashkiliy ishlarni amalga oshirish.

Bundan tashqari informasion xavfsizlikni ta'minlash borasida internet foydalanuvchilari orasida o'rnatilmagan tartib qoidalar mavjud. Ulardan ba'zi birlarini keltiramiz:

- Hyech qachon hyech kimga internetdagi o'z nomingiz va parolingizni aytmang.
- Hyech qachon hyech kimga o'zingiz va oila a'zolaringiz haqidagi shaxsiy hamda ishxonangizga oid ma'lumotlarni internet orqali yubormang.
- Elektron manzilingiz (*E-mail*)dan maqsadli foydalaning. Internet orqali dasturlar almashmang.
- Internetda tarqatilayotgan duch kelgan dasturlardan foydalanmang. Dasturlarni faqat ishonchli egasi ma'lum bo'lgan serverlardan ko'chiring.
- Elektron pochta orqali yuborilgan «aktiv obyektlar» va dasturlarni ishlatmang, yoki qo'shimchali o'z-o'zidan ochiluvchi sizga noma'lum arxiv holidagi ma'lumotlarni ochmang.
- Elektron pochta xizmatidan foydalanayotganingizda ma'lumotlarni shifrlash zarur, ya'ni kriptografiya usullaridan foydalaning.
- Egasi siz uchun noma'lum bo'lgan xatlarni ochmang.
- Egasi ma'lum bo'lgan va uning sifatiga kafolat beruvchi antivirus dasturlardan foydalaning va ularni muntazam yangilab boring.
- Internetda mavjud bo'lgan informasion resurslar va dasturlardan ularning mualliflari ruxsatisiz foydalanmang.
- tarmoqdagi begona kompyuter va serverlarning IP manzillarini aniqlash va shu orqali ruxsat etilmagan serverlar va informasion resurslarga kirish nusxa ko'chirish, viruslar tarqatish kabi noqonuniy dasturlashtirish ishlari bilan shug'ullanmang, bu jinoyatdir.

1.3.2-a. Frontal so'rov uchun savollar

1. Tarmoq deganda nimani tushunasiz.
2. Qanday tarmoq turlari mavjud.
3. Birinchi global tarmoq nima deyilgan.
4. Internet –llobalal tarmog'i.
5. Birinchi bor internetga nechta kompyuter ulangan.
6. Iternetning asosiy tushunchalari.

1.3.2-b. Blis-so'rov uchun savollar

1. Bank tarmoqlari va banklararo xisob-kitob tizim qanday.
2. Elektron pochta nima.
3. Internetda informasion xavfsizlik.
4. Internetda xavfg'taxdid nimalardan iborat.
5. Glasnet tarmog'i qanday tarmoq.
6. Gipermat tushunchai.
7. Internet nechanchi yilda tashkil qilindi.
8. OSI –modeli.
9. URL manzil.
10. Server tushunchasi.

1.3.2-v. Og'zaki so'rov uchun savollar

1. Tarmoq deganda nimani tushunasiz.
2. Qanday tarmoq turlari mavjud.
3. Birinchi global tarmoq nima deyilgan.
4. Internet –llobalal tarmog'i.
5. Birinchi bor internetga nechta kompyuter ulangan.
6. Internetning asosiy tushunchalari.
7. Bank tarmoqlari va banklararo xisob-kitob tizim qanday.
8. Elektron pochta nima.
9. Internetda informasion xavfsizlik.
10. Internetda xavfg'taxdid nimalardan iborat.
11. Glasnet tarmog'i qanday tarmoq.
12. Gipermat tushunchai.
13. Internet nechanchi yilda tashkil qilindi.
14. OSI –modeli.
15. URL manzil.
16. Server tushunchasi

1.3.3. Mustaqil ish uchun topshiriqlar

1. Kompyuter tarmoqlarini tashkil etishni o'rganish.
2. Internetda mavjud tushunchalarni o'zlashtirish.
3. Elektron pochtni qo'llashni o'rganish.
4. Internetda informasion xavfsizlikni ta'minlash yo'llarini o'rganish.

1.3.4. Kartochkalar uchun testlar

1. Birinchi qaysi davlatda va qachon global tarmoq tashkil qilingan.
A) AQSh
B) Yaponiya
S) Afrika

- D) Shvesiya
- 2.Nechanchi yilda internet global tarmog'i tashkil etilgan.
- A) 1983 yil
B) 1970 yil
S) 1995 yil
D) 1970 yil
- 3.Birinchi bor internet global tarmog'iga nechta kompyuter ulangan.
- A) 213 ta
B) 220 ta
S) 500 ta
D) 90 ta
4. Server nima.
- A) boshqa kompyuterlarga xizmat ko'rsatadigan kompyuter.
B) Tarmoqqa ulovchi uskuna.
S) Internet bilan ulovchi vosita.
D) xammasi to'g'ri.
5. Elektron pochta nima.
- A) Kompyuterlar orasida xabar uzatishni tashkil qiluvchi vosita.
B) Kompyuterlar orasida xabar qabul qiluvchi vosita.
S) Tarmoq turi.
D) A va B to'g'ri.
- 6.Birinchi gipermatn taxrirllovchisini kim tuzib chiqdi.
- A) Nelson
B) Bil Geys
S) Tim Berners
D) Van Dam

1.3.5. ekranga tayanch materiallarni ko'rsatish(slaydlar)

- Prezentasiya

1.3.6. Tavsiya etilgan adabiyotlar

Asosiy adabiyotlar

1. Matrosov S.Ch. i dr. HTML 4.0 v podlinnike. BHV-SPb, 2000. 672 s.
2. Uilton P. JAVASCRIPT. Основы. Simvol-plyus. 2002. 1056 s.
3. Kingli-Xyu E., Kingli-Xyu K. JAVASCRIPT 1.5: Uchebnyy kurs. Piter. 1-ye izdaniye. 2002.
4. Tomson L., Velling L. Razrabotka Web-prilojeniy na PHP i MySQL. - K.: "DiaSoft", 2001. - 672 s.

Qo'shimcha adabiyotlar

1. Speynauer S., Kuersia V. Spravochnik Web-mastera. - K: "BHV", 1997. - 368 s.
2. Brandenbau. JAVASCRIPT. Sbornik reseptov dlya professionalov. SPb. 2001.
3. Ratshiller T., Gerken T. PHP4: razrabotka Web-prilojeniy. Piter, 2001. - 384 s.
4. Yarger R., Riz Dj., King T. MySQL i mSQL. Базы данных dlya nebolshix predpriyatiy i Interneta. - SPb: Simvol-Plyus, 2000 - 560 s.

5. Xilayer S., Mizik D. Programmirovaniye Active Server Pages. - M: "Russkaya redaksiya", 1999. - 296 s.
6. Xolzner S. Perl: spetsialnyy spravochnik. - SPb: "Piter". 2000. - 496 s.
7. Shvars R., Kristiansen T. Izuchayem Perl. - K: "BHV", 2000. - 320 s.

1.4. O'qitish usullari qoidalari

1.4.1. Aqliy hujum qoidalari

- Hyech qanday o'zaro baholash va tanqid;
- Taklif etilayotgan g'oyalarni baholashdan o'zingni tiy, hatto ular fantastic va iloji yo'q bo'lsa ham – hammasi mumkin;
- Tanqid qilma – hamma aytilgan g'oyalar birhilda;
- Bayon qiluvchi gapini bo'lma;
- Izoh berishdan o'zingni tiy;
- Maqsad bu - miqdor;
- Qancha g'oyalar ko'p bo'lsa chuncha yaxshi: yangi va zarur g'oya tug'ulishi imkoniyati ko'proq
- Agar g'oyalar takrorlansa o'ksinma,
- Tasavvuringga erk ber;
- Senda yaralgan g'oyalarni tashlama, agal ular sening nazaringda qabul qilingan sxemaga tegishli bo'lmasa ham;
- Bu muammo aniq usullar bilan yechiladi deb o'ylama.

1.4.2. "Insert" texnikasi qoidalari

- Matndi o'qib, ularda savollat tug'dirayotgan joylarni, ularni bilimlariga mos kelayotgan va mos kelmayotgan joylarni qalam bilan belgilab qo'yiladi;
- "Insert" jadvalini quyidagi belgilashlar bilan to'ldirish:
 Agar «!» bo'lsa siz o'z bilimingizga yoki siz o'ylagan fikrga to'g'ri kelayotganini o'qiyapsiz;
 Agar «-» bo'lsa siz o'z bilimingizga yoki tyo'g'ri deb o'ylaganingizga mutlaqo zid bo'lganini o'qiyapsiz;
 Agar «+» bo'lsa siz o'qiyotganingiz siz uchun yangilik;
 Agar «?» bo'lsa, siz o'qiyotganingiz siz uchun tushunarsiz yoki siz bu savolga yanada ko'proq ma'lumotlar olishni istaysiz.

1.4.3. Guruhlarda ishlash qoidalari

- Hamma o'z do'stlarini tinglashi kerak, unga yaxshi munosabatda bo'lib hurmar ko'rsatishi kerak;
- Hamma aktiv harakat qilishi lozim; berilgan topshiriqqa nisbatan birgalikda va javobgarlik bilan ishlashi kerak;
- Har kim o'ziga kerak paytda yordam so'rashi kerak;
- Har kim undan yordam so'ralganda yordam ko'rsatishi kerak;
- Guruhning ish natijalarini baholashda ishtirok yetishi lozim;
  - Biz bir kemandamiz, o'zgalarga yordam berib o'zimiz o'rganamiz, shuni har kim tushunishi lozim;

Mavzu 2. Web BRAUZERLAR VA HTML TILI ASOSLARI

Ma'ruzaga reja-topshiriqlar

Fan: web ga yo'naltirilgan dasturlash.

O'quv soatii: 2 soat (ma'ruza);

O'quv mashg'ulotlari turi: ma'ruza; yangi mashg'ulotlarni mustahkamlash va o'rganish.

Ma'ruza rejasi:

1. Web brauzerlar
2. Netscape Comunicator
3. Internet Explorer
4. WWW ga kirish
5. HTML asoslari

O'quv mashg'uloti maqsadi:

Talabalarga Web brauzer tushunchasi, brauzerlar turlari, HTML dasturlash tili asoslari tushunchalari xaqida ma'lumot berish

O'quv mashg'ulotining vazifalari:

- *O'rgatuvchi:* talabalarda qabul qilish faoliyatini tashkil qilish, yangi materialni boshlang'ich yesda qoldirish va anglash; terminlar, iboralarni xarakterlovchi elementlar; talabalarning firlashini rivojlantirish muammoli masalalarni yechimini mahoratini oshirish;
- *rivojlantiruvchi:* kitob matni bilan ishlay bilishligi – mag'zlarini tanlab olish, tahlil qilish; gaplar tuzish, hulosa chiqarish, materialni talabalarning izlash faoliyatini stimullashtirish; hususiydan umumiy holga o'tish usuli bilan tekshirish; tekshirish natijalarini tahlil qilib va uni umumlashtira olishini rivojlantirish; analitik-sintetik faoliyatning mantiqiy fikrlashini qo'llash; talabalarning ijodiy mahoratini shakllantirish;
- *Tarbiyalovchi:* aktiv faoliyatga, mustaqil ishga jalb qilish; guruhlarda ishlash qoidalariga rioya qila olish; fanni o'rganishga qiziqishni rivojlantirish; javobgarlik tuyg'ularini tarbiyalash, mehnatsevarlik, individual ishni jamoaviy ish bilan biriktirish, intizomlashtirish.

O'qitish texnologiyasi:

- *O'qitish usullari:* instruktaj; Ma'ruza, aqliy hujum, "Insert" texnikasi;
- *O'qitish shakillari:* frontal; jamoaviy;
- *O'qitish vositalari:* Ma'ruza matni; jadvallar, multimediya;
- *O'qitish sharoitlari:* texnik jihozlashtirilgan auditoriya;
- *Baholash va monitoring:* o'g'zaki savol-javob, blis-so'rov.

Pedagogik masalalar:

- Fanning masalalari va uning o'quv fanlar sistemasidagi o'rni va roli bilan tanishtirish;
- O'quv fanning tuzulmasi va tavsiya yetiladigan o'quv-metodik adabiyotlarni tasvirlash;
- Fan sohasida metodik va tashkiliy xususiyatlarini ochib berish, baholash shakli va muddatlari;
- Fan ma'ruzasi paytida o'qitish jarayonini tashkil qilishning umumiy bosqichlarini xarakterlab berish va umumiy sxemasini tushuntirish.
- O'qitish texnologiyasi rivojlanishi perspektivasini xarakterlab berish;

O'quv faoliyati natijalari:

- Fan ma'ruzasi masalalari, maqsadlari va nomlari shakllanadi;
- Fan sohasida metodik va tashkiliy xususiyatlari hamda baholash shakli va muddatlari aytiladi
- Fan ma'ruzasida o'qitish jarayonini tashkil qilishning umumiy sxemasini kengaytirib xarakterlab beradi;
- Fanning asosiy ta'riflarini beradi,

- Nazariy bilimlarning to'liqligi, sistemaliyligi va harakatliyligi;
- Amaliy mag'ulotlarni bajarishda o'rganilgan iboralar bilan ishlay olishligi;

• 1.2. Ma'ruzaning xronologik xaritasi

• 1 bosqich. O'quv mashg'ulotiga kirish (10 daqiqa):

- *O'qituvchining faoliyati:* tayyorgarlikni tekshirish (davomat, konspektning borligi; o'ziga ishonch, aniqligi.); kerakli materiallarni tarqatish (konspekt, tarqatma materiallar); ma'ruzaning mavzusi va maqsadini bayon qilish; o'quv mashg'ulotning rajasi bilan tanishtirish; kalit iboralar va so'zlar, kategoriyalar; internet saytlari va adabiyotlar ro'yhati; o'quv natijalari haqida aytish;
- *Talabalar faoliyati:* o'quv joyini tayyorlash (talabalar borligi; tashqi ko'rinish; o'quv materiallar va qo'llanmalar); ma'ruzaning mavzusi va maqsadi bilan tanishish; o'quv materialini qabul qilishga tayyorgarlik ko'rish;
- *Shakillar, usular, uslublar:* instruktaj; frontal so'rov; mustahkamlovchi so'rov.

2 bosqich. Asosiy qism (60 daqiqa):

- *O'qituvchining faoliyati:* mavzuga kiritadi; yangi mavzuga doir o'tgan fanlar va mashg'ulotlarning mavzularini yeslashga chorlaydi; ma'ruza matnini tarqatadi, tanishishni taklif yetadi, "Insert" usuli bilan belgilar qo'yishni taklif yetadi; birinchi savol bo'yicha matn o'qiladi; qo'shimcha o'quv materiallarini aytib boorish va tushuncha berish; natural obektlarni namnoyon qilish va izohlash; tushunarsiz savollarni aniqlash va tushintirish; birinchi savol bo'yicha nazar (shunday qilib qolgan savollarga ham);
- *Talabalar faoliyati:* yangi mavzuda doir oldingi mashg'ulotlarda va fanlarda olgan bilimlarni mustahkamlaydi; har bir kalit ibora va terminlarni yeshitib, yozib borib, konspekt qilib aytib borishadi; "Insert" usuli bilan belgilan o'qiydilar, aniqlik kiritadilar, savollar beradilar va o'zaro;
- *Shakillar, usular, uslublar:* frontav so'rov blis-so'rov; aqliy hujum, "Insert" texnikasi.

3 bosqich. Yakunlovchi qisim (10 daqiqa)

- *O'qituvchining faoliyati:* mavzu bo'yicha hulosa qilish, talabalarning ye'tiborlarini asosiyalarda jalb qilish; qilingan ishning muhimligini aytib o'tish; alohida talabalarning bajarilgan ishlarini baholash; o'zaro baholashning natijalarini chiqarish; o'quv mashg'ulotning yutuqlik darajasini baholash va tahlil qilish; mustaqil ish uchun topshiriqlar; baho ko'rsatgichlari va me'zonlari;
- *Talabalar faoliyati:* ishning tahlili; natijalarni olish; texnologik bilimlarni qo'llash; o'zaro baholashni o'tkazish, yo'l qo'yilgan hatolar bo'yicha tahlil va aniqlik kiritish; mustaqil ish topshiriqlarini yozib olish;
- *Shakillar, usular, uslublar:* guruhlarda ishlash, kartochkalarda topshiriqlar.

1.3. O'quv-metodik materiallar

Ma'ruza rejasi:

1. Web brauzerlar
2. Netscape Comunicator
3. Internet Explorer
4. WWW ga kirish
5. HTML asoslari

Kalit so'zlar: brauzer, WWW, TEG, HTML, WEB sahifa, korporativ sayt, NETSCAPE NAVIGATOR, INTERNET EXPLORER, MOSAIC.

1.3.1. Ma'ruza matni

2.1. Web brauzerlar

HTML da yozilgan Web sahifa odatda brauzer deb nomlanuvchi maxsus dastur yordamida quriladi. Bu so'zning o'zbekchaga to'g'ridan – to'g'ri tarjimasini «sharxlovchi dastur» manosi beradi. Brauzerning asosiy vazifasi foydalanuvchi talabiga muvofiq manzilni internetdan topish va qiyinchiliksiz uni tasvirlashdir. Oldiniga brauzer HTML tilida yozilgan «instruksiyani» tahlil qiladi va bu instruksiya yordamida Web sahifada mavjud bo'lgan axborotni tasvirlaydi.

Hozirgi kunda eng ko'p ishlatiladigan 2 ta Web brauzer mavjud bo'lib Web sahifa tayorlovchilar bu brauzerlarning xususiyatlarini e'tiborga olishlari kerak. Bular “Netscape Navigator” va “Microsoft Internet Explorer” (IE) brauzerlaridir. Aslida brauzerlar juda ko'p, lekin ular dunyoda ishlatilayotgan brauzerlarning bor - yo'g'i 1% ni tashkil qiladi. Qolgan 75% ni IE, 24% ni esa “Netscape Navigator” egallaydi. Demak shunday ekan ko'pchilik hollarda shu 2 ta brauzer haqida so'z yuritiladi.

Keling endi brauzerlar tarixiga nazar tashlaylik. 1989-yilda Shveysariyada CERN (The European Laboratory for Particle physics) olimlari tomonidan WWW tizimiga asos solingandan keyin uning axborot manbalarini ochib ko'rish muammosi paydo bo'ldi.

Bu muammoni hal qiluvchi dastlabki dasturlardan biri bu *Lynx* tipidagi satrli brauzerdir. Shunday qilib dastlabki satrli brauzerlar paydo bo'ldi. Vaqt o'tishi bilan brauzerlardan faqat matnlarni emas, balki ovoz, grafika va tasvirlarni tasvirlash ham talab qilindi. Grafik ma'lumotlarni matnli ma'lumotlar kabi ko'rish masalasi birinchi bo'lib *Mosaic* brauzeri tomonidan amalga oshirilgan.

Mosaic brauzeri UNIX, PC va Macintosh platformalarida ishlashga mo'ljallangan bo'lib bepul brauzerdir. Keyinchalik *Mosaic* va *Silicon Graphics* asoschilari birlashib hozirgi kunda yetakchi brauzerlardan bo'lgan *Netscape* brauzeriga asos soldilar.

2.2. Netscape Communicator

Bu brauzer eng mashhur va ko'p ishlatiladigan Web brauzerlardan biridir. *Netscape* kompaniyasi foydalanuvchi uchun juda sodda va qulay bo'lgan ushbu dasturni bepul tarqatib Internet va WWW olamida inqilob qildi. Yillar davomida bu dastur Internet muhitida aloqa vositalarini o'zida to'liq mujassam qildi. Bu dasturga elektron pochta va yangiliklarni o'qish vositalari qo'shildi. Bularning hammasi birgalikda *Netscape Communicator* deb nom oldi.

Agar siz ushbu brauzerdan foydalanmoqchi bo'lsangiz u holda <http://home.netscape.com> sahifaga kirib dasturni kompyuteringizga o'rnatishingiz mumkin. *Netscape* ochiq arxitekturaga ega, ya'ni u *Java* va *JavaScript* tillarida yozilgan dasturlarni tushinadi. *Netscape*ning yuqoridagi imkoniyatlari va uning ixtiyoriy platformalar (*Windows*, *Macintosh*, *OS/2* va *UNIX* ning barcha versiyalari) bilan birga ishlay olishi uning mashhurligini yanada oshiradi.

2.3. Internet Explorer

Netscape ning jiddiy raqobatchisi Microsoft firmasining *Internet Explorer* brauzeri hisoblanadi. Bu brauzer *Netscapning* yangi imkoniyatlarini o'zida mujassam qilgan va o'zining ilg'or texnologiyasiga ega bo'lgan brauzerdir. *Internet Explorer* HTML tilining hamma versiyalarini tushinadi. *Internet Explorer*da ishlash Microsoft ning boshqa mahsulotlari bilan tanish bo'lgan foydalanuvchi uchun juda qulaydir. Uning ishlash tartibi deyarli Netscapeniki kabidir. Bu ikkala brauzerlarning har biri o'zining maxsus imkoniyatlariga ega. Shu sababli bu ikkala brauzerning faqat bittasi yaxshi desak biz xato qilamiz. Shuning uchun ham hozirda ikkala brauzer ham juda keng miqyosda ishlatilib kelinmokda.

2.4. WWW ga kirish

Internetning eng ma'lum va keng tarqalgan qismi bu WWW (World Wide Web) deb nomlanuvchi to'rdir. Bu to'r Web saytlar va alohida Web sahifalardan tashkil topgan. Web sahifalar esa HTML tili yordamida yaratiladi.

HTML tilidan foydalanish uchun dasturchi mutaxassis bo'lish shart emas, chunki bu til juda oddiy va har kim undan foydalanishi mumkin. HTML da ishlash uchun oddiy kompyuter foydalanuvchisi bo'lish va internetda ishlash bo'yicha ozgina malakasi bo'lsa yetarli. HTML tili yordamida har kim o'zining shaxsiy Web sahifasini yoki butun boshli bir Web saytini yaratish orqali o'zini butundunyo axborot fazosida his qilishi mumkin. Albatta faqat HTML ni bilish interaktiv savdo saytlarini yaratish uchun yetarli emas. Bunday jiddiy maqsadlar uchun dasturlash bo'yicha yaxshi bilim va internetning har xil texnologiyalarini bilish talab qilinadi.

Ammo HTML ning qulayligi shundaki bu sodda instrument orqali zarur axborot Web saytlarini yaratish mumkin. HTML (jihozlari) tarmoq foydalanuvchilari uchun 5-10% ni inobatga olmaganda hamma imkoniyatlarga ega. Agarda o'zingizning saytingizda biror maxsus texnologiyalarni qo'llash zururati tug'ilsa, u holda yana boshqa adabiyotlarni o'rganish lozim bo'ladi. Yangi tarmoq dasturini o'rganishdan oldin esa HTML ning imkoniyatlarini qo'llashni o'rganish lozim. Ushbu qo'llanmadan biz bu imkoniyatlar haqida deyarli hamma narsani bilib olamiz.

HTML boshqa zamonaviy tarmoq dasturlari texnologiyalariga nisbatan sodda bo'lsada, internet – butunjahon to'ri shu til (HTML) yordamida yaratilgan bir qancha xususiy va korporativ saytlarning majmuasidir. Internet texnologiyasi va shu bilan birga HTML tili ham kompyuter industriyasining rivojlanishiga bo'lgan bir yordam bo'ldi.

Internet - bu cheksiz imkoniyatdir, ammo bu imkoniyatlardan foydalanish uchun saytlarni yaratish bilan bog'liq uslublarni o'rganish o'rindidir. Yuqorida HTML tili butun jahon to'ri uchun asos va baza ekanini aytib o'tgan edik.

2.5. HTML asoslari

Internet – sayyoramiz miqyosidagi kompyuter tarmoqlarining birlashmasidir. Agar kosmik stansiya a'zolarining E-mail dan foydalanishini inobatga olsak internetning sayyoramiz sarhadlaridan chiqqanini ham ko'rishimiz mumkin.

Butun dunyo o'rgimchak to'ri WWW (World Wide Web) - bu ko'p sonli o'zaro bir-biriga bog'langan hujjatlardir. Web sahifada boshqa Web sahifalar bilan bog'lovchi chekli gipermurojaat bo'ladi. Gipermurojaat mexanizmini bir necha so'z bilan izohlash qiyin, lekin kamida bir marta Web sahifaga kirib ishlagan odam buni darhol tushunadi.

Gipermurojaat butunjahon o'rgimchak to'ridan hujjatning URL deb nomlanuvchi manzilini qidirishda ishlatiladi. Biz bilamizki Web sahifaning asosiy mohiyati axborotni taqvirolash va uni har bir foydalanuvchi uchun ochib berishdir. Bunda bir qancha funksional cheklanishlar mavjud, ya'ni biz oldindan Web sahifani ko'ruvchining kompyuteri qanday, monitorining imkoniyati qanday va ko'rish oynasining qanday o'lchamda o'rnatilganligini bilmaymiz. Biz hattoki foydalanuvchining qanday operasion muhitda ishlayotganini ham bilmaymiz. Web sahifa esa INTEL mashinada ham Makentoshda ham bir xil ko'rinishda bo'lishi kerak. Foydalanuvchi o'z operasion muhitida qanday yozuv shriftlar o'rnatganligi yoki uning videokartasi qancha rangni ko'tara olishi ham malum emas. Yuqoridagi malumotlarning yo'qligi yoki yetarli emasligi umumaxborot almashish tilining paydo bo'lishiga to'siq bo'lishi kerak edi, lekin bunday bo'lmadi.

Gap shundaki 1986 yili xalqaro standartlashtirish tashkiloti (ISO) tomonidan qog'ozdagi hujjatni ekranda tasvirlash imkonini beruvchi hamma variantlarni etiborga olgan SGML (Standart Generalired Markup Language) tili yaratildi. Hamma imkoniyatlarni etiborga olgan kuchli sistema ishlab chiqildi.

Web sahifa uchun bu yaxshi yo'l deb hisoblangan edi. Lekin bu til qonun qoidalari izohi yuzlab sahifalarni egalladi. Bunday til asosida yaratilgan sahifani tasvirlovchi dasturni ishlab chiqish uchun juda ko'p vaqt ketgan bo'lardi, shuning uchun Internet ehtiyoji uchun SGML tilining malum bir qismi tanlab olindi va HTML (Hyper Text Markup Language) deb nomlandi. HTML tilida yozilgan Web sahifa faylida axborotning qanday tasvirlanishi haqidagi yo'l yo'riqlar ketma – ket joylashgan bo'ladi. Bu fayl oddiy matnli fayl bo'lib uni maxsus brauzer datsturlarsiz o'qish qiyin. Grafik rasmlarni esa umumman ko'rib bo'lmaydi chunki uning o'rnida brauzer dasturga biror rasm kerakligini ko'rsatuvchi TEG turadi. Agar biz o'z Web sahifamizni yaratmoqchi bo'lsak, albatta HTML tilini yaxshi bilishimiz kerak bo'ladi.

1.3.2-a. Frontal so'rov uchun savollar

1. Brauzerlar tushunchasi va turlari.
2. Grafik ma'lumotlarni matnli ma'lumotlar kabi ochilishi birinchi bor qaysi brauzer orqali amalga oshirilgan.
3. Netscape Comunicator brauzerining ishlash jarayoni.
3. Internet Explorer brauzerining ishlash jarayoni.
4. WWW ga kirish kirish nima orqali amalga oshiriladi.
5. HTML asoslari nimalardan iborat

1.3.2-b. Blis-so'rov uchun savollar

1. HTML tilining qanday xususiyatlarini bilasiz.
2. Gipermatn mexanizmini izoxlab bering.
3. SGML tili qanday til.
4. TEG tushunchasi.

1.3.2-v. Og'zaki so'rov uchun savollar

1. Brauzerlar tushunchasi va turlari.

2. Grafik ma'lumotlarni matnli ma'lumotlar kabi ochilishi birinchi bor qaysi brauzer orqali amalga oshirilgan.
3. Netscape Comunicator brauzerining ishlash jarayoni.
4. Internet Explorer brauzerining ishlash jarayoni.
5. WWW ga kirish kirish nima orqali amalga oshiriladi.
6. HTML asoslari nimalardan iborat
7. HTML tilining qanday xususiyatlarini bilasiz.
8. Gipermatn mexanizmini izoxlab bering.
9. SGML tili qanday til.
10. TEG tushunchasi.

1.3.3. Mustaqil ish uchun topshiriqlar

1. Brauzerlarni kompyuterga o'rnatish .
2. Grafik ma'lumotlarni matnli ma'lumotlar kabi ochilishi birinchi bor qaysi brauzer orqali amalga oshirilgan.
3. Netscape Comunicator brauzerining ishlash jarayonini o'rganish.
4. Internet Explorer brauzerining ishlash jarayonini o'rganish.
6. HTML dasturlash tilida ishlatiladigan asosiy teglarni o'rganish.
7. HTML tilining qanday xususiyatlarini bilasiz.
8. Gipermatn mexanizmini izoxlab bering.
9. SGML tili qanday til.

1.3.4. Kartochkalar uchun testlar

1. Brauzer so'zi qanday ma'noni anglatadi.

- A) sharxlovchi dastur
- B) nusxa oliuvchi dastur
- S) virusga qarshi kupashuvchi dastur.
- D) kompyuterni yuklovchi dastur.

2. Dastlabki satrli brauzer qanday nomlangan.

- A) LUNX
- B) NETSCAPE NAVIGATOR
- C) INTERNET EXPLORER
- D) MOSAIC

3. WWW nimalardan tashkil topgan

- A) WEB saytlardan

- B) WEB saxifalardan
- S) dasturlardan
- D) A va B to'g'ri javob.

4. Xalqaro standartlashtirish tashkiloti nima deb ataladi.

- A) ISO
- B) OSI
- C) URL
- D) INTEL

1.3.5. ekranga tayanch materiallarni ko'rsatish(slaydlar)

- Prezentasiya

1.3.6. Tavsiya yetilgan adabiyotlar

Asosiy adabiyotlar

5. Matrosov S.Ch. i dr. HTML 4.0 v podlinnikе. BHV-SPb, 2000. 672 s.
6. Uilton P. JAVASCRIPT. Основы. Simvol-plyus. 2002. 1056 s.
7. Kingli-Xyu E., Kingli-Xyu K. JAVASCRIPT 1.5: Uchebnyy kurs. Piter. 1-ye izdaniye. 2002.
8. Tomson L., Velling L. Razrabotka Web-prilozheniy na PHP i MySQL. - K.: "DiaSoft", 2001. - 672 s.

Qo'shimcha adabiyotlar

8. Speynauer S., Kuersia V. Spravochnik Web-mastera. - K: "BHV", 1997. - 368 s.
9. Brandenbau. JAVASCRIPT. Sbornik reseptov dlya professionalov. SPb. 2001.
10. Ratshiller T., Gerken T. PHP4: razrabotka Web-prilozheniy. Piter, 2001. - 384 s.
11. Yarger R., Riz Dj., King T. MySQL i mSQL. Bазы данных dlya nebolshix predpriyatiy i Interneta. - SPb: Simvol-Plyus, 2000 - 560 s.
12. Xilayer S., Mizik D. Programirovaniye Active Server Pages. - M: "Russkaya redaktsiya", 1999. - 296 s.
13. Xolzner S. Perl: spetsialnyy spravochnik. - SPb: "Piter". 2000. - 496 s.
- Shvars R., Kristiansen T. Izuchayem Perl. - K: "BHV", 2000

1.4.O'qitish usullari qoidalari

1.4.1. Aqliy hujum qoidalari

- Hyech qanday o'zaro baholash va tanqid;
- Taklif yetilayotgan g'oyalarni baholashdan o'zingni tiy, hatto ular fantastic va iloji yo'q bo'lsa ham – hammasi mumkin;
- Tanqid qilma – hamma aytilgan g'oyalar birhirda;
- Bayon qiluvchi gapini bo'lma;

- Izoh berishdan o'zingni tiy;
- Maqsad bu - miqdor;
- Qancha g'oyalar ko'p bo'lsa chuncha yaxshi: yangi va zarur g'oya tug'ulishi imkoniyati ko'proq
- Agar g'oyalar takrorlansa o'ksinma,
- Tasavvuringga yerik ber;
- Senda yaralgan g'oyalarni tashlama, agal ular sening nazaringda qabul qilingan sxemaga tegishli bo'lmasa ham;
- Bu muammo aniq usullar bilan yechiladi deb o'ylama.

1.4.2. "Insert" texnikasi qoidalari

- Matndi o'qib, ularda savollat tug'dirayotgan joylarni, ularni bilimlariga mos kelayotgan va mos kelmayotgan joylarni qalam bilan belgilab qo'yiladi;
- "Insert" jadvalini quyidagi belgilashlar bilan to'ldirish:
 Agar «!» bo'lsa siz o'z bilimingizga yoki siz o'ylagan fikrga to'g'ri kelayotganini o'qiyapsiz;
 Agar «-» bo'lsa siz o'z bilimingizga yoki tyo'g'ri deb o'ylaganingizga mutlaqo zid bo'lganini o'qiyapsiz;
 Agar «+» bo'lsa siz o'qiyotganingiz siz uchun yangilik;
 Agar «?» bo'lsa, siz o'qiyotganingiz siz uchun tushunarsiz yoki siz bu savolga yanada ko'proq ma'lumotlar olishni istaysiz.

1.4.3. Guruhlarda ishlash qoidalari

- Hamma o'z do'stlarini tinglashi kerak, unga yaxshi munosabatda bo'lib hurmat ko'rsatishi kerak;
- Hamma aktiv harakat qilishi lozim; berilgan topshiriqqa nisbatan birgalikda va javobgarlik bilan ishlashi kerak;
- Har kim o'ziga kerak paytda yordam so'rashi kerak;
- Har kim undan yordam so'ralganda yordam ko'rsatishi kerak;
- Guruhning ish natijalarini baholashda ishtirok yetishi lozim;
  - Biz bir kemadamiz, o'zgalarga yordam berib o'zimiz o'rganamiz, shuni har kim tushunishi lozim;

Mavzu 3: HTML XUJJATINING TUZILISHI

Ma'ruzaga reja-topshiriqlar

Fan: web ga yo'naltirilgan dasturlash.

O'quv soatii: 2 soat (ma'ruza);

O'quv mashg'ulotlari turi: ma'ruza; yangi mashg'ulotlarni mustahkamlash va o'rganish.

Ish rejasi:

1. TEG lar
2. Metama'lumotlar
3. Identifikatorlar
4. Ishlatiladigan belgilar.

O'quv mashg'uloti maqsadi:

Talabalarga TEGlar tushunchasi, Metama'lumotlar tushunchasi, Identifikatorlar, dasturlashda ishlatiladigan belgilari tushunchalari xaqida ma'lumot berish

O'quv mashg'ulotining vazifalari:

- *O'rgatuvchi*: talabalarda qabul qilish faoliyatini tashkil qilish, yangi materialni boshlang'ich yesda qoldirish va anglash; terminlar, iboralarni xarakterlovchi elementlar; talabalarning firflashini rivojlantirish muammoli masalalarni yechimini mahoratini oshirish;
- *rivojlantiruvchi*: kitob matni bilan ishlay bilishligi – mag'zlarini tanlab olish, tahlil qilish; gaplar tuzish, hulosa chiqarish, materialni talabalarning izlash faoliyatini stimullashtirish; hususiydan umumiy holga o'tish usuli bilan tekshirish; tekshirish natijalarini tahlil qilib va uni umumlashtira olishini rivojlantirish; analitik-sintetik faoliyatning mantiqiy fikrlashini qo'llash; talabalarning ijodiy mahoratini shakllantirish;
- *Tarbiyalovchi*: aktiv faoliyatga, mustaqil ishga jalb qilish; guruhlarda ishlash qoidalariga rioya qila olish; fanni o'rganishga qiziqishni rivojlantirish; javobgarlik tuyg'ularini tarbiyalash, mehnatsevarlik, individual ishni jamoaviy ish bilan biriktirish, intizomlashtirish.

O'qitish texnologiyasi:

- *O'qitish usullari*: instruktaj; Ma'ruza, aqliy hujum, "Insert" texnikasi;
- *O'qitish shakllari*: frontal; jamoaviy;
- *O'qitish vositalari*: Ma'ruza matni; jadvallar, multimediya;
- *O'qitish sharoitlari*: texnik jihozlashtirilgan auditoriya;
- *Baholash va monitoring*: o'g'zaki savol-javob, blis-so'rov.

Pedagogik masalalar:

- Fanning masalalari va uning o'quv fanlar sistemasidagi o'rni va roli bilan tanishtirish;
- O'quv fanning tuzulmasi va tavsiya yetiladigan o'quv-metodik adabiyotlarni tasvirlash;
- Fan sohasida metodik va tashkiliy xususiyatlarini ochib berish, baholash shakli va muddatlari;
- Fan ma'ruzasi paytida o'qitish jarayonini tashkil qilishning umumiy bosqichlarini xarakterlab berish va umumiy sxemasini tushuntirish.
- O'qitish texnologiyasi rivojlanishi perspektivasini xarakterlab berish;

O'quv faoliyati natijalari:

- Fan ma'ruzasi masalalari, maqsadlari va nomlari shakllanadi;
- Fan sohasida metodik va tashkiliy xususiyatlari hamda baholash shakli va muddatlari aytiladi
- Fan ma'ruzasida o'qitish jarayonini tashkil qilishning umumiy sxemasini kengaytirib xarakterlab beradi;
- Fanning asosiy ta'riflarini beradi,
- Nazariy bilimlarning to'liqligi, sistemaliyligi va harakatliyligi;
- Amaliy mag'ulotlarni bajarishda o'rganilgan iboralar bilan ishlay olishligi;

• 1.2. Ma'ruzaning xronologik xaritasi

• 1 bosqich. O'quv mashg'ulotiga kirish (10 daqiqa):

- *O'qituvchining faoliyati*: tayyorgarlikni tekshirish (davomat, konspektning borligi; o'ziga ishonch, aniqligi.); kerakli materiallarni tarqatish (konspekt, tarqatma materiallar); ma'ruzaning mavzusi va maqsadini bayon qilish; o'quv mashg'ulotning rajasi bilan tanishtirish; kalit iboralar va so'zlar, kategoriyalar; internet saytlari va adabiyotlar ro'yhati; o'quv natijalari haqida aytish;
- *Talabalar faoliyati*: o'quv joyini tayyorlash (talabalar borligi; tashqi ko'rinish; o'quv materiallar va qo'llanmalar); ma'ruzaning mavzusi va maqsadi bilan tanishish; o'quv materialini qabul qilishga tayyorgarlik ko'rish;
- *Shakillar, usular, uslublar*: instruktaj; frontal so'rov; mustahkamlovchi so'rov.

2 bosqich. Asosiy qism (60 daqiqa):

- *O'qituvchining faoliyati:* mavzuga kiritadi; yangi mavzuga doir o'tgan fanlar va mashg'ulotlarning mavzularini yeslashga chorlaydi; ma'ruza matnini tarqatadi, tanishishni taklif yetadi, "Insert" usuli bilan belgilar qo'yishni taklif yetadi; birinchi savol bo'yicha matn o'qiladi; qo'shimcha o'quv materiallarini aytib boorish va tushuncha berish; natural obektlarni namnoyon qilish va izohlash; tushunarsiz savollarni aniqlash va tushintirish; birinchi savol bo'yicha nazar (shunday qilib qolgan savollarga ham);
- *Talabalar faoliyati:* yangi mavzuda doir oldingi mashg'ulotlarda va fanlarda olgan bilimlarni mustahkamlaydi; har bir kalit ibora va terminlarni yeshitib, yozib borib, konspekt qilib aytib borishadi; "Insert" usuli bilan belgilan o'qiydilar, aniqlik kiritadilar, savollar beradilar va o'zaro;
- *Shakillar, usular, uslublar:* frontav so'rov blis-so'rov; aqliy hujum, "Insert" texnikasi.

3 bosqich. Yakunlovchi qisim (10 daqiqa)

- *O'qituvchining faoliyati:* mavzu bo'yicha hulosa qilish, talabalarning ye'tiborlarini asosiyalarda jalb qilish; qilingan ishning muhimligini aytib o'tish; alohida talabalarning bajarilgan ishlarini baholash; o'zaro baholashning natijalarini chiqarish; o'quv mashg'ulotning yutuqlik darajasini baholash va tahlil qilish; mustaqil ish uchun topshiriqlar; baho ko'rsatgichlari va me'zonlari;
- *Talabalar faoliyati:* ishning tahlili; natijalarni olish; texnologik bilimlarni qo'llash; o'zaro baholashni o'tkazish, yo'l qo'yilgan hatolar bo'yicha tahlil va aniqlik kiritish; mustaqil ish topshiriqlarini yozib olish;
- *Shakillar, usular, uslublar:* guruhlarda ishlash, kartochkalarda topshiriqlar.

1.3. O'quv-metodik materiallar

Ma'ruza rejasi:

1. TEG lar
2. Metama'lumotlar
3. Identifikatorlar
4. Ishlatiladigan belgilar.

Kalit so'zlar: ochiluvchi va yopiluvchi teg, metama'lumot, identifikator, inline va blokli elementlar, parametr, qiymat.

1.3.1. Ma'ruza matni

3.1. TEG lar

HTML ning konstruksiyasi TEG lar deyiladi. Brauzer TEG larni oddiy matnlardan farqlashi uchun ular burchak qavslarga olinadilar. TEG tasvirlash jarayoni hatti harakatlarining boshlanishini bildiradi. Agar bu harakat butun hujjatga talluqli bo'lsa, bunday teg o'zining yopiluvchi juftiga ega bo'lmaydi. Juft teglarning ikkinchisi birinchisining harakatini yakunlaydi. Masalan, har bir Web sahifa `<html>` tegi bilan

boshlanib `</html>` tegi bilan yopilishi kerak. Etibor bergan bo'lsangiz yopiluvchi teg ochiluvchidan « / » belgisi bilan farq qiladi. Teg nomlari katta yoki kichik harflar bilan yozilishi mumkin, bularni brauzer bir xil qabul qiladi. HTML tilida boshqa kompyuter tillaridagi kabi izoh berish imkoniyati mavjud. Izoh quyidagi «<- - » va «- ->» belgilar orsiga yoziladi.

Masalan:

```
<-- Bu izox -->
```

Har qanday Web sahifa ikkita qismdan tashkil topadi. Bular sarlavha qismi va asosiy qism. Sarlavha qismida Web sahifa haqidagi malumot joylashadi, asosiy qismda esa Web sahifaning mazmuni bilan tasvirlanish qoidalari joylashadi. Sarlavha qismi quyidagi ochiluvchi `<head>` va yopiluvchi `</head>` teglari orasida joylashadi. Asosiy qism esa `<body>` va `</body>` teglari orasida joylashadi. Odatda sarlavha qismi oldidan qo'llanilayotgan HTML standartlari haqida malumot yoziladi. Har qanday Web sahifaning umumiy ko'rinishi quyidagicha bo'ladi:

Misol 3_1:

```
<!DOCTYPE HTML PUBLIC "-//W3C//DTD HTML 4.01//EN ">
```

```
<html>
```

```
<head>
```

```
<title>
```

```
  Hujjat sarlavhasi
```

```
</title>
```

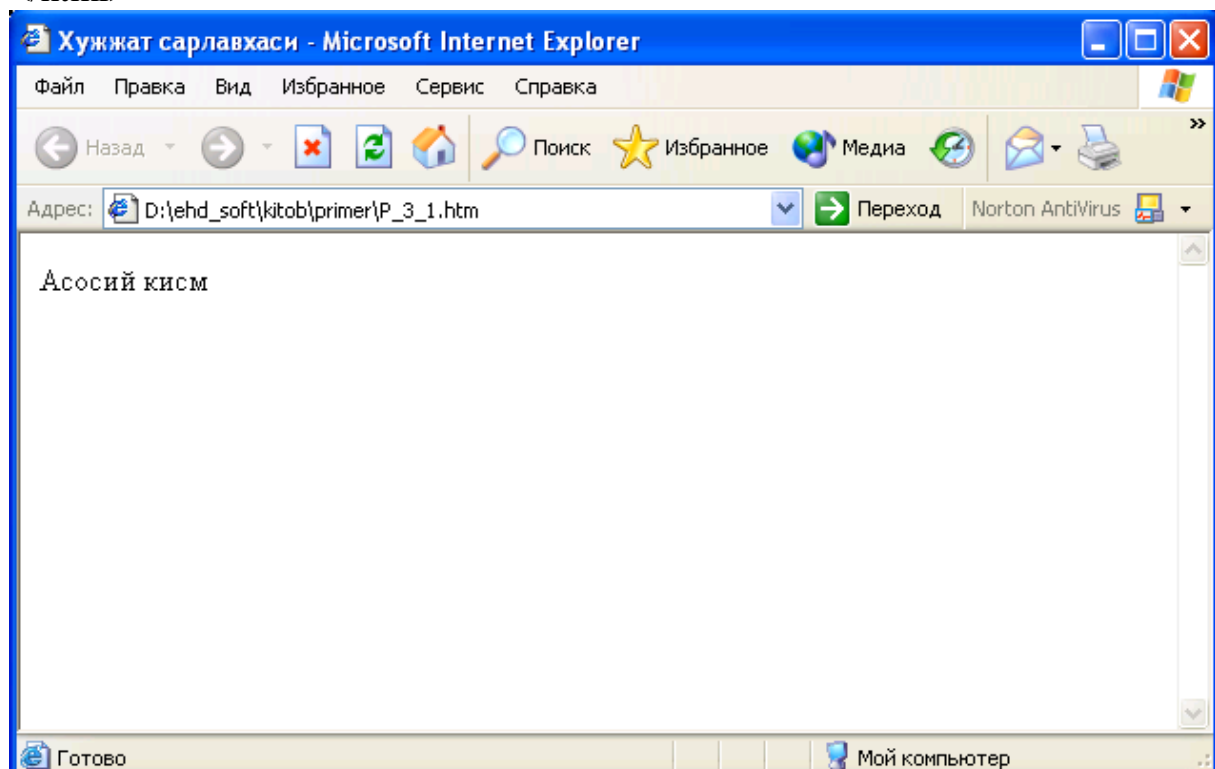
```
</head>
```

```
<body>
```

```
  Asosiy qism
```

```
</body>
```

```
</html>
```


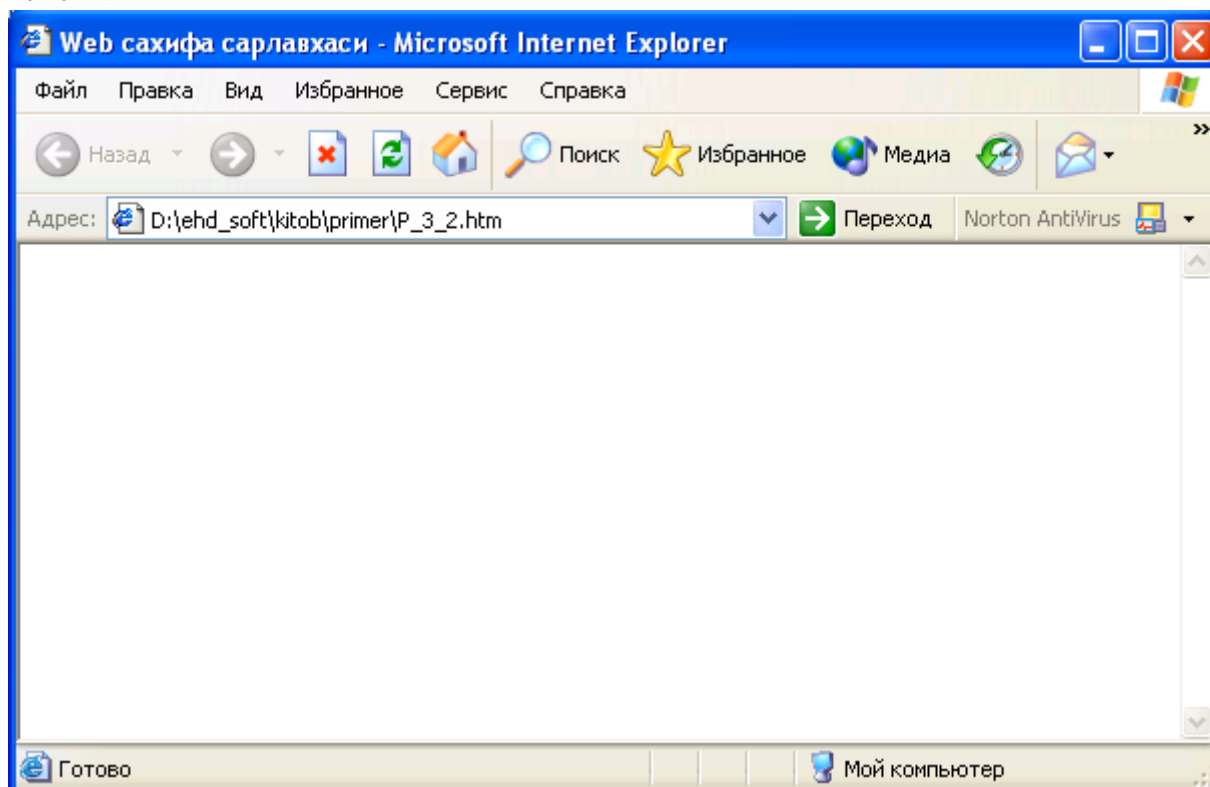
Rasm 3_1.

Birinchi `<!DOCTYPE>` tegi o'zining parametrlari bilan brauzerga ushbu Websahifani qaysi HTML versiyada yozilganligi haqida malumot beradi.

Web sahifa ishga tushirilganda brauzerning eng yuqori satrida yuklanayotgan hujjat mazmunini anglatuvchi qisqacha yozuv turadi. Bu yozuvni hosil qilish uchun quyidagi ochiluvchi `<title>` va yopiluvchi `</title>` teglaridan fodalanamiz.

Misol 3_2:

```
<html>
<head>
  <title>Web sahifa sarlavhasi</title>
</head>
<body>
</body>
</html>
```


Rasm 3_2.

Web sahifaning asosiy qismi `<body>` va `</body>` teglari orasida joylashadi. Bu oddiy matn bo'lishi mumkin. Brauzer bu matnni tug'ridan to'g'ri interpretatsiya qilib ekranda tasvirlaydi. Bizga dastlabki Web sahifamizni yaratish uchun oddiy «Bloknot» matn muharriri kifoya. Quyida ko'rsatilgan misolni matn muharririda yozib, uni xotiraga yozishda kengaytmasini html yoki htm deb kiritishimiz kerak.

Misol 3_3:

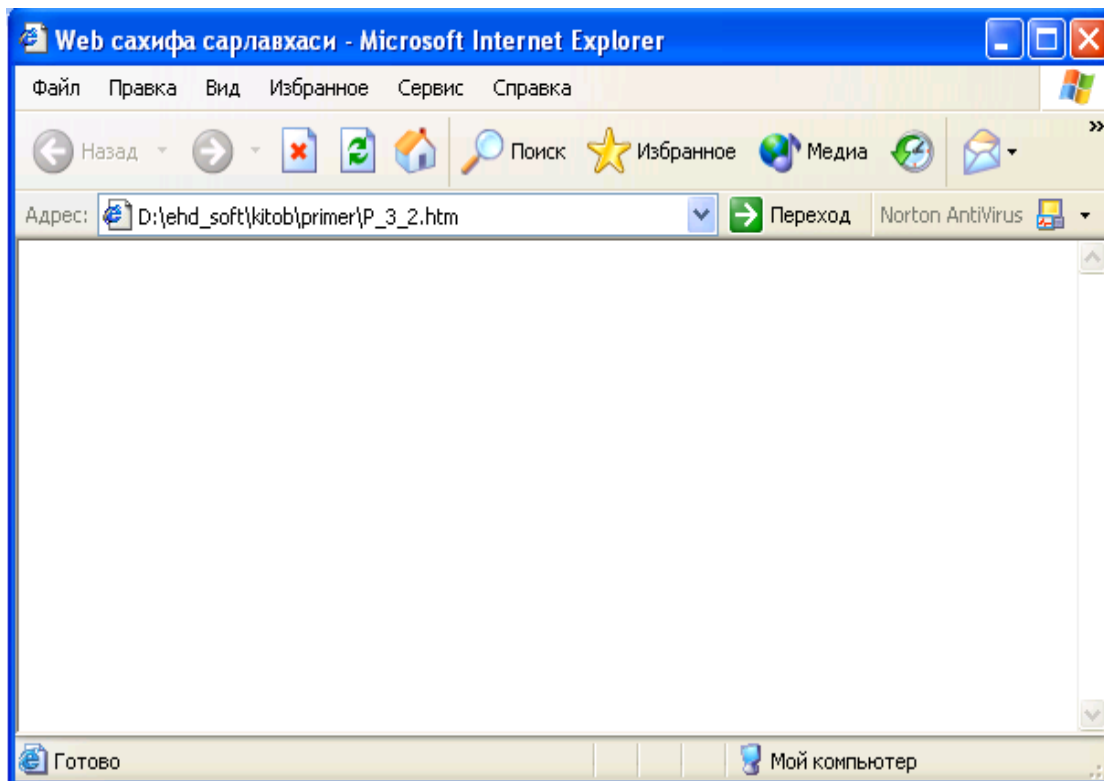
```
<html>
<head>
  <title>Mening birinchi Web sahifam </title>
</head>
<body>
```

Mening bu sahifamga kiruvchilarga alangali salom

</body>

</html>

Bu faylni ishga tushirish uchun sichqoncha ko'rsatkichini shu fayl ustiga keltirib chap tugmasini ikki marta bosish kerak. Natijada ekranda quydagi ko'rinishdagi natija hosil bo'ladi:

Rasm 3.3

<body> tegi bir qancha qo'shimcha parametrlarga ega. Bu parametrlar tegning ochiluvchi qismida joylashadi. Parametrlar ikki qismdan iborat bo'ladi: parametr nomi va parametr qiymati. Masalan *bgcolor* parametri tasvirlanayotgan Web sahifa fonining rangini belgilaydi.

Masalan: `<body bgcolor = "green">`

Parametrlarning sattrli qiymatlari qo'shtirnoq ichida yoziladi. Biz quyida <body> tegining parametrlari bilan tanishamiz.

- *Background* - fon sifatida biror bir grafik tasvirdan foydalanish. Parametr qiymati sifatida grafik tasvir joylashgan manzil (URL) beriladi.
- *Text* - tasvirlanayotgan matn rangi.
- *Link* - Web sahifadagi matnli gipermurojat rangi.
- *Vlink*-foydalanuvchi tomonidan oldin murojat qilingan gipermurojaat rangi.
- *Alink* - foydalanuvchi tomonidan tanlangan gipermurojaat rangi.
- *Lang* – Web sahifa matni yozilgan tilni aniqlash.

3.2. Metama'lumotlar

Endi biz metama'lumotlar bilan tanishib chiqamiz. Web sahifalarda meta ma'lumotlarini hosil qilish uchun <meta> tegi ishlatiladi, uning umumiy ko'rinishi quyidagicha:

`<meta name="o'zgaruchi nomi" content="o'zgaruvchi qiymati">`

Agarda biz Web sahifadagi **avtor** haqida ma'lumot yozmoqchi bo'sak uni quyidagi ko'rinishda yozish mumkin:

`<meta name="Auther" content="Bu meniki!!!">`

Meta ma'lumotlar asosan Internet da joylashgan qidirish mashinalari uchun zarur. Qidirish mashinalari Web sahifalar haqidagi ma'lumotlarni qayerdan oladi degan savol paydo bo'ladi. Xuddi shu ma'lumotlarini qidirish mashinalari metao'zgaruvchilardan oladi. (Web sahifa qaysi sohaga tegishli, unda qanday ma'lumotlar borligi) `<meta>` tegida *keymards* va *description* o'zgaruvchisi bor. *Keymards* o'zgaruvchili Web sahifadagi kalitli so'zlar ro'yxatini o'zida saqlaydi. *description* o'zgaruvchi esa Web sahifaning qisqacha ma'lumotini o'zida saqlaydi. Masalan, bizning Web sahifamiz kompyuter viruslari haqida tayyorlangan bo'lsin u holda HTML hujjatda meta ma'lumotlarni quyidagicha yozish mumkin:

Misol 3_4.

`<html>`

`<head>`

`<title>kompyuter viruslari </title>`

`<meta name="keywords" lang="ru" content="virus, kompter, antivirus,...">`

`<meta name="description" content="Web sahifadagi kompter viruslariga bag'ishlangan.`

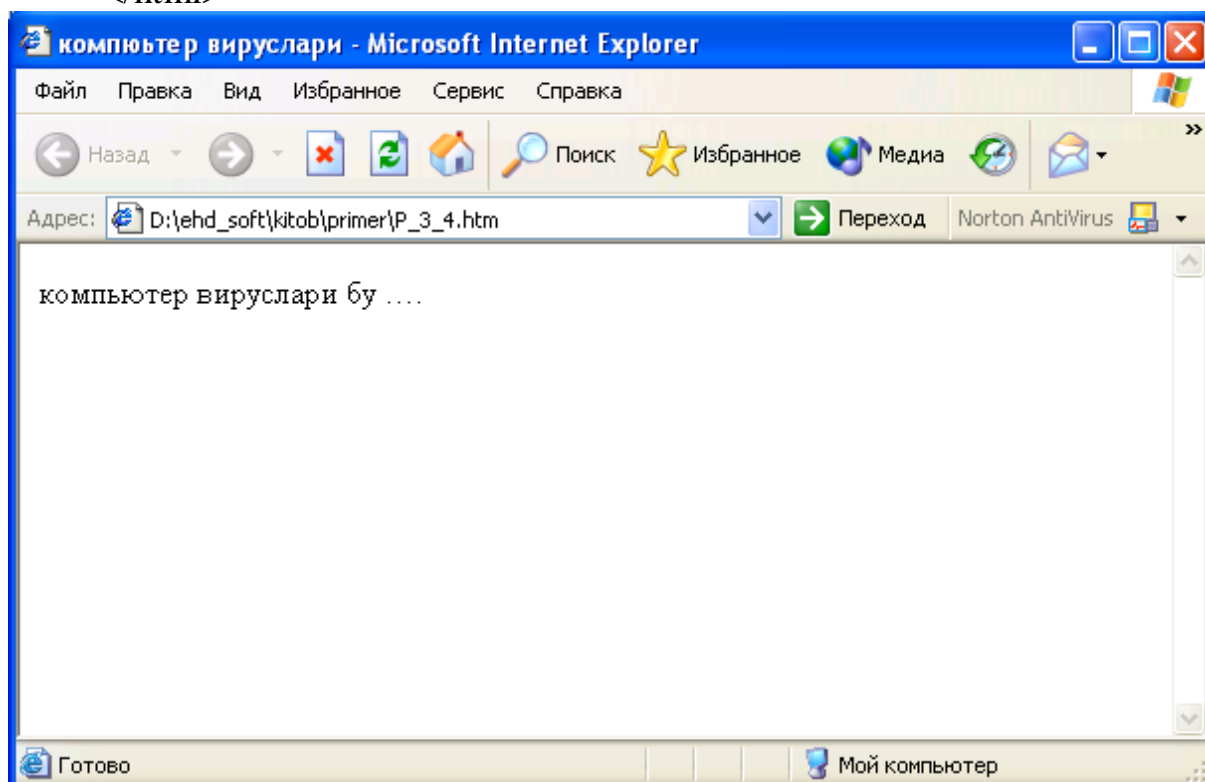
`</head>`

`<body>`

kompyuter viruslari bu ....

`</body>`

`</html>`

Rasm 3_4.

Brauzerlar foydalanuvchi tomonidan ochib ko'rilgan Web sahifalarini kesh xotirada saqlab qoladi. Agar foydalanuvchi yana shu sahifalarga murojaat qilsa, Web brauzer oldindan kesh xotirada mavjud bo'lgan (yana yangi sahifani internetdan olmasdan) nusxasini olib ko'rsatadi. Bu jarayon foydalanuvchining vaqtini va iqtisodini tejaydi. Endi Web sahifa qachon yangilanadi degan savol paydo bo'ladi. Bu savolga metama'lumotlardagi *expres* o'zgaruchilardan javob olish mumkin. Bu o'zgaruvchida Web sahifaning yaroqlilik muddati ko'rsatiladi. Agar kesh xotiradagi web sahifa yaroqlilik muddati o'tgan bo'lsa, brauzer tarmoqdan Web sahifani qaytadan o'qib oladi.

Misol:

```
<meta http-equiv="Expres" content="Tue,uf Aug 2002 14:56:27 Gmt">
```

Web sahifalarda ma'lumotlar tez o'zgarishi mumkin, masalan chatlarda va birja sahifalarida ma'lumotlar tez o'zgaradi. Bunday hollarda *ryefresh* o'zgaruvchisidan foydalaniladi va qiymatlari sekundlarda beriladi.

Masalan:

```
<meta http-equiv="Refresh" content=10>
```

Bu yozuvdan keyin Web sahifa har 10 sekunddan keyin avtomatik tarzda o'zi qayta yuklanadi.

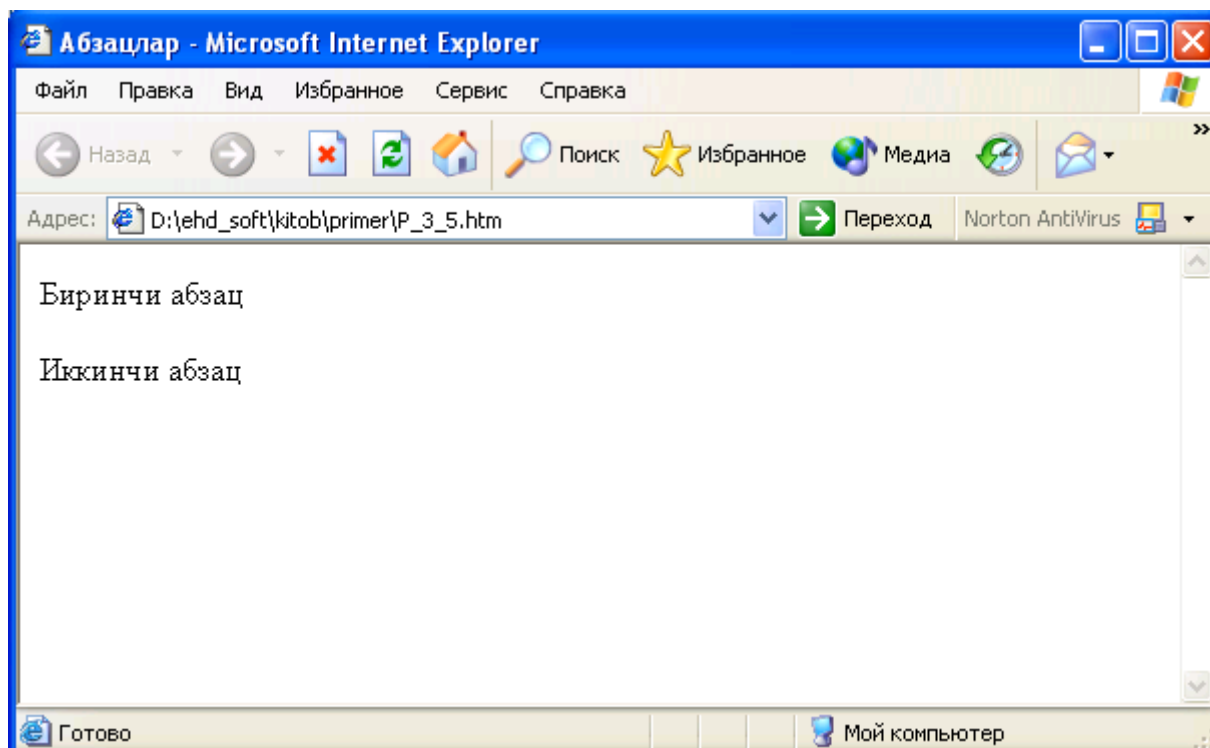
3.3. Identifikatorlar.

HTML tilida har bir qo'llanilgan tegga unikal idintifikator berish imkoniyati mavjud. Masalan matn bir necha abzaslardan tashkil topgan bo'lsin. Har bir abzasga mos maxsus nom berish mumkin, keyinchalik HTML tilining qo'shimcha imkoniyatlari yordamida bu abzaslarni boshqarish mumkin, ya'ni ularning birortasini ko'rinmas qilish yoki shrifti rangini o'zgartirish.

Yuqoridagi ishlar faqat abzaslar uchun emas, balki Web sahifaning ixtiyoriy qismi uchun ta'luqlidir. Biror bir tegni nomlash uchun *id* parametri ishlatiladi. Abzaslar `<p>` va `</p>` orqali ko'rsatiladi.

Misol 3_5.

```
<html>
  <head><title>Abzaslar</title></head>
  <body>
    <p id ="p1"> Birinchi abzas </p>
    <p id ="p2"> Ikkinchi abzas </p>
  </body>
</html>
```


Rasm 3_5.

HTML hujjatda *id* parametri qiymatlari takrorlanmasligi lozim, aks holda bu qiymatlar e'tiborga olinmaydi.

class parametri faqat shakl bezash ishlarida ishlatiladi. Biz Web sahifaning ayrim elementlarini sinflarga bo'lamiz, keyinchalik sinfni tasvirlash qoidalari yozuvini bir joydan o'zgartirishimiz mumkin va bu o'zgartirish avtomatik ravishda shu sinfga kirgan barcha teglarga tarqaladi.

HTML hujjatini tashkil etuvchi barcha elementlar ikki turga bo'linadi: *inline* elementlar va *blokli* elementlar. Inline elementlar oddiy matn elementlari bo'lib satr qismi ham bo'lishi mumkin, blokli elementlar esa har safar yangi satrdan boshlanishi shart. Blokli elementlar boshqa blokli elementlar va Inline elementlaridan tashkil topishi mumkin, lekin Inline elementlar blokli elementlarni o'z ichiga olmaydi. Web sahifa elementlarini bloklarga birlashtirish ularga birvarakayiga shakl berish imkonini beradi, yani, birlashtiruvchi yagona tegni aniqlab blok joylashuvini o'zgartirish mumkin. Tabiiyki bu Web sahifa elementlarining har birining joylashuvini alohida o'zgartirishdan oson.

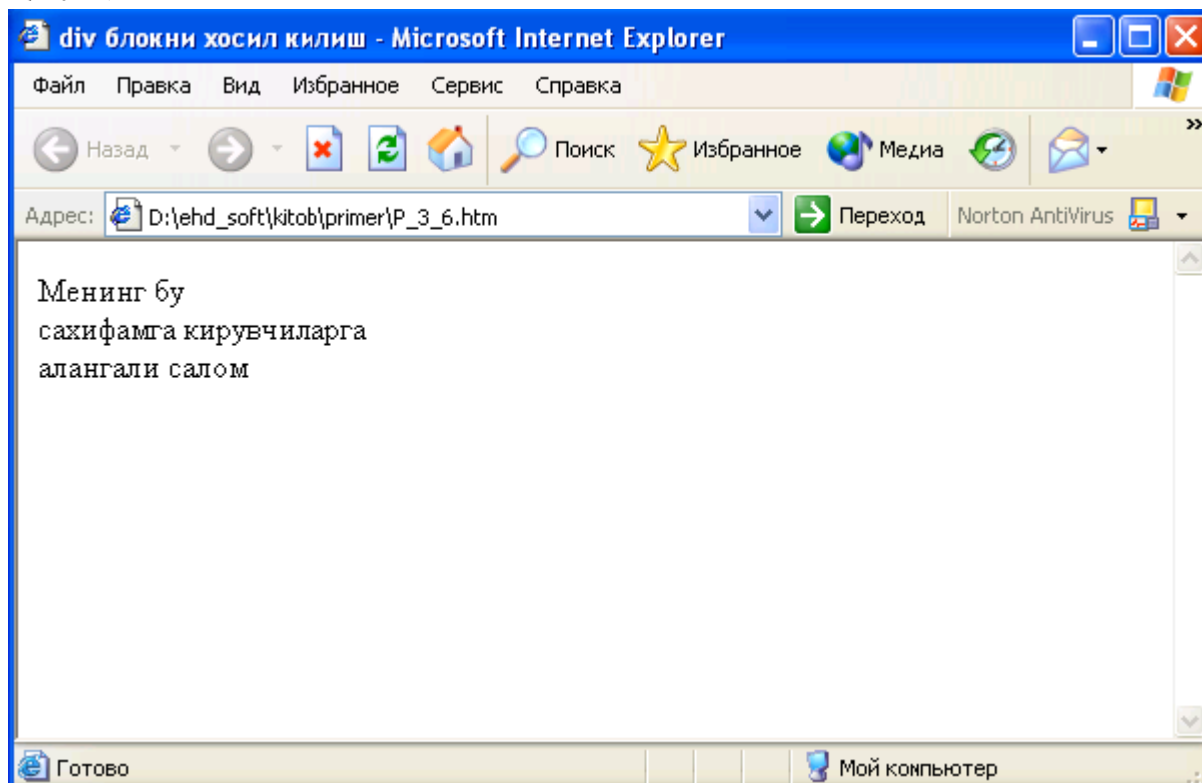
Blokli tip elementlarini birlashtirish uchun `<div>` va `</div>` teglari qo'llaniladi. Inline elementlari esa `<span>` va `</span>` teglari orqali birlashtiriladi. Yuqorida aytilganlarga asosan `<div>` tegi `<span>` tegi ichida joylasha olmaydi.

Misol 3_6:

```
<html>
  <head>
    <title>div blokni hosil qilish</title>
  </head>
  <body>
    <div>
```

Mening bu `<div>` sahifamga kiruvchilarga `</div>` alangali salom

```
</div>
</body>
</html>
```


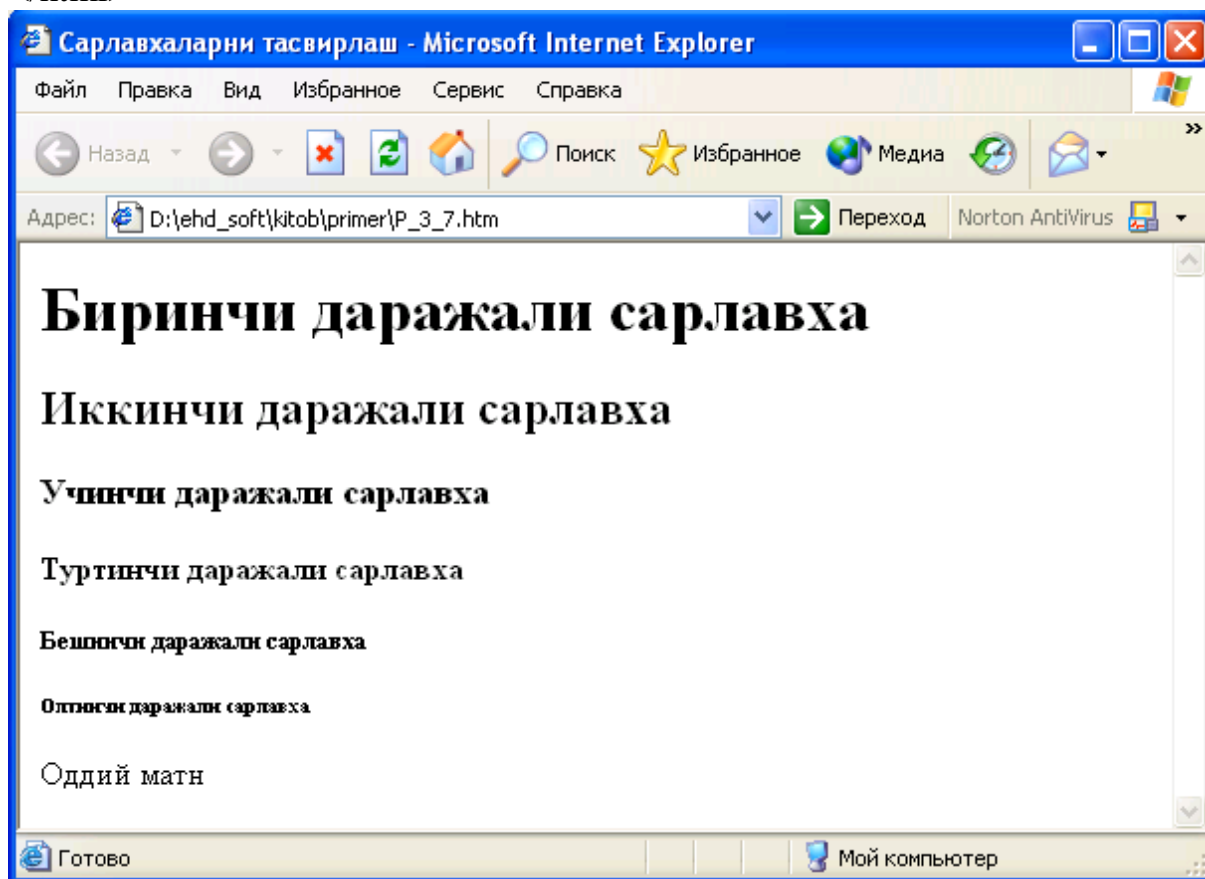
Rasm 3_6

`<span>` va `<div>` teglari qo'shimcha parametrlarni ham o'z ichiga olishi mumkin. Bizga malum bo'lgan *id* va *class* parametrlaridan tashqari *style* va *align* parametrlari ham ishlatiladi. *style* parametri shu blokda malumot stilini o'rnatadi, *align* parametri shu malumotni qanday tekislashni aniqlaydi. HTML hujjatida sarlavhaning o'z teglari mavjud bo'lib, ular oltitadir. Eng yuqori darajasi bu birinchi. Har bir sarlavhaning o'z tegi va o'z tasvirlanish qoidasi mavjud. Eng katta yani birinchi darajali sarlavha `<h1>` va `</h1>` teglari orqali, ikkinchi darajali sarlavha `<h2>` va `</h2>` teglari orqali va oxirgi oltinchi darajali sarlavha `<h6>` va `</h6>` teglari orqali ifodalanadi. Quyidagi misolda biz sarlavhalar tasvirini ko'ramiz:

Misol 3_7:

```
<html>
  <head>
    <title>Sarlavhalarni tasvirlash</title>
  </head>
  <body>
    <h1>Birinchi darajali sarlavha</h1>
    <h2>Ikkinchi darajali sarlavha</h2>
    <h3>Uchinchi darajali sarlavha</h3>
    <h4>To'rtinchi darajali sarlavha</h4>
    <h5>Beshinchi darajali sarlavha</h5>
    <h6>Oltinchi darajali sarlavha</h6>
    <p>Oddiy matn</p>
```

</body>
</html>

Rasm 3_7

Sarlavha teglari `<span>` va `<div>` teglari kabi *id*, *class*, *style*, *align* parametrlarini o'z ichiga oladi.

3.4. Ishlatiladigan belgilar.

Kompyuterda har bir belgi qandaydir sondan iboratdir. Operasion sistema har bir songa mos keluvchi belgini ekranda tasvirlaydi. Sonlarga mos keluvchi belgilar jadvali kodirovka (kodlash) deyiladi. Hozirning o'zida rus tili belgilari uchun kamida 5 ta kodlash usullari mavjud. Agar Web sahifa yaratilayotganda qaysi kodlash usulidan foydalanilganni brauzer aniqlay olmasa, ekranda tushunarsiz belgilar paydo bo'ladi. HTML tili Web sahifa qaysi usulda kodlanganini ko'rsatib turish imkoniyatiga ega. Buning uchun `<meta>` tegi ishlatiladi.

HTTP protokolida (bayonnomasida) oldindan aniqlangan *Content-Type* nomli o'zgaruvchi mavjud. U o'zida Web sahifa tilini va kodlash usulini saqlaydi. Umumiy ko'rinish quyidagicha bo'ladi:

```
<META http-equiv = "Content-Type" content = "text/HTML;  
charset=ISO-8858-5">
```

Yuqoridagi misolda o'zgaruvchining qiymati ";" belgi bilan ajratilgan ikki qismdan iborat. Birinchi qism matnning HTML teglari yordamida yaratilgan oddiy matn ekanligini bildirsa ikkinchi qism foydalanilgan kodlash usulini ko'rsatib turadi. Yuqoridagi misolda xalqaro standartlashtirish tashkiloti (ISO) tomonidan tasdiqlangan standart kodlash usuli ko'rsatilgan. Afsuski brauzerlar matnda uchraydigan ba'zi bir

belgilarni ekranda aks ettira olmaydi. Agar brauzer matnda “kichik” tengsizlik belgisini uchratsa uni teg uchun ochiluvchi qavs deb tushunadi. Matnda bu belgidan keyin hyech qanday teg uchramasa matnning biror bir qismi e’tiborsiz qoldiriladi va ekranda aks ettirilmaydi. Bunday xatoliklarning oldini olish uchun matnda bunday belgilar o’rniga qo’shtirnoq ichiga olingan maxsus belgilar ketma – ketligi qo’llaniladi. Bunday belgilar ketma–ketligi albatta qo’shtirnoq ichiga olingan bo’ladi va “&” belgisi bilan boshlanib “;” belgisi bilan tugaydi.

< <
> >
& &
“ "
_ &emdash

Bu belgilar xaqida to’liq ma’lumotlarni <http://www.uni.-passau.de/~ramch/iso8859-1.html> manzilidan olish mumkin.

1.3.2-a. Frontal so’rov uchun savollar

- 1.HTML tilida izox berish qanday amalga oshiriladi.
- 2.Sarlavxa necha qismdan tashkil topadi.
- 3.Saxifaning asosiy qismi qaysi teg orasida joylashadi.
- 4.<body> tegining qo’shimcha parametrlarini ayting.
- 5.Metama’lumot deganda nimani tushunasiz.
6. <META> teglari ning ishlatilishi jarayonini tushuntirib bering.

1.3.2-b. Blis-so’rov uchun savollar

- 1.<META> tegining parametrlarini tushuntirib bering.
- 2.Nima uchun tegga identifikator beriladi.
3. Blok turidagi elementlarni birlashtirish uchun qaysi teglar ishlatiladi.
- 4.Sarlavxalarning tasvirlanish teglari ni tushuntirib bering.
6. <body> tegining parametrlarini tushuntirib bering.
- 7..HTML tilida saxifaning qaysi versiyada yozilganligi xaqida ma’lumot qanday beriladi

1.3.2-v. Og’zaki so’rov uchun savollar

- 1.HTML tilida izox berish qanday amalga oshiriladi.
- 2.Sarlavxa necha qismdan tashkil topadi.
- 3.Saxifaning asosiy qismi qaysi teg orasida joylashadi.
- 4.<body> tegining qo’shimcha parametrlarini ayting.
- 5.Metama’lumot deganda nimani tushunasiz.
6. <META> teglari ning ishlatilishi jarayonini tushuntirib bering.
- 7.<META> tegining parametrlarini tushuntirib bering.
- 8.Nima uchun tegga identifikator beriladi.
9. Blok turidagi elementlarni birlashtirish uchun qaysi teglar ishlatiladi.
- 10.Sarlavxalarning tasvirlanish teglari ni tushuntirib bering.
11. <body> tegining parametrlarini tushuntirib bering.
- 12.HTML tilida saxifaning qaysi versiyada yozilganligi xaqida ma’lumot qanday beriladi

1.3.3. Mustaqil ish uchun topshiriqlar

- 1.Teglarning ishlatilish jarayonini o’zlashtirish.
- 2.Metamalumotlarni xosil qilishni o’zlashtirish.
- 3.Teglarga identifikatorlar berish imkoniyatlarini o’zlashtirish.
- 4.Dasturlashda ishlatiladigan belgilar.

1.3.4. Kartochkalar uchun testlar

1.HTML ning konstruksiyasi nima teyiladi.

- A) teg
- B) metama'lumot
- S) parametr
- D) identifikator

2.Web saxifa necha qismdan iborat bo'ladi.

- A) 2 qismdan
- B) 4 qismdan
- C) 3 qismdan
- D) 7 qismdan

3.Saxifaning asosiy qismi qaysi teg orasida joylashadi

- A) <body>
- B) <meta>
- S) <head>
- D) <title>

4.Dastlab saxifani yaratish uchun qaysi matn muxarriri ishlatiladi.

- A) Bloknot
- B) Word
- C) excel
- D) lexsicon

5.Tasvirlanayotgan matn rangi qaysi parametr orqali qo'yiladi.

- A) text
- B) Link
- C) Lang
- D) Vlink

6. Metama'lumotlar qaysi teg orasiga olinadi.

- A) <meta>
- B) <body>
- C) <HTML>
- D) <title>

7.Abzaslar qaysi teg orasiga qo'yiladi.

- A) <p>
- B) <meta>
- C)<Title>
- D) <div>

1.3.5. ekranga tayanch materiallarni ko'rsatish(slaydlar)

- Prezentasiya

1.3.6. Tavsiya etilgan adabiyotlar

Asosiy adabiyotlar

1. Matrosov S.Ch. i dr. HTML 4.0 v podlinnikе. BHV-SPb, 2000. 672 s.
2. Uilton P. JAVASCRIPT. Основы. Simvol-plyus. 2002. 1056 s.
3. Kingli-Xyu E., Kingli-Xyu K. JAVASCRIPT 1.5: Uchebnyy kurs. Piter. 1-ye izdaniye. 2002.
4. Tomson L., Velling L. Razrabotka Web-prilojeniy na PHP i MySQL. - K.: "DiaSoft", 2001. - 672 s.

Qo'shimcha adabiyotlar

5. Speynauer S., Kuersia V. Spravochnik Web-mastera. - K: "BHV", 1997. - 368 s.
6. Brandenbau. JAVASCRIPT. Sbornik reseptov dlya professionalov. SPb. 2001.
7. Ratshiller T., Gerken T. PHP4: razrabotka Web-prilojeniy. Piter, 2001. - 384 s.
8. Yarger R., Riz Dj., King T. MySQL i mSQL. Bazy dannykh dlya nebolshix predpriyatiy i Interneta. - SPb: Simvol-Plyus, 2000 - 560 s.
9. Xilayer S., Mizik D. Programmirovaniye Active Server Pages. - M: "Russkaya redaktsiya", 1999. - 296 s.
10. Xolzner S. Perl: spetsialnyy spravochnik. - SPb: "Piter". 2000. - 496 s.
11. Shvars R., Kristiansen T. Izuchayem Perl. - K: "BHV", 2000

1.4.O'qitish usullari qoidalari

1.4.1. Aqliy hujum qoidalari

- Hyech qanday o'zaro baholash va tanqid;
- Taklif yetilayotgan g'oyalarni baholashdan o'zingni tiy, hatto ular fantastic va iloji yo'q bo'lsa ham – hammasi mumkin;
- Tanqid qilma – hamma aytilgan g'oyalar birhirda;
- Bayon qiluvchi gapini bo'lma;
- Izoh berishdan o'zingni tiy;
- Maqsad bu - miqdor;
- Qancha g'oyalar ko'p bo'lsa chuncha yaxshi: yangi va zarur g'oya tug'ulishi imkoniyati ko'proq
- Agar g'oyalar takrorlansa o'ksinma,
- Tasavvuringga yer ber;
- Senda yaralgan g'oyalarni tashlama, agal ular sening nazaringda qabul qilingan sxemaga tegishli bo'lmasa ham;
- Bu muammo aniq usullar bilan yechiladi deb o'ylama.

1.4.2. "Insert" texnikasi qoidalari

- Matndi o'qib, ularda savollat tug'dirayotgan joylarni, ularni bilimlariga mos kelayotgan va mos kelmayotgan joylarni qalam bilan belgilab qo'yiladi;
- "Insert" jadvalini quyidagi belgilashlar bilan to'ldirish:
 Agar «!» bo'lsa siz o'z bilimingizga yoki siz o'ylagan fikrga to'g'ri kelayotganini o'qiyapsiz;
 Agar «—» bo'lsa siz o'z bilimingizga yoki tyo'g'ri deb o'ylaganingizga mutlaqo zid bo'lganini o'qiyapsiz;
 Agar «+» bo'lsa siz o'qiyotganingiz siz uchun yangilik;
 Agar «?» bo'lsa, siz o'qiyotganingiz siz uchun tushunarsiz yoki siz bu savolga yanada ko'proq ma'lumotlar olishni istaysiz.

1.4.3. Guruhlarda ishlash qoidalari

- Hamma o'z do'stlarini tinglashi kerak, unga yaxshi munosabatda bo'lib hurmar ko'rsatishi kerak;
- Hamma aktiv harakat qilishi lozim; berilgan topshiriqqa nisbatan birgalikda va javobgarlik bilan ishlashi kerak;
- Har kim o'ziga kerak paytda yordam so'rashi kerak;
- Har kim undan yordam so'ralganda yordam ko'rsatishi kerak;

- Guruhning ish natijalarini baholashda ishtirok yetishi lozim;
Biz bir kemadamiz, o'zgalarga yordam berib o'zimiz o'rganamiz, shuni har kim tushunishi loz

Mavzu4: MATNLARNI BEZASH

Ma'ruzaga reja-topshiriqlar

Fan: web ga yo'naltirilgan dasturlash.

O'quv soatii: 2 soat (ma'ruza);

O'quv mashg'ulotlari turi: ma'ruza; yangi mashg'ulotlarni mustahkamlash va o'rganish.

Ish rejasi:

1. Ranglar va o'lchov birliklari
2. Matnlarni bezash
3. Font tegi

O'quv mashg'uloti maqsadi:

Talabalarga Ranglar va o'lchov birliklari tushunchasi, matnlari va saxifalarni bezashda ishlatiladigan teglar va parametrlari, <font> tegi va parametrlari, matni tasvirlashning boshqa teglari va parametrlari tushunchalari xaqida ma'lumot berish

O'quv mashg'ulotining vazifalari:

- *O'rgatuvchi:* talabalarda qabul qilish faoliyatini tashkil qilish, yangi materialni boshlang'ich yesda qoldirish va anglash; terminlar, iboralarni xarakterlovchi elementlar; talabalarining firflashini rivojlantirish muammoli masalalarni yechimini mahoratini oshirish;
- *rivojlantiruvchi:* kitob matni bilan ishlay bilishligi – mag'zlarini tanlab olish, tahlil qilish; gaplar tuzish, hulosa chiqarish, materialni talabalarining izlash faoliyatini stimullashtirish; hususiydan umumiy holga o'tish usuli bilan tekshirish; tekshirish natijalarini tahlil qilib va uni umumlashtira olishini rivojlantirish; analitik-sintetik faoliyatning mantiqiy fikrlashini qo'llash; talabalarining ijodiy mahoratini shakllantirish;
- *Tarbiyalovchi:* aktiv faoliyatga, mustaqil ishga jalb qilish; guruhlarda ishlash qoidalariga rioya qila olish; fanni o'rganishga qiziqishni rivojlantirish; javobgarlik tuyg'ularini tarbiyalash, mehnatsevarlik, individual ishni jamoaviy ish bilan biriktirish, intizomlashtirish.

O'qitish texnologiyasi:

- *O'qitish usullari:* instruktaj; Ma'ruza, aqliy hujum, "Insert" texnikasi;
- *O'qitish shakillari:* frontal; jamoaviy;
- *O'qitish vositalari:* Ma'ruza matni; jadvallar, multimediya;
- *O'qitish sharoitlari:* texnik jihozlashtirilgan auditoriya;
- *Baholash va monitoring:* o'g'zaki savol-javob, blis-so'rov.

Pedagogik masalalar:

- Fanning masalalari va uning o'quv fanlar sistemasidagi o'rni va roli bilan tanishtirish;
- O'quv fanning tuzulmasi va tavsiya yetiladigan o'quv-metodik adabiyotlarni tasvirlash;
- Fan sohasida metodik va tashkiliy xususiyatlarini ochib berish, baholash shakli va muddatlari;
- Fan ma'ruzasi paytida o'qitish jarayonini tashkil qilishning umumiy bosqichlarini xarakterlab berish va umumiy sxemasini tushuntirish.

- O'qitish texnologiyasi rivojlanishi perspektivasini xarakterlab berish;

O'quv faoliyati natijalari:

- Fan ma'ruzasi masalalari, maqsadlari va nomlari shakillanadi;
- Fan sohasida metodik va tashkiliy xususiyatlari hamda baholash shakli va muddatlari aytiladi
- Fan ma'ruzasida o'qitish jarayonini tashkil qilishning umumiy sxemasini kengaytirib xarakterlab beradi;
- Fanning asosiy ta'riflarini beradi,
- Nazariy bilimlarning to'liqligi, sistemaliyligi va harakatliyligi;
- Amaliy mag'ulotlarni bajarishda o'rganilgan iboralar bilan ishlay olishligi;

• 1.2. Ma'ruzaning xronologik xaritasi

• 1 bosqich. O'quv mashg'ulotiga kirish (10 daqiqa):

- *O'qituvchining faoliyati:* tayyorgarlikni tekshirish (davomat, konspektning borligi; o'ziga ishonch, aniqligi.); kerakli materiallarni tarqatish (konspekt, tarqatma materiallar); ma'ruzaning mavzusi va maqsadini bayon qilish; o'quv mashg'ulotning rajasi bilan tanishtirish; kalit iboralar va so'zlar, kategoriyalar; internet saytlari va adabiyotlar ro'yhati; o'quv natijalari haqida aytish;
- *Talabalar faoliyati:* o'quv joyini tayyorlash (talabalar borligi; tashqi ko'rinish; o'quv materiallar va qo'llanmalar); ma'ruzaning mavzusi va maqsadi bilan tanishish; o'quv materialini qabul qilishga tayyorgarlik ko'rish;
- *Shakillar, usular, uslublar:* instruktaj; frontal so'rov; mustahkamlovchi so'rov.

2 bosqich. Asosiy qism (60 daqiqa):

- *O'qituvchining faoliyati:* mavzuga kiritadi; yangi mavzuga doir o'tgan fanlar va mashg'ulotlarning mavzularini yeslashga chorlaydi; ma'ruza matnini tarqatadi, tanishishni taklif yetadi, "Insert" usuli bilan belgilar qo'yishni taklif yetadi; birinchi savol bo'yicha matn o'qiladi; qo'shimcha o'quv materiallarini aytib boorish va tushuncha berish; natural obektlarni namnoyon qilish va izohlash; tushunarsiz savollarni aniqlash va tushintirish; birinchi savol bo'yicha nazar (shunday qilib qolgan savollarga ham);
- *Talabalar faoliyati:* yangi mavzuda doir oldingi mashg'ulotlarda va fanlarda olgan bilimlarni mustahkamlaydi; har bir kalit ibora va terminlarni yeshitib, yozib borib, konspekt qilib aytib borishadi; "Insert" usuli bilan belgilan o'qiydilar, aniqlik kiritadilar, savollar beradilar va o'zaro;
- *Shakillar, usular, uslublar:* frontav so'rov blis-so'rov; aqliy hujum, "Insert" texnikasi.

3 bosqich. Yakunlovchi qisim (10 daqiqa)

- *O'qituvchining faoliyati:* mavzu bo'yicha hulosa qilish, talabalarning ye'tiborlarini asosiyalarda jalb qilish; qilingan ishning muhimligini aytib o'tish; alohida talabalarning bajarilgan ishlarini baholash; o'zaro baholashning natijalarini chiqarish; o'quv mashg'ulotning yutuqlik darajasini baholash va tahlil qilish; mustaqil ish uchun topshiriqlar; baho ko'rsatgichlari va me'zonlari;
- *Talabalar faoliyati:* ishning tahlili; natijalarni olish; texnologik bilimlarni qo'llash; o'zaro baholashni o'tkazish, yo'l qo'yilgan hatolar bo'yicha tahlil va aniqlik kiritish; mustaqil ish topshiriqlarini yozib olish;
- *Shakillar, usular, uslublar:* guruhlarda ishlash, kartochkalarda topshiriqlar.

1.3. O'quv-metodik materiallar

Ma'ruza rejasi:

1. Ranglar va o'lchov birliklari
2. Matnlarni bezash
3. Font tegi

Kalit so'zlar: RGB kodi, rang va o'lchov birliklari, piksell, rang qiymatlari,.

1.3.1. Ma'ruza matni

4.1. Ranglar va o'lchov birliklari.

HTML hujjatining kodida biz hamisha biror bir bezak obyektlarining o'lchamlarini yoki ularning ranglari xususiyatlarini ko'rsatishimizga to'g'ri keladi.

HTML tilida rang va o'lchov birliklarini qo'llashning standart qoidasi mavjud.

Rang berishning ikkita usuli mavjud. Ko'p qo'llaniladigan usul kerak rangning RGB kodini ko'rsatishdir. Ma'lumki har qanday rangni uchta asosiy: qizil, yashil va ko'k ranglarning qorishmasidan hosil qilish mumkin. Brauzerlar bizga un olti milliondan ortiq rangni tasvirlash imkoniyatini beradi, chunki asosiy 3 ta rangdan har birining qiymati 0 dan 255 gacha qiymat qabul qiladi. Ixtiyoriy rang har biri asosiy ranglarning ulushini ifodalovchi 3 ta son majmuasidan iborat bo'ladi.

HTML tilida rang qulaylik uchun 16 lik sistemadagi 6 ta raqamlardan tashkil topadi.

Masalan:

Color = "#FF0000"

16 lik raqamlar oldida "#" belgisi qo'yiladi. Rang ulushlarini ko'rsatib turuvchi raqamlar tartibiga e'tibor berish kerak. Chunki birinchi qizil, ikkinchi yashil va uchinchi ko'k rang ulushlari joylashadi. Biz yuqoridagi misolda qizil rangni tasvirdik.

Rang o'rnatishning muqobil varianti ham mavjud. Quyidagi jadvalda eng ko'p ishlatiladigan 16 ta rang uchun o'rnatilgan qiymatlar ko'rsatilgan:

Jadval 1.2.

№	Rang	16 lik kodi	Yozma qiymati
1	qora	#000000	Black
2	Kumush rang	#C0C0C0	Silver
3		#808080	Gray
4	Ok	#FFFFFF	White
5	Tuk qizil	#800000	Marron
6	Kizil	#FF0000	Red
7	Tuk qizil	#800080	Purple
8	Och qizil	#FF00FF	Fuchsin
9	Yashil	#008000	Green
10	Och yashil	#00FF00	Lime
11	Olxuri rangi	#808000	Olive
12	Sarik	#FFFF00	Yellow
13	Tuk ko'k	#000080	Navy
14	Kuk	#0000FF	Blue

15		#008080	Teal
16		#00FFFF	Aqua

Bu jadval qiymatlariga asosan qizil rangni quyidagicha tasvirlashimiz ham mumkin:

Color = "red"

Endi uzunlik o'lchov birliklarini qo'llashni ko'ramiz. Biz Web sahifadagi obyekt o'lchamlarini ikki xil usulda berishimiz mumkin. Birinchi usul o'lchamlar piksellarda beriladi, ikkinchi usul "o'zak" obyektga nisbatan prosentlarda beriladi. Agar biz Web sahifaga jadval joylashtirib uning enini 50% deb ko'rsatsak u holda bu 50% brauzer oynasi enining 50% ini tashkil etadi. Jadval yacheykasining o'lchami esa shu yacheyka joylashgan butun jadval o'lchamiga nisbatan % da hisobida olinadi. Foydalanuvchi tomonidan brauzer oyna o'lchamlari o'zgartirilsa o'nga mos ravishda Web sahifa parametrlari ham o'zgaradi. Web sahifa yaratayotganda brauzer oynasi o'lchami o'zgarganda Web sahifa parametrlari o'zgarmaydigan usulda yaratish kerak.

Agar biz biror bir obyektning enini 30 piksel o'lchamida o'rnatmokchi bo'lsak, uning yozilishi quyidagicha bo'ladi:

Width = "30"

Agar obyekt eni "o'zak" obyektning 30% ini tashkil qilishi kerak bo'lsa yozuv quyidagicha bo'ladi:

Width = "30%"

Parametr qiymatlari qo'shtirnoq ichiga olinishini e'tiborga olish zarur. Yuqorida ko'rilgan ikki xil usuldan tashqari obyekt o'lchamini berishning uchunchi bir usuli ham mavjud. Bu usulni yuqoridagi ikki usulning o'rtachasi deb hisoblasak ham bo'ladi. Bunda biz o'lchamlarni bir necha piksel soniga karrali qilib ko'rsatishimiz mumkin. Masalan bizga 3 ta satrdan iborat jadval berilgan bo'lsin. Agar har bir satr balandligi 30 pikselga karrali bo'lishini hoxlasak har bir satrni hosil qiluvchi tegga quyidagi yozuvni yozishimiz lozim:

height="3*"

Karrali o'lcham berish belgisi sifatida yulduzcha (*) belgisi ishlatiladi. Karrali son koeffisienti hisoblanganda (*) belgisining chap tomonidagi son 10 ga ko'paytiriladi. Brauzer bunday obyektlarni maksimal o'lchamda tasvirlashga harakat qiladi. Agar jadval 180 piksel balandlikka ega bo'lsa, u holda har bir satr balandligi 60 pikselga teng bo'ladi. Agar balandligi 200 piksellik jadval qo'ysak 20 piksellik joy o'z-o'zidan yo'qoladi. Agar satrlarimiz bir xil balandlikda bo'lishini hoxlasak u holda parametrning quyidagi ko'rinishini qo'llagan ma'qul:

height="*"

Jimlik bo'yicha yuqoridagi o'lchov berish usuli qo'llaniladi. Agar obyektlar guruqida o'lchamlari ko'rsatilmagan bo'lsa ular berilgan kenglikda maksimal o'lchamda teng joydashadilar.

4.2. Matnlarni bezash

HTML tilida matnni tasvirlashning bir qancha usullari mavjud. Brauzer ekranida matn satrini tasvirlash uchun hech qanday teg ishlatishga hojat yo'q. Matnni yozish kifoya. Lekin uni hattoki abzasa bo'lish ham teglarsiz amalga oshmaydi. Har xil kompyuter tizimlarida matnlarni azasga bo'lish uchun har xil simvollar ishlatiladi, lekin

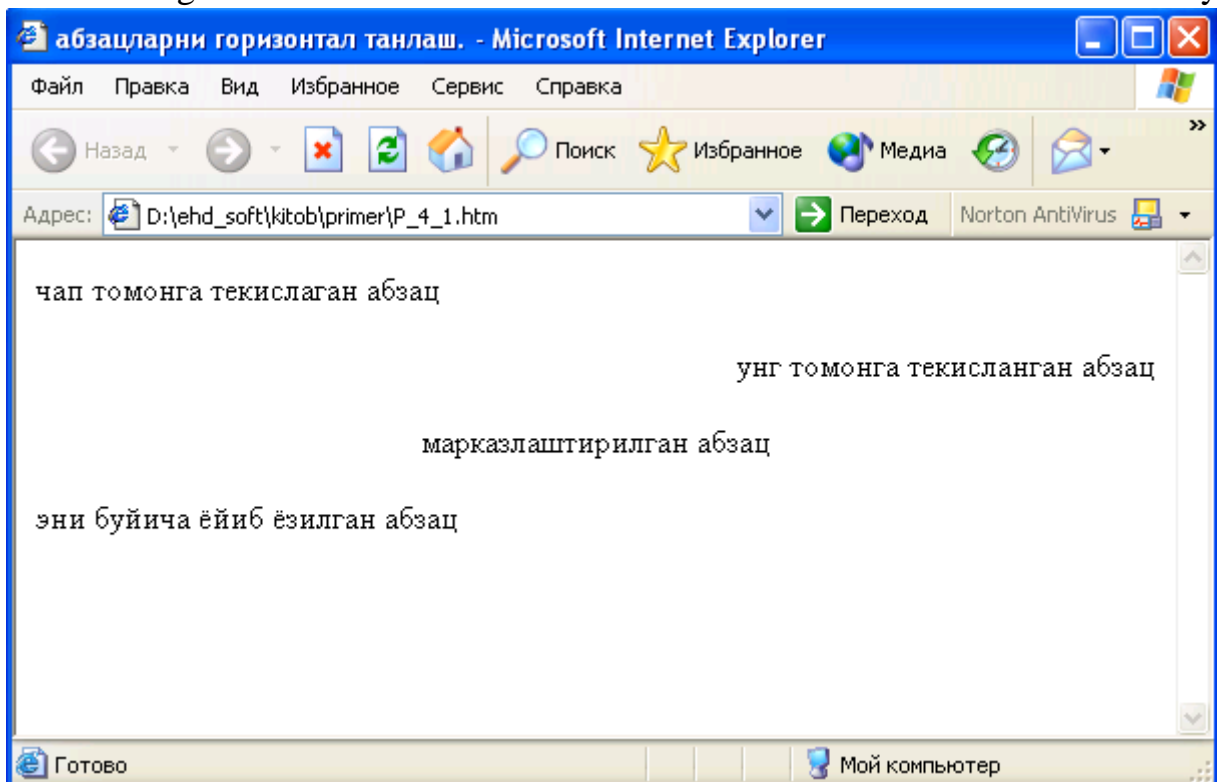
HTML hujjati kompyuter tizimi qanday bo'lishidan qa'tiy nazar bir xil tasvirlanishi lozim va shuning uchun abzasni ifodalovchi teg kiritilishiga to'g'ri kelgan. Har bir abzas boshida `<p>` tegi qo'yiladi, oxirida esa yopiluvchi `</p>` tegi qo'yiladi. Bu teg o'z parametrlariga ega. Bu parametrlar qatoriga identifikasiya parametrlari *class* va *id*, shaklli bezash parametri *style* va tekislash (tenglash) parametri *align* kiradi.

Abzasni brauzer oynasining o'ng yoki chap tomoniga tekislash, markazlashtirish yoki to'la eniga yoyib yozish uchun ularga mos ravishda *left*, *right*, *center* va *justify* qiymatlari ishlatiladi. Bularning qo'llanilishini quyidagi misolda ko'ramiz:

Misol 4_1.

```
<html>
  <head>
    <title> abzaslarni gorizontal tanlash.</title>
  </head>
  <body>
    <p align = "left"> chap tomonga tekislagan abzas </p>
    <p align = "right"> o'ng tomonga tekislangan abzas </p>
    <p align = "center"> markazlashtirilgan abzas </p>
    <p align = "justify"> eni bo'yicha yoyib yozilgan abzas </p>
  </body>
</html>
```

Bunday kod bilan yozilgan faylning Internet Explorer brauzer tasviri 4_1 rasmda tasvirlangan. Internet Explorerning oldingi versiyalari bazi bir teglarni qo'llamasligi mumkin. Masalan eni bo'yiga yoyib yozish tegini brauzer qo'llamasa ekranda oddiy ko'rinishdagi matn yoziladi.

Rasm 4_1.

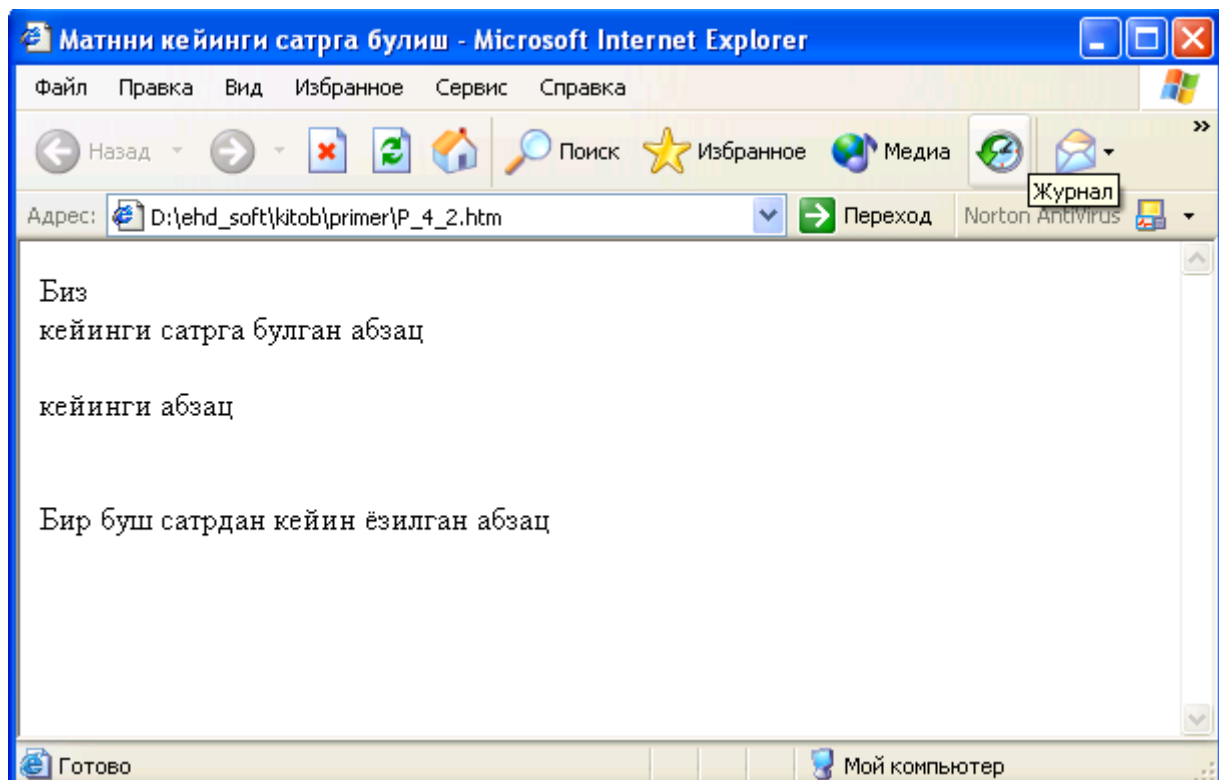

Bazan Web sahifa yaratuvchilari abzaslar oraligini kengaytirish uchun bo'sh abzaslardan foydalanishadi, yani abzasning ochiluvchi va yopiluvchi teglarining ichiga hyech narsa yozmasdan qo'llashadi. Brauzerlar esa bu narsani e'tibordan chetda qoldiradilar. Shuning uchun abzaslarni ajratish yoki biror abzasning ichidagi satrni bo'lib keyingi satrga o'tkazish uchun `<br>` tegi ishlatiladi. Bu teg matnning shu qismini keyingi satrga o'tkazish kerakligini anglatadi.

Quyidagi misolda bu teg har ikkala maqsadda qo'llaniladi.

Misol 4_2.

```
<html>
  <head>
    <title> Matnni keyingi satrga bo'lish </title>
  </head>
  <body>
    <p> Biz <br> keyingi satrga bo'lgan abzas </p>
    <p> keyingi abzas </p>
    <br>
    <p> Bir bo'sh satrdan keyin yozilgan abzas </P>
  </body>
</html>
```


Rams 4_2

4.3. Font tegi

Endi matn shriftlarini bezash usullarini ya'ni font tegini ko'rib chiqamiz. Biz `<font>` tegini parametrlari bilan birga abzasning ixtiyoriy yerida qo'llashimiz mumkin. Bu tegdan keyingi matnlar parametrda ko'rsatilgan qiymatlar bo'yicha ekranda tasvirlanadi.

`<font>` tegini yopiluvchi tegi `</font>` shunday ko'rinishda bo'ladi.

`<font>` tegi o'zining qo'llanilayotgan shrift o'lchamini ko'rsatuvchi *size*, shrift simvollarining rangini belgilovchi *color* va matn qaysi shriftda tasvirlanishini belgilovchi *face* parametrlariga ega. *size* parametri qiymat sifatida 0 dan 7 gacha bo'lgan sonlarni qabul qiladi. Bu sonlar matndagi simvollar o'lchamini bildiradi. HTML da ofis dasturlaridagidek simvol o'lchamlarini absolyut o'rnatish imkoniyati yo'q. Chunki bizga Web sahifani ko'rayotgan foydalanuvchi kompyuterida o'rnatilgan shriftlar va qanday o'lcham imkoniyatlariga ega ekanligi noma'lum. Foydalanuvchi brauzeri biz ko'rsatgan shrift o'lchamiga maksimal mos keluvchi o'lchamni tanlashi kerak. *Size* parametri qiymati sifatida biz shrift o'lchamini berishimiz mumkin. Masalan shrift o'lchamini bittaga oshirish uchun quyidagi konstruksiyani yozishimiz kerak:

`<font size = "+1">`

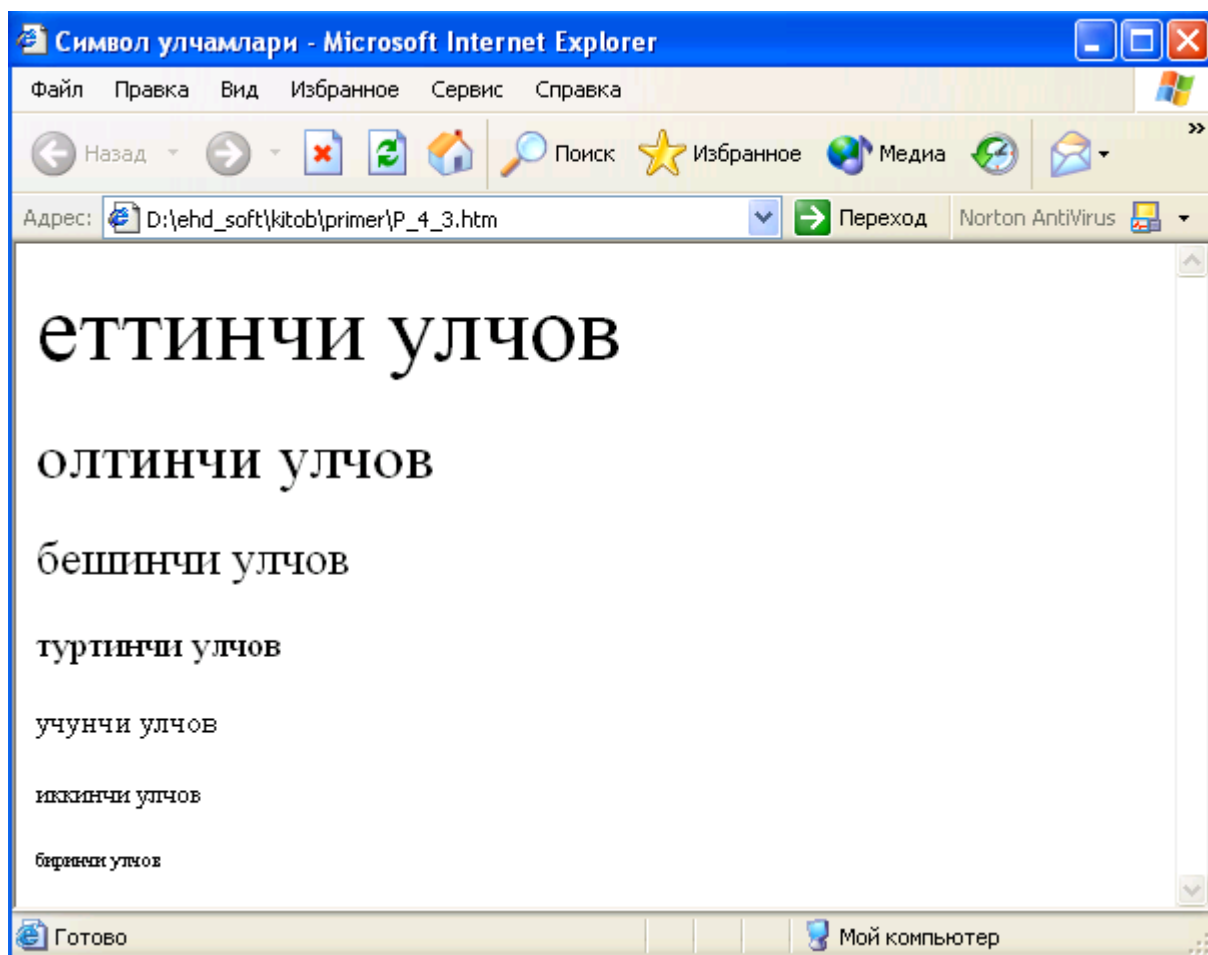
Shrift (simvol) o'lchamlarini ikki birlikka kichraytirish uchun esa quyidagini yozishimiz kerak:

`<font size = "-2">`

Yuqoridagi teglar qatnashgan misolni ko'ramiz:

Misol 4_3.

```
<html>
  <head>
    <title>Simvol o'lchamlari </title>
  </head>
  <body>
    <p> <font size = "7"> yettinchi o'lchov </font> </p>
    <p> <font size = "6"> oltinchi o'lchov </font> </p>
    <p> <font size = "5"> beshinchi o'lchov </font> </p>
    <p> <font size = "4"> to'rtinchi o'lchov </font> </p>
    <p> <font size = "3"> uchunchi o'lchov </font> </p>
    <p> <font size = "2"> ikkinchi o'lchov </font> </p>
    <p> <font size = "1"> birinchi o'lchov </font> </p>
  </body>
</html>
```


Rasm 4_3.

font tegining navbatdagi parametri bu *color* parametridir. *Color* parametri quyidagicha yoziladi:

`<font color = "rang">`

Masalan qo'llanilayotgan shrift simvollarini yashil rangda tasvirlash uchun quyidagini yozishimiz lozim:

`<font color = "green">`

Navbatdagi *face* parametri esa qo'llanilishi kerak bo'lgan shriftni belgilaydi. Biz matnni *face* yordamida *Times New Roman* yoki *Copperplate Gothic* shriftlari yordamida tasvirlanishini ko'rsatishimiz mumkin. Biz Web sahifada ishlatgan shrift foydalanuvchi kompyuterida operasion sistemaga o'rnatilmagan bo'lishi mumkin, u holda brauzer o'z qoidalari asosida ish yuritadi. Har bir brauzerda Web sahifani yuklashda qaysi shriftlardan foydalanish kerakligini ko'rsatib turuvchi sozlash bo'limi mavjud. *Face* parametri qiymati sifatida ko'pincha vergullar bilan ajratilgan shriftlar ro'yxati keltiriladi. Brauzer ro'yxat bo'yicha o'z operasion sistemasidan (tizimidan) shu shriftlarni qidiradi va birinchi topilgan shrift bo'yicha matnni tasvirlaydi. Endi esa *font* tegining barcha parametrlari qatnashgan misolni ko'ramiz:

`<font size = 4 color = "black" face = "courier new, arial black">`

Yuqoridagi tegda shu tegdan keyingi matn to'rtinchi o'lchamda, qora rangda va *Courier New* yoki bu shrift sistemaga o'rnatilmagan bo'lsa *Arial Black* shriftida tasvirlanish kerakligi e'lon qilingan. HTML bizga yana simvollarini *kursiv*, **qalin**, tagiga chizilgan yoki ustidan chizilgan holatlarda tasvirlash imkonini beradi.

- `<b>` va `</b>` teglari belgilangan joydagi matnni qalin shriftda tasvirlaydi.
- `<i>` va `</i>` teglari belgilangan joy matnini kursiv shriftda tasvirlaydi.
- `<u>` va `</u>` teglari belgilangan joy matnini tagiga chizilgan shriftda tasvirlaydi.
- `<strike>` va `</strike>` teglari belgilangan joy matnini usti chizilgan shriftda tasvirlaydi.
- `<tt>` va `</tt>` teglari belgilangan joy matnini monoshrift shriftda tasvirlaydi.
- `<small>` va `</small>` teglari belgilangan joy matnini kichraytirilgan shriftda tasvirlaydi.
- `<big>` va `</big>` teglari belgilangan joy matnini kattalashtirilgan shriftda tasvirlaydi.

Misol 4_4.

```
<html>
```

```
  <head>
```

```
    <title> turli xil ko' rinishda yozish</title>
```

```
  </head>
```

```
  <body>
```

```
    <p> <font face = "Times New Roman"> matnlar
```

```
    <b> qalin </b> yoki
```

```
    <i>kursiv</i> ko' rinishda bo' lishi mumkin <br>
```

```
    Bir vaqtning o' zida <b> <i> ham qalin ham kursiv </b></i> ko' rinishda bo' lishi ham mumkin </p>
```

```
    <p><u> tagi chizilgan </u> va<strike> usti chizilgan</strike> ko' rinishda ham bo' ladi </p>
```

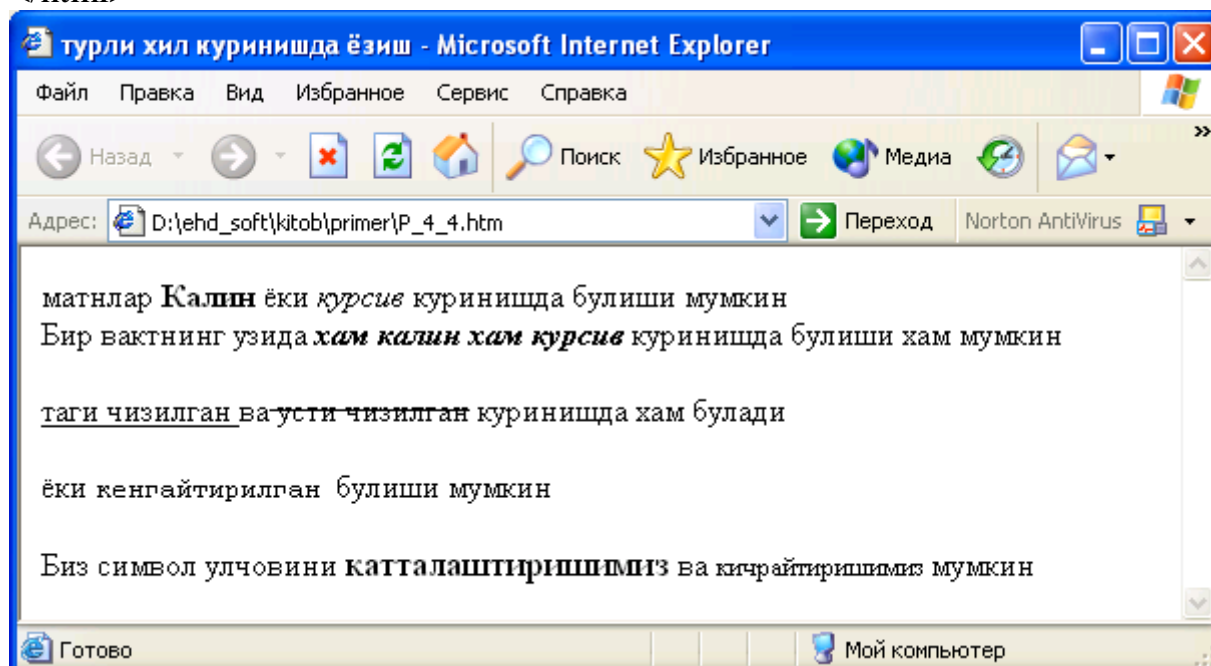
```
    <p>yoki <tt> kengaytirilgan </tt> bo' lishi mumkin </p>
```

```
    <p>Biz simvol o' lchovini <big> kattalashtirishimiz
```

```
    </big>va <small>kichraytirishimiz </small>mumkin</p>
```

```
  </body>
```

```
</html>
```


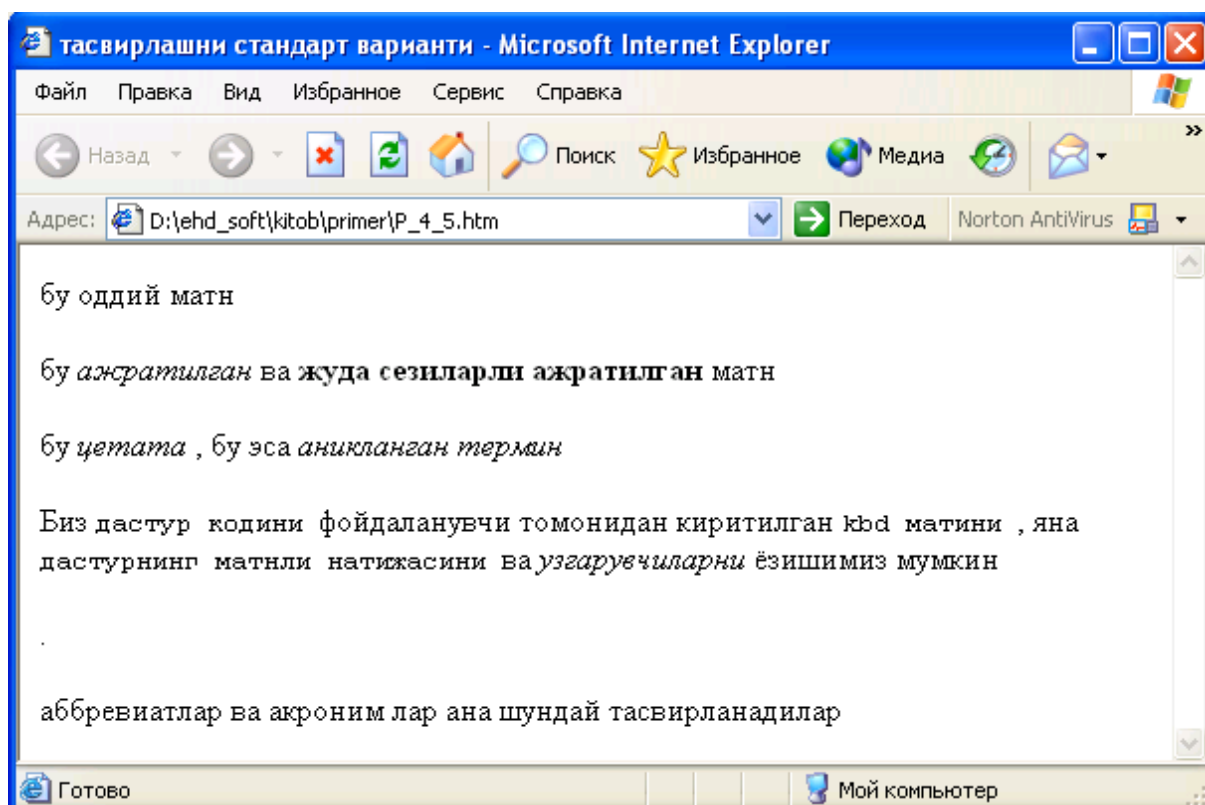
Rasm 4_4.

Html da matnni tasvirlashning yana bir necha parametrlari mavjud. Bular qatoriga quyidagilar ham kiradi:

- `<em>` va `</em>` matnni ajratish
- `<strong>` va `</strong>` juda sezilarli ajratish
- `<cite>` va `</cite>` sitata
- `<dfn>` va `</dfn>` biror terminni aniqlash
- `<code>` va `</code>` biror dasturlash tili kodini belgilash
- `<samp>` va `</samp>` dasturning matnli natijasi
- `<kbd>` va `</kbd>` foydalanuvchi tomonidan kiritilgan matn
- `<var>` va `</var>` dastur kodidagi o'zgaruvchilar
- `<abbr>` va `</abbr>` abbreviaturlar
- `<acronym>` va `</acronym>` akronimlar

Misol 4_5.

```
<html>
  <head>
    <title> tasvirlashning standart varianti </title>
  </head>
  <body>
    <p> <font face = "Times New Roman"> bu oddiy matn </p>
    <p> bu <em> ajratilgan </em> va <strong> juda sezilarli ajratilgan
      </strong> matn </p>
    <p> bu <cite> sitata </cite> , bu esa <dfn> aniqlangan termin </dfn> </p>
    <p> Biz <code> dastur kodini </code> foydalanuvchi tomonidan kiritilgan
    <kbd> kbd matnini </kbd>, yana <samp> dasturning matnli natijasini </samp> va
    <var> o'zgaruvchilarni </var> yozishimiz mumkin </p>.
    <p> <abbr> abbreviatlar </abbr> va <acronym> akronim </acronym> lar ana shunday
    tasvirlanadilar
  </body>
</html>
```


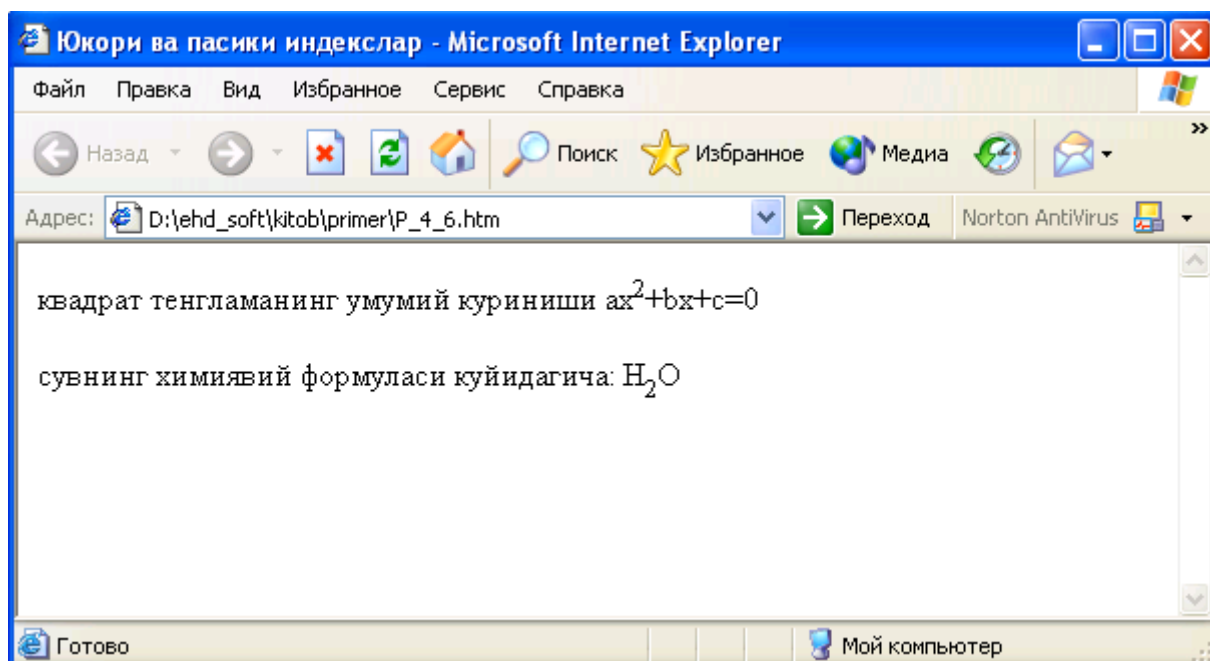
Rasm 4_5

Baʼzan biror bir matn muharririda yozilgan matni Web sahifaga joylashtirishga toʻgʻri keladi. Bunday paytda matn formati matn muharririda oʻrnatilgan satr uzunligiga bogʻliq boʻlib qoladi.

Bulardan tashqari HTML da yuqori va pastki indeksni yozish imkoniyati mavjud. Yuqori indeksni yozish uchun `<sup>` va `</sup>` teglari, pastki indeksni yozish uchun esa `<sub>` va `</sub>` teglari ishlatiladi. Bu teglar qatnashgan quyidagi misolni koʻramiz:

Misol 4_9

```
<html>
<head>
<title>Yuqori va pasiki indekslar</title>
</head>
<body>
<p>kvadrat tenglamaning umumiy koʻrinishi  $ax^{2}+bx+c=0$ </p>
<p>suvning ximiyaviy formulasi quyidagicha:  $H_{2}O$ </p>
</body>
</html>
```


1.3.2-a. Frontal so'rov uchun savollar

1. HTML da rang va o'lchov birliklarini qo'llashning standar qoidalari.
2. Rang o'rnatishning muqobil varianti.
3. Obyekt o'lchamlarini necha xilda berish mumkin.
4. Abzasni brauzer oynasining o'ng yoki chap tomoniga tekislash, markazlashtirish yoki to'la eniga yoyish qanday qiymatlar orkali amalga oshirildai.
5. Matn shriftlarini bezashda qaysi teglar ishlatiladi.
6. `<font>` tegining parametrlari va qiymatlari.

1.3.2-b. Blis-so'rov uchun savollar

1. Pastki va yuqorgi indekslarni yozishda qanday teglar ishlatiladi.
2. Matnni ajratish qaysi teg orqali olib boriladi.
3. Sitata qaysi teg orqali qo'yiladi.
4. Qaysi teglar matnni qalin shriftlar orqali ifodalaydi.
5. Qaysi teglar matnni kichraytirilgan shriftda tasvirlaydi.
6. Kaysi teglar matnni kattalashtirilgan shriftda tasvirlaydi.

1.3.2-v. Og'zaki so'rov uchun savollar

1. HTML da rang va o'lchov birliklarini qo'llashning standar qoidalari.
2. Rang o'rnatishning muqobil varianti.
3. Obyekt o'lchamlarini necha xilda berish mumkin.
4. Abzasni brauzer oynasining o'ng yoki chap tomoniga tekislash, markazlashtirish yoki to'la eniga yoyish qanday qiymatlar orkali amalga oshirildai.
5. Matn shriftlarini bezashda qaysi teglar ishlatiladi.
6. `<font>` tegining parametrlari va qiymatlari.
7. Pastki va yuqorgi indekslarni yozishda qanday teglar ishlatiladi.
8. Matnni ajratish qaysi teg orqali olib boriladi.
9. Sitata qaysi teg orqali qo'yiladi.
10. Qaysi teglar matnni qalin shriftlar orqali ifodalaydi.
11. Qaysi teglar matnni kichraytirilgan shriftda tasvirlaydi.
12. Kaysi teglar matnni kattalashtirilgan shriftda tasvirlaydi.

1.3.3. Mustaqil ish uchun topshiriqlar

1. Saxifani bezashda qanday teglar va parametrlar ishlatilishi.

- 2.<font> tegi, parametrlari va qiymatlarini berish qanday amalga oshiriladi.
3. 7.Pastki va yuqorgi indeksni yozishda qanday teglar ishlatiladi.
- 4.Matnni ajratish qaysi teg orqali olib boriladi.
- 5.Sitata qaysi teg orqali qo'yiladi.
- 6.Qaysi teglar matnni qalin shriftlar orqali ifodalaydi.

1.3.4. Kartochkalar uchun testlar

1.HTML tilida rang 16 sistemada nechta raqamdan iborat bo'ladi.

- A) 6
- B) 8
- S) 4
- D) 12

2.Parametr qiymatlari nima ichiga olinadi.

- A) qo'shtirnoq
- B) qavslar
- C) yulduzchalar
- D) apostrof

3 o'lchamini ko'rsatuvchi parametri

- A) size
- B) color
- S) face
- D) left>

4.<font> tegida rangni belgilovchi parametr

- A) color
- B) size
- C) face
- D) id

5.<font> tegida shriftni belgilovchi parametr.

- A) face
- B) size
- C) color
- D) Vlink

1.3.5. ekranga tayanch materiallarni ko'rsatish(slaydlar)

- Prezentasiya

1.3.6. Tavsiya etilgan adabiyotlar

Asosiy adabiyotlar

- 1.Matrosov S.Ch. i dr. HTML 4.0 v podlinnikе. BHV-SPb, 2000. 672 s.
- 2.Uilton P. JAVASCRIPT. Osnovy. Simvol-plyus. 2002. 1056 s.
- 3.Kingli-Xyu E., Kingli-Xyu K. JAVASCRIPT 1.5: Uchebnyy kurs. Piter. 1-ye izdaniye. 2002.
- 4.Tomson L., Velling L. Razrabotka Web-prilozheniy na PHP i MySQL. - K.: "DiaSoft", 2001. - 672 s.

Qo'shimcha adabiyotlar

5. Speynauer S., Kuersia V. Spravochnik Web-mastera. - K: "BHV", 1997. - 368 s.
6. Brandenbau. JAVASCRIPT. Sbornik reseptov dlya professionalov. SPb. 2001.
7. Ratshiller T., Gerken T. PHP4: razrabotka Web-prilozheniy. Piter, 2001. - 384 s.
8. Yarger R., Riz Dj., King T. MySQL i mSQL. Bazy dannykh dlya nebolshix predpriyatiy i Interneta. - SPb: Simvol-Plyus, 2000 - 560 s.
9. Xilayer S., Mizik D. Programmirovaniye Active Server Pages. - M: "Russkaya redaktsiya", 1999. - 296 s.
10. Xolzner S. Perl: spetsialnyy spravochnik. - SPb: "Piter". 2000. - 496 s.
11. Shvars R., Kristiansen T. Izuchayem Perl. - K: "BHV", 2000

1.4.O'qitish usullari qoidalari

1.4.1. Aqliy hujum qoidalari

- Hyech qanday o'zaro baholash va tanqid;
- Taklif yetilayotgan g'oyalarni baholashdan o'zingni tiy, hatto ular fantastic va iloji yo'q bo'lsa ham – hammasi mumkin;
- Tanqid qilma – hamma aytilgan g'oyalar birhirda;
- Bayon qiluvchi gapini bo'lma;
- Izoh berishdan o'zingni tiy;
- Maqsad bu - miqdor;
- Qancha g'oyalar ko'p bo'lsa chuncha yaxshi: yangi va zarur g'oya tug'ulishi imkoniyati ko'proq
- Agar g'oyalar takrorlansa o'ksinma,
- Tasavvuringga yerik ber;
- Senda yaralgan g'oyalarni tashlama, agal ular sening nazaringda qabul qilingan sxemaga tegishli bo'lmasa ham;
- Bu muammo aniq usullar bilan yechiladi deb o'ylama.

1.4.2. "Insert" texnikasi qoidalari

- Matndi o'qib, ularda savollat tug'dirayotgan joylarni, ularni bilimlariga mos kelayotgan va mos kelmayotgan joylarni qalam bilan belgilab qo'yiladi;
- "Insert" jadvalini quyidagi belgilashlar bilan to'ldirish:
Agar «!» bo'lsa siz o'z bilimingizga yoki siz o'ylagan fikrga to'g'ri kelayotganini o'qiyapsiz;
Agar «-» bo'lsa siz o'z bilimingizga yoki tyo'g'ri deb o'ylaganingizga mutlaqo zid bo'lganini o'qiyapsiz;
Agar «+» bo'lsa siz o'qiyotganingiz siz uchun yangilik;
Agar «?» bo'lsa, siz o'qiyotganingiz siz uchun tushunarsiz yoki siz bu savolga yanada ko'proq ma'lumotlar olishni istaysiz.

1.4.3. Guruhlarda ishlash qoidalari

- Hamma o'z do'stlarini tinglashi kerak, unga yaxshi munosabatda bo'lib hurmar ko'rsatishi kerak;
- Hamma aktiv harakat qilishi lozim; berilgan topshiriqqa nisbatan birgalikda va javobgarlik bilan ishlashi kerak;
- Har kim o'ziga kerak paytda yordam so'rashi kerak;
- Har kim undan yordam so'ralganda yordam ko'rsatishi kerak;
- Guruhning ish natijalarini baholashda ishtirok yetishi lozim;
Biz bir kadamiz, o'zgalarga yordam berib o'zimiz o'rganamiz, shuni har kim tushunishi loz

Mavzu 5: WEB SAXIFALARDA GRAFIKA VA MULTIMEDIA

Ma'ruzaga reja-topshiriqlar

Fan: web ga yo'naltirilgan dasturlash.

O'quv soatii: 2 soat (ma'ruza);

O'quv mashg'ulotlari turi: ma'ruza; yangi mashg'ulotlarni mustahkamlash va o'rganish.

Ish rejasi:

1. Grafik tasvirlar.
2. Videofayllar.
3. Tovushli fayllar.

O'quv mashg'uloti maqsadi:

Talabalarga web saxifalarga grafik obyektlar, fotorasmlar, tovushli fayllar va videokliplarni o'rnatish, ishlatiladigan teglar, parametrlar, qiymatlarni tasvirlashning tushunchalari xaqida ma'lumot berish

O'quv mashg'ulotining vazifalari:

- *O'rgatuvchi:* talabalarda qabul qilish faoliyatini tashkil qilish, yangi materialni boshlang'ich yesda qoldirish va anglash; terminlar, iboralarni xarakterlovchi elementlar; talabalarning firlashini rivojlantirish muammoli masalalarni yechimini mahoratini oshirish;
- *rivojlantiruvchi:* kitob matni bilan ishlay bilishligi – mag'zlarini tanlab olish, tahlil qilish; gaplar tuzish, hulosa chiqarish, materialni talabalarning izlash faoliyatini stimullashtirish; hususiydan umumiy holga o'tish usuli bilan tekshirish; tekshirish natijalarini tahlil qilib va uni umumlashtira olishini rivojlantirish; analitik-sintetik faoliyatning mantiqiy fikrlashini qo'llash; talabalarning ijodiy mahoratini shakllantirish;
- *Tarbiyalovchi:* aktiv faoliyatga, mustaqil ishga jalb qilish; guruhlarda ishlash qoidalariga rioya qila olish; fanni o'rganishga qiziqishni rivojlantirish; javobgarlik tuyg'ularini tarbiyalash, mehnatsevarlik, individual ishni jamoaviy ish bilan biriktirish, intizomlashtirish.

O'qitish texnologiyasi:

- *O'qitish usullari:* instruktaj; Ma'ruza, aqliy hujum, "Insert" texnikasi;
- *O'qitish shakillari:* frontal; jamoaviy;
- *O'qitish vositalari:* Ma'ruza matni; jadvallar, multimediyasi;
- *O'qitish sharoitlari:* texnik jihozlashtirilgan auditoriya;
- *Baholash va monitoring:* o'g'zaki savol-javob, blis-so'rov.

Pedagogik masalalar:

- Fanning masalalari va uning o'quv fanlar sistemasidagi o'rni va roli bilan tanishtirish;
- O'quv fanning tuzulmasi va tavsiya yetiladigan o'quv-metodik adabiyotlarni tasvirlash;
- Fan sohasida metodik va tashkiliy xususiyatlarini ochib berish, baholash shakli va muddatlari;
- Fan ma'ruzasi paytida o'qitish jarayonini tashkil qilishning umumiy bosqichlarini xarakterlab berish va umumiy sxemasini tushuntirish.
- O'qitish texnologiyasi rivojlanishi perspektivasini xarakterlab berish;

O'quv faoliyati natijalari:

- Fan ma'ruzasi masalalari, maqsadlari va nomlari shakillanadi;
- Fan sohasida metodik va tashkiliy xususiyatlari hamda baholash shakli va muddatlari aytiladi
- Fan ma'ruzasida o'qitish jarayonini tashkil qilishning umumiy sxemasini kengaytirib xarakterlab beradi;
- Fanning asosiy ta'riflarini beradi,
- Nazariy bilimlarning to'liqligi, sistemaliyligi va harakatliyligi;
- Amaliy mag'ulotlarni bajarishda o'rganilgan iboralar bilan ishlay olishligi;

• 1.2. Ma'ruzaning xronologik xaritasi

• 1 bosqich. O'quv mashg'ulotiga kirish (10 daqiqa):

- *O'qituvchining faoliyati:* tayyorgarlikni tekshirish (davomat, konspektning borligi; o'ziga ishonch, aniqligi); kerakli materiallarni tarqatish (konspekt, tarqatma materiallar); ma'ruzaning mavzusi va maqsadini bayon qilish; o'quv mashg'ulotning rajasi bilan tanishtirish; kalit iboralar va so'zlar, kategoriyalar; internet saytlari va adabiyotlar ro'yhati; o'quv natijalari haqida aytish;
- *Talabalar faoliyati:* o'quv joyini tayyorlash (talabalar borligi; tashqi ko'rinish; o'quv materiallar va qo'llanmalar); ma'ruzaning mavzusi va maqsadi bilan tanishish; o'quv materialini qabul qilishga tayyorgarlik ko'rish;
- *Shakillar, usular, uslublar:* instruktaj; frontal so'rov; mustahkamlovchi so'rov.

2 bosqich. Asosiy qism (60 daqiqa):

- *O'qituvchining faoliyati:* mavzuga kiritadi; yangi mavzuga doir o'tgan fanlar va mashg'ulotlarning mavzularini yeslashga chorlaydi; ma'ruza matnini tarqatadi, tanishishni taklif yetadi, "Insert" usuli bilan belgilar qo'yishni taklif yetadi; birinchi savol bo'yicha matn o'qiladi; qo'shimcha o'quv materiallarini aytib boorish va tushuncha berish; natural obektlarni namnoyon qilish va izohlash; tushunarsiz savollarni aniqlash va tushintirish; birinchi savol bo'yicha nazar (shunday qilib qolgan savollarga ham);
- *Talabalar faoliyati:* yangi mavzuda doir oldingi mashg'ulotlarda va fanlarda olgan bilimlarni mustahkamlaydi; har bir kalit ibora va terminlarni yeshitib, yozib borib, konspekt qilib aytib borishadi; "Insert" usuli bilan belgilan o'qiydilar, aniqlik kiritadilar, savollar beradilar va o'zaro;
- *Shakillar, usular, uslublar:* frontav so'rov blis-so'rov; aqliy hujum, "Insert" texnikasi.

3 bosqich. Yakunlovchi qisim (10 daqiqa)

- *O'qituvchining faoliyati:* mavzu bo'yicha hulosa qilish, talabalarning ye'tiborlarini asosiylarda jalb qilish; qilingan ishning muhimligini aytib o'tish; alohida talabalarning bajarilgan ishlarini baholash; o'zaro baholashning natijalarini chiqarish; o'quv mashg'ulotning yutuqlik darajasini baholash va tahlil qilish; mustaqil ish uchun topshiriqlar; baho ko'rsatgichlari va me'zonlari;
- *Talabalar faoliyati:* ishning tahlili; natijalarni olish; texnologik bilimlarni qo'llash; o'zaro baholashni o'tkazish, yo'l qo'yilgan hatolar bo'yicha tahlil va aniqlik kiritish; mustaqil ish topshiriqlarini yozib olish;
- *Shakillar, usular, uslublar:* guruhlarda ishlash, kartochkalarda topshiriqlar.

1.3. O'quv-metodik materiallar

Ma'ruza rejasi:

1. Grafik tasvirlar.
2. Videofayllar.

3. Tovushli fayllar.

Kalit so'zlar: Grafik obyektlar, vertikal joylashtirish, gorizantal joylashtirish, videofayllar, tovushli fayllar.

1.3.1. Ma'ruza matni

5.1. Grafik tasvirlar

Grafik obyektlar Web sahifani bezashda juda muhim o'rin tutadi. grafik obyekt deganda biz har xil tipdagi rasmlar, fotorasmlar, tovushli fayllar va videokliplarni tushinishimiz kerak. Brauzer GIF, JPEG va PNG formatdagi grafik fayllarni tasvirlaydi. GIF formatidagi fayllar animasion tasvirlarni yaratish imkonini beradi. JPEG fayllar fototasvirlarni saqlash uchun ishlatiladi. PNG formati esa tasvirning yuqori sifati va grafik faylning kichik hajmda bo'lishini ta'minlaydi. Web sahifada grafik fayllarni tasvirlash uchun `<img>` tegi o'zining bir qancha parametrlari bilan qo'llaniladi. Bu teg o'zining yopiluvchi tegigi ega emas, ya'ni biror soha uchun emas balki ko'rsatilgan joyga grafik obyekt joylashtirilishini bildiradi. `<img>` tegining asosiy va majburiy parametrlaridan biri `src` parametridir. Bu parametr qiymati sifatida tasvirlanishi kerak bo'lgan obyekt manzili yoki aniqrok qilib aytganda uning URL manzili ko'rsatiladi. Masalan Web sahifaning HTML fayllari joylashgan IMAGES papkasi o'zining grafik fayllari bilan joylashgan bo'lsa bu papkadagi `rasm1.gif` faylini tasvirlash uchun quyidagi yozuvni yozishimiz kerak:

```

```

Hozirgi kunda grafik obyektlarni tasvirlay olmaydigan brauzerlar umuman ishlatilmaydi, lekin brauzerlarda grafik obyektlarni ekranga chiqarmaslik imkoniyati mavjud. Shuning uchun grafik obyekt chiqarilmagan vaqtda uning o'rnida shu obyekt haqida paydo bo'luvchi alternativ matnli ma'lumot bo'lishi zarur. Bu alternativ matnli ma'lumot `<img>` tegiga `alt` parametri yordamida qo'shiladi va matnli qiymat qabul qiladi.

Misol:

```
<img src = "images/rasm1.gif" alt="Studentlik oltin davrim">
```

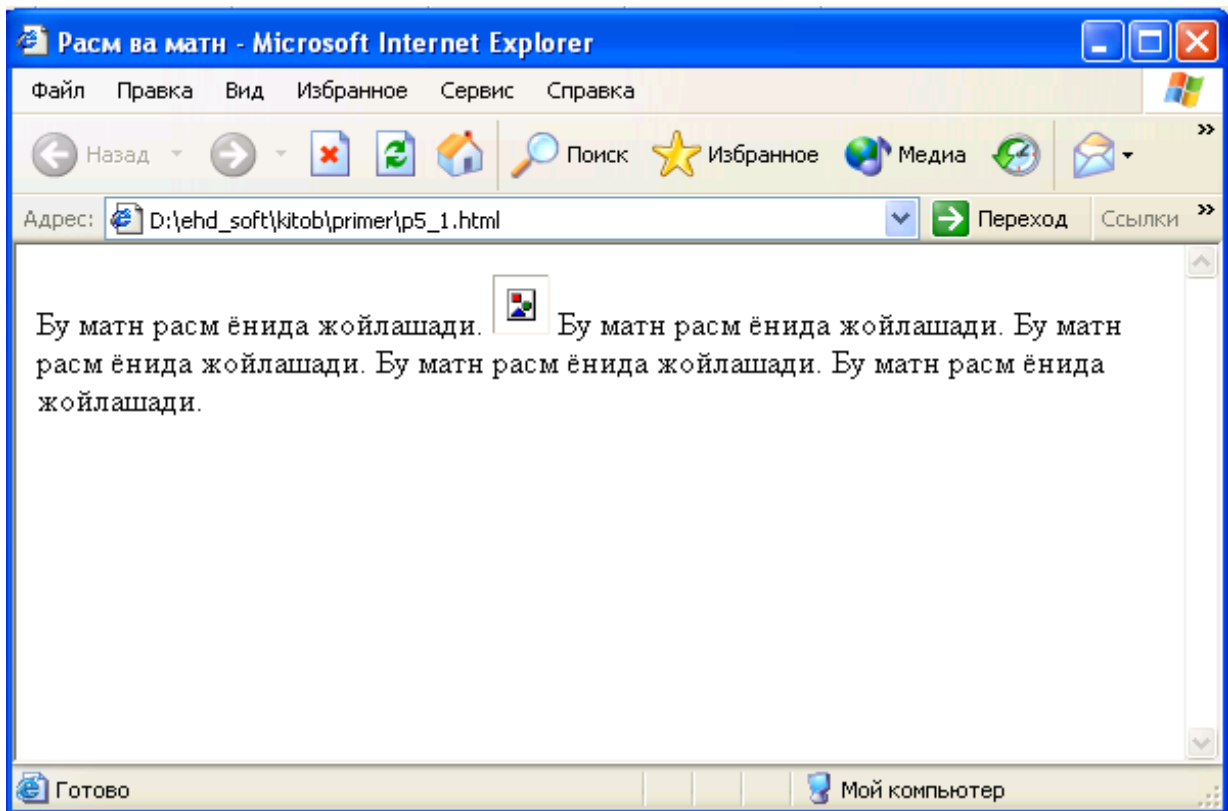
Agar grafik tasvir brauzer tomonidan ekranga chiqarilsa u holda alternativ matn sichqoncha ko'rsatkichi tasvir ustiga olib borilganda ko'ratkich yonida paydo bo'ladi. Grafik tasvir haqidagi to'liq ma'lumotni beruvchi internet manba manzilini ko'rsatuvchi `longdesc` parametri ham sichqoncha ko'rsatkichi yonida paydo bo'luvchi matnli ma'lumotni yaratishda ishlatiladi. Bu parametr qiymati sifatida tasvirning `URL` manzili ko'rsatiladi.

Jimlik holati bo'yicha grafik tasvir saqlangan paytda qanday gorizantal va vertikal o'lchamlarda saqlangan bo'lsa ekranda ham xuddi shunday tasvirlanadi. Grafik tasvirni foydalanuvchi o'zi hojlagan o'lchamda tasvirlash imkoniyatiga ega, buning uchun `height` va `width` parametrlaridan foydalaniladi. Web sahifada grafik tasvirni boshqa obyektlardan bo'sh joy bilan ajratib turuvchi `hspace` va `vspace` parametrlari ham mavjud. `hspace` parametri bo'sh joyni gorizantal bo'yicha piksellarda o'rnatadi, `vspace` parametri esa vertikal bo'yicha o'rnatadi. Bu parametrlar qiymati faqat sonlarda

beriladi. *Border* parametri bilan tasvir atrofidagi chegara qalinligi o'rnatiladi. Parametr qiymati sifatida pikselda o'lchangan son beriladi. Jimlik bo'yicha bu parametr 0 qiymat qabul qiladi va chegara xoshiyasi ko'rinmaydi. Tasvirni o'ziing atrofidagi matnga nisbatan tekislashni ko'rib chiamiz. Buning uchun *align* parametri ishlatiladi. Bu parametr qiymati sifatida quyidagi so'zlar ishlatiladi: *bottom, middle, top, left, right*. Endi yuqoridagi parametrlar qo'llanilgan quyidagi misollarni ko'ramiz:

Misol 5_1.

```
<html>
<head>
<title>Rasm va matn </title>
</head>
<body>
  <p> Bu matn rasm yonida joylashadi. <img scr="images/rasm1.gif"> Bu matn rasm
yonida joylashadi. Bu matn rasm yonida joylashadi. Bu matn rasm yonida joylashadi.
Bu matn rasm yonida joylashadi. </p>
</body>
</html>
```


Rasm 5.1

Endi shu misolda *<img>* tegiga gorizontaal bo'yicha tekislash parametrini qo'shib ko'raylik.

Misol 5_2.

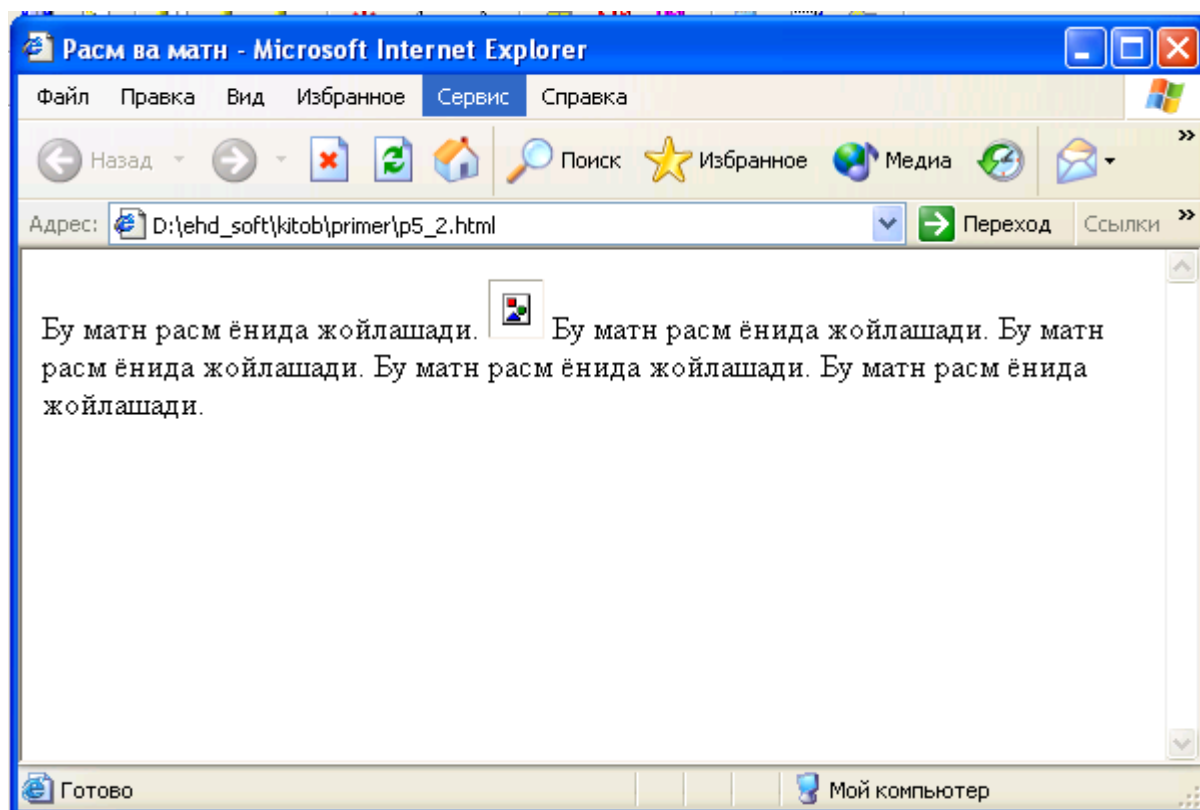
```
<html>
<head>
<title>Rasm va matn </title>
</head>
```

```
<body>
```

```
  <p>Bu matn rasm yonida joylashadi. <img scr="images/rasm1.gif" align="left"> Bu  
  matn rasm yonida joylashadi. Bu matn rasm yonida joylashadi. Bu matn rasm yonida  
  joylashadi. Bu matn rasm yonida joylashadi. </p>
```

```
</body>
```

```
</html>
```


Rasm 5.2

Endi xuddi shu misolni vertikal bo'yicha tekislashga o'tkazamiz.

Misol 5_3.

```
<html>
```

```
<head>
```

```
<title>Rasm va matn </title>
```

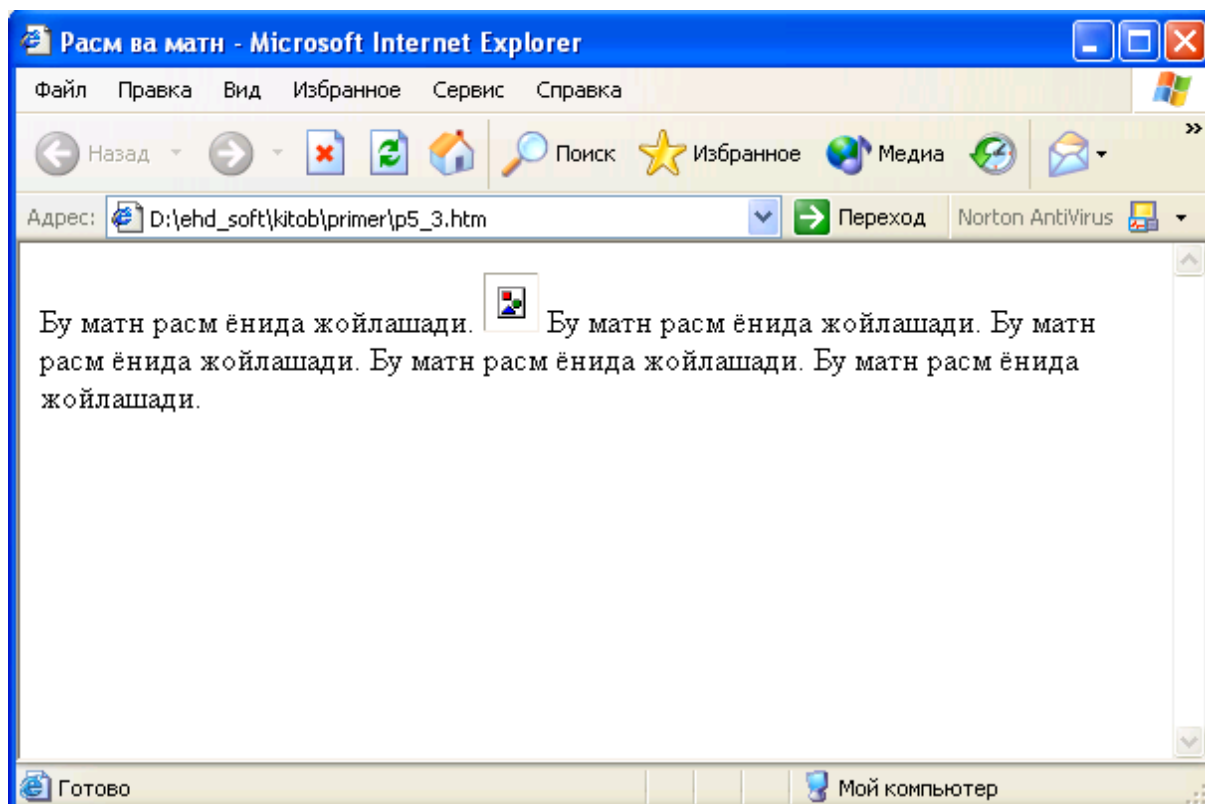
```
</head>
```

```
<body>
```

```
<p> Bu matn rasm yonida joylashadi. <img scr="images/rasm1.gif" align="middle">  
  Bu matn rasm yonida joylashadi. Bu matn rasm yonida joylashadi. Bu matn rasm  
  yonida joylashadi. Bu matn rasm yonida joylashadi. </p>
```

```
</body>
```

```
</html>
```


Rasm 5_3.

5.2. Videofayllar.

Bizda Web sahifani bezash uchun unga videoroliklar joylashtirish imkoniyati ham mavjud. Foydalanuvchi o'z brauzerida videoma'lumotni ko'rishi uchun videoma'lumot yozilgan faylni o'z kompyuteriga to'liq yuklab olishi lozim. Video fayllar katta hajm egallaganligi sababli uni tarmoq orqali kompyuterga yuklash uchun ko'proq vaqt sarflanadi. Brauzerlar odatda AVI, Real Video va Windows Media formatlaridagi videofayllarni tasvirlash imkoniyatiga ega. Ularni Web sahifa tarkibiga qo'shish uchun ham `<img>` tegi ishlatiladi. Videofayl joylashgan manzilni ko'rsatish uchun esa *dynsac* parametri ishlatiladi. Jimlik bo'yicha Web sahifa tarkibiga kiritilgan videoma'lumot Web sahifa yuklangandan keyin avtomatik ravishda bir marta tasvirlanadi, lekin bizda tasvirlanish jarayonini boshqarish yoki bu jarayonni foydalanuvchi tomonidan boshqariladigan qilish imkoniyati mavjud. `<img>` tegiga `<start>` parametrini qo'shish orqali biz yuklangan fideoklipni tasvirlash jarayonini bema'lol boshqarishimiz mumkin. `<start>` parametrining qiymatlari sifatida *mouseover* va *fileopen* kalit so'zlari ishlatiladi. *mouseover* parametri foydalanuvchi sichqoncha ko'rsatkichini videotasvir joylashgan soha ustiga olib kelishi bilan videotasvirning tasvirlanish jarayoni boshlanishini bildirsa, *fileopen* parametri esa Web sahifa kompyuterga to'liq yuklanib bo'lgandan keyin darhol tasvirlanish jarayoni boshlanishini bildiradi.

Misol:

```

```

Biz *loop* parametri orqali videorolikning necha marta tasvirlanishini boshqarishimiz mumkin. Buning uchun tasvirlanishlar sonini *loop* parametriga qiymat sifatida berishimiz zarur. Agar biz videorolikning takroriy tasvirlanishini doimiy ravishda takrorlanuvchi qilib qo'yimoqchi bo'lsak u holda *loop* parametriga *infinite*

qiymatini berishimiz kerak bo'ladi. *loopdelay* parametri takroriy tasvirlanish jarayonida tasvirlanishlar orasidagi vaqtni belgilaydi va qiymati millisekundlarda beriladi.

Misol:

```

```

Yuqoridagi misolda Web sahifa to'liq yuklanishi bilan videoklip ikki marta orasida 5 sekundlik tanaffus bilan tasvirlanadi.

<img> tegiga *controls* parametrini qo'yish orqali biz videofaylni to'liq o'zimiz boshqarishimiz mumkin, ya'ni Web sahifada videoklip bilan birgalikda uni boshqarish elementlari ham paydo bo'ladi. Boshqarish elementlariga tasvirni ishga tushirish, orqaga qaytarish, oldinga o'tkazish yoki to'xtatish kabi ishlarni bajaruvchi tugmalar kiradi.

Misol: 5_4.

```
<html>
<head>
<title>Video</title>
</head>
<body>
<p>Oddiy matn.
</body>
</html>
```

Videotasvirlarni Web sahifaga joylashtirish bu grafik obyektlarni joylashtirishning bir qismi bo'lganligi uchun <img> tegining barcha parametrlarini videotasvirlar uchun ham qo'llash mumkin.

5.3.Tovushli fayllar.

Web sahifaga tovushli fayllarni joylashtirish ham HTML ning multimedia imkoniyatlari doirasiga kiradi. Tovushli fayllar Web sahifada fon hisobida qatnashadi. Tovushli fayl Web sahifa to'liq yuklangandan keyin bajariladi. Foydalanuvchi kompyuteriga Web sahifa yuklanganda birinchi navbatda uning HTML tilida yozilgan fayli, keyin esa shu sahifada ishlatilgan grafik, video va audiofayllar yuklanadi. Demak Web sahifaga tovushli fayl qo'yishimiz uchun biz sahifaning sarlavhasiga, ya'ni <head> va </head> teglari orasiga <bgsound> tegini joylashtirishimiz kerak bo'ladi. Bu tegning *src* parametri qiymat sifatida tovushli faylning URL manzilini qabul qiladi. Brauzerlar MIDI va WAV formatdagi audiofayllarni taniydi va bimalol aytirish imkoniga ega. Boshqa formatdagi, ya'ni MP3, Real Audio kabi audiofayllarni aytirish uchun brauzerlarga qo'shimcha modullar qo'shish kerak bo'ladi. Xuddi videokliplar bilan ishlaganimizdek audiofayllar bilan ishlaganimizda ham faylning necha marta takrorlanishini *loop* parametri bilan boshqarishimiz mumkin. Qiymat sifatida esa takrorlanishlar soni beriladi. Agar audiofaylning to'xtovsiz takrorlanishi zarur bo'lsa *loop* parametriga "-1" qiymat berish kerak.

Misol:

```
<bgsound src="song.mid" loop="-1">
```

1.3.2-a. Frontal so'rov uchun savollar

1. Grafik obyektlar qanday ko'rinshlarda bo'ladi.
2. Qanday formatdagi fayllar grafik fayllarni tasvirlaydi.
3. Grafik obyektlarni saxifada tasvirlashda qanday teg va parametrlar qo'llaniladi.
4. Grafik obyektlar gorizontol xolatda qanday tasvirlanadi.
5. Grafik obyektlar vertikal xolatda qanday tasvirlanadi.
6. <img> tegining parametrlari va qiymatlarining qo'llanilishi.
7. Border parametriga 0 qiymat berilganda qanday xolat vujudga keladi.

1.3.2-b. Blis-so'rov uchun savollar

1. Grafik obyektlarni xoxlagan xolatda tasvirlash uchun qaysi parametrlar ishlatiladi.
2. Align parametri qiymatlari sifatida nimalar ishlatiladi.
3. Videofayllar qanday formatda tasvirlanadi.
4. Videofayllarni tasvirlashda qaysi teg va parametrlar ishlatiladi.
5. Tovushli fayllarni tasvirlashda qaysi teg va parametrlar ishlatiladi.
6. Tovushli fayllar qanday formatda tasvirlanadi.
7. Audiofaylning to'xtovsiz tasvirlanishi uchun qanday qiymat beriladi

1.3.2-v. Og'zaki so'rov uchun savollar

1. Grafik obyektlar qanday ko'rinshlarda bo'ladi.
2. Qanday formatdagi fayllar grafik fayllarni tasvirlaydi.
3. Grafik obyektlarni saxifada tasvirlashda qanday teg va parametrlar qo'llaniladi.
4. Grafik obyektlar gorizontol xolatda qanday tasvirlanadi.
5. Grafik obyektlar vertikal xolatda qanday tasvirlanadi.
6. <img> tegining parametrlari va qiymatlarining qo'llanilishi.
7. Border parametriga 0 qiymat berilganda qanday xolat vujudga keladi.
8. Grafik obyektlarni xoxlagan xolatda tasvirlash uchun qaysi parametrlar ishlatiladi.
9. Align parametri qiymatlari sifatida nimalar ishlatiladi.
10. Videofayllar qanday formatda tasvirlanadi.
11. Videofayllarni tasvirlashda qaysi teg va parametrlar ishlatiladi.
12. Tovushli fayllarni tasvirlashda qaysi teg va parametrlar ishlatiladi.
13. Tovushli fayllar qanday formatda tasvirlanadi.
14. Audiofaylning to'xtovsiz tasvirlanishi uchun qanday qiymat beriladi

1.3.3. Mustaqil ish uchun topshiriqlar

1. Saxifalarda rasmlarni tasvirlash.
2. Saxifalarda videofayllarni verdikal va gorizotal xolatda tasvirlash.
3. Grafik obyektlarni tasvirlashda ishlatiladiga teglar, parametrlar va qiymatlar.
4. Saxifalarda tovushli fayllarni joylashtirish.

1.3.4. Kartochkalar uchun testlar

1. Saxifada grafik obyekt qaysi teg orqali tasvirlanadi.
  - A) <img>
  - B) <em>
  - S)
  - D) <tr>
2. Qaysi parametr gorizontol bo'yicha tasvirlaydi..
  - A) hspace
  - B) vspace
  - C) width
  - D) align

3. Qaysi parametr vertikal bo'yicha tasvirlaydi.

- A) vspace
- B) buttom
- S) top
- D) left

4. Vidofayl joylashgan joyini kўrsatish uchun ыaysi parametr ishlatiladi

- A) dynsac
- B) fileopen
- C) mousover
- D) start

5. Qaysi parametr orqali videorolikning tasvirlanish soni qo'yiladi.

- A) loop
- B) controls
- C) start
- D) Vlink

7. Tovushli fayllar qanday tasvirlanadi.

- A) <bgsound>
- B) <shsound>
- C) <loop sound>
- D) <loop>

1.3.5. ekranga tayanch materiallarni ko'rsatish(slaydlar)

- Prezentasiya

1.3.6. Tavsiya etilgan adabiyotlar

Asosiy adabiyotlar

1. Matrosov S. Ch. i dr. HTML 4.0 v podlinnikе. BHV-SPb, 2000. 672 s.
2. Uilton P. JAVASCRIPT. Osnovy. Simvol-plyus. 2002. 1056 s.
3. Kingli-Xyu E., Kingli-Xyu K. JAVASCRIPT 1.5: Uchebnyy kurs. Piter. 1-ye izdaniye. 2002.
4. Tomson L., Velling L. Razrabotka Web-prilozheniy na PHP i MySQL. - K.: "DiaSoft", 2001. - 672 s.

Qo'shimcha adabiyotlar

5. Speynauer S., Kuersia V. Spravochnik Web-mastera. - K: "BHV", 1997. - 368 s.
6. Brandebau. JAVASCRIPT. Sbornik reseptov dlya professionalov. SPb. 2001.
7. Ratshiller T., Gerken T. PHP4: razrabotka Web-prilozheniy. Piter, 2001. - 384 s.
8. Yarger R., Riz Dj., King T. MySQL i mSQL. Bazy dannykh dlya nebolshix predpriyatiy i Interneta. - SPb: Simvol-Plyus, 2000 - 560 s.
9. Xilayer S., Mizik D. Programmirovaniye Active Server Pages. - M: "Russkaya redaktsiya", 1999. - 296 s.
10. Xolzner S. Perl: spetsialnyy spravochnik. - SPb: "Piter". 2000. - 496 s.
11. Shvars R., Kristiansen T. Izuchayem Perl. - K: "BHV", 2000

1.4. O'qitish usullari qoidalari

1.4.1. Aqliy hujum qoidalari

- Hyech qanday o'zaro baholash va tanqid;
- Taklif yetilayotgan g'oyalarni baholashdan o'zingni tiy, hatto ular fantastic va iloji yo'q bo'lsa ham – hammasi mumkin;
- Tanqid qilma – hamma aytilgan g'oyalar birhirda;
- Bayon qiluvchi gapini bo'lma;
- Izoh berishdan o'zingni tiy;
- Maqsad bu - miqdor;
- Qancha g'oyalar ko'p bo'lsa chuncha yaxshi: yangi va zarur g'oya tug'ulishi imkoniyati ko'proq
- Agar g'oyalar takrorlansa o'ksinma,
- Tasavvuringga yer ber;
- Senda yaralgan g'oyalarni tashlama, agal ular sening nazaringda qabul qilingan sxemaga tegishli bo'lmasa ham;
- Bu muammo aniq usullar bilan yechiladi deb o'ylama.

1.4.2. “Insert” texnikasi qoidalari

- Matndi o'qib, ularda savollat tug'dirayotgan joylarni, ularni bilimlariga mos kewlayotgan va mos kelmayotgan joylarni qalam bilan belgilab qo'yiladi;
- “Insert” jadvalini quyidagi belgilashlar bilan to'ldirish:
Agar «!» bo'lsa siz o'z bilimingizga yoki siz o'ylagan fikrga to'g'ri kelayotganini o'qiyapsiz;
Agar «—» bo'lsa siz o'z bilimingizga yoki tyo'g'ri deb o'ylaganingizga mutlaqo zid bo'lganini o'qiyapsiz;
Agar «+» bo'lsa siz o'qiyotganingiz siz uchun yangilik;
Agar «?» bo'lsa, siz o'qiyotganingiz siz uchun tushunarsiz yoki siz bu savolga yanada ko'proq ma'lumotlar olishni istaysiz.

1.4.3. Guruhlarda ishlash qoidalari

- Hamma o'z do'stlarini tinglashi kerak, unga yaxshi munosabatda bo'lib hurmar ko'rsatishi kerak;
- Hamma aktiv harakat qilishi lozim; berilgan topshiriqqa nisbatan birgalikda va javobgarlik bilan ishlashi kerak;
- Har kim o'ziga kerak paytda yordam so'rashi kerak;
- Har kim undan yordam so'ralganda yordam ko'rsatishi kerak;
- Guruhning ish natijalarini baholashda ishtirok yetishi lozim;
Biz bir kemadamiz, o'zgalarga yordam berib o'zimiz o'rganamiz, shuni har kim tushunishi loz

Mavzu 6: WEB SAXIFALARGA MUROJAAT

Ma'ruzaga reja-topshiriqlar

Fan: web ga yo'naltirilgan dasturlash.

O'quv soatii: 2 soat (ma'ruza);

O'quv mashg'ulotlari turi: ma'ruza; yangi mashg'ulotlarni mustahkamlash va o'rganish.

Ish rejasi:

1. Gipermatnli murojaatlar xaqida tushuncha.
2. Murojaatlar anatomiyasi va maxalliy Web-sahifalarga murojaat.
3. WWW ning hoqlagan joyiga murojaat.

4. Murojaat rangi.
5. Tasvirlarni murojaat sifatida ishlatish.

O'quv mashg'uloti maqsadi:

Talabalarga web saxifalarga murojaat qilish, protokol tushunchasini, murojaatlar anatomiyasi, WWW ning xoxlagan joyiga gipermurojaat qilish, murojaat ranglarini o'rnatish, tasvirlarni murojaat sifatida ishlatish tushunchalari haqida ma'lumot berish

O'quv mashg'ulotining vazifalari:

- *O'rgatuvchi*: talabalarda qabul qilish faoliyatini tashkil qilish, yangi materialni boshlang'ich yesda qoldirish va anglash; terminlar, iboralarni xarakterlovchi elementlar; talabalarning firlashini rivojlantirish muammoli masalalarni yechimini mahoratini oshirish;
- *rivojlantiruvchi*: kitob matni bilan ishlay bilishligi – mag'zlarini tanlab olish, tahlil qilish; gaplar tuzish, hulosa chiqarish, materialni talabalarning izlash faoliyatini stimullashtirish; hususiydan umumiy holga o'tish usuli bilan tekshirish; tekshirish natijalarini tahlil qilib va uni umumlashtira olishini rivojlantirish; analitik-sintetik faoliyatning mantiqiy fikrlashini qo'llash; talabalarning ijodiy mahoratini shakllantirish;
- *Tarbiyalovchi*: aktiv faoliyatga, mustaqil ishga jalb qilish; guruhlarda ishlash qoidalariga rioya qila olish; fanni o'rganishga qiziqishni rivojlantirish; javobgarlik tuyg'ularini tarbiyalash, mehnatsevarlik, individual ishni jamoaviy ish bilan birlashtirish, intizomlashtirish.

O'qitish texnologiyasi:

- *O'qitish usullari*: instruktaj; Ma'ruza, aqliy hujum, "Insert" texnikasi;
- *O'qitish shakllari*: frontal; jamoaviy;
- *O'qitish vositalari*: Ma'ruza matni; jadvallar, multimediya;
- *O'qitish sharoitlari*: texnik jihozlashtirilgan auditoriya;
- *Baholash va monitoring*: o'g'zaki savol-javob, blis-so'rov.

Pedagogik masalalar:

- Fanning masalalari va uning o'quv fanlar sistemasidagi o'rni va roli bilan tanishtirish;
- O'quv fanning tuzulmasi va tavsiya yetiladigan o'quv-metodik adabiyotlarni tasvirlash;
- Fan sohasida metodik va tashkiliy xususiyatlarini ochib berish, baholash shakli va muddatlari;
- Fan ma'ruzasi paytida o'qitish jarayonini tashkil qilishning umumiy bosqichlarini xarakterlab berish va umumiy sxemasini tushuntirish.
- O'qitish texnologiyasi rivojlanishi perspektivasini xarakterlab berish;

O'quv faoliyati natijalari:

- Fan ma'ruzasi masalalari, maqsadlari va nomlari shakllanadi;
- Fan sohasida metodik va tashkiliy xususiyatlari hamda baholash shakli va muddatlari aytiladi
- Fan ma'ruzasida o'qitish jarayonini tashkil qilishning umumiy sxemasini kengaytirib xarakterlab beradi;
- Fanning asosiy ta'riflarini beradi,
- Nazariy bilimlarning to'liqligi, sistemaliyligi va harakatliyligi;
- Amaliy mag'ulotlarni bajarishda o'rganilgan iboralar bilan ishlay olishligi;

• 1.2. Ma'ruzaning xronologik xaritasi

- **1 bosqich. O'quv mashg'ulotiga kirish (10 daqiqa):**

- *O'qituvchining faoliyati*: tayyorgarlikni tekshirish (davomat, konspektning borligi; o'ziga ishonch, aniqligi); kerakli materiallarni tarqatish (konspekt, tarqatma materiallar); ma'ruzaning mavzusi va maqsadini bayon qilish; o'quv mashg'ulotning rajasi bilan tanishtirish; kalit iboralar va so'zlar, kategoriyalar; internet saytlari va adabiyotlar ro'yhati; o'quv natijalari haqida aytish;
- *Talabalar faoliyati*: o'quv joyini tayyorlash (talabalar borligi; tashqi ko'rinish; o'quv materiallar va qo'llanmalar); ma'ruzaning mavzusi va maqsadi bilan tanishish; o'quv materialini qabul qilishga tayyorgarlik ko'rish;
- *Shakillar, usular, uslublar*: instruktaj; frontal so'rov; mustahkamlovchi so'rov.

2 bosqich. Asosiy qism (60 daqiqa):

- *O'qituvchining faoliyati*: mavzuga kiritadi; yangi mavzuga doir o'tgan fanlar va mashg'ulotlarning mavzularini yeslashga chorlaydi; ma'ruza matnini tarqatadi, tanishishni taklif yetadi, "Insert" usuli bilan belgilar qo'yishni taklif yetadi; birinchi savol bo'yicha matn o'qiladi; qo'shimcha o'quv materiallarini aytib boorish va tushuncha berish; natural obektlarni namnoyon qilish va izohlash; tushunarsiz savollarni aniqlash va tushintirish; birinchi savol bo'yicha nazar (shunday qilib qolgan savollarga ham);
- *Talabalar faoliyati*: yangi mavzuda doir oldingi mashg'ulotlarda va fanlarda olgan bilimlarni mustahkamlaydi; har bir kalit ibora va terminlarni yeshitib, yozib borib, konspekt qilib aytib borishadi; "Insert" usuli bilan belgilan o'qiydilar, aniqlik kiritadilar, savollar beradilar va o'zaro;
- *Shakillar, usular, uslublar*: frontav so'rov blis-so'rov; aqliy hujum, "Insert" texnikasi.

3 bosqich. Yakunlovchi qisim (10 daqiqa)

- *O'qituvchining faoliyati*: mavzu bo'yicha hulosa qilish, talabalarning ye'tiborlarini asosiyalarda jalb qilish; qilingan ishning muhimligini aytib o'tish; alohida talabalarning bajarilgan ishlarini baholash; o'zaro baholashning natijalarini chiqarish; o'quv mashg'ulotning yutuqlik darajasini baholash va tahlil qilish; mustaqil ish uchun topshiriqlar; baho ko'rsatgichlari va me'zonlari;
- *Talabalar faoliyati*: ishning tahlili; natijalarni olish; texnologik bilimlarni qo'llash; o'zaro baholashni o'tkazish, yo'l qo'yilgan hatolar bo'yicha tahlil va aniqlik kiritish; mustaqil ish topshiriqlarini yozib olish;
- *Shakillar, usular, uslublar*: guruhlarda ishlash, kartochkalarda topshiriqlar.

1.3. O'quv-metodik materiallar

Ma'ruza rejasi:

1. Gipermatnli murojaatlar xaqida tushuncha.
2. Murojaatlar anatomiyasi va maxalliy Web-sahifalarga murojaat.
3. WWW ning hoxlagan joyiga murojaat.
4. Murojaat rangi.
5. Tasvirlarni murojaat sifatida ishlatish.

Kalit so'zlar: Gipermatnli murojaat, protokol, HTTP, gipermat rangi, murojaat rangi.

1.3.1. Ma'ruza matni

6.1. Gipermatnli murojaatlar haqida tushuncha.

Web sahifalarga gipermurojaat WWW ning asosiy xususiyatlaridan biridir. Istalgan bir hujjatdan boshqa bir WWW hujjatga HTML ning maxsus tegi yordamida murojaat bo'lishi mumkin. Web ga sayohat paytida siz Web sahifalarda gipermatnli murojaatlarga to'qnashgan bo'lsangiz kerak. Bu matn fragmentlari ko'k shriftda va tagi chizilgan bo'ladi. Shu tariqa tasvirlangan matnlar murojaat matnlari deyiladi. Agar siz uni sichqoncha bilan turtsangiz u avtomat ravishda boshqa Web – sahifaga murojaat qiladi.

Har qanday URL manzilida 3 qism mavjud: protokol, internet uzeli, fayl nomi (o'nga yo'l ko'rsatiladi, shart bo'lsa).

Protokol – bu 2 ta kompterning bir-biri bilan aloqasining qoidasi, biz WWW ning standart protokoli http (HyperText Transfer protocol) haqida gaplashamiz. Yana siz internet uzeli va fayl nomini ham ko'rsatishingiz kerak.

Masalan:

http: // www. ursu.uzpak.uz/create

Buni tushuntiradigan bo'lsak, brauzer ko'rsatilgan *ursu.uzpak.uz* manzilini (http) aniq bir ulanish usuli yordamida internetga ulaydi va *create* direktoriyasidagi Web-sahifani topadi. Har bir internetdagi hujjat va fayl alohida resurslarning universal ko'rsatkichi deb nomlanuvchi manzilga ega (uniform resource locator - URL). URL elektron pochta manzilini eslatib turadi. Internet – kompyuterlar URL ni qanday jo'natishni, uni qanday topishni va nima bilan ulashni o'zlari tushunadi. Web-sahifa qayerda joylashishidan kat'iy nazar xox u Yangi Zelandiyada bo'lsin yoki Yaponiyada bo'lsin WWW ular bilan bir xil ishlaydi. Brauzer har bir URL ni ishga solib sizga internetdagi hujjatni topib beradi va avtomatik ravishda taqdim qiladi.

Dunyo bo'ylab Web uzellarni ko'rib chiqmoqchi bo'lgan shaxsga URL haqida va kerakli domen kalitni qanday topishni o'ylashga zarracha ehtiyoj yo'q.

6.2. Murojaatlar anatomiyasi va maxalliy Web-sahifalarga murojaat.

Web sahifaga murojaatlarni joylashtirish ikki turda bo'ladi (bir-biriga o'xshash). Dastlab mahalliy hujjatlarga murojaat qilishni ko'rib chiqamiz. Mahalliy hujjat bu shunday hujjatki sizning uy sahifangiz internetning qaysi joyida joylashgan bo'lsa u ham shu yerda joylashgan bo'ladi. Mahalliy hujjatlarga murojaat qilish oson va bunda siz to'liq URL ni bilishingiz shart emas, faqat faylga yo'l va uning nomini bersangiz kifoya. So'ngra siz WWW ning hoxlagan joyidagi hujjatlarga murojaat qilishni o'rganasiz. Bu turdagi murojaatda sizdan to'liq URL talab qilinadi.

Faraz qilaylik sizda bitta hujjat uchun ma'lumot ko'p va siz uni bir necha HTML fayllarga bo'lishga qaror kildingiz. U holda asosiy Web-sahifada bu hujjatning har biriga to'liq va oson o'tuvchi murojaatlarni joylashtirish kerak bo'ladi.

Hatto siz asosiy Web-sahifangizni mundarija ko'rinishida qilishingiz mumkin va bunda alohida sahifalarga murojaat qilinadi.

Dastlab `<a href>` tegi kiritiladi. `<a>` teg o'zag teg deb nomlanadi. U Web-sahifalarga murojaat uchun ishlatiladi. *href* kalit so'zi brauzerga siz murojaat qilayotganingiz haqida xabar beradi. `</a>` yopiluvchi tegini esdan chiqarmay yozib ketish kerak. *misol.htm* fayliga murojaatlarni yaratish uchun quyidagi kodni kiritishingiz kerak:

`<a href="misol.htm"> Misolni ko'rish </a>`

Shunday qilib «*Misolni ko'rish*» iborasi ekranda murojaat matni ko'rinishida paydo bo'ladi.

Bu matnga sichqoncha bilan turtsangiz, *misol.htm* faylini ochiladi.

Faylga yo'lni ko'rsatishni esdan chiqarmaganingizni tekshirib ko'ring. Masalan, *tiger.htm* fayli *Exhibits* direktoriyasida saqlangan bo'lsa, *href* kalit so'zida *exhibits/tigers*. `<a href="exhibits/tigers.htm"> O tigrak </a>`

6.3. WWW ning xoxlagan joyiga murojaat.

Boshqa bir Web uzalga murojaat qilish uchun hujjatning to'liq URLi talab qilinadi. Lekin murojaatning bu turi ham shunday tarzda, ya'ni `<a href>` va `</a>` kabi bo'ladi. URL hamisha *http://* bilan boshlanadi. Shu tarzda brauzer hujjatni sizning Web uzelingizdan emas WWW dan qidirib boshlaydi. URL ning qolgan qismlari siz izlayotgan hujjatning nomi va internetdagi yo'li, uzelidan iborat bo'ladi:

`<a href="http://www.yahoo.com/arts/performinarts/circuses/"> yahoo olami ruyxati </a>`

6.4. Murojaat rangi.

World Wide Web dagi murojaat matnining rangini o'zgartirishingiz mumkin. Sizning Web sahifangizning matnini rangini *body* tegi yordamida o'rnatish mumkin: `<body next=red>`

Shu tarzda gipermurojaat matnining rangini ham boshqarish mumkin. Quyida 3 ta yangi kalit so'z keltirilgan:

link - *link* kalit so'zi *Text* kabi ishlatiladi. *link=blue* o'rnatilgan bo'lsa (yoki boshqa bir rang), foydalanuvchi hali ishlatmagan (sichqoncha bilan turtmagan) murojaatlar ko'k rangda bo'ladi.

`<body text=red link=blue>`

vlink - Ayrim hollarda bir necha murojaatlarning rangi boshqalaridan ajralib turganini sezgan bo'lishingiz mumkin. Bu murojaat siz tomoningizdan faollashtirilganligidan dalolat beradi. Foydalanuvchi murojaat qilgan murojaatlarning rangini (Visited line) *vlink* kalit so'zi bilan o'zgartirish mumkin. Murojaatning rangini ochiq ko'k rangga o'zgartirish uchun quyidagi kodda yozish kerak:

`<body text= line link=aqua vlink=silver>`

alink - Murojaatga sichqoncha bilan turtgan paytdagi rangni o'zgartirish mumkin. Murojaatning faol rangi *alink* kalit so'zi yordamida beriladi. Kimdir sizning sahifangizga kirganida murojaat rangi *link* bilan berilgan rangda bo'ladi. Lekin qachonki siz uni sichqoncha bilan turtsangiz qisqa vaqtgacha *tlink* bilan berilgan rangga o'tadi.

Quyida faol murojaatning rangini ochiq sariq rangga o'zgartiramiz:

`<body text= line link=aqua vlink=silver alink=yellow>`

6.5. Tasvirlarni murojaat sifatida ishlatish.

WWW-sahifalarda murojaat vositasi bo'lib faqat matn emas, balki tasvirlar ham ishlatiladi. Bu shuni bildiradiki, qachonki siz tasvirlarni sichqoncha bilan turtsangiz ekranda boshqa Web-hujjat paydo bo'ladi.

Boshqa HTML - hujjatga tasvir yordamida murojaat qilish uchun xuddi matn singari bo'ladi. Faqat bunda matn o'rniga tasvirni berishingiz kerak. Jimlik xolatida Web-brauzerlar tasvir murojaatni ko'k ramka bilan o'rab oladi. Tasvirning hojlagan joyiga sichqoncha bilan turtish orqali mos hujjatga o'tiladi. Murojaat sifatida tasvirlarning hojlagan turi, rasmlar va piktogrammalardan foydalanish mumkin. (fon bezaklaridan tashqari).

Maslahat tasvirlar murojaat sifatida tez-tez ishlatiladi. Iloji boricha tushunarli tasvirlardan foydalaning, shunda foydalanuvchilar murojaat ularni qanday manzilga olib borishni tushunadilar.

Masalan, agar siz uy sahifangizda sevimli qo'shiqlaringiz ro'yxatiga murojaat qilmoqchi bo'lsangiz, musiqaga doir piktogrammadan foydalaning. Tasvir murojaatlaridan foydalanganda alternativ matn berish zarur. Tasvir ko'rinmay qolganda foydalanuvchilar shu orqali murojaatdan foydalanishlari mumkin. Ayrim foydalanuvchilarda tasvirni yuklash ko'p vaqtni talab qiladi. Ular uchun alternativ matn juda zarur, ana shunda ular nima ko'rishlarini bilib oladilar. Ixtiyoriy bir tasvirga murojaat chiqarish uchun quyidagicha kodni kiritamiz:

```
<a href="http://www.mep.com/que/">  
 </a>
```

Bu matn o'rniga `<img>` tegini kiritganimizga e'tiboringizni karating. Shu tariqa grafik murojaat berish mumkin.

1.3.2-a. Frontal so'rov uchun savollar

- 1.URL manzil necha qismdan iborat bo'ladi.
- 2.Prtokol tushunchasini izoxlab bering.
- 3.Murojaatlar necha turda bo'ladi.
- 4.Murojaatda qaysi teglardan foydalaniladi.
- 5.Faylga yo'lni ko'rsatish qanday tartibda olib borildai.

1.3.2-b. Blis-so'rov uchun savollar

- 6.WEB saxifaning xoxlagan joyiga murojaat tartibi.
- 7.Murojaat rangi qo'yish tartibi.
- 8.Tasvirlarni murojaat sifatida qanday ishlatish mumkin.
- 9.Grafik murojaatni izoxlab bering.
- 10.Murojaat rangini o'rnatishda qanday parametrlar ishlatiladi.

1.3.2-v. Og'zaki so'rov uchun savollar

- 1.URL manzil necha qismdan iborat bo'ladi.
- 2.Prtokol tushunchasini izoxlab bering.
- 3.Murojaatlar necha turda bo'ladi.
- 4.Murojaatda qaysi teglardan foydalaniladi.
- 5.Faylga yo'lni ko'rsatish qanday tartibda olib borildai.
- 6.WEB saxifaning xoxlagan joyiga murojaat tartibi.
- 7.Murojaat rangi qo'yish tartibi.
- 8.Tasvirlarni murojaat sifatida qanday ishlatish mumkin.
- 9.Grafik murojaatni izoxlab bering.
- 10.Murojaat rangini o'rnatishda qanday parametrlar ishlatiladi.
- 11.Tovushli fayllarni tasvirlashda qaysi teg va parametrlar ishlatiladi.

12. Tovushli fayllar qanday formatda tasvirlanadi.
13. Audiofaylning to'xtovsiz tasvirlanishi uchun qanday qiymat beriladi

1.3.3. Mustaqil ish uchun topshiriqlar

1. Saxifalarda gipermatnli murojaatni o'rnatishni to'liq to'liq o'zlashtirish.
2. Saxifalarning xoxlagan joyiga murojaat etishni izoxlab bering.
3. Saxifada murojaat rangini qo'yishni o'zlashtirib olish.
5. Saxifalarda tasvirlarni murojaat sifatida ishlatishni o'zlashtirib olish.

1.3.4. Kartochkalar uchun testlar

1. Saxifalarga murojaat etish tegi.

- A) <a href>
- B) <em>
- S)
- D) <tr>

2. URL nechta qismdan iborat.

- A) 3 ta
- B) 5 ta
- C) 2 ta
- D) 7 ta

3. Protokol nima

- A) bu 2 kompyuterning bir-biri bilan aloqasi
- B) bu ma'lumot yuborish
- S) bu brauzerning yuklanishi
- D) hammasi to'g'ri

4. Murojaat qilishda qaysi kalit so'z ishlatiladi

- A) href
- B) fileopen
- C) mousover
- D) start

5. Giperjurojaat matnini o'rnatishning nechta kalit so'zi mavjud

- A) 3 ta
- B) 7 ta
- C) 2 ta
- D) 6 ta

7. Foydalanuvchi murojaat rangini qaysi kalit so'zi bilan o'zgartirishi mumkin.

- A) vlink
- B) sound
- C) alink
- D) link

1.3.5. ekranga tayanch materiallarni ko'rsatish(slaydlar)

- Prezentasiya

1.3.6. Tavsiya etilgan adabiyotlar

Asosiy adabiyotlar

1. Matrosov S.Ch. i dr. HTML 4.0 v podlinnikе. BHV-SPb, 2000. 672 s.
2. Uilton P. JAVASCRIPT. Osnovy. Simvol-plyus. 2002. 1056 s.
3. Kingli-Xyu E., Kingli-Xyu K. JAVASCRIPT 1.5: Uchebnyy kurs. Piter. 1-ye izdaniye. 2002.
4. Tomson L., Velling L. Razrabotka Web-prilojeniy na PHP i MySQL. - K.: "DiaSoft", 2001. - 672 s.

Qo'shimcha adabiyotlar

5. Speynauer S., Kuersia V. Spravochnik Web-mastera. - K: "BHV", 1997. - 368 s.
6. Brandenbau. JAVASCRIPT. Sbornik reseptov dlya professionalov. SPb. 2001.
7. Ratshiller T., Gerken T. PHP4: razrabotka Web-prilojeniy. Piter, 2001. - 384 s.
8. Yarger R., Riz Dj., King T. MySQL i mSQL. Bazy dannyx dlya nebolshix predpriyatiy i Interneta. - SPb: Simvol-Plyus, 2000 - 560 s.
9. Xilayer S., Mizik D. Programmirovaniye Active Server Pages. - M: "Russkaya redaktsiya", 1999. - 296 s.
10. Xolzner S. Perl: spetsialnyy spravochnik. - SPb: "Piter". 2000. - 496 s.
11. Shvars R., Kristiansen T. Izuchayem Perl. - K: "BHV", 2000

1.4. O'qitish usullari qoidalari

1.4.1. Aqliy hujum qoidalari

- Hyech qanday o'zaro baholash va tanqid;
- Taklif yetilayotgan g'oyalarni baholashdan o'zingni tiy, hatto ular fantastic va iloji yo'q bo'lsa ham – hammasi mumkin;
- Tanqid qilma – hamma aytilgan g'oyalar birhirda;
- Bayon qiluvchi gapini bo'lma;
- Izoh berishdan o'zingni tiy;
- Maqsad bu - miqdor;
- Qancha g'oyalar ko'p bo'lsa chuncha yaxshi: yangi va zarur g'oya tug'ulishi imkoniyati ko'proq
- Agar g'oyalar takrorlansa o'ksinma,
- Tasavvuringga yerk ber;
- Senda yaralgan g'oyalarni tashlama, agal ular sening nazaringda qabul qilingan sxemaga tegishli bo'lmasa ham;
- Bu muammo aniq usullar bilan yechiladi deb o'ylama.

1.4.2. "Insert" texnikasi qoidalari

- Matndi o'qib, ularda savollat tug'dirayotgan joylarni, ularni bilimlariga mos kelayotgan va mos kelmayotgan joylarni qalam bilan belgilab qo'yiladi;
- "Insert" jadvalini quyidagi belgilashlar bilan to'ldirish:
Agar «!» bo'lsa siz o'z bilimingizga yoki siz o'ylagan fikrga to'g'ri kelayotganini o'qiyapsiz;
Agar «←» bo'lsa siz o'z bilimingizga yoki tyo'g'ri deb o'ylaganingizga mutlaqo zid bo'lganini o'qiyapsiz;
Agar «+» bo'lsa siz o'qiyotganingiz siz uchun yangilik;
Agar «?» bo'lsa, siz o'qiyotganingiz siz uchun tushunarsiz yoki siz bu savolga yanada ko'proq ma'lumotlar olishni istaysiz.

1.4.3. Guruhlarda ishlash qoidalari

- Hamma o'z do'stlarini tinglashi kerak, unga yaxshi munosabatda bo'lib hurmar ko'rsatishi kerak;
  - Hamma aktiv harakat qilishi lozim; berilgan topshiriqqa nisbatan birgalikda va javobgarlik bilan ishlashi kerak;
  - Har kim o'ziga kerak paytda yordam so'rashi kerak;
  - Har kim undan yordam so'ralganda yordam ko'rsatishi kerak;
  - Guruhning ish natijalarini baholashda ishtirok yetishi lozim;
- Biz bir kemadamiz, o'zgalarga yordam berib o'zimiz o'rganamiz, shuni har kim tushunishi loz

Mavzu 7: RO'YXATLAR

Ma'ruzaga reja-topshiriqlar

Fan: web ga yo'naltirilgan dasturlash.

O'quv soatii: 2 soat (ma'ruza);

O'quv mashg'ulotlari turi: ma'ruza; yangi mashg'ulotlarni mustahkamlash va o'rganish.

Ish rejasi:

1. Ro'yxatlar haqida umumiy tushuncha.
2. Markerlangan ro'yxatlar.
3. Nomerlangan ro'yxat.
4. Aniqlovchi ro'yxatlar.

O'quv mashg'uloti maqsadi:

Talabalarga web saxifalarda ro'yxatlar yaratish, ro'yxatlarning qo'llanilish xolatlari, markerlangan ro'yxatlar, ro'yxatlar turlari, nomerlangan ro'yxatlar, aniqlovchi ro'yxatlar, oldindan formatlash tushunchalari xaqida ma'lumot berish.

O'quv mashg'ulotining vazifalari:

- *O'rgatuvchi:* talabalarda qabul qilish faoliyatini tashkil qilish, yangi materialni boshlang'ich yesda qoldirish va anglash; terminlar, iboralarni xarakterlovchi elementlar; talabalarning firlashini rivojlantirish muammoli masalalarni yechimini mahoratini oshirish;
- *rivojlantiruvchi:* kitob matni bilan ishlay bilishligi – mag'zlarini tanlab olish, tahlil qilish; gaplar tuzish, hulosa chiqarish, materialni talabalarning izlash faoliyatini stimullashtirish; hususiydan umumiy holga o'tish usuli bilan tekshirish; tekshirish natijalarini tahlil qilib va uni umumlashtira olishini rivojlantirish; analitik-sintetik faoliyatning mantiqiy fikrlashini qo'llash; talabalarning ijodiy mahoratini shakllantirish;
- *Tarbiyalovchi:* aktiv faoliyatga, mustaqil ishga jalb qilish; guruhlarda ishlash qoidalariga rioya qila olish; fanni o'rganishga qiziqishni rivojlantirish; javobgarlik tuyg'ularini tarbiyalash, mehnatsevarlik, individual ishni jamoaviy ish bilan biriktirish, intizomlashtirish.

O'qitish texnologiyasi:

- *O'qitish usullari:* instruktaj; Ma'ruza, aqliy hujum, "Insert" texnikasi;
- *O'qitish shakillari:* frontal; jamoaviy;
- *O'qitish vositalari:* Ma'ruza matni; jadvallar, multimediya;

- *O'qitish sharoitlari*: texnik jihozlashtirilgan auditoriya;
- *Baholash va monitoring*: o'g'zaki savol-javob, blis-so'rov.

Pedagogik masalalar:

- Fanning masalalari va uning o'quv fanlar sistemasidagi o'rni va roli bilan tanishtirish;
- O'quv fanning tuzulmasi va tavsifa yetiladigan o'quv-metodik adabiyotlarni tasvirlash;
- Fan sohasida metodik va tashkiliy xususiyatlarini ochib berish, baholash shakli va muddatlari;
- Fan ma'ruzasi paytida o'qitish jarayonini tashkil qilishning umumiy bosqichlarini xarakterlab berish va umumiy sxemasini tushuntirish.
- O'qitish texnologiyasi rivojlanishi perspektivasini xarakterlab berish;

O'quv faoliyati natijalari:

- Fan ma'ruzasi masalalari, maqsadlari va nomlari shakllanadi;
- Fan sohasida metodik va tashkiliy xususiyatlari hamda baholash shakli va muddatlari aytiladi
- Fan ma'ruzasida o'qitish jarayonini tashkil qilishning umumiy sxemasini kengaytirib xarakterlab beradi;
- Fanning asosiy ta'riflarini beradi,
- Nazariy bilimlarning to'liqligi, sistemaliyligi va harakatliyligi;
- Amaliy mag'ulotlarni bajarishda o'rganilgan iboralar bilan ishlay olishligi;

• **1.2. Ma'ruzaning xronologik xaritasi**

• **1 bosqich. O'quv mashg'ulotiga kirish (10 daqiqa):**

- *O'qituvchining faoliyati*: tayyorgarlikni tekshirish (davomat, konspektning borligi; o'ziga ishonch, aniqligi); kerakli materiallarni tarqatish (konspekt, tarqatma materiallar); ma'ruzaning mavzusi va maqsadini bayon qilish; o'quv mashg'ulotning rajasi bilan tanishtirish; kalit iboralar va so'zlar, kategoriyalar; internet saytlari va adabiyotlar ro'yhati; o'quv natijalari haqida aytish;
- *Talabalar faoliyati*: o'quv joyini tayyorlash (talabalar borligi; tashqi ko'rinish; o'quv materiallar va qo'llanmalar); ma'ruzaning mavzusi va maqsadi bilan tanishish; o'quv materialini qabul qilishga tayyorgarlik ko'rish;
- *Shakillar, usular, uslublar*: instruktaaj; frontal so'rov; mustahkamlovchi so'rov.

2 bosqich. Asosiy qism (60 daqiqa):

- *O'qituvchining faoliyati*: mavzuga kiritadi; yangi mavzuga doir o'tgan fanlar va mashg'ulotlarning mavzularini yeslashga chorlaydi; ma'ruza matnini tarqatadi, tanishishni taklif yetadi, "Insert" usuli bilan belgilar qo'yishni taklif yetadi; birinchi savol bo'yicha matn o'qiladi; qo'shimcha o'quv materiallarini aytib boorish va tushuncha berish; natural obektlarni namnoyon qilish va izohlash; tushunarsiz savollarni aniqlash va tushintirish; birinchi savol bo'yicha nazar (shunday qilib qolgan savollarga ham);
- *Talabalar faoliyati*: yangi mavzuda doir oldingi mashg'ulotlarda va fanlarda olgan bilimlarni mustahkamlaydi,; har bir kalit ibora va terminlarni yeshitib, yozib borib, konspekt qilib aytib borishadi; "Insert" usuli bilan belgilan o'qiydilar, aniqlik kiritadilar, savollar beradilar va o'zaro;
- *Shakillar, usular, uslublar*: frontav so'rov blis-so'rov; aqliy hujum, "Insert" texnikasi.

3 bosqich. Yakunlovchi qisim (10 daqiqa)

- *O'qituvchining faoliyati*: mavzu bo'yicha hulosa qilish, talabalarning ye'tiborlarini asosiyalarda jalb qilish; qilingan ishning muhimligini aytib o'tish; alohida talabalarning bajarilgan ishlarini baholash; o'zaro baholashning natijalarini chiqarish; o'quv mashg'ulotning yutuqlik darajasini baholash va tahlil qilish; mustaqil ish uchun topshiriqlar; baho ko'rsatgichlari va me'zonlari;

- *Talabalar faoliyati: ishning tahlili; natijalarni olish; texnologik bilimlarni qo'llash; o'zaro baholashni o'tkazish, yo'l qo'yilgan hatolar bo'yicha tahlil va aniqlik kiritish; mustaqil ish topshiriqlarini yozib olish;*
- *Shakillar, usular, uslublar: guruhlarda ishlash, kartochkalarda topshiriqlar.*

1.3. O'quv-metodik materiallar

Ma'ruza rejasi:

1. Ro'yxatlar haqida umumiy tushuncha.
2. Markirlangan ro'yxatlar.
3. Nomerlangan ro'yxat.
4. Aniqlovchi ro'yxatlar.

Kalit so'zlar: Ro'yxat yaratish, markerlangan ro'yxat, nomerlangan ro'yxat, aniqlovchi ro'yxat, oldindan formatlash.

1.3.1. Ma'ruza matni

7.1. Ro'yxatlar haqida umumiy tushuncha

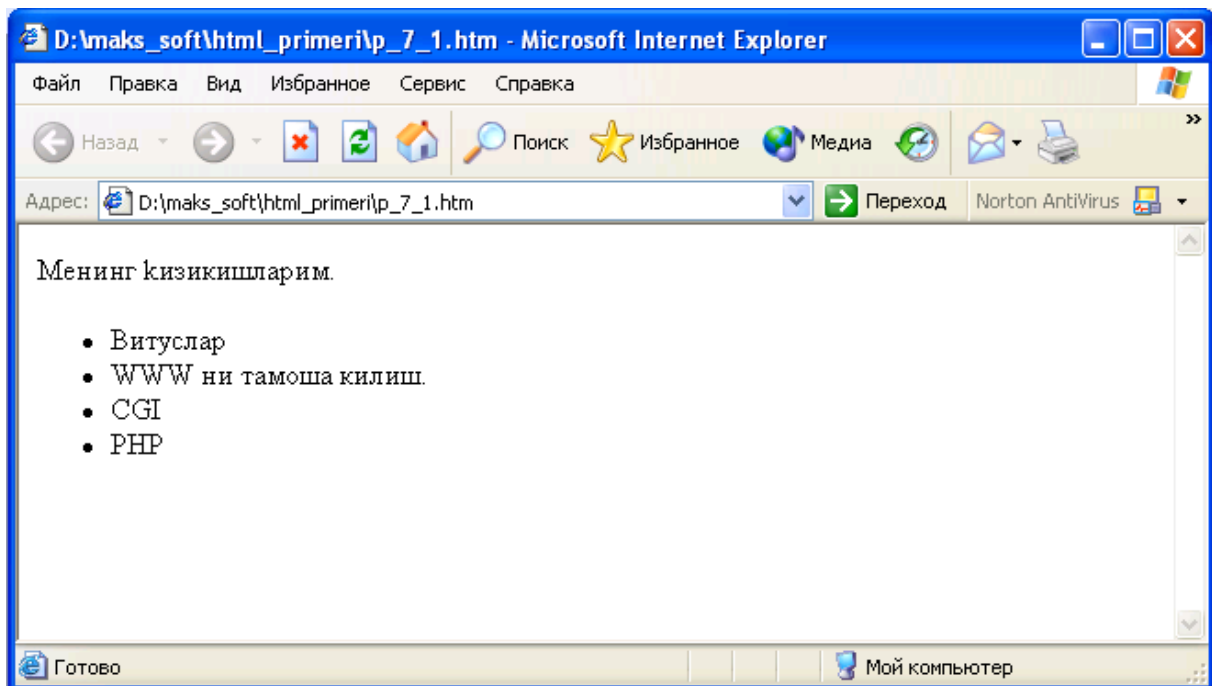
HTML hujjatda ma'lumotlarni qulay shaklda tasvirlash maqsadida ro'yxatlar va jadvallar tashkil qilingan. Ro'yxatlar elementlarini nuqtalari bo'yicha tartiblasa, jadvallar esa ma'lumotlarni satrlar va ustunlar bo'yicha joylashtiradi. Ro'yxatlardan to'g'ri foydalanish katta hajmli ma'lumotlarning o'qilish qulayligini oshiradi. Ro'yxatlarni quyidagi uchta holatda qo'llash maqsadga muvofiq:

1. Bir jinsli ma'lumotlarni biror belgilar bo'yicha sinflarga ajratish;
2. Katta hajmli ma'lumotlarni abzas bilan tasvirlashda ularni o'qish qiyinlashsa;
3. Biror bir jarayonni tasvirlashda;

Quyida biz misol ko'ramiz:

Misol 7_1

```
<html>
<body>
    mening qiziqishlarim.
    <ul>
    <li> Viruslar
    <li> WWW ni tamosha qilish.
    <li> CGI
    <li> PHP
    </ul>
</body>
</html>
```


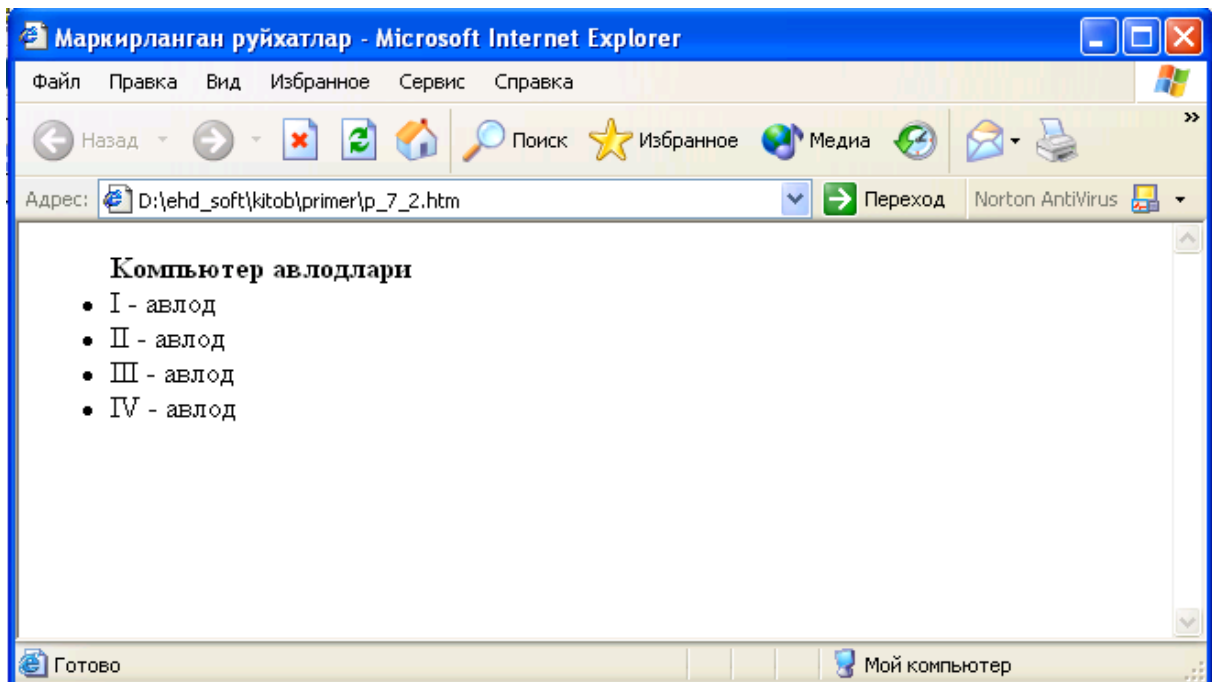
Bu yerdan ko'rinadiki ro'yxatlar ma'lumotlarni oson va tushunarli o'qilishini ta'minlaydi. Ro'yxatlar asosan 3 ta asosiy tiplarga bo'linadi. Bular: markirlangan, nomerlangan va aniqlovchi ro'yxatlar. Bulardan tashqari boshqacha tipli ro'yxatlar ham mavjud, ammo ko'p qo'llaniladiganlari biz sanagan uchtasidir. Yuqorida biz sanab o'tgan tiplar bir biridan nomerlash usullari va tuzilishi bilan farq qiladi.

7.2. Markirlangan ro'yxatlar.

Ko'pchilik hollarda nomerlangan yoki markirlangan ro'yxatlardan foydalaniladi. Bunday ro'yxatlarda har bir punkt kichik piktogramma bilan boshlanadi. Markirlangan ro'yxatlar `<ul>` va `</ul>` teglari yordamida beriladi.

Misol: 7_2

```
<html>
  <head><title>Markirlangan ro'yxatlar</title></head>
  <body>
    <ul>
      <lh><b>Kompyuter avlodlari </b></lh>
      <li> I - avlod
      <li> II - avlod
      <li> III - avlod
      <li> IV - avlod
    </ul>
  </body>
</html>
```


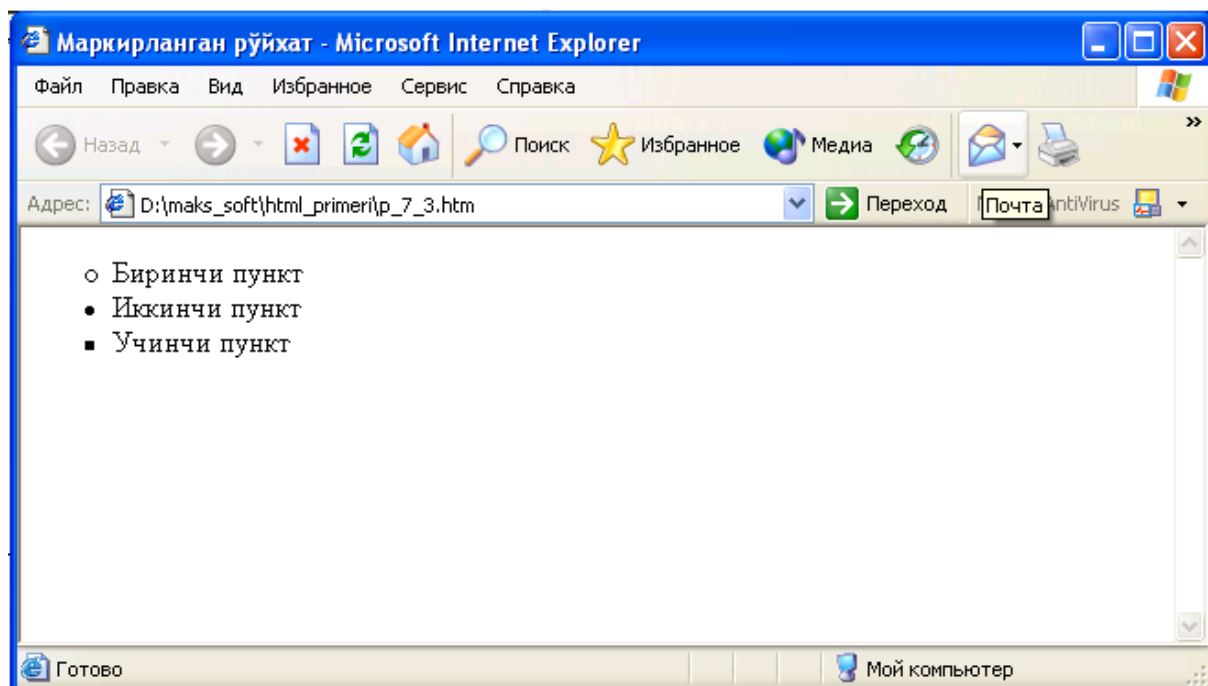
Bu yerda `<lh>` va `</lh>` teglari orasida ro'yxat sarlavhasi yozilgan. Barcha `<li>` va `</li>` teglari `<ul>` va `</ul>` markirlangan teglar orasiga joylashgan bo'lishi shart. `<li>` tegi *type* parametriga ega va biz bu parametr qiymatlari bilan tanishib chiqamiz. Bu parametr yordamida ro'yxatda hosil qilinadigan ro'yxat elementlari oldidagi markerlar tipi aniqlanadi parametr qiymati sifatida quyidagi uchta qiymatlardan foydalanish mumkin:

1. *disc* - bu qiymat brauzerga markerlarni kichik qoraga bo'yalgan doira shaklidaligini ko'rsatadi.
2. *circle* - bu qiymat esa brauzerga makerning bo'yalmagan aylana shaklida bo'lishini bildiradi.
3. *square* - bu qiymat markerning kichik to'g'ri to'rtburchak shaklida bo'lishini bildiradi.

Bu qiymatlarni ko'rsatilgandek kichik harflar bilan yozish kerak.

Misol: 7_3

```
<html>
  <head>
    <title> Markirlangan ro'yxat</title>
  <body>
    <ul>
      <li type="circle"> Birinchi punkt
      <li type="disc"> Ikkinchi punkt
      <li type="square"> Uchinchi punkt
    </ul>
  </body>
</html>
```


Ta'kidlab o'tish kerakki u yoki bu hosil qilinadigan markerlarni bir xilligi hamma vaqt ham bir xil bo'lavermaydi. Brauzer turiga qarab har xil bo'lishi mumkin.

7.3. Nomerlangan ro'yxat

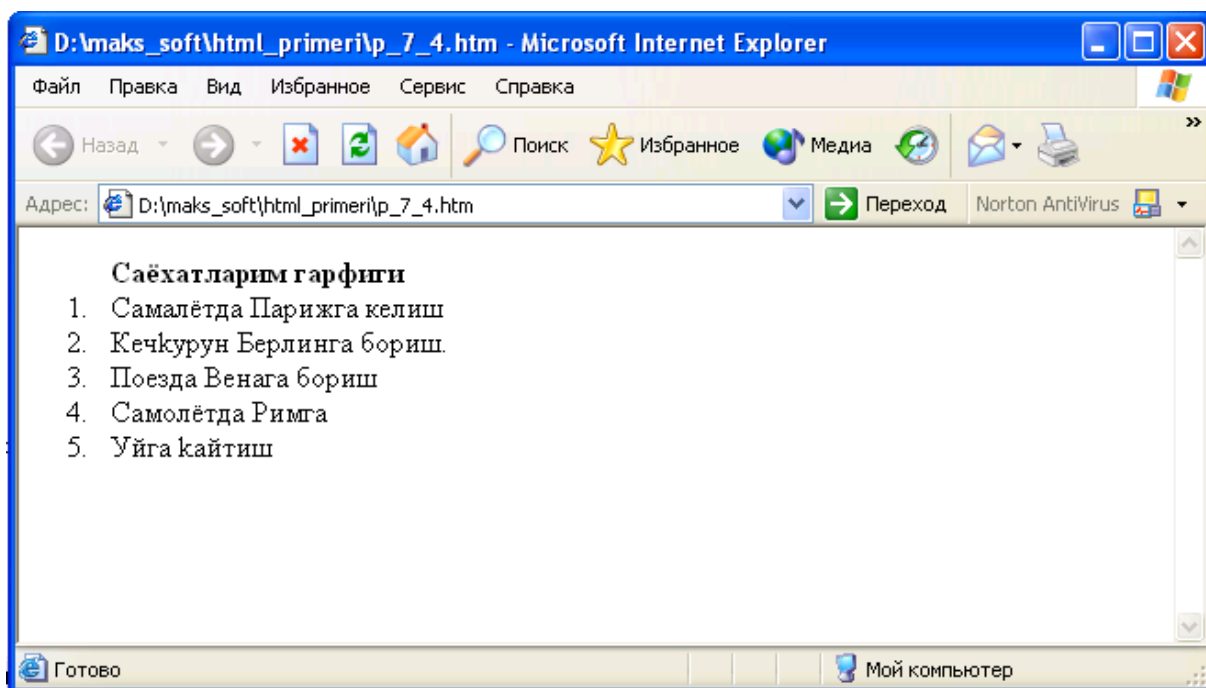
Nomerlangan ro'yxat markerlangan ro'yxatga o'xshaydi. Yagona farqi shundaki nomerlangan ro'yxatda har bir punkt oldiga grafik marker emas balki avtomatik ravishda ketma-ket nomerlar yoki harflar joylashtiradi.

Nomerlangan ro'yxat `<ol>` va `</ol>` teglari yordamida beriladi, ro'yxatdagi punktlar esa `<li>` bilan aniqlanadi. Jimlik bo'yicha nomer 1 dan boshlanadi.

Misol: 7_4

```
<html>
  <body>
    <ol tupe=1,2,3...>
      <lh><b> Sayohatlarim garfigi</b></lh>
      <li> Samalyotda Parijga kelish
      <li> Kechqurun Berlinga borish.
      <li> Poyezda Venaga borish
      <li> Samolyotda Rimga
      <li> Uyga qaytish
    </ol>
  </body>
</html>
```


Agar nomerlash tiplarini o'zgartirish talab qilinsa, quyida ko'rsatilgan 5 ta tiplardan foydalanish mumkin:

type=1 standart nomerlash.1,2,3,4,5,....

type=a Katta harflar A, B,C,D,E,.....

type=d Kichik harflar a,b,c,d,e,....

type=i Rim raqamlari I,II,III,IV,V,...

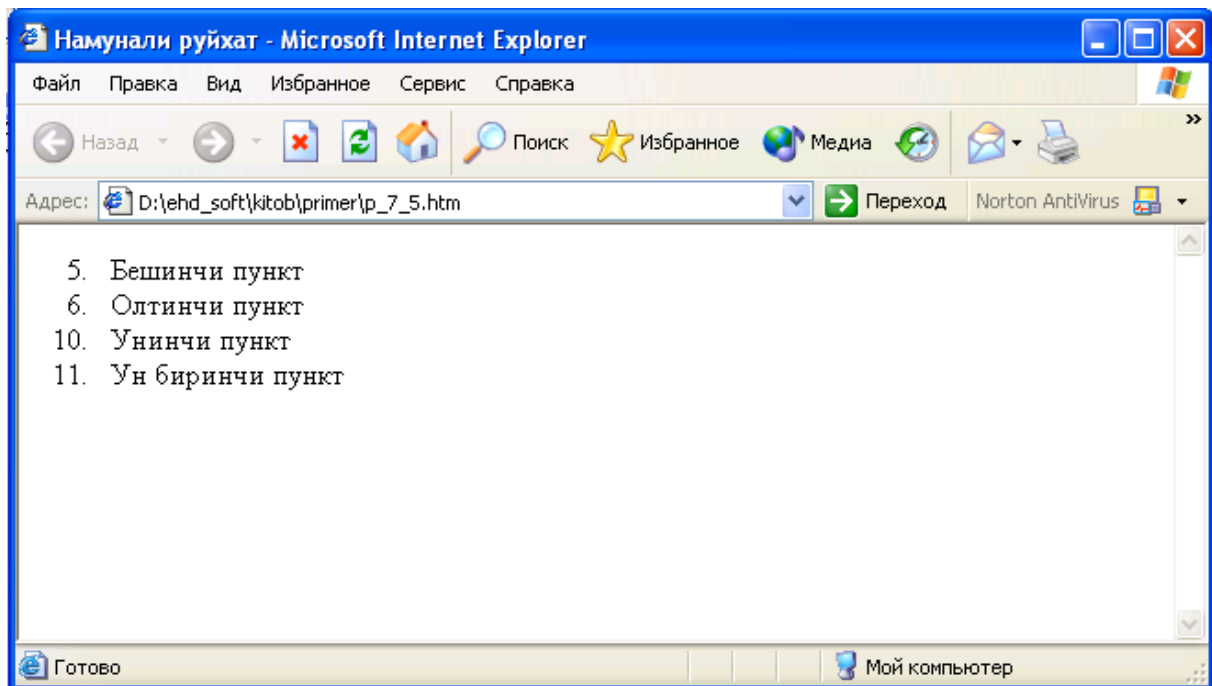
type=i kichik Rim rakamlari.i,ii,iii,iv,v,....

Ro'yxatda boshlang'ich nomerini oldindan aniqlash imkoniyati mavjud Buning uchun `<ol>` tegida *start* parametri mavjud.

Buni quyidagi misolda ko'rib chikamiz:

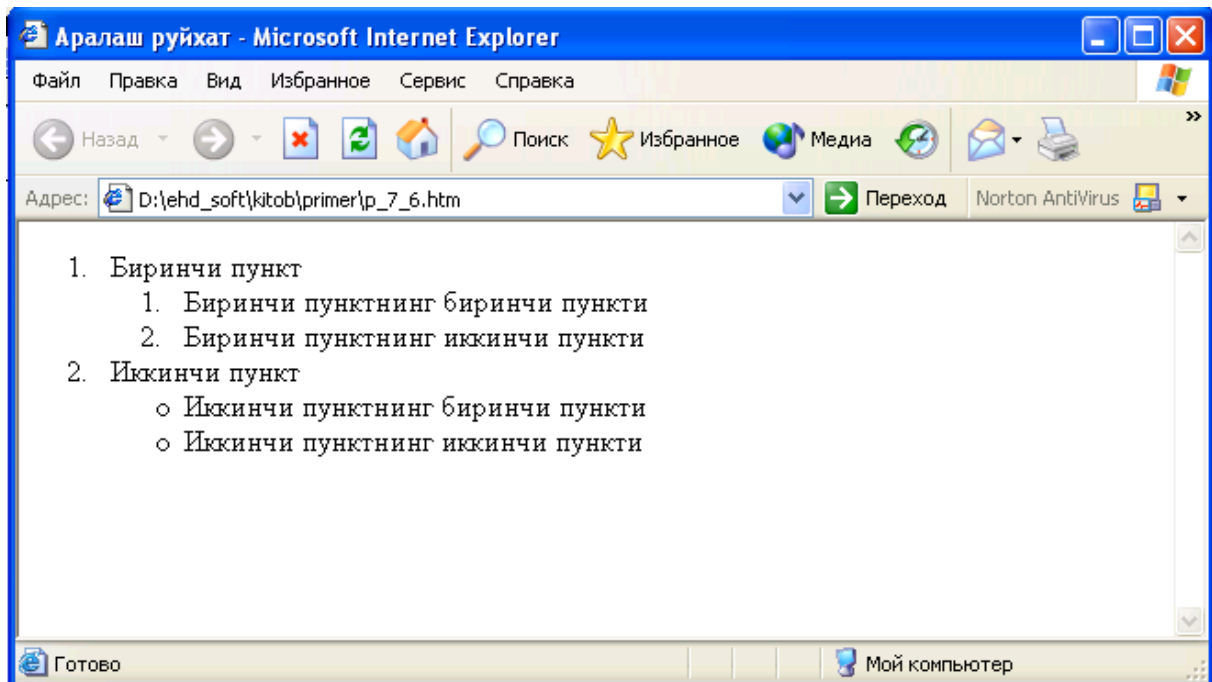
Misol 7_5

```
<html>
  <head>
    <title>Namunali ro'yxat</title>
  <body>
    <ol start=5>
      <li>Beshinchi punkt
      <li>Oltinchi punkt
      <li value=10>Uninchi punkt
      <li>O'n birinchi punkt
    </ol>
  </body>
</html>
```


Biz ko'p boskichli ro'yxatlarni ham tuzishimiz mumkin. Buning uchun markerlangan va nomerlangan elementlarni aralashtiramiz. Quyidagi misolni ko'ramiz
Misol 7_6

```
<html>
<head>
  <title>Aralash ro'yxat</title>
</head>
<body>
  <ol>
    <li>Биринчи пункт</li>
    <li>Биринчи punktning birinchi punkti
    <li>Биринчи punktning ikkinchi punkti
  </ol>
  <li>Ikkinchi punkt
  <ul>
    <li>Ikkinchi punktning birinchi punkti
    <li>Ikkinchi punktning ikkinchi punkti
  </ul>
  </ol>
</body>
</html>
```

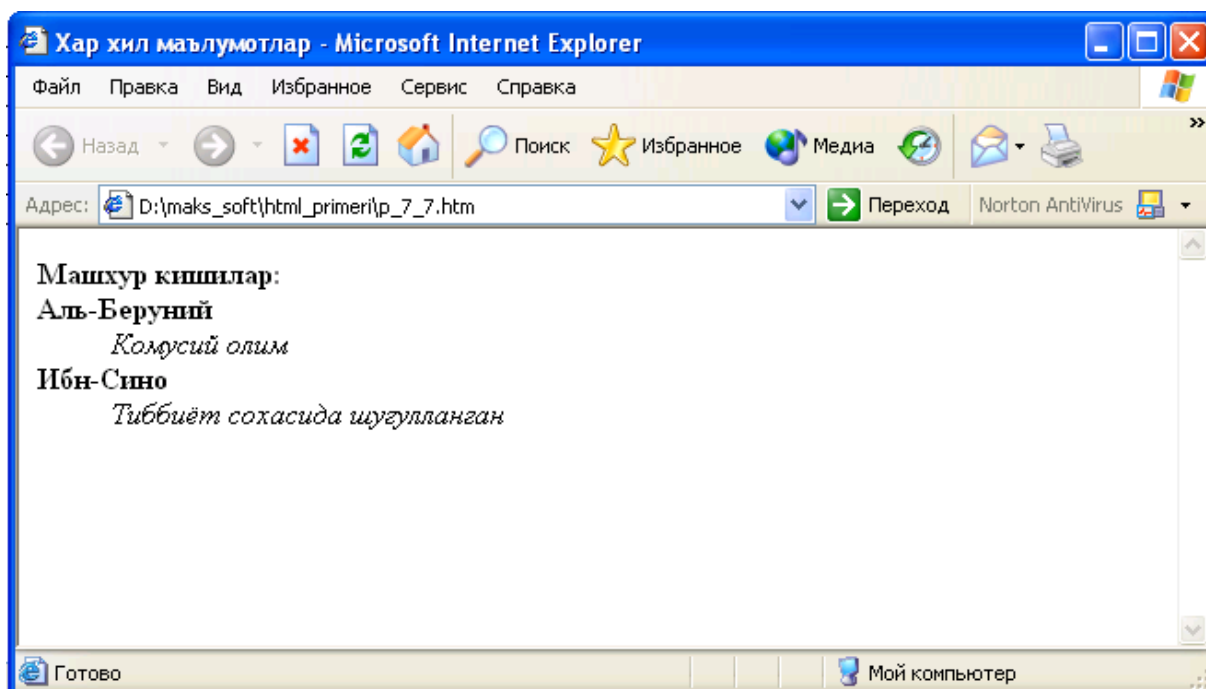

7.4. Aniqlovchi ro'yxatlar

Aniqlovchi ro'yhatlar markirlangan va nomerlangan ro'yhatlar kabi ko'p ishlatilmasa ham ba'zi holatlarda foydali. Aniqlovchi ro'yhatlarda har bir punkt ikkita qismdan iborat. Ikkinchi qismida birinchi qism haqida qo'shimcha ma'lumot beriladi. Shuning uchun ham aniqlovchi ro'yhatlar boshqa ro'yhatlarga qaraganda boshqacha ko'rinishga ega. Uning har bir punktini tasvirlash uchun ikkita teg ishlatiladi. *<di>* tegi yordamida punktning birinchi qismi *<dd>* tegi yordamida esa ikkinchi ma'lumot keyingi satrdan hosil qilinadi. Bu yerda ikkinchi ma'lumotni biz aniqlovchi deb ataymiz. Biz bu tegni quyidagi misolda tushunib olamiz:

Misol: 7_7

```
<html>
<head>
<title>Har xil ma'lumotlar</title>
</head>
<body>
<dl>
<lh><b>Mashhur kishilar:</b></lh><br>
<di><b>Al-Beruniy </b>
<dd><i>Qomusiy olim</i>
<dt><b>Ibn-Sino</b>
<dd><i>Tibbiyot sohasida shug'ullangan</i>
</dl>
</body>
</html>
```


Oldidan formatlash.

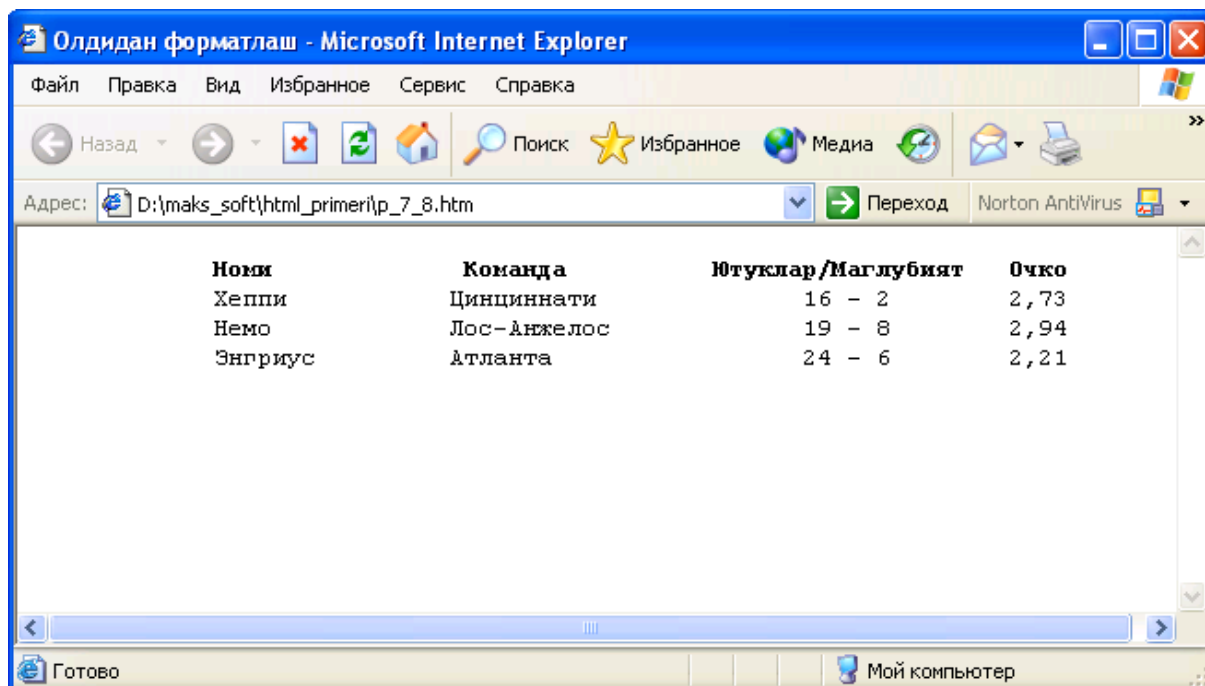
`<pre>` va `</pre>` teglari yordamida hеч qanday interpretasiyasiz yozilgan ma'lumotni xuddi shunday qilib ekranga chiqarib beradi. Natija jadval singari samarali bo'lmasa ham, Ko'pchilik kishilar ularning farqini sezishmaydi. Bunda jadvalning turini chiqarib bo'lmaydi. Oldidan formatlangan matnni probellar va tartiblash orqali yozish mumkin va quyidagicha:

Misol: 7_8

```

<html>
<head><title> Oldidan formatlash </title></head>
<body>
<pre>
  <b> Nomi           Komanda           Yutuqlar/Mag'lubiyat   Ochko   </b>
    Xeppi           Sinsinnati        16 – 2                 2,73
    Nemo            Los-Anjelos       19 – 8                 2,94
    Engrius         Atlanta           24 – 6                 2,21
</pre>
</body>
</html>

```


7_8 rasm.

1.3.2-a. Frontal so'rov uchun savollar

1. Ro'yxatlarni nechta xolatda qo'llash mumkin.
2. Ro'yxatlar nechta turga bo'linadi izohlab bering.
3. Ro'yxatlarga marker qo'yish qanday amalga oshiriladi.
4. type parametri nechta qiymat qabul qiladi.
5. Ro'yxatlarga nomer qo'yish qanday amalga oshiriladi.

1.3.2-b. Blis-so'rov uchun savollar

1. Nomerlash turlarini izoxlab bering.
2. Ko'p bosqichli ro'yxatlarga izox bering.
3. Aniqlovchi ro'yxatlar qanday amalga oshiriladi.
5. Aniqlovchi ro'yxatlarda qanday teglar va parametrlar ishlatiladi.
6. Oldindan formatlash tushunchasiga izox bering.
7. Oldindan formatlash qanday telar va parametrlar bilan amalga oshiriladi.

1.3.2-v. Og'zaki so'rov uchun savollar

1. Ro'yxatlarni nechta xolatda qo'llash mumkin.
2. Ro'yxatlar nechta turga bo'linadi izohlab bering.
3. Ro'yxatlarga marker qo'yish qanday amalga oshiriladi.
4. type parametri nechta qiymat qabul qiladi.
5. Ro'yxatlarga nomer qo'yish qanday amalga oshiriladi.
6. Nomerlash turlarini izoxlab bering.
7. Ko'p bosqichli ro'yxatlarga izox bering.

8. Aniqllovchi ro'yxatlar qanday amalga oshiriladi.
9. Aniqllovchi ro'yxatlarda qanday teglar va parametrlar ishlatiladi.
10. Oldindan formatlash tushunchasiga izox bering.
11. Oldindan formatlash qanday telar va parametrlar bilan amalga oshiriladi.

1.3.3. Mustaqil ish uchun topshiriqlar

1. Saxifalarga ro'yxatlar qo'yish usullarini to'liq o'zlashtirish.
2. Markerlangan ro'yxatlar tuzishni to'liq o'zlashtirish.
3. Nomerlangan ro'yxatlar tuzishni to'liq o'zlashtirish.
4. Aniqllovchi ro'yxatlar tuzishni to'liq o'zlashtirish.
5. Oldindan formatlash usullarini to'liq o'zlashtirish.

1.3.4. Kartochkalar uchun testlar

1. Ro'yxatlarni nechta xolatda qo'llash mumkin.

- A) 3 xolatda
- B) 5 xolatda
- S) 7 xolatda
- D) 2 xolatda

2. Ro'yxatlarning nechta asosiy turi mavjud.

- A) 3 turi
- B) 5 turi
- C) 2 turi
- D) 7 turi

3. Markerlangan ro'yxatlar nimadan boshlanadi.

- A) piktogrammalrdan
- B) sonlardan
- S) xarflardan
- D) xammasi to'g'ri

4. type parametrining nechta qiymati mavjud.

- A) 3 ta
- B) 4 ta
- C) 8 ta
- D) 11 ta

5. Nomerlangan ro'yxatlar nimalardan boshlanadi.

- A) sonlardan

- B) xarflardan
- C) belgilardan
- D) rim raqamlaridan

6. Aniqllovchi ro'yxatlarda xar bir punk necha qismdan iborat

- A) 2 qismdan
- B) 5 qismdan
- C) 3 qismdan
- D) 6 qismdan

7. Oldindan formatlash qaysi teg yordamida amalga oshiriladi.

- A) <pre>
- B) <dd>
- C)
- D)

1.3.5. ekranga tayanch materiallarni ko'rsatish(slaydlar)

- Prezentasiya

1.3.6. Tavsiya etilgan adabiyotlar

Asosiy adabiyotlar

1. Matrosov S.Ch. i dr. HTML 4.0 v podlinnikе. BHV-SPb, 2000. 672 s.
2. Uilton P. JAVASCRIPT. Основы. Simvol-plyus. 2002. 1056 s.
3. Kingli-Xyu E., Kingli-Xyu K. JAVASCRIPT 1.5: Uchebnyy kurs. Piter. 1-ye izdaniye. 2002.
4. Tomson L., Velling L. Razrabotka Web-prilojeniy na PHP i MySQL. - K.: "DiaSoft", 2001. - 672 s.

Qo'shimcha adabiyotlar

5. Speynauer S., Kuersia V. Spravochnik Web-mastera. - K: "BHV", 1997. - 368 s.
6. Brandenbau. JAVASCRIPT. Sbornik reseptov dlya professionalov. SPb. 2001.
7. Ratshiller T., Gerken T. PHP4: razrabotka Web-prilojeniy. Piter, 2001. - 384 s.
8. Yarger R., Riz Dj., King T. MySQL i mSQL. Bazy dannyx dlya nebolshix predpriyatiy i Interneta. - SPb: Simvol-Plyus, 2000 - 560 s.
9. Xilayer S., Mizik D. Programmirovaniye Active Server Pages. - M: "Russkaya redaksiya", 1999. - 296 s.
10. Xolzner S. Perl: spetsialnyy spravochnik. - SPb: "Piter". 2000. - 496 s.
11. Shvars R., Kristiansen T. Izuchayem Perl. - K: "BHV", 2000

1.5. O'qitish usullari qoidalari

1.4.1. Aqliy hujum qoidalari

- Hyech qanday o'zaro baholash va tanqid;

- Taklif etilayotgan g'oyalarni baholashdan o'zingni tiy, hatto ular fantastic va iloji yo'q bo'lsa ham – hammasi mumkin;
- Tanqid qilma – hamma aytilgan g'oyalar birhilda;
- Bayon qiluvchi gapini bo'lma;
- Izoh berishdan o'zingni tiy;
- Maqsad bu - miqdor;
- Qancha g'oyalar ko'p bo'lsa chuncha yaxshi: yangi va zarur g'oya tug'ulishi imkoniyati ko'proq
- Agar g'oyalar takrorlansa o'ksinma,
- Tasavvuringga erk ber;
- Senda yaralgan g'oyalarni tashlama, agal ular sening nazaringda qabul qilingan sxemaga tegishli bo'lmasa ham;
- Bu muammo aniq usullar bilan yechiladi deb o'ylama.

1.4.2. “Insert” texnikasi qoidalari

- Matndi o'qib, ularda savollat tug'dirayotgan joylarni, ularni bilimlariga mos kelayotgan va mos kelmayotgan joylarni qalam bilan belgilab qo'yiladi;
- “Insert” jadvalini quyidagi belgilashlar bilan to'ldirish:
 Agar «!» bo'lsa siz o'z bilimingizga yoki siz o'ylagan fikrga to'g'ri kelayotganini o'qiyapsiz;
 Agar «–» bo'lsa siz o'z bilimingizga yoki tyo'g'ri deb o'ylaganingizga mutlaqo zid bo'lganini o'qiyapsiz;
 Agar «+» bo'lsa siz o'qiyotganingiz siz uchun yangilik;
 Agar «?» bo'lsa, siz o'qiyotganingiz siz uchun tushunarsiz yoki siz bu savolga yanada ko'proq ma'lumotlar olishni istaysiz.

1.4.3. Guruhlarda ishlash qoidalari

- Hamma o'z do'stlarini tinglashi kerak, unga yaxshi munosabatda bo'lib hurmar ko'rsatishi kerak;
- Hamma aktiv harakat qilishi lozim; berilgan topshiriqqa nisbatan birgalikda va javobgarlik bilan ishlashi kerak;
- Har kim o'ziga kerak paytda yordam so'rashi kerak;
- Har kim undan yordam so'ralganda yordam ko'rsatishi kerak;
- Guruhning ish natijalarini baholashda ishtirok yetishi lozim;
  - Biz bir kemadamiz, o'zgalarga yordam berib o'zimiz o'rganamiz, shuni har kim tushunishi lozim;

Mavzu 8: JADVALLAR

Ma'ruzaga reja-topshiriqlar

Fan: web ga yo'naltirilgan dasturlash.

O'quv soatii: 2 soat (ma'ruza);

O'quv mashg'ulotlari turi: ma'ruza; yangi mashg'ulotlarni mustahkamlash va o'rganish.

Ish rejasi:

1. Jadvallar haqida umumiy ma'lumot.
2. Jadvallarning qo'llanilishi va uni qurish.
3. Bir yacheykaga bir necha satrlarni birlashtirish.

4. Bir necha ustunlarni bir yacheykaga birlashtirish.
5. Jadvaldagi ranglar.

O'quv mashg'uloti maqsadi:

Talabalarga web saxifalarda jadvallar yaratish, jadvallarning qo'llanilishi, jadval yaratishda ishlatiladigan teglar va parametrlar, jadvallar yaratishda yacheykalarni birg'biriga qo'shish, bir necha ustunlarni bir necha yacheykalarga birlashtirish va ro'yxat kirgizish, jadvallarga rang berish tushunchalari xaqida ma'lumot berish.

O'quv mashg'ulotining vazifalari:

- *O'rgatuvchi*: talabalarda qabul qilish faoliyatini tashkil qilish, yangi materialni boshlang'ich yesda qoldirish va anglash; terminlar, iboralarni xarakterlovchi elementlar; talabalarning firlashini rivojlantirish muammoli masalalarni yechimini mahoratini oshirish;
- *rivojlantiruvchi*: kitob matni bilan ishlay bilishligi – mag'zlarini tanlab olish, tahlil qilish; gaplar tuzish, hulosa chiqarish, materialni talabalarning izlash faoliyatini stimullashtirish; hususiydan umumiy holga o'tish usuli bilan tekshirish; tekshirish natijalarini tahlil qilib va uni umumlashtira olishini rivojlantirish; analitik-sintetik faoliyatning mantiqiy fikrlashini qo'llash; talabalarning ijodiy mahoratini shakllantirish;
- *Tarbiyalovchi*: aktiv faoliyatga, mustaqil ishga jalb qilish; guruhlarda ishlash qoidalariga rioya qila olish; fanni o'rganishga qiziqishni rivojlantirish; javobgarlik tuyg'ularini tarbiyalash, mehnatsevarlik, individual ishni jamoaviy ish bilan biriktirish, intizomlashtirish.

O'qitish texnologiyasi:

- *O'qitish usullari*: instruktaj; Ma'ruza, aqliy hujum, "Insert" texnikasi;
- *O'qitish shakllari*: frontal; jamoaviy;
- *O'qitish vositalari*: Ma'ruza matni; jadvallar, multimediya;
- *O'qitish sharoitlari*: texnik jihozlashtirilgan auditoriya;
- *Baholash va monitoring*: o'g'zaki savol-javob, blis-so'rov.

Pedagogik masalalar:

- Fanning masalalari va uning o'quv fanlar sistemasidagi o'rni va roli bilan tanishtirish;
- O'quv fanning tuzulmasi va tavsiya yetiladigan o'quv-metodik adabiyotlarni tasvirlash;
- Fan sohasida metodik va tashkiliy xususiyatlarini ochib berish, baholash shakli va muddatlari;
- Fan ma'ruzasi paytida o'qitish jarayonini tashkil qilishning umumiy bosqichlarini xarakterlab berish va umumiy sxemasini tushuntirish.
- O'qitish texnologiyasi rivojlanishi perspektivasini xarakterlab berish;

O'quv faoliyati natijalari:

- Fan ma'ruzasi masalalari, maqsadlari va nomlari shakllanadi;
- Fan sohasida metodik va tashkiliy xususiyatlari hamda baholash shakli va muddatlari aytiladi
- Fan ma'ruzasida o'qitish jarayonini tashkil qilishning umumiy sxemasini kengaytirib xarakterlab beradi;
- Fanning asosiy ta'riflarini beradi,
- Nazariy bilimlarning to'liqligi, sistemaliyligi va harakatliyligi;
- Amaliy mag'ulotlarni bajarishda o'rganilgan iboralar bilan ishlay olishligi;

- **1.2. Ma'ruzaning xronologik xaritasi**

- **1 bosqich. O'quv mashg'ulotiga kirish (10 daqiqa):**

- *O'qituvchining faoliyati*: tayyorgarlikni tekshirish (davomat, konspektning borligi; o'ziga ishonch, aniqligi); kerakli materiallarni tarqatish (konspekt, tarqatma materiallar); ma'ruzaning mavzusi va maqsadini bayon qilish; o'quv mashg'ulotning rajasi bilan tanishtirish; kalit iboralar va so'zlar, kategoriyalar; internet saytlari va adabiyotlar ro'yhati; o'quv natijalari haqida aytish;
- *Talabalar faoliyati*: o'quv joyini tayyorlash (talabalar borligi; tashqi ko'rinish; o'quv materiallar va qo'llanmalar); ma'ruzaning mavzusi va maqsadi bilan tanishish; o'quv materialini qabul qilishga tayyorgarlik ko'rish;
- *Shakillar, usular, uslublar*: instruktaj; frontal so'rov; mustahkamlovchi so'rov.

2 bosqich. Asosiy qism (60 daqiqa):

- *O'qituvchining faoliyati*: mavzuga kiritadi; yangi mavzuga doir o'tgan fanlar va mashg'ulotlarning mavzularini yeslashga chorlaydi; ma'ruza matnini tarqatadi, tanishishni taklif yetadi, "Insert" usuli bilan belgilar qo'yishni taklif yetadi; birinchi savol bo'yicha matn o'qiladi; qo'shimcha o'quv materiallarini aytib boorish va tushuncha berish; natural obektlarni namnoyon qilish va izohlash; tushunarsiz savollarni aniqlash va tushintirish; birinchi savol bo'yicha nazar (shunday qilib qolgan savollarga ham);
- *Talabalar faoliyati*: yangi mavzuda doir oldingi mashg'ulotlarda va fanlarda olgan bilimlarni mustahkamlaydi; har bir kalit ibora va terminlarni yeshitib, yozib borib, konspekt qilib aytib borishadi; "Insert" usuli bilan belgilan o'qiydilar, aniqlik kiritadilar, savollar beradilar va o'zaro;
- *Shakillar, usular, uslublar*: frontav so'rov blis-so'rov; aqliy hujum, "Insert" texnikasi.

3 bosqich. Yakunlovchi qisim (10 daqiqa)

- *O'qituvchining faoliyati*: mavzu bo'yicha hulosa qilish, talabalarning ye'tiborlarini asosiyalarda jalb qilish; qilingan ishning muhimligini aytib o'tish; alohida talabalarning bajarilgan ishlarini baholash; o'zaro baholashning natijalarini chiqarish; o'quv mashg'ulotning yutuqlik darajasini baholash va tahlil qilish; mustaqil ish uchun topshiriqlar; baho ko'rsatgichlari va me'zonlari;
- *Talabalar faoliyati*: ishning tahlili; natijalarni olish; texnologik bilimlarni qo'llash; o'zaro baholashni o'tkazish, yo'l qo'yilgan hatolar bo'yicha tahlil va aniqlik kiritish; mustaqil ish topshiriqlarini yozib olish;
- *Shakillar, usular, uslublar*: guruhlarda ishlash, kartochkalarda topshiriqlar.

1.3. O'quv-metodik materiallar

Ma'ruza rejasi:

1. Jadvallar haqida umumiy ma'lumot.
2. Jadvallarning qo'llanilishi va uni qurish.
3. Bir yacheykaga bir necha satrlarni birlashtirish.
4. Bir necha ustunlarni bir yacheykaga birlashtirish.
5. Jadvaldagi ranglar.

Kalit so'zlar: Pikel, freym, rowspan, colspan, align, table, td.

1.3.1. Ma'ruza matni

8.1. Jadvallar haqida umumiy ma'lumot

Jadvallar-bu Web sahifalarda ma'lumotlarni (vizual) tashkil qilishning muhim vositalaridan biridir. Bizga ma'lumki HTMLda, bezatish elementlarini aniq koordinatalar bo'yicha joylashtirish vositalari mavjud emas. Shuning uchun jadvallardan shu maqsadda foydalanish maqsadga muvofiq. Jadvallarni Web sahifaga joylashtirib, ularning kataklariga bezatish elementlarini joylashtirish mumkin. Bundan tashqari yana freymlar deb ataluvchi vositalar yordamida ham bu ishlarni amalga oshirish mumkin. Lekin bu vosita oxirgi vaqtlarda Web masterlar orasida o'z ommaviylikini yo'qota boshladi. Biz freym'larga keyingi ma'ruzamizda batafsil to'xtalamiz.

Jadvallardan to'laligicha foydalanish qoidalarini bilish uchun ularning tuzilishini yaxshi bilish talab qilinadi. HTML da jadvallar satrlardan tashkil topadi, satrlar esa o'z navbatida yacheyka (katak)lardan tashkil topadi. Shunday ekan bu obyektlarning har birining o'z parametrlari mavjud. Bu parametrlar yordamida ularning o'lchamlarini o'rnatish mumkin. Agar biz jadvalning kengligini oldindan aniqlab qo'ygan bo'lsak, masalan 100 piksel deb aniqlagan bo'laylik va har bir satrda 4 ta yacheyka joylashgan bo'lib bu yacheykalarining har birining uzunligi 30 pikseldan iborat bo'lsin, u holda jadval kengligi 100 piksel bo'lmasdan balki 120 piksel bo'ladi. Agar birorta yacheyka kengligi 30 pikseldan ko'p bo'lgan grafik tasvir joylashgan bo'lsa, u holda yacheykaning kengligi tasvir kengligiga mos ravishda kengayadi, buning natijasida esa butun jadvalning kengligi oshadi. Bu imkoniyat shuning uchun yaratilgan, buning natijasida qar bir yacheykadagi ma'lumot aniq va hych qanday yo'qotishlarsiz to'laligicha tasvirlanadi. Shuni e'tiborga olish kerakki jadvalning ustunlarini oldindan aniqlash imkoniyati yo'q. Ustunlarni brauzerning o'zi jadval satrlarini tahlil qilib aniqlaydi va jadvalni to'laligicha tasvirlaydi.

Endi biz jadval teglari bilan tanishishni boshlaymiz. Jadval va uning tashkil etuvchi hamma elementlari `<table>` va `</table>` teglari orasida sarlavhasi esa `<caption>` va `</caption>` teglari orasida joylashtiriladi. Jadvallarda bundan tashqari ustunlar guruhini `<col>` va `<colgroup>` teglari yordamida aniqlash mumkin, hamda `<thead>` va `<tfoot>` teglar bilan mos ravishda jadvalning yuqorigi va pastgi sarlavhalarini (shapkalarini) tashkil qilish mumkin. Satrlar guruhini esa `<tbody>` tegi yordamida hosil qilamiz. Shunday qilib jadval asosan yuqorida ko'rilgan teglardan tashkil topadi, qolgan boshqa jadval elementlari esa shu obyektlar ichida joylashadi. `<table>` tegida jadvalning barcha xususiyatlarini o'rnatish uchun yetarli bo'lgan parametrlar mavjud.

Jadvallarda balandlikni o'rnatish parametri yo'q, kenglikni esa *width* shart bo'lmagan parametr bilan o'rnatish mumkin. Jadvaldagi yacheykaning balandligi yacheykadagi obyektning o'lchamiga mos ravishda hisoblanadi. Jadval chegaralarining kengligini o'rnatish uchun *border* parametridan foydalanamiz. Bu parametrga manfiy bo'lmagan butun qiymat beriladi. Chunki u chegaradagi chiziqlarning kengligini (piksellarda) o'rnatadi. Agar biz bu parametrga "nol" qiymat o'rnatsak jadval chegaralari ko'rinmas holatga o'tadi. Bu esa bizga yacheykalarida Web sahifaning elementlari joylashgan ko'rinmas jadval tuzish imkoniyatini yaratadi. Yacheykalar o'rtasidagi masofani *cellspacing* parametri yordamida piksellarda o'rnatish mumkin.

Xuddi shunga o'xshash *cellpadding* parametri yacheyka ichidagi obyekt bilan uning chegaralari orasidagi masofani piksellarda o'rnatadi. Shunday qilib *cellspacing* yacheykalar o'rtasidagi ochiq (bo'sh) masofa, *cellpadding* esa yacheyka ichidagi bo'sh qoldirilgan joy.

8.2. Jadvallarning qo'llanilishi va uni qurish

Ro'yxatlardagi bitta kamchilik – bu ularning bir o'lchovliligidir. Bu degani siz ro'yxatda ma'lumotlarni ketma-ketlik bilan satrma-satr joylashtirishingiz mumkin deganidir. Jadvallar ma'lumotlarni faqat satr bo'ylab emas balki ustun bo'yicha ham joylashtirish imkonini beradi.

Jadvallarni shunday ishlatish kerakki ular Web sahifada shunchaki joy egallamasligi kerak. Jadvalning satr va ustunlari ma'lumotlarni taqqoslash, qarama - qarshi qo'yish imkonini beradi. Har bir satr va ustundagi ma'lumotlarni elektron jadval singari tasvirlash mumkin.

Yaxshi tuzilgan jadval bilan Web sahifa ma'lumotga boy va tartibli bo'ladi, ammo ko'rimsiz jadval sizning ma'lumotlaringizni chalkashtirib yuboradi.

Jadval masalasi murakkab ko'rinishi mumkin, chunki buning uchun butun bir teglar ketma-ketligi tuziladi.

`<table>` va `</table>` teglar jadvalini butunligicha o'z ichiga oladi. Ma'lumot chiqarilishini boshqa bir teglar ketma-ketligi aniqlaydi. Quyida jadvalning hamma teglari ifoda qilingan:

- `<table>`, `</table>` bu teglar jadvalni egallaydi. `<table>` tegi brauzerga o'zidan keyin jadvalning berilishi kelishini xabar qiladi. Agar siz satr va ustunlarni ajratib turuvchi (chiziqlari) ko'rinishini o'zgartirishni xoxlasangiz *border* kalit so'zini kiriting (`<table border>` hosil bo'ladi);
- `<caption>` va `</caption>` bu teglar bilan belgilangan matn sarlavha ko'rinishini oladi. Sarlavhani berish masalasi `<tc>` va `</tc>` yordamida ham bajarilishi mumkin;
- `<th>` va `</th>` bu teglar matni satr yoki ustun sarlavhasi qilib, biroz qalin shriftda tasvirlaydi;
- `<tr>` va `</tr>` jadvalning har bir satrini aniqlaydi. `</tr>` tegi zarur emas, biroq u sizning HTML kodingizni yanada to'la tushunarli qiladi;
- `<td>` va `</td>` bu teglar juftligi jadvalning har bir yacheykasi uchun matn ajratadi;

Sizning birinchi qadamingiz – ona teg `<table>` ni kiritish.

```
<table> </table>
```

jadvalning har bir yacheykasi nozik chiziqlar bilan bo'linishi uchun `<table>` tegiga *border=1* kalit so'zini kiriting. Agar bu bo'lmasa yacheykaning so'zlari avtomatik tarzda tekislanadi, ammo jadvalda to'r (ajratuvchi chiziqlar) bo'lmaydi.

Endi yacheykalarni birin-ketin yaratib boring.

Dastlab satrni bering:

```
<table>
<tr>
</tr>
</table>
```

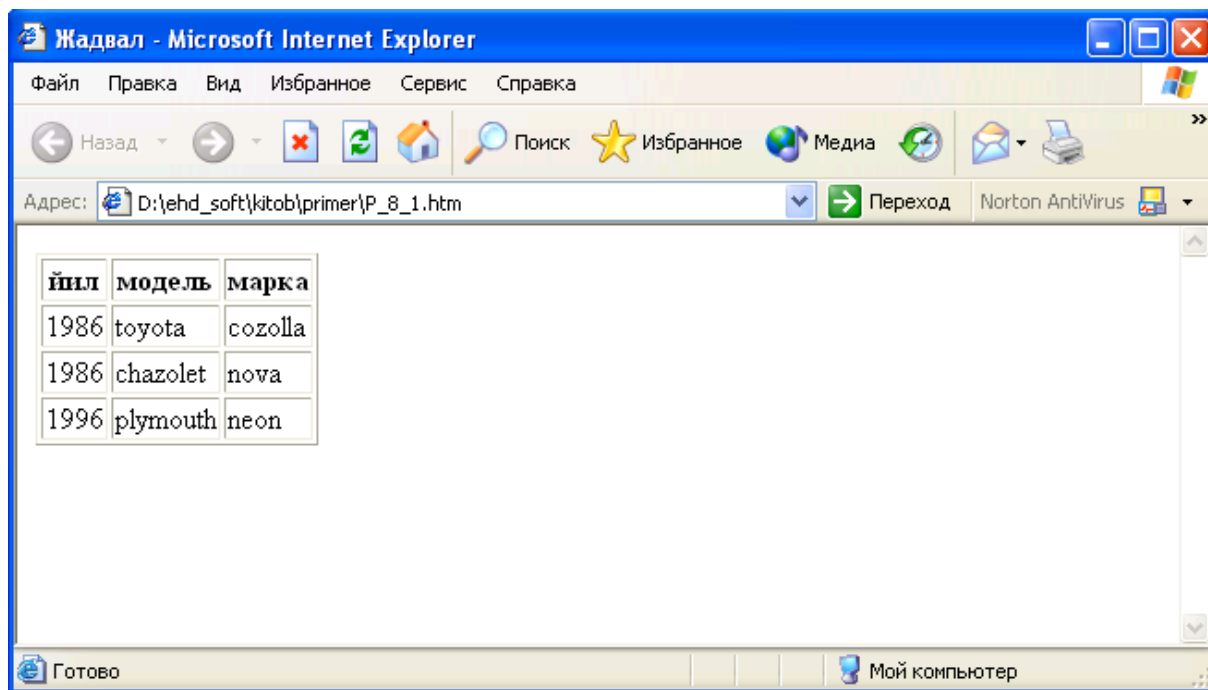
bundan so'ng ustunning sarlavhasi bo'ladigan yacheykani bering. Brauzerlar sarlavhani qolgan matnlarga nisbatan qalinroq shriftda tasvirlaydi.

```
<table>
  <tr>
    <th> god </th>
    <th> model </th>
    <th> marka </th>
  </tr>
</table>
```

Hozir sizning jadvalingiz ustunlarning sarlavhasi hisoblangan bita satrdan iborat. Qolgan satrlarni ham kiritib boshlaymiz. Har bir satrda ustunlar soniga razm solib boring, hozirgi holatda 3 ta ustun mavjud.

Misol 8_1.

```
<html>
<head>
<title>Jadval</title>
</head>
  <table border=1>
    <tr>
      <th> yil </th>
      <th> model </th>
      <th> marka </th>
    </tr>
    <tr>
      <td> 1986 </td>
      <td> toyota </td>
      <td> cozolla </td>
    </tr>
    <tr>
      <td> 1986 </td>
      <td> chazolet </td>
      <td> nova </td>
    </tr>
    <tr>
      <td> 1996 </td>
      <td> plymouth </td>
      <td> neon </td>
    </tr>
  </table>
</html>
```


Web sahifalarda juda ko'p satr va ustundan iborat jadvallarni yaratish mumkin.

8.3. Bir yacheykaga bir necha satrlarni birlashtirish.

Agar siz tez-tez jadvallardan foydalanib tursangiz, qaysidir bir yacheyka jadvalning bir necha satrlarini birlashtirish lozim bo'lib qolgan vaziyat bilan albatta tanishsiz. Bu yerda sizga `<td>` tegi ichiga qo'shiladigan *rowspan* kalit so'zi asqotadi. Misol qilib bundan keyingi bo'limlarda beysbol jadvlining versiyalarini ko'rib o'tamiz.

Misol 8_2.

```

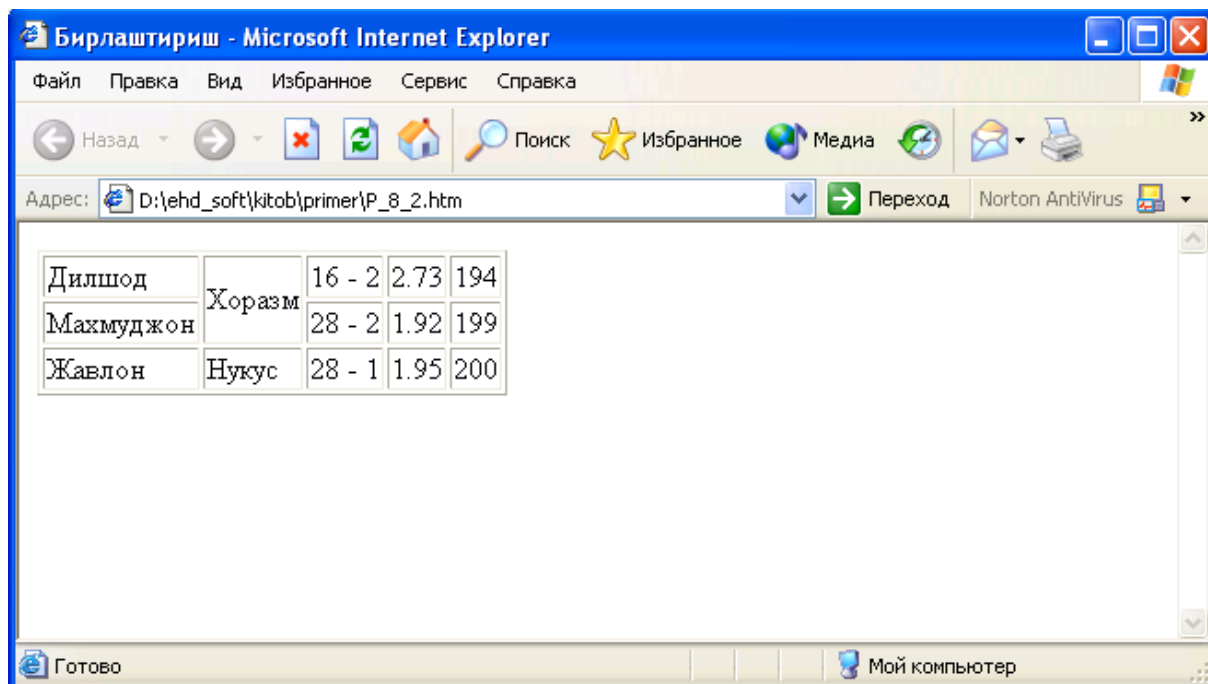
<html>
<head>
  <title>Birlashtirish</title>
</head>
<body>
  <table border=1>
    <tr>
      <td> Dilshod </td>
      <td rowspan=2> Xorazm </td>
      <td> 16 - 2 </td>
      <td> 2.73</td>
      <td> 194 </td>
    </tr>
    <tr>
      <td> Mahmudjon</td>
      <td> 28 - 2 </td>
      <td> 1.92</td>
      <td> 199 </td>
    </tr>
  </table>

```

```

        <td> Javlon</td>
        <td> Nukus</td>
        <td> 28 - 1 </td>
        <td> 1.95</td>
        <td> 200 </td>
    </tr>
</table>
</body>
</html>

```


8.4. Bir necha ustunlarni bir yacheykaga birlashtirish va ro'yxat kirgizish.

rowspan bir necha satrlarni birlashtirgani kabi, *colspan* bir necha ustunlarni birlashtiradi. *colspan* kalit so'zi yordamida siz istagan miqdordagi ustunlarni bir yacheykaga birlashtirishingiz mumkin. Quyidagi misolga e'tiboringizni qarating: Misol 8_3.

```

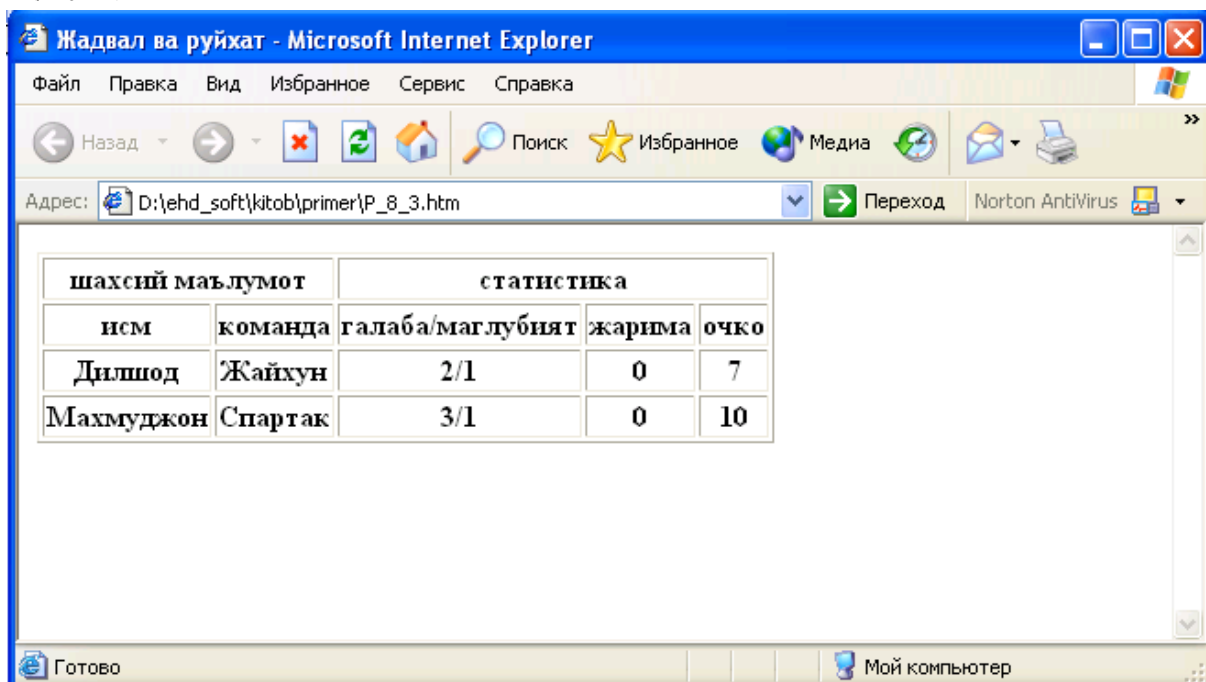
<html>
<head><title>Jadval va ro'yxat</title>
</head>
<body>
    <table border=1>
        <tr>
            <th colspan=2> shaxsiy ma'lumot </th>
            <th colspan=3> statistika </th>
        </tr>
        <tr>
            <th> ism </th>
            <th> komanda </th>
            <th> g'alaba/mag'lubiyat </th>

```

```

        <th> jarima </th>
        <th> ochko </th>
    </tr>
    <tr>
        <th> Dilshod </th>
        <th> Jayxun </th>
        <th> 2/1 </th>
        <th> 0 </th>
        <th> 7 </th>
    </tr>
    <tr>
        <th> Mahmudjon </th>
        <th> Spartak </th>
        <th> 3/1 </th>
        <th> 0 </th>
        <th> 10 </th>
    </tr>
</table>
</body>
</html>

```


Ehtiyotkorlik! *rowspan* (yoki *colspan*) lardan foydalanganda mos holda satr yoki ustunlarning miqdorini kamaytirishni esdan chiqarmang. Jadvalga HTML ning boshqa elementlarini ham qo'shish mumkin. Shunday ekan unga ixtiyoriy turdagi ro'yxat kiritilishi mumkin. Qat'iy ravishda yoyilgan teglardan foydalanganlikni kuzatib borish kerak, aks holda ro'yxat kodlarini ajratib ko'rish qiyin bo'ladi.

Jadval yacheykalarining vertikal yoki gorizonttal ravishda matnni tekislash masalasini berish mumkin. Tekislash usullari maxsus *align* va *valign* kalit suzlari yordamida beriladi. Yana siz umumiy ravishda jadval uchun tekislashda (<table>

tegida), joriy satr uchun (<tr> tegda) yoki bir yacheyka uchun (<td> tegda) berish mumkin.

align va *valign* kalit so'zlarining har biri uchun 3 ta mumkin bo'lgan ifodalari bor:

- *align=left* matnni yacheykaning chap tarafi bo'yicha tekislaydi (jimlik)
- *align=center* matnni yacheykaning markazi bo'ylab tekislaydi
- *align=right* matnni yacheykaning o'ng tarafi bo'yicha tekislaydi
- *valign=top* matnni yuqori qismi bo'yicha tekislaydi (agarda ma'lumot bir necha satrdan iborat bo'lganda foydalaniladi)
- *valign=middle* matnni yacheykaning markazidan vertikal bo'ylab tekislaydi (jimlik holatida)
- *valign=bottom* matnni yacheykaning past qirrasini bo'ylab tekislaydi.

8.5. Jadvaldagi ranglar

So'ngi vaqtlargacha Web sahifaning jadvaldagi ranglarni boshqarish imkoni mavjud emas edi. Jadval turi qora rangda, fon esa sahifa foni rangi bilan mos tushar edi. Biror bir yacheykaning rangini boshqasidan ajratish va har xil ranglardan foydalanish juda qiyin bo'lgan.

Xozirda fon va tur rangini berish mumkin bo'lgan yangi teglar qatori mavjud. Birinchi holda *bgcolor* kalit so'zi <table> tegida quyidagi ravishda qo'yiladi.

```
<table border bgcolor=yellow>  
</table>
```

Endi esa jadval fonining rangi sariq bo'ladi. Quyidagi 16 rangdan ixtiyoriy birini uning nomini ko'rsatgan holda berishingiz mumkin:

<i>Black</i> - qora	<i>Treen</i> - to'q yashil
<i>Navy</i> - to'q ko'k	<i>Tial</i> - ko'k
<i>Silver</i> - ochiq kul rang	<i>Lime</i> - yashil
<i>Blue</i> - ko'k	<i>Aqua</i> - beryozovyy
<i>Maroon</i> - malinovyy	<i>Olive</i> - olivkovyy
<i>Purple</i> - sirenovyy	<i>Troy</i> - temno-seryy
<i>Red</i> - qizil	<i>Yellow</i> - sariq
<i>Fuchsia</i> - rozovyy	<i>White</i> - oq

bgcolor kalit so'zidan boshqa yana ranglarni boshqarish uchun quyidagi kalit so'zlari ham ishlatiladi:

bordercolor – jadval qoshiyasining (turining) rangini o'zgartirish.
bordercolordark/bordercolorlight - jadval qoshiyasining (turining) rangini qo'shimcha 3 o'lchamli ko'rinishda o'osil qilish uchun ishlatiladi.

Quyida yangi kalit so'zlarning barchasini ishlatib tuzilgan oddiy namuna berilgan:

```
<table border=2 bgcolor=yellow bordercolor=red bordercolordark=blue  
border color light=grey>  
</table>
```

Ko'rib turganingizdek siz bu kalit so'zlar yordamida jadvalning tashqi ko'rinishini o'zgartirishning ko'p imkoniyatlariga ega bo'lasiz. Bu hali hammasi emas. Bu kalit so'zlarni har bir satr va yacheyka uchun berishimiz mumkin. Pastda berilgan HTML kodda har bir yacheykaning rangi alohida beriladi.

Misol 8_4.

```
<html>
<head>
  <title>Jadval katakchalari</title>
</head>
<body>
  <table border=2 width=300>
    <tr>
      <td bgcolor=yellow> </td>
      <td bgcolor=black> <font color=yellow>
11111</font> </td>
    </tr>
    <tr>
      <td bgcolor=black> <font color=yellow> 22222 </font> </td>
      <td bgcolor=yellow> 33333</td>
    </tr>
  </table>
</body>
</html>
```

Bu kalit suzlarni *tr* tegida ham berish mumkin. Bunda satrning rangi beriladi. Jadval matnining rangi uning foni rangi bilan mos tushmaganligiga e'tiboringizni qarating. Matn rangi *font* tegi yordamida o'zgartirilishi kerak.

1.3.2-a. Frontal so'rov uchun savollar

- 1.Saxifalarga jadvallarni joylashtirish muammolari.
- 2.Jadvallarni qurishda ishlatiladigan asosiy teglar va parametrlari.
- 3.Bir necha ustunlarni bir yacheykaga birlashtirish qanday amalga oshiriladi.
- 4.<table> tegi va parametrlarining qo'llanilishi.
- 5.Satrlarni qurishda ishlatiladigan teg va parametrlar.

1.3.2-b. Blis-so'rov uchun savollar

- 1.Ustunlarni qurishda ishlatiladigan teg va parametrlar.
- 2.Jadvallarga rang berish usullari.
- 3.Jadval yacheykalariniing vertikal yoki gorizonta ravishda tekislanishi qaysi parametrlar orqali amalga oshiriladi.
- 4.Yacheykalar o'rtasida masofa qanday parametr orqali amalga oshiriladi.
- 5.Oldindan formatlash tushunchasiga izox bering.
- 6.Oldindan formatlash qanday telar va parametrlar bilan amalga oshiriladi.

1.3.2-v. Og'zaki so'rov uchun savollar

- 1.Saxifalarga jadvallarni joylashtirish muammolari.
- 2.Jadvallarni qurishda ishlatiladigan asosiy teglar va parametrlari.
- 3.Bir necha ustunlarni bir yacheykaga birlashtirish qanday amalga oshiriladi.
- 4.<table> tegi va parametrlarining qo'llanilishi.
- 5.Satrlarni qurishda ishlatiladigan teg va parametrlar.
- 6..Ustunlarni qurishda ishlatiladigan teg va parametrlar.
- 7..Jadvallarga rang berish usullari.

- 8..Jadval yacheykalariniing vertikal yoki gorizontal ravishda tekislanishi qaysi parametrlar orqali amalga oshiriladi.
- 9..Yacheykalar o'rtasida masofa qanday parametr orqali amalga oshiriladi.
- 10.Oldindan formatlash tushunchasiga izox bering.
- 11.Oldindan formatlash qanday telar va parametrlar bilan amalga oshiriladi.

1.3.3. Mustaqil ish uchun topshiriqlar

- 1.Saxifalarda jadvallarni qurishning umumiy tushunchasini o'zlashtirish.
2. Jadval qurishda ishlatiladigan teglar, parametrlar va qiymatlar.
- 3.Jadvallarga rang berish usullari.

1.3.4. Kartochkalar uchun testlar

- 1.Jadval qurish qaysi tegdan boshlanadi.
  - A) <table>
  - B) <em>
  - S) <col>
  - D) <colgroup>

- 2.Jadval chegaralarining kengligini o'rnatish uchun qaysi parametr ishlatiladi.
  - A) border
  - B) cellspaciing
  - C) <table>
  - D) <th>

- 3.Bir necha satrlarni birlashtiruvchi parametr.
  - A) rowspan
  - B) colspan
  - S) <tr>
  - D) <border>

- 4.Jadval yacheykalarining vertikal yoki gorizontal ravishda matnni tekislash parametrlari.
  - A) align
  - B) valign
  - C) border
  - D) colspan
- 5.Jadvalga rang berish qaysi parametr orqali bajariladi
  - A) bgcolor
  - B) tcolor
  - C) border color
  - D) align

1.3.5. ekranga tayanch materiallarni ko'rsatish(slaydlar)

- Prezentasiya

1.3.6. Tavsiya etilgan adabiyotlar

Asosiy adabiyotlar

1. Matrosov S. Ch. i dr. HTML 4.0 v podlinnikе. BHV-SPb, 2000. 672 s.
2. Uilton P. JAVASCRIPT. Osnovy. Simvol-plyus. 2002. 1056 s.
3. Kingli-Xyu E., Kingli-Xyu K. JAVASCRIPT 1.5: Uchebnyy kurs. Piter. 1-ye izdaniye. 2002.
4. Tomson L., Velling L. Razrabotka Web-prilojeniy na PHP i MySQL. - K.: "DiaSoft", 2001. - 672 s.

Qo'shimcha adabiyotlar

5. Speynauer S., Kuersia V. Spravochnik Web-mastera. - K.: "BHV", 1997. - 368 s.
6. Brandebau. JAVASCRIPT. Sbornik reseptov dlya professionalov. SPb. 2001.
7. Ratshiller T., Gerken T. PHP4: razrabotka Web-prilojeniy. Piter, 2001. - 384 s.
8. Yarger R., Riz Dj., King T. MySQL i mSQL. Bazy dannykh dlya nebolshix predpriyatiy i Interneta. - SPb: Simvol-Plyus, 2000 - 560 s.
9. Xilayer S., Mizik D. Programmirovaniye Active Server Pages. - M: "Russkaya redaksiya", 1999. - 296 s.
10. Xolzner S. Perl: spetsialnyy spravochnik. - SPb: "Piter". 2000. - 496 s.
11. Shvars R., Kristiansen T. Izuchayem Perl. - K.: "BHV", 2000

1.6. O'qitish usullari qoidalari

1.4.1. Aqliy hujum qoidalari

- Hyech qanday o'zaro baholash va tanqid;
- Taklif etilayotgan g'oyalarni baholashdan o'zingni tiy, hatto ular fantastic va iloji yo'q bo'lsa ham – hammasi mumkin;
- Tanqid qilma – hamma aytilgan g'oyalar birhilda;
- Bayon qiluvchi gapini bo'lma;
- Izoh berishdan o'zingni tiy;
- Maqsad bu - miqdor;
- Qancha g'oyalar ko'p bo'lsa chuncha yaxshi: yangi va zarur g'oya tug'ulishi imkoniyati ko'proq
- Agar g'oyalar takrorlansa o'ksinma,
- Tasavvuringga erk ber;
- Senda yaralgan g'oyalarni tashlama, agal ular sening nazaringda qabul qilingan sxemaga tegishli bo'lmasa ham;
- Bu muammo aniq usullar bilan yechiladi deb o'ylama.

1.4.2. "Insert" texnikasi qoidalari

- Matndi o'qib, ularda savollat tug'dirayotgan joylarni, ularni bilimlariga mos kelayotgan va mos kelmayotgan joylarni qalam bilan belgilab qo'yiladi;
- "Insert" jadvalini quyidagi belgilashlar bilan to'ldirish:
 Agar «!» bo'lsa siz o'z bilimingizga yoki siz o'ylagan fikrga to'g'ri kelayotganini o'qiyapsiz;
 Agar «←» bo'lsa siz o'z bilimingizga yoki tyo'g'ri deb o'ylaganingizga mutlaqo zid bo'lganini o'qiyapsiz;
 Agar «+» bo'lsa siz o'qiyotganingiz siz uchun yangilik;
 Agar «?» bo'lsa, siz o'qiyotganingiz siz uchun tushunarsiz yoki siz bu savolga yanada ko'proq ma'lumotlar olishni istaysiz.

1.4.3. Guruhlarda ishlash qoidalari

- Hamma o'z do'stlarini tinglashi kerak, unga yaxshi munosabatda bo'lib hurmar ko'rsatishi kerak;
- Hamma aktiv harakat qilishi lozim; berilgan topshiriqqa nisbatan birgalikda va javobgarlik bilan ishlashi kerak;
- Har kim o'ziga kerak paytda yordam so'rashi kerak;

- Har kim undan yordam so'ralganda yordam ko'rsatishi kerak;
- Guruhning ish natijalarini baholashda ishtirok yetishi lozim;
- Biz bir kemadamiz, o'zgalarga yordam berib o'zimiz o'rganamiz, shuni har kim tushunishi lozim;

Mavzu 9: FREYMLAR

Ma'ruzaga reja-topshiriqlar

Fan: web ga yo'naltirilgan dasturlash.

O'quv soatii: 2 soat (ma'ruza);

O'quv mashg'ulotlari turi: ma'ruza; yangi mashg'ulotlarni mustahkamlash va o'rganish.

Ish rejasi:

1. Freymmlar haqida umumiy ma'lumot.
2. Frame tegi va uning parametrlari.

O'quv mashg'uloti maqsadi:

Talabalarga web saxifalarda freymmlar yaratish, vertikal freymmlar, gorizontaal freymmlar, freym tegi va uning parametrlari, splitter chegara chiziqlari, tushunchalari xaqida ma'lumot berish.

O'quv mashg'ulotining vazifalari:

- *O'rgatuvchi:* talabalarda qabul qilish faoliyatini tashkil qilish, yangi materialni boshlang'ich yesda qoldirish va anglash; terminlar, iboralarni xarakterlovchi elementlar; talabalarining firflashini rivojlantirish muammoli masalalarni yechimini mahoratini oshirish;
- *rivojlantiruvchi:* kitob matni bilan ishlay bilishligi – mag'zlarini tanlab olish, tahlil qilish; gaplar tuzish, hulosa chiqarish, materialni talabalarining izlash faoliyatini stimullashtirish; hususiydan umumiy holga o'tish usuli bilan tekshirish; tekshirish natijalarini tahlil qilib va uni umumlashtira olishini rivojlantirish; analitik-sintetik faoliyatning mantiqiy fikrlashini qo'llash; talabalarining ijodiy mahoratini shakllantirish;
- *Tarbiyalovchi:* aktiv faoliyatga, mustaqil ishga jalb qilish; guruhlarda ishlash qoidalariga rioya qila olish; fanni o'rganishga qiziqishni rivojlantirish; javobgarlik tuyg'ularini tarbiyalash, mehnatsevarlik, individual ishni jamoaviy ish bilan biriktirish, intizomlashtirish.

O'qitish texnologiyasi:

- *O'qitish usullari:* instruktaj; Ma'ruza, aqliy hujum, "Insert" texnikasi;
- *O'qitish shakillari:* frontal; jamoaviy;
- *O'qitish vositalari:* Ma'ruza matni; jadvallar, multimediya;
- *O'qitish sharoitlari:* texnik jihozlashtirilgan auditoriya;
- *Baholash va monitoring:* o'g'zaki savol-javob, blis-so'rov.

Pedagogik masalalar:

- Fanning masalalari va uning o'quv fanlar sistemasidagi o'rni va roli bilan tanishtirish;
- O'quv fanning tuzulmasi va tavsiya yetiladigan o'quv-metodik adabiyotlarni tasvirlash;
- Fan sohasida metodik va tashkiliy xususiyatlarini ochib berish, baholash shakli va muddatlari;
- Fan ma'ruzasi paytida o'qitish jarayonini tashkil qilishning umumiy bosqichlarini xarakterlab berish va umumiy sxemasini tushuntirish.
- O'qitish texnologiyasi rivojlanishi perspektivasini xarakterlab berish;

O'quv faoliyati natijalari:

- Fan ma'ruzasi masalalari, maqsadlari va nomlari shakillanadi;
- Fan sohasida metodik va tashkiliy xususiyatlari hamda baholash shakli va muddatlari aytiladi
- Fan ma'ruzasida o'qitish jarayonini tashkil qilishning umumiy sxemasini kengaytirib xarakterlab beradi;
- Fanning asosiy ta'riflarini beradi,
- Nazariy bilimlarning to'liqligi, sistemaliyligi va harakatliyligi;
- Amaliy mag'ulotlarni bajarishda o'rganilgan iboralar bilan ishlay olishligi;

• 1.2. Ma'ruzaning xronologik xaritasi

• 1 bosqich. O'quv mashg'ulotiga kirish (10 daqiqa):

- *O'qituvchining faoliyati:* tayyorgarlikni tekshirish (davomat, konspektning borligi; o'ziga ishonch, aniqligi.); kerakli materiallarni tarqatish (konspekt, tarqatma materiallar); ma'ruzaning mavzusi va maqsadini bayon qilish; o'quv mashg'ulotning rajasi bilan tanishtirish; kalit iboralar va so'zlar, kategoriyalar; internet saytlari va adabiyotlar ro'yhati; o'quv natijalari haqida aytish;
- *Talabalar faoliyati:* o'quv joyini tayyorlash (talabalar borligi; tashqi ko'rinish; o'quv materiallar va qo'llanmalar); ma'ruzaning mavzusi va maqsadi bilan tanishish; o'quv materialini qabul qilishga tayyorgarlik ko'rish;
- *Shakillar, usular, uslublar:* instruktaj; frontal so'rov; mustahkamlovchi so'rov.

2 bosqich. Asosiy qism (60 daqiqa):

- *O'qituvchining faoliyati:* mavzuga kiritadi; yangi mavzuga doir o'tgan fanlar va mashg'ulotlarning mavzularini yeslashga chorlaydi; ma'ruza matnini tarqatadi, tanishishni taklif yetadi, "Insert" usuli bilan belgilar qo'yishni taklif yetadi; birinchi savol bo'yicha matn o'qiladi; qo'shimcha o'quv materiallarini aytib boorish va tushuncha berish; natural obektlarni namnoyon qilish va izohlash; tushunarsiz savollarni aniqlash va tushintirish; birinchi savol bo'yicha nazar (shunday qilib qolgan savollarga ham);
- *Talabalar faoliyati:* yangi mavzuda doir oldingi mashg'ulotlarda va fanlarda olgan bilimlarni mustahkamlaydi.; har bir kalit ibora va terminlarni yeshitib, yozib borib, konspekt qilib aytib borishadi; "Insert" usuli bilan belgilan o'qiydilar, aniqlik kiritadilar, savollar beradilar va o'zaro;
- *Shakillar, usular, uslublar:* frontav so'rov blis-so'rov; aqliy hujum, "Insert" texnikasi.

3 bosqich. Yakunlovchi qisim (10 daqiqa)

- *O'qituvchining faoliyati:* mavzu bo'yicha hulosa qilish, talabalarning ye'tiborlarini asosiylarda jalb qilish; qilingan ishning muhimligini aytib o'tish; alohida talabalarning bajarilgan ishlarini baholash; o'zaro baholashning natijalarini chiqarish; o'quv mashg'ulotning yutuqlik darajasini baholash va tahlil qilish; mustaqil ish uchun topshiriqlar; baho ko'rsatgichlari va me'zonlari;
- *Talabalar faoliyati:* ishning tahlili; natijalarni olish; texnologik bilimlarni qo'llash; o'zaro baholashni o'tkazish, yo'l qo'yilgan hatolar bo'yicha tahlil va aniqlik kiritish; mustaqil ish topshiriqlarini yozib olish;
- *Shakillar, usular, uslublar:* guruhlarda ishlash, kartochkalarda topshiriqlar.

1.3. O'quv-metodik materiallar

Ma'ruza rejasi:

1. Freymalar haqida umumiy ma'lumot.

2. Frame tegi va uning parametrlari.

Kalit so'zlar: freym, gorizantal freym, vertikal freym, splitter, o'tkazish yo'lakchasi,

1.3.1. Ma'ruza matni

9.1. Freymlar haqida umumiy ma'lumot

Bizga ma'lumki bir vaqtning o'zida brauzer oynasiga ikkita HTML hujjatni yuklay olmaymiz. Agar biz ishlatayotgan Web sahifalarimizning barchasida bir xil menyulari mavjud bo'lsa har safar Web sahifani yuklaganimizda bir xil ma'lumotni qayta-qayta yuklashga to'g'ri keladi. Bu ma'lumotlar uncha katta bo'lmasligi mumkin, lekin uni yuklash ma'lum bir sekundlarni oladi. Shuning uchun Web sahifalarning o'zgarib qolgan elementlarini har safar yuklamasdan o'zgarishsiz qoldirish kerak. Bu muammolarni yechish imkoniyatlari bor. Biz bitta oynani bir nechta to'g'ri to'rtburchaklarga bo'lib ularning har biriga bitta HTML hujjat yuklashimiz mumkin. Bu to'g'ri to'rtburchak sohalarni biz freymlar deb ataymiz. HTML da freymning ikki xil ko'rinishi mavjud bo'lib bular oddiy va suriluvchi freymlardir. Freymli strukturaga ega bo'lgan hujjatlar `<frameset>` va `</frameset>` teglari yordamida yaratiladi. Bu ikki teg orasida hosil qilinayotgan alohida freymlarga oid ma'lumotlar e'lon qilinadi. Alohida freymlar `<frame>` va `</frame>` teglar yordamida yaratiladi. Agar sizning brauzeringiz freymlarni tushunmasa u holda ekranda `<noframes>` va `</noframes>` teglari orasida yozilgan ma'lumot tasvirlanadi.

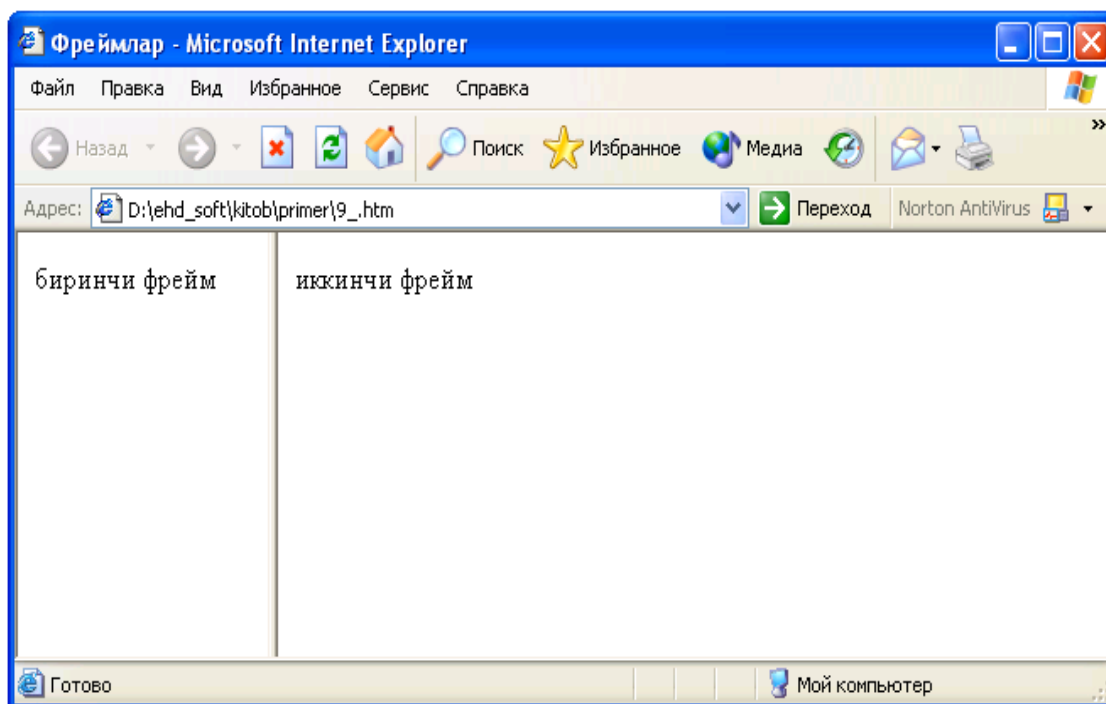
`<frameset>` tegining asosiy vazifasi brauzer oynasini bir nechta bo'laklarga bo'lish. Buning uchun asosan vertikal va gorizantal bo'yicha freymlar o'lchami va sonini ko'rsatib turuvchi *rows* va *cols* parametrlari ishlatiladi.

- *cols* parametri brauzer oynasida gorizantal bo'yicha freymlar soni va o'lchamini ko'rsatadi. Parametr qiymati sifatida vergullar bilan ajratilgan freymlar o'lchamlari ro'yxati keltiriladi. o'lchamlar odatdagidek sonlarda yoki prosentlarda beriladi. Jimlik bo'yicha 100% qiymat ishlatiladi.

- *rows* parametri brauzer oynasida vertikal bo'yicha freymlar soni va o'lchamini ko'rsatadi. Parametrga qiymat berish *cols* parametri bilan bir xil bo'ladi.

Misol: 9_1

```
<html>
<head><title>Freymlar</title></head>
<frameset cols="150,*">
<frame src="9_1_1.htm">
<frame src="9_1_2.htm">
<noframes><p>afsuski sizning brauzeringiz freymlarni tushinmaydi. Brauzerning yangi versiyalaridan foydalaning</p>
</noframes>
</frameset>
</html>
```


Diqqat bilan HTML kodni va uning ekranda chiqargan natijasini tahlil qilish natijasidan ko'rinadiki, bu yerda `<body>` va `</body>` teglari ishlatilmagan. Bu teglar orasida ekranda hosil qilinishi kerak bo'lgan barcha asosiy ma'lumotlar yoziladi, `<frameset>` tegi bo'lsa brauzerga oynani freymlarga ajratish haqida ma'lumot beradi. Yuqoridagi misolda biz `cols` parametrini ikkita qiymati bilan ishlatdik. Bu qiymatda birinchi freym uchun 150 piksel joy ikkinchi freym uchun esa qolgan joyning hammasi ishlatilishi ko'rsatilgan. Misolda ko'rganimizdek `<frame>` teglari har bir freymni alohida e'lon qiladi va ularning xossalarini ko'rsatadi. Misolimizda biz qiymat sifatida html hujjatning manzilini qabul kiluvchi `src` paramerini ishlatdik. Bundan tashqari biz `<noframes>` va `</noframes>` teglarini ham ishlatdik. Bu teglar orasida yozilgan ma'lumot brauzer tomonidan freym texnologiyasi tushunilmagan holatda ekranda paydo bo'ladi. Berilgan o'lchamda bo'lingan freymlar chegarasini foydalanuchi tomonidan o'zgartirish imkoniyati mavjud. Buning uchun *splitter* deb nomlanuvchi chegara chizig'idan sichqoncha ko'rsatkichi bilan ushlab surish kifoya. Asosiy brauzer oynasini bitta ustunda joylashgan ikkita freym va qolgan joyni egallovchi uchinchi freym ko'rinishida bo'lishimiz uchun kuydagi html kodni yozishimiz kerak.

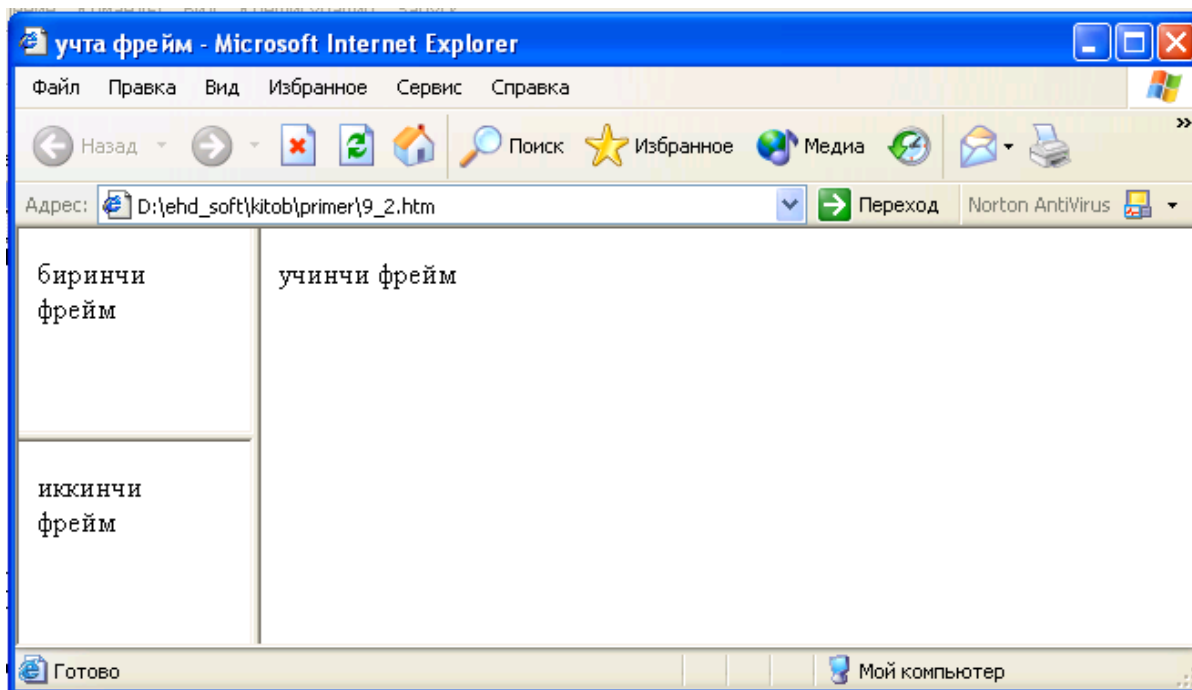
Misol 9_2

```

<html>
<head><title>uchta freym</title></head>
<frameset cols="20%,*">
<frameset rows="*,*">
<frame src="9_1_1.htm">
<frame src="9_1_2.htm">
</frameset>
<frame src="9_1_3.htm">
</frameset>
</html>

```


9.2. Frame tegi va uning parametrlari.

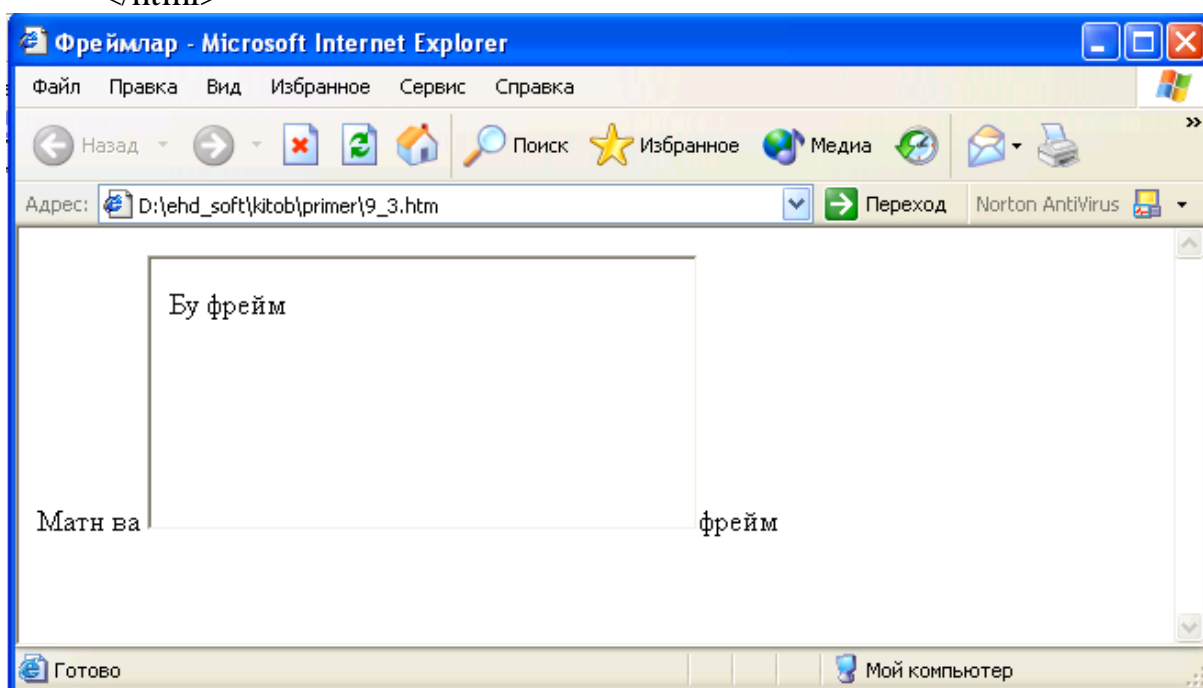
`<frame>` tegi alohida freymlar xossalarini o'rnatish uchun ishlatiladi. Endi biz `<frame>` tegida ishlatiladigan parametrlar bilan tanishib chiqamiz.

- *name* parametri freymning nomini ko'rsatishda ishlatiladi, buni *id* parametri bilan almashtirmaslik kerak. *name* parametri yordamida berilgan nom o'zak freymdan tashqarida joylashgan boshqa bir hujjatni yuklaganda teglarda gipermurojaat sifatida ishlatiladi.
- *src* parametri freymda tasvirlanishi kerak bo'lgan HTML hujjatning URL ini berishda ishlatiladi.
- *frameborder* parametri freym chegara hoshiyalarining bo'lish yoki bo'lmasligini ko'rsatadi. Parametr qiymati 0 yoki 1 sonlari bo'lishi mumkin. Jimlik bo'yicha parametr 1 qiymat qabul qiladi va freym chegara hoshiyasi ko'rinuvchi bo'ladi. Agar qiymat 0 freym chegarasi hoshiyasi ko'rinmaydi.
- *marginwidth* parametri freymning gorizontaal bo'yicha o'lchamini piksellarda beradi.
- *marginheight* parametri freymning vertikal bo'yicha o'lchamini piksellarda beradi.
- *noresize* parametri freym o'lchamlarining o'zgarmasligini ta'minlaydi. Agar biz bu parametрни qo'llasak foydalanuvchi tomonidan freym chegaralarini o'zgartirish imkoni bo'lmaydi. Bu parametrda qiymat yo'q.
- *scrolling* parametri foydalanuvchiga freymdagi o'tkazish yo'lakchasi (lineyka prokrutki)ni boshqarish imkonini beradi. Qiymat sifatida quyidagi *auto*, *yes*, *no* kalit so'zlaridan bittasini qabul qiladi. Jimlik bo'yicha *auto* qiymati qabul qilingan bo'ladi, bu esa freymdagi ma'lumotlar tasvirlanish sohasiga joylashmagan vaqtda utkazish yulakchasi paydo bo'lishini bildiradi. *yes* qiymati esa freymdagi ma'lumot tasvirlanish sohasiga sig'ishi yoki sig'masligidan qat'iy nazar o'tkazish yo'lakchasi doimo chiqib turishini bildiradi. *no* qiymati esa freymda o'tkazish yo'lakchasining chiqishini umuman taqiqlaydi.

Biz yuqoridagi misollarimizda freymlar brauzer oynasini alohida bo'laklarga to'liq bo'lganini ko'rdik. Lekin freymlarning shunday turi ham mavjudki, ularni HTML hujjatga xuddi grafik tasvir joylashtirganday joylashtirish mumkin. Bunday turdagi freymlarni HTML hujjatga joylash uchun `<iframe>` tegi ishlatiladi. Grafik obyekt joylashtirish tegidan farqli ravishda bu teg o'zining yopiluvchi `</iframe>` tegiga ega.

Misol 9_3:

```
<html>
<head><title>Freymlar</title>
</head>
<body>
<p>Matn va <iframe src=""9_3.htm"></iframe>freym</p>
</body>
</html>
```


1.3.2-a. Frontal so'rov uchun savollar

1. Saxifalarda freym tushunchasi.
2. Freymlar yaratishda ishlatiladigan teglar va parametrlari
3. Freymlarda aylantirish yo'lakchalari yaratish vositalari.
4. Freymlarga rang berish.
5. Freymlarda chegara chiziqlar qo'yish..

1.3.2-b. Blis-so'rov uchun savollar

1. Freym tegining asosiy parametrlarini ishlash jarayoni.
2. Freymning gorizonttal bo'yicha o'lchamini qaysi parametr belgilaydi.
3. Freymning vertikal bo'yicha o'lchamini qaysi parametr belgilaydi.
4. Saxifa oynasini bir nechta freymlarga bo'lish.

1.3.2-v. Og'zaki so'rov uchun savollar

1. Saxifalarda freym tushunchasi.
2. Freymlar yaratishda ishlatiladigan teglar va parametrlari
3. Freymlarda aylantirish yo'lakchalari yaratish vositalari.
4. Freymlarga rang berish.
5. Freymlarda chegara chiziqlar qo'yish..

- 6.Freym tegining asosiy parametrlarini ishlash jarayoni.
- 7.Freymning gorizontaal bo'yicha o'lchamini qaysi parametr belgilaydi.
- 8.Freymning vertikal bo'yicha o'lchamini qaysi parametr belgilaydi.
- 9.Saxifa oynasini bir nechta freymlarga bo'lish.

1.3.3. Mustaqil ish uchun topshiriqlar

- 1.Saxifalarda freym yaratishni to'liq o'zlashtirib olish.
2. <frame> tegi va uning parametrlarini o'rganib chikish.

1.3.4. Kartochkalar uchun testlar

- 1.Bitta oynani bir necha bo'laklarga bo'lish qaysi teg orqali amalga oshiriladi.
  - A) <frame>
  - B) <em>
  - S) <col>
  - D) <colgroup>
- 2.Freym oynasini gorizontaal soni va o'lchami qaysi parametr orqali qo'yiladi.
  - A) cols
  - B) cellspaciing
  - C) <table>
  - D) <th>
- 3.Freym oynasida vertikal bo'yicha soni va o'lchami qaysi parametr orqali qo'yiadi.
  - A) rows
  - B) colspan
  - S) <tr>
  - D) <border>
- 4.Brauzerga oynani freymlarga ajratish xaqida ma'lumotni qaysi teg beradi.
  - A) <frameset>
  - B) <valign>
  - C) <border>
  - D) <colspan>
- 5.Freymda o'tkazish yo'lakchasini boshqarish imkonini qaysi parametr beradi.
  - A) scrolling
  - B) tcolor
  - C) border color
  - D) align

1.3.5. ekranga tayanch materiallarni ko'rsatish(slaydlar)

- Prezentasiya

1.3.6. Tavsiya etilgan adabiyotlar

Asosiy adabiyotlar

- 1.Matrosov S.Ch. i dr. HTML 4.0 v podlinnike. BHV-SPb, 2000. 672 s.

- 2.Uilton P. JAVASCRIPT. Основы. Simvol-plyus. 2002. 1056 s.
- 3.Kingli-Xyu E., Kingli-Xyu K. JAVASCRIPT 1.5: Учебный курс. Piter. 1-ye izdaniye. 2002.
- 4.Tomson L., Velling L. Razrabotka Web-prilojeniy na PHP i MySQL. - K.: "DiaSoft", 2001. - 672 s.

Qo'shimcha adabiyotlar

- 5.Speynauer S., Kuersia V. Spravochnik Web-mastera. - K: "BHV", 1997. - 368 s.
- 6.Brandenbau. JAVASCRIPT. Sbornik reseptov dlya professionalov. SPb. 2001.
- 7.Ratshiller T., Gerken T. PHP4: razrabotka Web-prilojeniy. Piter, 2001. - 384 s.
- 8.Yarger R., Riz Dj., King T. MySQL i mSQL. Базы данных dlya nebolshix predpriyatiy i Interneta. - SPb: Simvol-Plyus, 2000 - 560 s.
- 9.Xilayer S., Mizik D. Programmirovaniye Active Server Pages. - M: "Russkaya redaktsiya", 1999. - 296 s.
- 10.Xolzner S. Perl: spetsialnyy spravochnik. - SPb: "Piter". 2000. - 496 s.
- 11.Shvars R., Kristiansen T. Izuchayem Perl. - K: "BHV", 2000

1.7. O'qitish usullari qoidalari

1.4.1. Aqliy hujum qoidalari

- Hyech qanday o'zaro baholash va tanqid;
- Taklif etilayotgan g'oyalarni baholashdan o'zingni tiy, hatto ular fantastic va iloji yo'q bo'lsa ham – hammasi mumkin;
- Tanqid qilma – hamma aytilgan g'oyalar birhilda;
- Bayon qiluvchi gapini bo'lma;
- Izoh berishdan o'zingni tiy;
- Maqsad bu - miqdor;
- Qancha g'oyalar ko'p bo'lsa chuncha yaxshi: yangi va zarur g'oya tug'ulishi imkoniyati ko'proq
- Agar g'oyalar takrorlansa o'ksinma,
- Tasavvuringga erk ber;
- Senda yaralgan g'oyalarni tashlama, agal ular sening nazaringda qabul qilingan sxemaga tegishli bo'lmasa ham;
- Bu muammo aniq usullar bilan yechiladi deb o'ylama.

1.4.2. "Insert" texnikasi qoidalari

- Matndi o'qib, ularda savollat tug'dirayotgan joylarni, ularni bilimlariga mos kelayotgan va mos kelmayotgan joylarni qalam bilan belgilab qo'yiladi;
- "Insert" jadvalini quyidagi belgilashlar bilan to'ldirish:
 Agar «!» bo'lsa siz o'z bilimingizga yoki siz o'ylagan fikrga to'g'ri kelayotganini o'qiyapsiz;
 Agar «—» bo'lsa siz o'z bilimingizga yoki tyo'g'ri deb o'ylaganingizga mutlaqo zid bo'lganini o'qiyapsiz;
 Agar «+» bo'lsa siz o'qiyotganingiz siz uchun yangilik;
 Agar «?» bo'lsa, siz o'qiyotganingiz siz uchun tushunarsiz yoki siz bu savolga yanada ko'proq ma'lumotlar olishni istaysiz.

1.4.3. Guruhlarda ishlash qoidalari

- Hamma o'z do'stlarini tinglashi kerak, unga yaxshi munosabatda bo'lib hurmar ko'rsatishi kerak;
- Hamma aktiv harakat qilishi lozim; berilgan topshiriqqa nisbatan birgalikda va javobgarlik bilan ishlashi kerak;
- Har kim o'ziga kerak paytda yordam so'rashi kerak;
- Har kim undan yordam so'ralganda yordam ko'rsatishi kerak;

- Guruhning ish natijalarini baholashda ishtirok yetishi lozim;
  - Biz bir kemadamiz, o'zgalarga yordam berib o'zimiz o'rganamiz, shuni har kim tushunishi lozim;

Mavzu 10: FORMALAR

Ma'ruzaga reja-topshiriqlar

Fan: Web ga yo'naltirilgan dasturlash.

O'quv soatii: 2 soat (ma'ruza);

O'quv mashg'ulotlari turi: ma'ruza; yangi mashg'ulotlarni mustahkamlash va o'rganish.

Ish rejasi:

1. Formalar xaqida umumiy ma'lumot.
2. `<form>` `</form>` teglari.
3. Ma'lumotlarni kiritish *INPUT* elementi
4. *BUTTON* tugmasi
5. Ko'p satrli mantli maydon. *TEXTAREA* elementi.

O'quv mashg'uloti maqsadi:

Talabalarga web saxifalarda formalar yaratish, formalarda tugmachalar yaratish, menyular yaratish, matn kiritish maydonini yaratish, formalar yaratishda ishlatiladigan teglar va parametrlar, boshqariladiga elementlar guruxini yaratish tushunchalari xaqida ma'lumot berish.

O'quv mashg'ulotining vazifalari:

- *O'rgatuvchi:* talabalarda qabul qilish faoliyatini tashkil qilish, yangi materialni boshlang'ich yesda qoldirish va anglash; terminlar, iboralarni xarakterlovchi elementlar; talabalarning firlashini rivojlantirish muammoli masalalarni yechimini mahoratini oshirish;
- *rivojlantiruvchi:* kitob matni bilan ishlay bilishligi – mag'zlarini tanlab olish, tahlil qilish; gaplar tuzish, hulosa chiqarish, materialni talabalarning izlash faoliyatini stimullashtirish; hususiydan umumiy holga o'tish usuli bilan tekshirish; tekshirish natijalarini tahlil qilib va uni umumlashtira olishini rivojlantirish; analitik-sintetik faoliyatning mantiqiy fikrlashini qo'llash; talabalarning ijodiy mahoratini shakllantirish;
- *Tarbiyalovchi:* aktiv faoliyatga, mustaqil ishga jalb qilish; guruhlarda ishlash qoidalariga rioya qila olish; fanni o'rganishga qiziqishni rivojlantirish; javobgarlik tuyg'ularini tarbiyalash, mehnatsevarlik, individual ishni jamoaviy ish bilan biriktirish, intizomlashtirish.

O'qitish texnologiyasi:

- *O'qitish usullari:* instruktaj; Ma'ruza, aqliy hujum, "Insert" texnikasi;
- *O'qitish shakillari:* frontal; jamoaviy;
- *O'qitish vositalari:* Ma'ruza matni; jadvallar, multimediya;
- *O'qitish sharoitlari:* texnik jihozlashtirilgan auditoriya;
- *Baholash va monitoring:* o'g'zaki savol-javob, blis-so'rov.

Pedagogik masalalar:

- Fanning masalalari va uning o'quv fanlar sistemasidagi o'rni va roli bilan tanishtirish;
- O'quv fanning tuzulmasi va tavsiya yetiladigan o'quv-metodik adabiyotlarni tasvirlash;
- Fan sohasida metodik va tashkiliy xususiyatlarini ochib berish, baholash shakli va muddatlari;

- Fan ma'ruzasi paytida o'qitish jarayonini tashkil qilishning umumiy bosqichlarini xarakterlab berish va umumiy sxemasini tushuntirish.
- O'qitish texnologiyasi rivojlanishi perspektivasini xarakterlab berish;

O'quv faoliyati natijalari:

- Fan ma'ruzasi masalalari, maqsadlari va nomlari shakillanadi;
- Fan sohasida metodik va tashkiliy xususiyatlari hamda baholash shakli va muddatlari aytiladi
- Fan ma'ruzasida o'qitish jarayonini tashkil qilishning umumiy sxemasini kengaytirib xarakterlab beradi;
- Fanning asosiy ta'riflarini beradi,
- Nazariy bilimlarning to'liqligi, sistemaliyligi va harakatliyligi;
- Amaliy mag'ulotlarni bajarishda o'rganilgan iboralar bilan ishlay olishligi;

• 1.2. Ma'ruzaning xronologik xaritasi

• 1 bosqich. O'quv mashg'ulotiga kirish (10 daqiqa):

- *O'qituvchining faoliyati:* tayyorgarlikni tekshirish (davomat, konspektning borligi; o'ziga ishonch, aniqligi.); kerakli materiallarni tarqatish (konspekt, tarqatma materiallar); ma'ruzaning mavzusi va maqsadini bayon qilish; o'quv mashg'ulotning rajasi bilan tanishtirish; kalit iboralar va so'zlar, kategoriyalar; internet saytlari va adabiyotlar ro'yhati; o'quv natijalari haqida aytish;
- *Talabalar faoliyati:* o'quv joyini tayyorlash (talabalar borligi; tashqi ko'rinish; o'quv materiallar va qo'llanmalar); ma'ruzaning mavzusi va maqsadi bilan tanishish; o'quv materialini qabul qilishga tayyorgarlik ko'rish;
- *Shakillar, usular, uslublar:* instruktaj; frontal so'rov; mustahkamlovchi so'rov.

2 bosqich. Asosiy qism (60 daqiqa):

- *O'qituvchining faoliyati:* mavzuga kiritadi; yangi mavzuga doir o'tgan fanlar va mashg'ulotlarning mavzularini yeslashga chorlaydi; ma'ruza matnini tarqatadi, tanishishni taklif yetadi, "Insert" usuli bilan belgilar qo'yishni taklif yetadi; birinchi savol bo'yicha matn o'qiladi; qo'shimcha o'quv materiallarini aytib boorish va tushuncha berish; natural obektlarni namnoyon qilish va izohlash; tushunarsiz savollarni aniqlash va tushintirish; birinchi savol bo'yicha nazar (shunday qilib qolgan savollarga ham);
- *Talabalar faoliyati:* yangi mavzuda doir oldingi mashg'ulotlarda va fanlarda olgan bilimlarni mustahkamlaydi.; har bir kalit ibora va terminlarni yeshitib, yozib borib, konspekt qilib aytib borishadi; "Insert" usuli bilan belgilan o'qiydilar, aniqlik kiritadilar, savollar beradilar va o'zaro;
- *Shakillar, usular, uslublar:* frontav so'rov blis-so'rov; aqliy hujum, "Insert" texnikasi.

3 bosqich. Yakunlovchi qisim (10 daqiqa)

- *O'qituvchining faoliyati:* mavzu bo'yicha hulosa qilish, talabalarning ye'tiborlarini asosiyalarda jalb qilish; qilingan ishning muhimligini aytib o'tish; alohida talabalarning bajarilgan ishlarini baholash; o'zaro baholashning natijalarini chiqarish; o'quv mashg'ulotning yutuqlik darajasini baholash va tahlil qilish; mustaqil ish uchun topshiriqlar; baho ko'rsatgichlari va me'zonlari;
- *Talabalar faoliyati:* ishning tahlili; natijalarni olish; texnologik bilimlarni qo'llash; o'zaro baholashni o'tkazish, yo'l qo'yilgan hatolar bo'yicha tahlil va aniqlik kiritish; mustaqil ish topshiriqlarini yozib olish;
- *Shakillar, usular, uslublar:* guruhlarda ishlash, kartochkalarda topshiriqlar.

1.3. O'quv-metodik materiallar

Ma'ruza rejasi:

1. Formalar xaqida umumiy ma'lumot.
2. `<form>` `</form>` teglari.
3. Ma'lumotlarni kiritish *INPUT* elementi
4. **BUTTON** tugmasi
5. Ko'p satrli mantli maydon. *TEXTAREA* elementi.

Kalit so'zlar: forma, tugmalar, bayroqchalar, ulagichlar, fayl selektori, ko'p satrli maydon.

1.3.1. Ma'ruza matni

10.1. Formalar haqida umumiy ma'lumot

HTML formalar, foydalanuvchilar tomonidan, ma'lumotlarni kiritish va kiritilgan ma'lumotlardan keyinchalik foydalanish maqsadida tashkil qilingan. Formalar – matnli oynalar, tugmalar, bayroqchalar, ulagich(pereklyuchatel)lar va menyular kabi boshqariladigan elementlardan tashkil topishi mumkin. Formalar `<form>` va `</form>` teglari orasida joylashadi.

Ba'zi xollarda foydalanuvchi bilan brauzer o'rtasida aktiv muloqat qilishga to'g'ri keladi, ya'ni ma'lumotlarni kiritishga va tahrir qilishga to'g'ri keladi. Bunday hollarda biz yuqorida aytganimizdek HTML hujjatning formalar deb ataluvchi bo'limidan foydalanamiz. Foydalanuvchi yuqorida ko'rsatilgan formalarni ma'lumotlar bilan to'ldiradi va uni qayta ishlash uchun serverga jo'natadi. Server bu odatda Web-server yoki elektron pochta serveri bo'lishi mumkin.

Shunday qilib har qanday formaning asosiy qismi bo'lib uning boshqariladigan elementlari hisoblanadi. Bu elementlarning har biri o'z nomiga ega va bundan tashqari bu elementlar o'zining boshlang'ich qiymatiga hamda joriy qiymatiga ega.

Elementning boshlang'ich qiymati uning birinchi hosil qilinishida yoki uning qaytadan o'rnatilishida (inisializasiya) ekranda tasvirlanadi. Keyinchalik foydalanuvchi bu qiymatlarni o'zgartirishi mumkin. Foydalanuvchi tomonidan to'ldirilgan formaning qiymatlari «nom=qiymat» juftlik ko'rinishida qayta ishlanish uchun jo'natiladi.

HTML formalar quyidagi boshqariladigan elementlardan foydalanadi:

Tugmalar (*buttons*)

Ucha turdagi tagmalar mavjud:

- Jo'natuvchi tugmalar – bu tugmalar yordamida formalar serverga qayta ishlash uchun jo'natiladi.
- Inkor etuvchi tugmalar – bu tugma bosilsa formaning hamma qiymatlari qaytadan boshlang'ich xolatiga o'rnatiladi.
- Umumiy tugmalar – bunday turdagi tugmani bosganda shu tugmaga bog'langan prosedura ishga tushadi.

Bayroqchalar (*checkboxes*)

Bayroqcha – bu ikkita (tanlangan yoki tanlanmagan) holatga ega bo'ladigan element. Bayroqchalar *input* elementi yordamida hosil qilinadi.

Ulagichlar (*radiobuttons*)

Ulagichlar ham bayroqchalarga o'xshaydi, ammo bitta farqi shundaki hamma elementlari bitta nomga ega bo'ladi va shulardan bittasi tanlanadi. Ulagichlar ham *input* yordamida tashkil qilinadi.

Menyular (*menus*)

Menyu foydalanuvchiga bir nechta variantlardan bir yoki bir nechtasini tanlash imkoniyatini yaratadi. Menyu *selest* elementi yordamida *optgrup* va *option* lar bilan birgalikda tashkil qilinadi.

Matn kiritish maydoni (*text input*)

Matnni foydalanuvchi tomonidan kiritilishini amalga oshiruvchi ikkita element mavjud. *input* elementi bitta qatorli kiritishni ta'minlaydi. *textarea* – ko'pqatorli kiritishni amalga oshirish uchun ishlatiladi.

Fayl selektori (*file selest*)

Bu element yordamida biz serverga yuboradigan faylni tanlaymiz. Fayl selektori ham *input* elementi yordamida amalga oshiriladi.

10.2. <form> </form> teglari

Formalar tashkil qilish *form* elementi yordamida amalga oshiriladi va biz uning umumiy ko'rinishi bilan tanishib chiqamiz.

Umumiy ko'rinishi:

Sintaksis : <FORM>...</FORM> (Blokli element)

Atributlar: *id, class, style, title, lang, dir, xodisa*

action = URL (formalarni qayta ishlash uchun ko'rsatilgan URL manzil)

method = GET | POST (formalardagi ma'lumotlarni jo'natish uchun HTTP metodi)

enctype = fayl tipi (formaga murojat qilish uchun)

accept = fayllar tiplari (bo'lishi mumkin bo'lgan fayllar tiplari)

accept-charset = kodlashtirishlar (bo'lishi mumkin bo'lgan simvollar kodlash usullari)

name = CDATA (ssenariya uchun forma nomi)

target = freym (natijalarni hosil qilish uchun freym)

onsubmit = ssenariya (formani jo'natish)

onreset = ssenariya (formani qaytadan o'rnatish)

Misol 10_1.

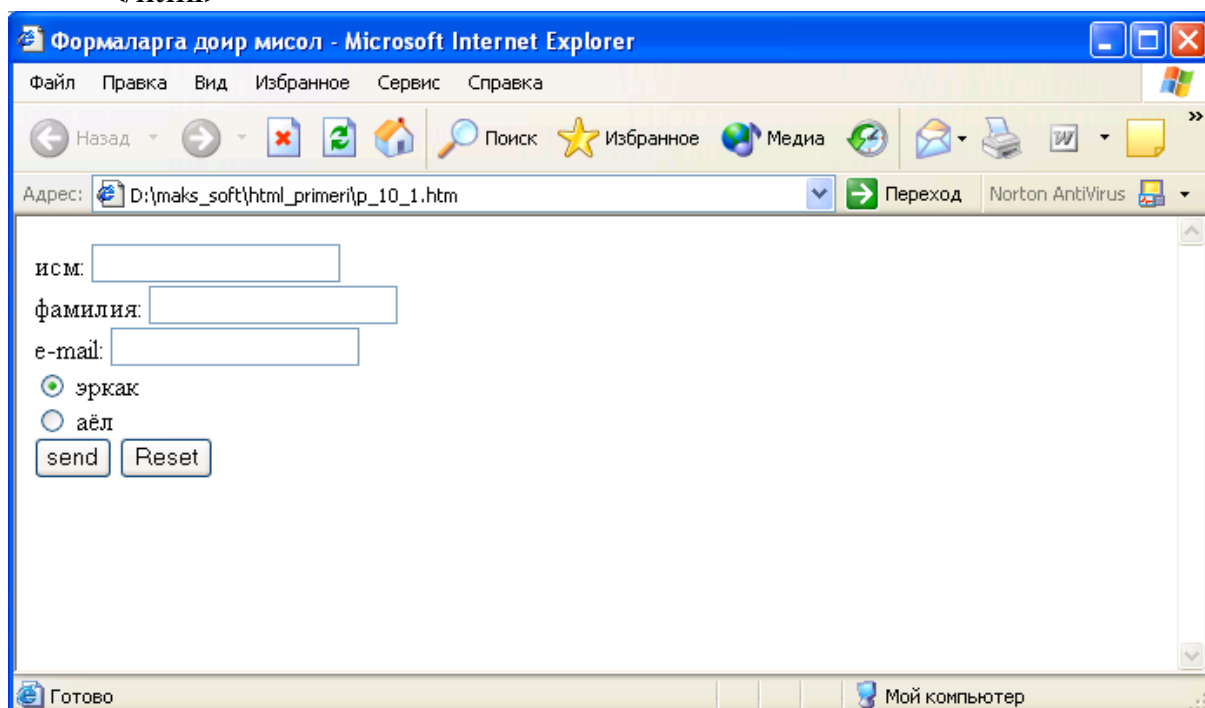
```
<html>
<head>
  <title>Formalarga doir misol</title>
</head>
<body>
<form action="http://maks//cgi/person.exe" method="post">
<p>
<label for="firstname"> ism: </label>
<input type="text" id="firstname">
<br>
<label for="lastname"> familiya: </label>
<input type="text" id="lastname">
```



```

<br>
<label for="email"> e-mail: </label>
<input type="text" id="mail">
<br>
<input type="radio" name="sex" value="male" checked="checked "> erkak <br>
<input type="radio" name="sex" value="femole"> ayol <br>
<input type="submit" value="send">
<input type="reset" value="Reset">
</p>
</form>
</body>
</html>

```


10.3. Ma'lumotlarni kiritish *INPUT* elementi

Umumiy ko'rinishi:

Sintaksis: <INPUT> (Yopiluvchi tegi yo'q)

Atribut: id, class, style, title, lang, dir, hodisa

type = TEXT | PASSWORD | CHECKBOX | RADIO | SUBMIT | RESET |
FILE | HIDDEN | IMAGE | BUTTON (Kiritish turi)

name = CDATA (Element nomi)

value = CDATA (Elementning boshlang'ich qiymati)

checked = CHECKED (Bayroqchalar va ulagichlarning tanlanganlik holati)

readonly = READONLY (Matn va parol uchun *faqat ukish uchun*)

disabled = DISABLED (Element taqiqlangan)

size = CDATA (Elementning boshlang'ich kengligi)

maxlength = son (Matndagi maksimal simvollar soni)

src = URI (URI (Universal Resource Identifier) Tugmaning grafik shakli)

alt = tekst (Tugma uchun alternativ matn)

usemap = URI (URI murojaatlarning mijoz kartasi)

ismap = ISMAP (murojaatlarning server kartasi)
accesskey = simvol (Tez murojaat uchun tugma nomi)
tabindex = son (Tab tugmasi bilan borish uchun tartib raqami)
accept = fayllar tiplari (Mumkin bo'lgan fayllar tiplari)
onfocus = ssenariya (Element fokuslanganda yuz beradi)
onblur = ssenariya (Element fokusi yo'qolganda sodir bo'ladi)
onselect = ssenariya (Element matni tanlanganda)
onchange = ssenariy (Element qiymati o'zgarganda)

text – birqatorli kiritish maydoni. *value* – bu parametrqa maydoning boshlang'ich qiymati beriladi. *size* – maydoning o'lchami. *maxlength* – bir maydondagi mumkin bo'lgan simvollar soni. *readonly* – matnni o'zgartirishni taqiqlaydi.

password – parolni kiritish maydoni, bu maydoning matnni kiritish maydonidan farqi shundaki bu yerda kiritilayotgan simvollar * bilan almashtiriladi va qaysi belgilar kiritilayotganligi ekranda ko'rinmaydi. Ammo kiritilgan matn serverga hech qanday kodlanmasdan oddiy matn ko'rinishida yuboriladi, shuning uchun bu element yordamida mahfiy ma'lumotlarni (kredit kartochka nomerlari) yuborish tavsiya qilinmaydi.

checkbox – bayroqcha *Value* ga tanlangan element qiymati yuboriladi.

radio – ulagich. *Value* ning qiymati tanlangan element qiymatiga teng bo'ladi.

reset – formaning bekor tugmasi. Bu tugma bosilsa formadagi hamma qiymatlar boshlang'ich qiymatga qaytariladi.

submit – formaning jo'natish tugmasi. Bu tugma bosilsa formadagi qiymatlar serverga “*value=qiymat*” ko'rinishida jo'natiladi. Agarda bitta formada bar nechta shunday (*submit*) tugma bo'lsa unda ularga name atributi yordamida nom berish kerak. Chunki jo'natilgan ma'lumotlarni qayta ishlovchi dastur qaysi tugma bosilganini aniqlab olishi lozim.

image – formani jo'natishning grafik tugmasi. Bu yerda *src* atributi yordamida grafik tasvirning manzili beriladi, *alt* yordamida esa tugmaning alternativ matni o'rnatiladi. Grafik tugmaning sichqoncha bosilgan joyining koordinatalari serverga *name.x* va *name.y* o'zgaruvchilar yordamida jo'natiladi, bu yerda *name* tugma nomi.

button – umumiy turdagi tugma. *value* atributiga tugma matni beriladi. *onclick* atributiga tugma bosilganda ishlashi kerak bo'lgan ssenariy beriladi.

10.4. BUTTON tugmasi

Sintaksis: <BUTTON>...</BUTTON> (Matnli element)

Atributlar: *id, class, style, title, lang, dir, hodisa*

type = SUBMIT | RESET | BUTTON (Kiritish turi)

name = CDATA (Element nomi)

value = CDATA (Tugmaning boshlang'ich qiymati)

disabled = DISABLED (Element taqiqlangan)

accesskey = *simvol* (Tez murojaat uchun tugma nomi)

tabindex = *son* (Tab tugmasi bilan borish uchun tartib raqami)

onfocus = *ssenariya* (Element fokuslanganda yuz beradi)

onblur = *ssenariya* (Element fokusi yo'qolganda sodir bo'ladi)

Bunday element yordamida qosil qilingan tugmalar *input* elementi yordamida hosil qilingan tugmaga o'xshaydi lekin uning o'z tashkil etuvchilari bor. Bu yerda *name* atributi yordamida tugma nomi beriladi. *value* bilan uning boshlang'ich qiymati, *type* yordamida esa tugma turi aniqlanadi.

submit – formani jo'natish tugmasi (jimlik bo'yicha qabul qilingan).

reset – formani bekor qilish.

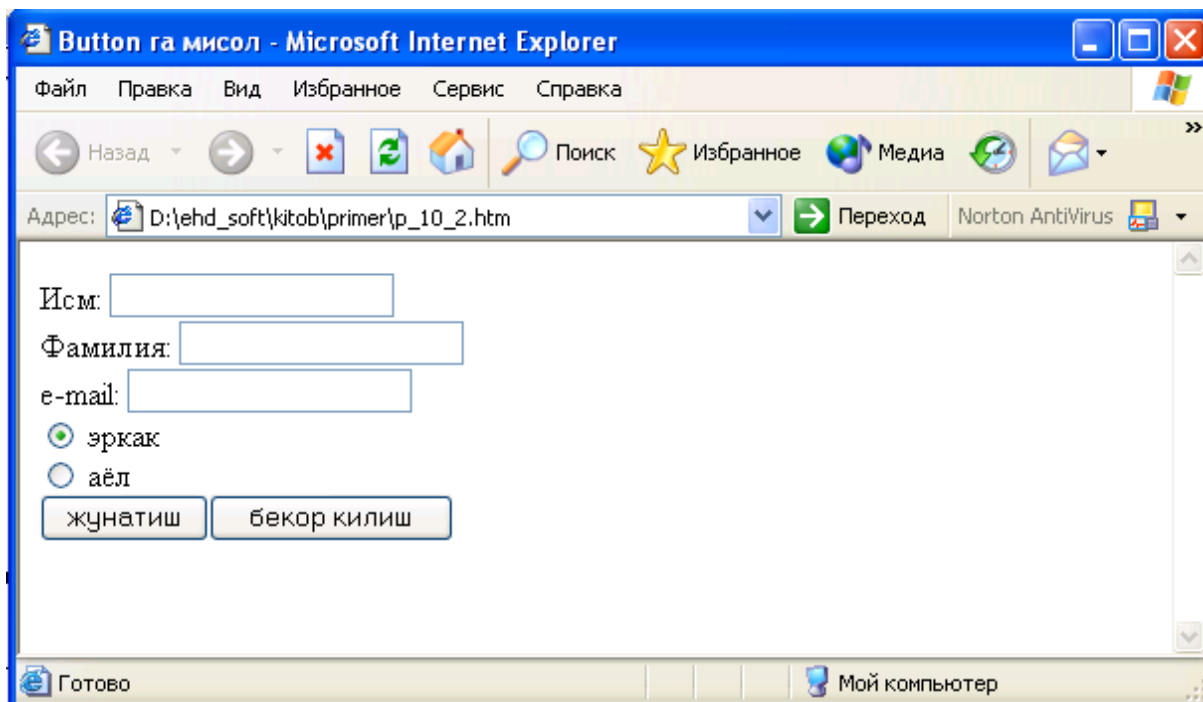
button – umumiy ko'rinishdagi tugma.

disabled – bu atribut tugmani aktiv bo'lishini taqiqlaydi. Bu degani shu element fokusga olinmaydi.

accesskey – yordamida tugmaga tezda murojaat qilish uchun klaviaturadagi biror tugmaning *unicode* dagi simvoli beriladi.

Misol: 10_2.

```
<html>
<head>
  <title> Button ga misol</title>
</head>
<body>
<form action="http://maks//cgi/person.exe" method="post">
<p>
<label for="firstname"> ism: </label>
<input type="text" id="firstname">
<br>
<label for="lastname"> familiya: </label>
<input type="text" id="lastname">
<br>
<label for="email"> e-mail: </label>
<input type="text" id="mail">
<br>
<input type="radio" name="sex" value="male" checked="checked" > erkak <br>
<input type="radio" name="sex" value="femole"> ayol <br>
<button name="submit" value="submit" type="submit">
Jo'natish </ button>
<button name="reset" type="reset"> bekor qilish </ button>
</p>
</form>
</body>
</html>
```


Menyular. SELECT, OPTGRUOP va OPTION

Sintaksis: <SELECT>...</SELECT> (Matnli element)

Atributlar: *id, class, style, title, lang, dir, hodisa*

name = CDATA (Element nomi)

size = (Ko'rinadigan opsiyalar soni)

multiple = MULTIPLE (Kup opsiyalarni tanlash)

disabled = DISABLED (Element taqiqlangan)

tabindex = *son* (Tab tugmasi bilan borish uchun tartib raqami)

onfocus = *ssenariya* (Element fokuslanganda yuz beradi)

onblur = *ssenariya* (Element fokusi yo'qolganda sodir bo'ladi)

onchange = *ssenariya* (Element qiymati o'zgarganda)

select elementi yordamida ro'yxatdan biror opsiyani tanlash imkoniyatini yaratadi. Odatda bu element yordamida ochiluvchi menyular tuziladi va menyuning opsiyalari (punktlari) *optgroup* va *option* lar yordamida aniqlanadi. *name* atributi yordamida elementning nomi beriladi, *size* atributi esa ekranda hosil qilinadigan opsiyalar sonini aniqlaydi, agar opsiyalar *size* da ko'rsatilgan sondan katta bo'lsa, u holda brauzer o'tkazish yo'lakchasi (prokrutka)ni hosil qiladi.

Jimlik bo'yicha foydalanuvchi ro'yxatda ko'rsatilgan opsiyalardan faqat bittasini tanlashi mumkin, agar bir vaqtning o'zida bir nechta opsiyani tanlash kerak bo'lsa, u holda *multiple* atributi bilan buni amalga oshirish mumkin. Bu holda har bir tanlangan opsiya *name=value* ko'rinishida alohida jo'natiladi. *disabled* atributi yordamida biz elementni aktivlashtirmaymiz, ammo hosil qilib qo'yishimiz mumkin. *tabindex* ning qiymati 0 dan 32767 gacha bo'lgan butun sonlar bo'lishi mumkin. Bu qiymat bilan biz Web sahifa bo'ylab Tab tugmasi yordamida harakatlenganda fokusning hosil bo'lish nomerini aniqlaymiz. Agar biror elementning *Tabindex* qiymati 0 ga teng yoki

berilmagan bo'lsa, u holda bu element boshqa elementlar *TabIndex* ning qiymati aniqlangandan (musbat sonlar bilan) keyin fokuslanadi. Agar bir nechta elementlarning *TabIndex* larining qiymatlari bir xil bo'lsa u holda birinchi uchragani fokuslanadi.

onfocus - element fokuslanganda hosil bo'ladigan hodisa

onblur - element fokusini yo'qotganda yuz beradigan hodisa

onchange - elementning qiymati o'zgarganda yuz beradigan hodisa

Sintaksis: <OPTGROUP>...</OPTGROUP> (Matnli element)

Atributlar: *id, class, style, title, lang, dir, hodisa*

label = matn (opsiyalar gruppasining belgisi)

disabled = DISABLED (Element taqiqlangan)

Sintaksis: <OPTION>...</OPTION> (Matnli element)

Atributlar: *id, class, style, title, lang, dir, hodisa*

value = CDATA (opsiya nomi)

label = matn (opsiya belgisi)

selected = SELECTED (opsiya tanlangan)

disabled = DISABLED (element taqiqlangan)

Misol: 10_3.

```
<html>
```

```
<head>
```

```
<title>Menyular </title>
```

```
</head>
```

```
<body>
```

```
<FORM action="http://maks/cgi-bin/Qunduz/php" method="post">
```

```
<P>Siz qanday brauzerdan foydalanasiz?
```

```
<SELECT name="browser">
```

```
<OPTGROUP label="Netscape Navigator">
```

```
<OPTION label="4.x yoki yuqori">Netscape Navigator4.x yoki yuqori</OPTION>
```

```
<OPTION label="3.x">Netscape Navigator 3.x</OPTION>
```

```
<OPTION label="2.x">Netscape Navigator 2.x</OPTION>
```

```
<OPTION label="1.x">Netscape Navigator 1.x</OPTION>
```

```
</OPTGROUP>
```

```
<OPTGROUP label="Microsoft Internet Explorer">
```

```
<OPTION label="4.x yoki yuqori">Internet Explorer4.x yoki yuqori</OPTION>
```

```
<OPTION label="3.x">Internet Explorer 3.x</OPTION>
```

```
<OPTION label="2.x">Internet Explorer 2.x</OPTION>
```

```
<OPTION label="1.x">Internet Explorer 1.x</OPTION>
```

```
</OPTGROUP>
```

```
<OPTGROUP label="Opera">
```

```
<OPTION label="3.x yoki yuqori">Opera 3.x yoki yuqori</OPTION>
```

```
<OPTION label="2.x">Opera 2.x</OPTION>
```

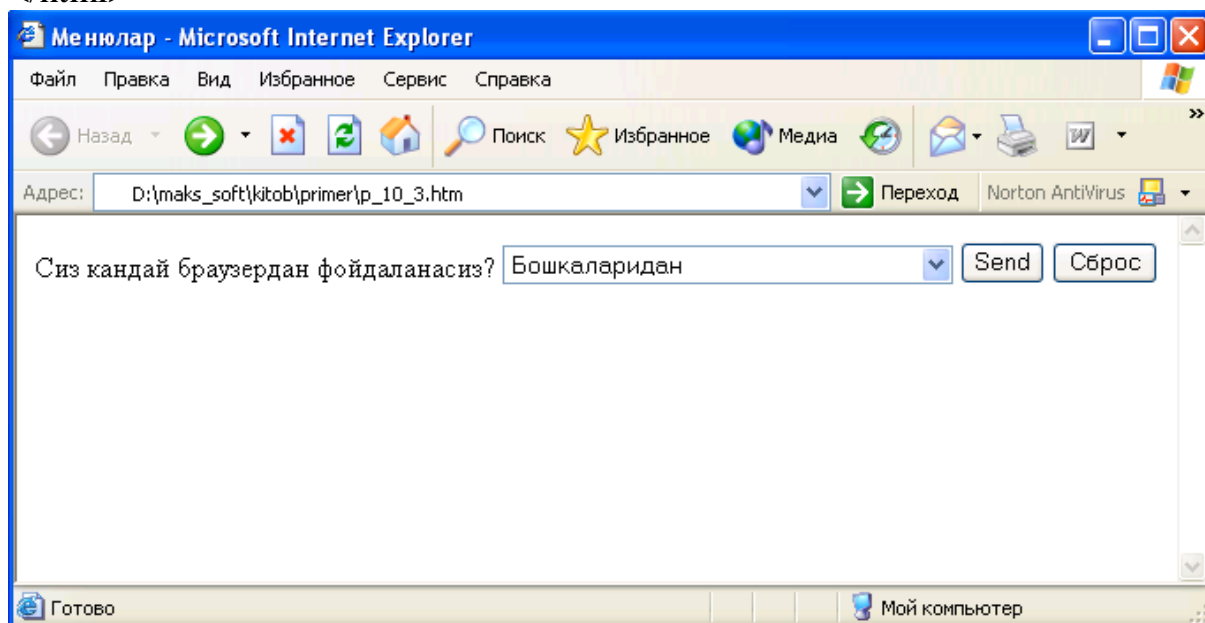
```
</OPTGROUP>
```

```
<OPTION selected="selected">Boshqalaridan</OPTION>
```

```
</SELECT>
```

```
<INPUT type="submit" value="Send"> <INPUT type="reset">
```

</P>
</FORM>
</body>
</html>

10.5. Ko'p satrli matnli maydon. TEXTAREA elementi.

Синтаксис: `<textarea>...</textarea>` (Matnli element)

Атрибутилар: *id, class, style, title, lang, dir, hodisa*

name = CDATA (Element nomi)

rows = son (Ko'rinadigan satrlar soni)

cols = son (Ko'rinadigan ustunlar soni)

readonly = READONLY (Faqat o'kish uchun)

disabled = DISABLED (Element taqiqlangan)

accesskey = simvol (Tez murojaat uchun tugma nomi)

tabindex = son (Tab tugmasi bilan borish uchun tartib raqami)

onfocus = ssenariya (Element fokuslanganda yuz beradi)

onblur = ssenariya (Element fokusi yo'qolganda sodir bo'ladi)

onselect = ssenariya (Matn elementi tanlanganda)

onchange = ssenariya (Element qiymati o'zgarganda)

textarea yordamida biz formalarga ko'p satrli matnlarni kirita olamiz. Forma serverga jo'natilgandan *name=value* ko'rinishida qiymatlar to'plamidan iborat bo'ladi. *value* bu foydalanuvchi tomonidan kiritilgan qiymat. *rows* va *cols* atributlar mos ravishda matn kiritiladigan oynaning satrlar va ustunlar sonini bildiradi. Agar kiritilgan matn oynaga sig'masa brauzer avtomatik ravishda (prokrutka) yo'lakcha hosil qiladi. Amaliyotda kiritiladigan matnning o'lchami 32 kv yoki 64 kv dan oshmasligi kerak. Shart bo'lmagan atribut *readonly* maydondagi matnni o'zgartirishni taqiqlaydi. *Disabled* atributi esa elementni faol (aktiv) holatini o'chiradi. Elementga tezda murojaat qilish uchun *accesskey* atributiga biror tugmaning *unicode* dagi simvolini berish kerak. *tabindex* yordamida esa Web sahifa bo'ylab Tab tugmasi yordamida harakatlenganda

nechanchi o'rinda fokuslanish nomeri beriladi. Buning qiymati 0 dan 32767 gacha bo'lgan butun sonlar bo'lishi mumkin.

Boshqariladigan elementlar guruhi.

fieldset elementi formadagi elementlar guruhini aniqlaydi. Bu element yordamida formani bir nechta bo'laklarga ajratish mumkin. Bu esa foydalanuvchiga formani to'ldirishda qulaylik yaratadi. Element ochiluvchi `<fieldset>` va yopiluvchi `</fieldset>` teglariga ega.

fieldset elementining ichida joylashadigan *legend* tegi mavjud bu teg bilan elementlar guruhining sarlavhasi beriladi.

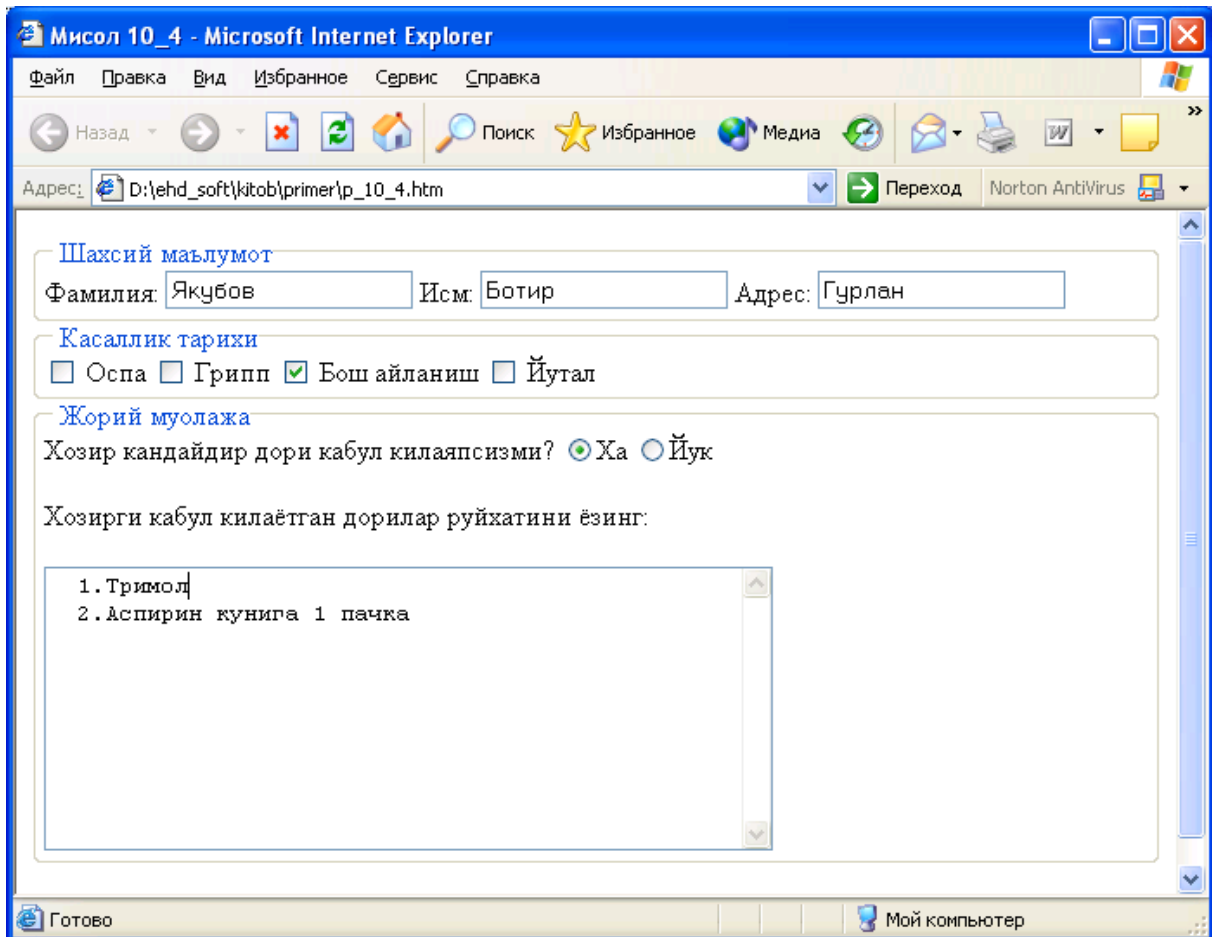
Misol: 10_4.

```
<html>
<head>
<title>Misol 10_4</title>
</head>
<body>
<FORM action=" http://maks/cgi-bin/Qunduz/php " method="post">
<P>
<FIELDSET>
<LEGEND>Shaxsiy ma'lumot</LEGEND>
Familiya: <INPUT name="personal_lastname" type="text" tabindex="1">
Ism: <INPUT name="personal_firstname" type="text" tabindex="2">
Manzil: <INPUT name="personal_address" type="text" tabindex="3">
</FIELDSET>
<FIELDSET>
<LEGEND>Kasallik tarixi</LEGEND>
<INPUT name="history_illness"
type="checkbox"
value="Smallpox" tabindex="20"> Ospa
<INPUT name="history_illness"
type="checkbox"
value="Mumps" tabindex="21"> Gripp
<INPUT name="history_illness"
type="checkbox"
value="Dizziness" tabindex="22"> Bosh aylanish
<INPUT name="history_illness"
type="checkbox"
value="Sneezing" tabindex="23"> Yutal
</FIELDSET>
<FIELDSET>
<LEGEND>Joriy muolaja</LEGEND>
Hozir qandaydir dori qabul kilayapsizmi?
<INPUT name="medication_now"
```

```

    type="radio"
    value="Yes" tabindex="35">Ha
<INPUT name="medication_now"
    type="radio"
    value="No" tabindex="35">Yo'q
<p> Hozirgi qabul qilayotgan dorilar ro'yxatini yozing:</p>
<TEXTAREA name="current_medication"
    rows="10" cols="50"
    tabindex="40">
</TEXTAREA>
</FIELDSET>
</P>
</FORM>
</body>
</html>

```


1.3.2-a. Frontal so'rov uchun savollar

1. Formalar qaysi teglar orasida joylashadi.
2. Necha xildagi tugmalar mavjud.
3. Formalarda menyularni tashkil qilish.
4. Ko'p satrli maydonlarni tashkil etish.
5. Boshqariladigan elementlar guruxini qaysi elementlar aniqlaydi.

1.3.2-b. Blis-so'rov uchun savollar

1. Formalar xaqida umumiy ma'lumot.
2. <form> teglari va parametrlari.
3. Formalarda tugmalar yaratish.
4. Ma'lumotlarni kiritishda INPUT elementini ishlatilishi.

1.3.2-v. Og'zaki so'rov uchun savollar

1. Formalar qaysi teglar orasida joylashadi.
2. Necha xildagi tugmalar mavjud.
3. Formalarda menyularni tashkil qilish.
4. Ko'p satrli maydonlarni tashkil etish.
5. Boshqariladigan elementlar guruxini qaysi elementlar aniqlaydi.
6. Formalar xaqida umumiy ma'lumot.
7. <form> teglari va parametrlari.
8. Formalarda tugmalar yaratish.
9. Ma'lumotlarni kiritishda INPUT elementini ishlatilishi.

1.3.3. Mustaqil ish uchun topshiriqlar

1. Saxifalarda formalar yaratishni to'liq o'zlashtirish.
2. Formalarda menyular, ulagichlar xosil qilish.
3. Foydalaniladigan elementlar guruxiga izox bering.

1.3.4. Kartochkalar uchun testlar

1. Formalar yaratishda qaysi teglardan foydalaniladi.
  - A) <form>
  - B) <em>
  - S) <col>
  - D) <colgroup>
2. Necha turdagi tugmalar mavjud.
  - A) 3 ta
  - B) 5 ta
  - C) 6 ta
  - D) 2 ta
3. Ma'lumotlarni kiritishda qaysi elementdan foydalaniladi.
  - A) input
  - B) colspan
  - S) <tr>
  - D) <border>
4. Ko'p satrli maydon xosil ilishda qaysi elementdan foydalaniladi.
  - A) textarea
  - B) <valign>
  - C) <border>
  - D) <colspan>

1.3.5. ekranga tayanch materiallarni ko'rsatish(slaydlar)

- Prezentasiya

1.3.6. Tavsiya etilgan adabiyotlar

Asosiy adabiyotlar

1. Matrosov S.Ch. i dr. HTML 4.0 v podlinnikе. BHV-SPb, 2000. 672 s.
2. Uilton P. JAVASCRIPT. Osnovy. Simvol-plyus. 2002. 1056 s.
3. Kingli-Xyu E., Kingli-Xyu K. JAVASCRIPT 1.5: Uchebnyy kurs. Piter. 1-ye izdaniye. 2002.
4. Tomson L., Velling L. Razrabotka Web-prilozheniy na PHP i MySQL. - K.: "DiaSoft", 2001. - 672 s.

Qo'shimcha adabiyotlar

5. Speynauer S., Kuersia V. Spravochnik Web-mastera. - K: "BHV", 1997. - 368 s.
6. Brandenbau. JAVASCRIPT. Sbornik reseptov dlya professionalov. SPb. 2001.
7. Ratshiller T., Gerken T. PHP4: razrabotka Web-prilozheniy. Piter, 2001. - 384 s.
8. Yarger R., Riz Dj., King T. MySQL i mSQL. Bazy dannyx dlya nebolshix predpriyatiy i Interneta. - SPb: Simvol-Plyus, 2000 - 560 s.
9. Xilayer S., Mizik D. Programmirovaniye Active Server Pages. - M: "Russkaya redaktsiya", 1999. - 296 s.
10. Xolzner S. Perl: spetsialnyy spravochnik. - SPb: "Piter". 2000. - 496 s.
11. Shvars R., Kristiansen T. Izuchayem Perl. - K: "BHV", 2000

1.8. O'qitish usullari qoidalari

1.4.1. Aqliy hujum qoidalari

- Hyech qanday o'zaro baholash va tanqid;
- Taklif etilayotgan g'oyalarni baholashdan o'zingni tiy, hatto ular fantastic va iloji yo'q bo'lsa ham – hammasi mumkin;
- Tanqid qilma – hamma aytilgan g'oyalar birhilda;
- Bayon qiluvchi gapini bo'lma;
- Izoh berishdan o'zingni tiy;
- Maqsad bu - miqdor;
- Qancha g'oyalar ko'p bo'lsa chuncha yaxshi: yangi va zarur g'oya tug'ulishi imkoniyati ko'proq
- Agar g'oyalar takrorlansa o'ksinma,
- Tasavvuringga erk ber;
- Senda yaralgan g'oyalarni tashlama, agal ular sening nazaringda qabul qilingan sxemaga tegishli bo'lmasa ham;
- Bu muammo aniq usullar bilan yechiladi deb o'ylama.

1.4.2. "Insert" texnikasi qoidalari

- Matndi o'qib, ularda savollat tug'dirayotgan joylarni, ularni bilimlariga mos kelayotgan va mos kelmayotgan joylarni qalam bilan belgilab qo'yiladi;
- "Insert" jadvalini quyidagi belgilashlar bilan to'ldirish:
  - Agar «!» bo'lsa siz o'z bilimingizga yoki siz o'ylagan fikrga to'g'ri kelayotganini o'qiyapsiz;
  - Agar «—» bo'lsa siz o'z bilimingizga yoki tyo'g'ri deb o'ylaganingizga mutlaqo zid bo'lganini o'qiyapsiz;
  - Agar «+» bo'lsa siz o'qityotganingiz siz uchun yangilik;
  - Agar «?» bo'lsa, siz o'qiyotganingiz siz uchun tushunarsiz yoki siz bu savolga yanada ko'proq ma'lumotlar olishni istaysiz.

1.4.3. Guruhlarda ishlash qoidalari

- Hamma o'z do'stlarini tinglashi kerak, unga yaxshi munosabatda bo'lib hurmar ko'rsatishi kerak;
- Hamma aktiv harakat qilishi lozim; berilgan topshiriqqa nisbatan birgalikda va javobgarlik bilan ishlashi kerak;
- Har kim o'ziga kerak paytda yordam so'rashi kerak;
- Har kim undan yordam so'ralganda yordam ko'rsatishi kerak;
- Guruhning ish natijalarini baholashda ishtirok yetishi lozim;
- Biz bir kemadamiz, o'zgalarga yordam berib o'zimiz o'rganamiz, shuni har kim tushunishi lozim;

HTML TILINING ASOSIY TEGLARI

Asosiy teglar.

`<html></html>` Web sahifani ko'ruvchi dasturga bu hujjatning HTML hujjat ekanligini ko'rsatadi.

`<head></head>` Hujjatda tasvirlanmaydigan har xil ma'lumotlarning joylashish o'rnini ko'rsatadi. Bu yerda hujjatning nomlanish tegi va qidiruv mashinalari uchun teg joylashadi. Bundan tashqari JavaScript funksiyalari ham shu yerda joylashadi.

`<body></body>` hujjatning ko'rinuvchi ya'ni asosiy qismini bildiradi.

Sarlavha tegi.

`<title></title>` brauzer sarlavhasiga hujjat nomini joylashtiradi. **Hujjat asosiy qismining atributlari.**

`<body bgcolor=?>` RRGGBB ko'rinishida rang qiymatini qo'llab hujjat foni rangini o'rnatadi. Misol: FF0000 – qizil rang.

`<body text=?>` Rang qiymatini RRGGBB ko'rinishida qo'llab hujjatdagi matn rangini o'rnatadi. Misol: 000000 – qora rang.

`<body link=?>` Rang qiymatini RRGGBB ko'rinishida qo'llab hujjatdagi gipermurojaat rangini o'rnatadi. Misol: 00FF00 - yashil rang.

`<body vlink=?>` Rang qiymatini RRGGBB ko'rinishida qo'llab hujjatdagi foydalanilgan gipermurojaat rangini o'rnatadi.

Misol: 333333 – kulrang rang.

`<body alink=?>` Gipermurojaatning bosilayotgandagi rangini o'rnatadi.

Matnni formatlashda ishlatiladigan teglar.

`<pre></pre>` Oldindan formatlangan matnni tasvirlaydi.

`<h1></h1>` ENG KATTA sarlavha hosil qiladi.

`<h6></h6>` eng kichik sarlavha hosil qiladi.

`<b></b>` qalin shrift hosil qiladi.

`<i></i>` qiya shrift hosil qiladi.

`<tt></tt>` Yozuv mashinkasinikiga o'xshash shrift hosil qiladi.

`<cite></cite>` sitata uchun ishlatiladigan shrift hosil qiladi. Odatda qiya yozilgan shrift ishlatiladi.

`<em></em>` matndagi so'zni alohida ajratib ko'rsatadi. (qiya yoki qalin matn)

`<strong></strong>` matnning muhim qismlarini belgilashda ishlatiladi. (qiya yoki qalin matn).

`<font size=?></font>` 0 dan 7 gacha bo'lgan oraliqda matn o'lchamini o'rnatadi. `<font color=?></font>` Rang qiymatini RRGGBB ko'rinishida qo'llab hujjatdagi matn rangini o'rnatadi.

Gipermurojaatlar.

`<a href="URL"></a>` Boshqa bir Web hujjatga yoki joriy hujjatning biror bir qismiga gipermurojaat hosil qiladi.

`<a href="mailto:EMAIL"></a>` Elektron xat yozish uchun ishlatiladigan dasturga murojaatni hosil qiladi.

`<a name="NAME"></a>` Hujjatdagi matn qismini gipermurojaat qilish maqsadida belgilaydi.

`<a href="#NAME"></a>` Joriy hujjatning qismiga gipermurojaat hosil qilish.

Formatlash.

`<p>` yangi abzas hosil qiladi.

`<p align=?>` *left*, *right*, yoki *center* qiymatlarni qo'llab abzasni tekislash.

`<br>` yangi satrdan boshlash.

`<blockquote></blockquote>` Matnning ikkala tomonidan bo'sh joy ajratadi. `<dl></dl>` aniqlovchi ro'yxat hosil qiladi.

`<dt>` ro'yxatdagi har bir termini aniqlaydi.

`<dd>` ro'yxat bandiga izoh berish.

`<ol></ol>` raqamli ro'yxat hosil qiladi.

`<li>` ro'yxatdagi har bir elementni aniqlaydi va tartib raqam beradi.

`<ul></ul>` raqamlanmagan ro'yxat beradi.

`<li>` Ro'yxatdagi har bir elementni aniqlaydi.

`<div align=?>` HTML hujjatlarda matnli bloklarni formatlash.

Grafik elementlar.

`` HTML hujjatga grafik tasvir qo'shish.

`` *left*, *right*, *center*; *bottom*, *top*, *middle* qiymatlarini qo'llab tasvirni hujjatning biror tomoniga tekislash.

`` Tasvir atrofi ramkasi qalinligini o'rnatadi.

`<hr>` HTML hujjatga gorizontal chiziq qo'shish.

`<hr size=?>` Chiziqning qalinligini o'rnatish.

`<hr width=?>` Chiziq enini piksel yoki prosentlarda o'rnatish.

`<hr noshade>` Chiziq soyasini yo'qotish.

`<hr color=?>` Chiziqga ma'lum bir rang berish. Qiymati RRGGBB.

Jadvallar.

`<table></table>` jadval hosil qilish.

`<tr></tr>` jadvaldagi satrlarni aniqlash.

`<td></td>` jadvaldagi alohida yacheykani aniqlash.

`<th></th>` jadval sarlavhasini aniqlash.

Jadval atributlari

`<table border=#>` Jadval ramkasi qalinligini berish.

`<table cellspacing=#>` Jadval yacheykalari orasidagi masofani berish.

<table cellpadding=#> jadval qiymatlari va ramkasi orasidagi masofani berish.
 <table width=#> jadval enini piksellarda yoki hujjat eniga nisbatan foizlarda berish.
 <tr align=?> yoki <td align=?> left, center, yoki right qiymatlarini qo'llab jadvalda yacheykalarni tekislash.
 <tr valign=?> yoki <td valign=?> top, middle, yoki bottom qiymatlarini qo'llab jadval yacheykalarini vertikal bo'yicha tekislash.
 <td colspan=#> Bitta yacheykaga birlashgan ustunlar sonini ko'rsatish. (jimlik bo'yicha =1)
 <td rowspan=#> Bitta yacheykaga birlashgan satrlar sonini ko'rsatish. (jimlik bo'yicha =1)
 <td nowrap> brauzerga jadval yacheykasidagi satrni ko'chirishni taqiqlaydi.

Freymlar.

<frameset></frameset> Hujjatda freym yaratish.
 <frameset rows="value,value"> Freymning gorizontaal bo'yicha o'lchamlar nisbati.
 <frameset cols="value,value"> Freymning vertikal bo'yicha o'lchamlar nisbati.
 <frame> Freymda hosil qilinadigan obyektini aniqlaydi.
 <noframes></noframes> Bu teglar orasida yozilgan ma'lumot brauzer tomonidan freym texnologiyasi tushunilmagan holatda ekranda paydo bo'ladi.

Freym atributlari.

<frame src="URL"> Freymda tasvirlanishi kerak bo'lgan HTML hujjatni aniqlash.
 <frame name="name"> Freym nomini aniqlash.
 <frame marginwidth=#> freymning o'ng va chap tomonlaridan bo'sh joy qoldirish.
 <frame marginheight=#> freymning yuqori va quyi tomonlaridan bo'sh joy qoldirish.
 <frame scrolling=VALUE> foydalanuvchiga freymdagi o'tkazish yo'lakchasi (lineyka prokrutki)ni boshqarish imkonini berish.
 <frame noresize> freym o'lchamlarining o'zgarishini ta'minlash.

Formalar.

<form></form> forma hosil qilish.
 <select multiple name="NAME" size=?></select> Yo'lakchali menyu yaratish.
 <option> menyuning har bir alohida elementini ko'rsatish.
 <select name="NAME"></select> Yo'lakchasiz menyu yaratish.
 <textarea name="NAME" cols=40 rows=8></textarea> Matn kiritish uchun ko'p satrli maydon yaratish
 <input type="checkbox" name="NAME"> Bayroqchalar (checkboxes) hosil qilish.
 <input type="radio" name="NAME" value="x"> Ulagich (radio) hosil qilish.
 <input type="text" name="foo" size=20> matn kiritish uchun satr xosil qilish.
 <input type="submit" value="NAME"> "Qabul qilish" tugmasini hosil qilish.
 <input type="image" border=0 name="NAME" src="name.gif"> "Qabul qilish" tugmasi uchun tasvirdan foydalanish.
 <input type="reset"> "Bekor qilish" tugmasini hosil qilish.

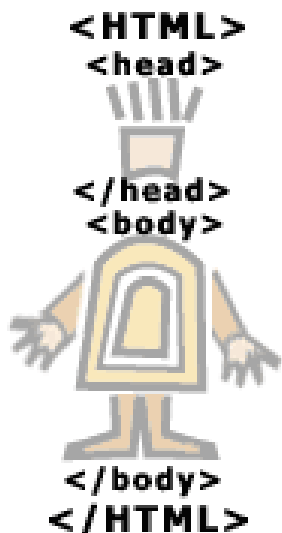
Standart bayonnoma (protokol)lar nomlari		
Nomi	Mazmuni	IP porti

File	Server yoki mijozning diskli fayllari.	
ftp	Fayl jo'natish bayonnomasi (FTP, File Transfer Protocol)	20, 21
Gopher	Gopher va Gopher+ bayonnomalari	
http	Gipermatn jo'natish bayonnomasi (HTTP, HyperText Transfer Protocol)	80
mailto	Elektron pochta (SMTP, Simple Mail Transfer Protocol)	25
News	USENET yangiliklar guruhi	144
nntp	NNTP murojaati bilan USENET yangiliklar guruhi (Network News Transfer Protocol)	119
prospero	Prospero kataloglar xizmati	
telnet	TELNET interaktiv seanslari	23
wais	WAIS (Wide Area Information Servers) axborot tizimi	

Tashkilotlarning qayd qilingan tiplari	
com	Tijorat tashkilotlari
edu	Ta'lim muassasalari
int	Xalkaro tashkilotlar va ma'lumotlar bazasi
net	Tarmoq provayderlari kompyuterlari
org	Nodavlat va notijorat tashkilotlar
gov	AQSh hukumati tashkilotlari va muassasalari
mil	AQSh qurolli kuchlari

Masala va mashqlar to'plami

web sahifaga birinchi qadam


```
<html>  
<head>  
<title> Mening birinchi veb sahifam  
</title>  
</head>  
<body>  
Assalomu alaykum, bu Mening birinchi veb  
sahifam.  
<br>  
Hush kelibsiz! :)  
</body>  
</html>
```

**Qo'shimcha
Ma'lumot**

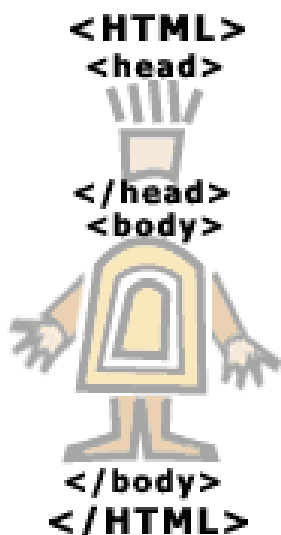
<head> </head> - Hujjat boshi
<body> </body> - Hujjat tanasi

Sahifada matnga rang berish


```
<html>  
<head>  
<title> Mening birinchi veb sahifam  
</title>  
</head>  
<body>  
<body text="#336699">  
Assalomu alaykum, bu Mening birinchi veb  
sahifam.  
<br>  
<font color="#CC0000"> Hush kelibsiz! :)  
</font>  
</body>  
</html>
```

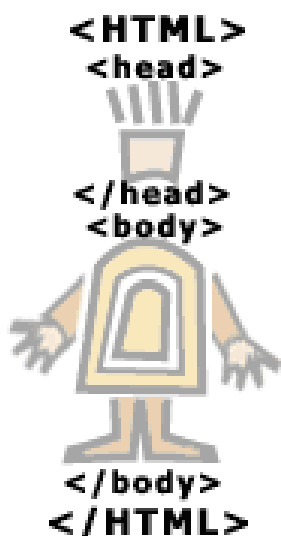
WEB sahifa fon rangini kiritish


```
<html>
<head>
<title> Mening birinchi veb sahifam
</title>
</head>
<body>
<body text="#336699"> bgcolor="#000000">
Assalomu alaykum, bu Mening birinchi veb
sahifam.
<br>
<font color="#CC0000"> Hush kelibsiz! :)
</font>
</body>
</html>
```

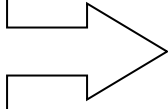
WEB sahifada matnni joylashtirish


```
<html>
<head>
<title> Mening birinchi veb sahifam
</title>
</head>
<body>
<body text="#336699"> bgcolor="#000000">
<p align="center">
Assalomu alaykum, bu Mening birinchi veb
sahifam.
<br>
<font color="#CC0000"> Hush kelibsiz! :)
</font>
</body>
</html>
```


**Qo'shimcha
Ma'lumot**


```
<div align="center"> Matn </div>  
<div align="left"> Matn </div>  
<div align="right"> Matn </div>  
<div align="justify"> Matn /div>
```

WEB sahifada matnni joylashtirish

```
<html>  
<head>  
<title> Mening birinchi veb sahifam </title>  
</head>  
<body>  
<body text="#336699" bgcolor="#000000">  
<p align="center">  
Assalomu alaykum, bu Mening birinchi veb sahifam.  
<br>  
<font color="#CC0000"> Hush kelibsiz! :) </font> </div>  
<p align="justify">
```

Men yaqinda veb sahifa tuzish bilan shug'ullana boshladim, lekin men avvaldan o'z sahifam ega bo'lis va mening virtual do'stlarim bo'lishini, ular mening rasmlarim, maktabim haqida ma'lumot olishlarini hoxlardim. :)

```
</p>  
</body>
```

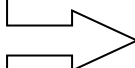
WEB sahifaga sarlavha joylashtirish

```
<html>  
<head>  
<title> Mening birinchi veb sahifam </title>  
</head>  
<body>  
<body text="#336699" bgcolor="#000000">  
<div align="center">  
<H3>Assalomu alaykum, bu Mening birinchi veb sahifam.</H3>  
<br>  
<font color="#CC0000"> Hush kelibsiz! :) </font> </div>  
<p align="justify">
```

Men yaqinda veb sahifa tuzish bilan shug'ullana boshladim, lekin men avvaldan o'z sahifam ega bo'lis va mening virtual do'stlarim bo'lishini, ular mening rasmlarim, maktabim haqida ma'lumot olishlarini hoxlardim.

```
</p>  
</body>  
</html>
```

**Qo'shimcha
Ma'lumot**


```
<H1> matn </H1>  
....  
<H7> matn </H7>
```

WEB sahifada shrift o'lchamini o'zgartirish

```
<html>
<head>
<title> Mening birinchi veb sahifam </title>
</head>
<body>
<body text="#336699" bgcolor="#000000">
<div align="center">
<H3>Assalomu alaykum, bu Mening birinchi veb sahifam.</H3>
<br>
<font color="#CC0000"> Hush kelibsiz! :) </font> </div>
<p align="justify">
Men yaqinda veb sahifa tuzish bilan shug'ullana boshladim,
lekin men avvaldan o'z sahifam ega bo'lis va mening virtual
do'stlarim bo'lishini, <font size="+1"> ular mening
rasmlarim, maktabim haqida ma'lumot berdim.
:)</font>
</p>
</body>
</html>
```

Qo'shimcha
Ma'lumot

```
font size="+4"> matn </font>
<font size="+3"> matn </font>
<font size="+2"> matn </font>
<font size="+1"> matn </font>
<font size="+0"> matn </font>
<font size="-1"> matn </font>
```

WEB sahifada matnni ajratib ko'rsatish

```
<html>
<head>
<title> Mening birinchi veb sahifam </title>
</head>
<body>
<body text="#336699" bgcolor="#000000">
<div align="center">
<H3>Assalomu alaykum, bu Mening birinchi veb sahifam.</H3>
<br>
<font color="#CC0000"> Hush kelibsiz! :) </font> </div>
<p align="justify">
<B>Men yaqinda</B> veb sahifa tuzish bilan shug'ullana
boshladim, lekin men avvaldan o'z sahifam ega bo'lis va
mening virtual do'stlarim bo'lishini, <font size="+1"> ular
mening rasmlarim, maktabim haqida ma'lumot <I>olishlarini
</I>hoxlardim. :)</font>
</p>
</body>
</html>
```

Qo'shimcha
Ma'lumot

```
<B> matn </B>
<I> matn </I>
<U> matn </U>
<strike> matn </strike>
<s> matn </s>
```

WEB sahifaga rasm joylashtirish

```
<html>
<head>
<title> Mening birinchi veb sahifam </title>
</head>
<body>
<body text="#336699" bgcolor="#000000">
<div align="center">
<H3>Assalomu alaykum, bu Mening birinchi veb sahifam.</H3>
<br>
<font color="#CC0000"> Hush kelibsiz! :) </font> </div>
<p align="justify">

 <B>Men yaqinda</B> veb sahifa tuzish
bilan shug'ullana boshladim, lekin men avvaldan o'z sahifam
ega bo'lis va mening virtual do'stlarim bo'lishini, <font
size="+1"> ular mening rasmlarim, maktabim haqida ma'lumot
<I>olishlarini </I>hoxlardim. :)</font>
</p>
</body>
</html>
```

Qo'shimcha
Ma'lumot

```
 Rasm shu papkada
 Rasm papka ichidagi papkada
 Rasm papka tashqarisidagi papkada
 rasm
boshqa
sahifada
```

WEB sahifada rasm o'lchamini belgilash

```
<html>
<head>
<title> Mening birinchi veb sahifam </title>
</head>
<body>
<body text="#336699"> bgcolor="#000000">
<div align="center">
<H3>Assalomu alaykum, bu Mening birinchi veb sahifam.</H3>
<br>
<font color="#CC0000"> Hush kelibsiz! :) </font> </div>
<p align="justify">

 Men
yaqinda veb sahifa tuzish bilan shug'ullana boshladim, lekin
men avvaldan o'z sahifam ega bo'lis va mening virtual
do'stlarim bo'lishini, <font size="+1"> ular mening
rasmlarim, maktabim haqida ma'lumot olishlarini boylardim.
:)</font>
</p>
</body>
</html>
```

**Qo'shimcha
Ma'lumot**

```








<head>
<title> Mening birinchi veb sahifam </title>
</head>
<body>
<body text="#336699"> bgcolor="#000000">
<div align="center">
<H3>Assalomu alaykum, bu Mening birinchi veb sahifam.</H3>
<br>
<font color="#CC0000"> Hush kelibsiz! :) </font> </div>
<p align="justify">

 Men
yaqinda veb sahifa tuzish bilan shug'ullana boshladim, lekin
men avvaldan o'z sahifam ega bo'lis va mening virtual
do'stlarim bo'lishini, <font size="+1"> ular mening
  <a href="fotolar.html">rasmlarim</a>, maktabim haqida
ma'lumot olishlarini
hoxlardim. :)</font>
</p>
</body>
</html>
```

Qo'shimcha
Ma'lumot

```
<a href="fotolarim.html"><fontcolor="#CC0000">rasmlarim
/font></a>
```

WEB sahifada elektron pochtaga jo'natish maydonini hosil qilish

```
<a href="mailto:pochta@mail.uz"> pochta@mail.uz </a>
```

mailto diskreptorining bir qator vazifalari:

- **?subject=** Тема письма (hat mavzusi)
- **&Body=**Текст вашего сообщения (jo'natiladigan ma'lumotning matni)
- **&cc=copy@mail.uz,copy2@mail.uz** (копии письма через запятую) (vergul bilan natingizni nushasi)
- **&bcc=hidden_copy@mail.uz,hidden_copy2@mail.uz** (vergul bilan natingizni yashirin nushasi)

Sahifada barchasi quyidagicha ko'rinish beradi:

```
<a href="mailto:pochta@mail.uz?subject=Hello&Body=text&cc=copy@mail.uz&bcc=hidden_copy@mail.uz"> pochta@mail.uz </a>
```

web sahifada gepermurojatli rasmlar

```
<html>
<head>
<title> Mening birinchi veb sahifam </title>
</head>
<body>
<body text="#336699"> bgcolor="#000000">
<div align="center">
<H3>Assalomu alaykum, bu Mening birinchi veb sahifam.</H3>
<br>
<font color="#CC0000"> Hush kelibsiz! :) </font> </div>
<p align="justify">
<a href="prf.html"></a> Men yaqinda
veb sahifa tuzish bilan shug'ullana boshladim, lekin men
avvaldan o'z sahifam ega bo'lis va mening virtual do'stlarim
bo'lishini, <font size="+1"> ular mening
  <a href="fotolar.html">rasmlarim</a>, maktabim haqida
ma'lumot olishlarini
hoxlardim. :)</font>
</p>
</body>
</html>
```

Qo'shimcha
Ma'lumot

```
                Rasm atrofi ramkalari

                Rasm atrofi ramkalari rangi

```


web sahifada boshqa formatli fayllar
bilan gepermurojat tashkil qilish
(***.doc**, ***.mp3**, ***.jpg**, ***.gif**, ***.txt**, ***.zip**, ***.exe** va boshqalar)

```
<a href="http://www.muzika.uz/madhiya.mp3"> qushiqni  
ko'chirib olish </a> (muzika veb sahifasidan qo'shiq  
ko'chirib olish)
```

```
<a href="kattarasm.jpg">  </a> (kichik rasmdan katta  
rasmga o'tish)
```

```
<a href=" kattarasm.jpg " target="_blank">  </a> (hohlagan bir hujjatingiz boshqa
```

web sahifa ichida gepermurojatni tashkil
qilish
(**Qator**, **bob**, **qo'shiq ko'pleti** va boshqalar)

```
<H2>Davlat madhiyasi</H2>  
<A href="#birinchi ko'plet"> birinchi ko'pletga o'tish</A><BR>  
<A href="#naqorat ko'plet"> naqoratga o'tish </A><BR><  
<A href="#ikkinchi ko'plet"> ikkinchi ko'pletga o'tish </A><BR><BR>  
<PRE>
```

O'zbekiston Respublikasining Davlat madhiyasi O'zbekiston Respublikasi Davlat suverenitetining ramzidir. O'zbekiston Respublikasining Davlat madhiyasiga zo'r ehtirom bilan qarash O'zbekiston Respublikasi har bir fuqarosining vatanparvarlik burchidir.

```
</PRE>  
<H3><A name=" birinchi ko'plet ">madhiyaning birinchi ko'pleti</A></H3>  
<PRE>
```

Serquyosh, hur o'lkam, elga baxt, najot,
Sen o'zing do'stlarga yo'ldosh mehribon!
Yashnagay to abad ilmu fan, ijod,
Shuxrating porlasin toki bor jahon!

```
</PRE>  
<H3><A name=" naqorat ko'plet "> madhiyaning naqorati ko'pleti </A></H3>  
<PRE>
```

Oltin bu bodiylar-jon O'zbekiston,

web Sahifaga jadvallar tushirish

`<tr></tr>` - Jadval qatori
`<td></td>` - jadval ustuni

1	2	3	
1x1	1x2	1x3	1
2x1	2x2	2x3	2

Birinchi qator tashkil qilinadi

```
<table>
<tr></tr>
<tr></tr>
</table>
```

Ikkinchi har bir qatorga uchtdan
ustun joylashtiramiz

```
<table>
<tr>
<td></td>
<td></td>
<td></td>
</tr>
<tr>
<td></td>
<td></td>
<td></td>
</tr>
</table>
```

Jadvalni ma'lumotlar bilan to'ldiramiz:

```
<table>
<tr>
<td>1x1</td>
<td>1x2</td>
<td>1x3</td>
</tr>
<tr>
<td>2x1</td>
<td>2x2</td>
<td>2x3</td>
</tr>
</table>
```

Jadval yacheykalarini ranglarga bo'yash

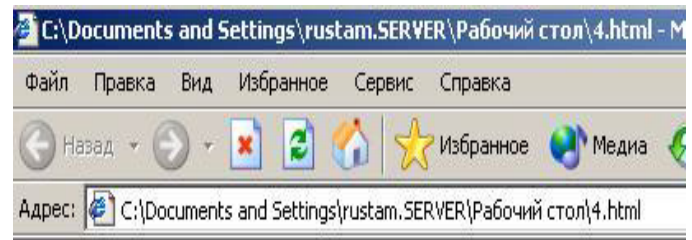
```
table>
<tr>
<td bgcolor="#FFCC33">1x1</td>
<td bgcolor="#336699">1x2</td>
<td bgcolor="#FFCC33">1x3</td>
</tr>
<tr>
<td bgcolor="#336699">2x1</td>
<td bgcolor="#FFCC33">2x2</td>
<td bgcolor="#336699">2x3</td>
</tr>
</table>
```

Jadval yachekalarining bo'yi
Va enini
PEKSILLARDA
yoki foizlarda
o'zgartirish

```
<table>
<tr>
<td height="35" width="50" bgcolor="#FFCC33"> 1x1 </td>
<td width="50" bgcolor="#336699"> 1x2 </td>
<td width="50" bgcolor="#FFCC33"> 1x3 </td>
</tr>
<tr>
<td height="35" width="50" bgcolor="#336699"> 2x1 </td>
<td width="50" bgcolor="#FFCC33"> 2x2 </td>
<td width="50" bgcolor="#336699"> 2x3 </td>
</tr>
</table>
```

web Sahifada ro'yhat

```
<HTML>
<H2> Web Sahifada
ro'yhat</H2>
<OL>
<LI> Informatika
<LI> matematika
<LI> Tarix
</OL>
<BR>
<UL>
<LI> Informatika
<LI> matematika
<LI> Tarix
</UL>
<OL START=4>
<LI> Informatika
<LI> matematika
<LI> Tarix
</OL>
</HTML>
```


Web Sahifada ro'yhat

1. Informatika
2. matematika
3. Tarix

- Informatika
- matematika
- Tarix

4. Informatika
5. matematika
6. Tarix

web Sahifada yuguruvchi qator

```
<marquee height="10"
width="270" loop="2">
yuguruvchi qator
</marquee>
```

Amaliy mashg'ulotlar va laboratoriya ishlari

Mavzu 1. HTML da xujjatning strukturasi, sarlavxa elementlari, xujjat matn teglari, belgilashni boshqarish teglari, ro'yxatlar yaratish, gipermatnli ko'rsatkichlar

Amaliy mashg'ulotlar rejasi

Fan: “ WEB ga yo'naltirilgan dasturlash“.

O'quv soati: 2 s. (amaliy)

O'quv mashg'ulotlar turi: kartochka, topshiriq, o'quv materiallar va metodik qullanma vositasi bilan amaliy mashg'ulotlar.

O'quv mashg'ulotlar rejasi:

- tarqatma materiallar tayyorlash.
- o'quv masalalari.
- Dasturlar tuzish.
- Yakuniy tahlil

O'quv mashg'ulotlar maqsadi:

WEB sahifa yaratish vositasi bilan nazariy bilimlarni amaliy mashg'ulotlar bilan chuqurlashtirish

O'quv mashg'ulotlar vazifasi:

- *o'qituvchi:* mavzu bo'yicha olgan bilimlarni sistemalashtirish va mustahkamlash
- *rivojlantiruvchi:* o'rganish tajribasini oshirish, WEB saytlar yaratish nazariyasini o'rganish, analiz va o'rganish natijalarini umumlashtirish mahoratini rivojlantirish; student ijodiy mahoratini shakllantirish;
- *tarbiyaviy:* mustaqil izlanish mahoratini uyg'otish ; jamoa bilan ish yuritish qoidalariga bo'ysunish. Fanga qiziqishni rivojlantirish, ma'suliyatni his qilish , mehnasevarlik, individual ishni kollektiv bilan moslashni o'rgatish.

O'qitish texnologiyasi:

- *o'qitish metodlari:* individual savol-javob; birga o'qitish; o'quv qo'llanmalarga asoslanib dasturlar tuzish.
- *o'qitish shakllari:* individual, kollektiv.
- *o'qitish vositalari:* daftarda va dockada, kompyuterda dastur tuzish, metodik ishlanmalar va amaliy ko'rsatmalar
- *o'qitish shartlari:* auditoriya, kompyuter zali.
- *monitoring va baholash:* og'zaki nazorat, individual savol-javob , material tushuntirilishi, nazorat ishi.

Pedagogik masalalar :

- mavzu bo'yicha bilimlarni mustahkamlash uchun o'rganuvchilarni anglash faoliyatini tashkillashtirish
- namuna bo'yicha amaliyotda bilimlarni mustahkamlash;
- mustaqil dasturlashni o'rganishni shakllantirish;

O'quv faoliyati natijalari:

- kurs mavzulari bo'yicha bilimlarni sistemalashtirish va mustahkamlashtirish;
- o'rgangan tushunchalar bilan amaliy mashg'ulotlarda ishlay olish;
- dastur tuzishda terminalogiyalarni va tushunchalarni qo'llashni mustaqil o'rganish mahorati;
- mustaqil dastur tuzish mahoratini oshirish;
- tajriba natijalarini analiz qila olish;

1.2 Amaliy mashg'ulotning xronologik xaritasi.

1 bosqich. O'quv mashg'ulotlarga kirish (10 daqiqa);

- *o'qituvchi faoliyati*: tayyorgarlikni tekshirish (konspektning mavjudligi; tayyorgarlik, qat'iyatlik va aniqlik, davomat); zarur materillarni tarqatish (metodik qo'llanmalar, kartochkalar); amaliy darsning maqsadi va mavzuni aytish; o'quv darsining rejasi bilan tanishtirish, tushuncha va jumlar; adabiyotlar ruyxati; Reyting-kontrol sistemasi bilan tanishtirish; joriy nazorat baholash mezonlari; o'quv ishlari yakunlarining rejalarini taqdimlash;
- *talaba faoliyati*: o'quv joyini tayyorlash (o'quvchilarning borligi; tashqi ko'rinish; uquv va tarqatma materiallar); mavzu bilan tanishuv va o'quv dars maqsadi; o'quv materialni qabul qilishga tayyorgarlik;
- *qabul qilish shakli metodlari*: og'zaki nazorat, individual savol-javob; obyektlar bilan ishlash; konspektlash;

2 bosqich. Asosiy qism (60 daqiqa);

- *o'qituvchi faoliyati*: mavzuni kiritish, Web dizaynni o'rganish bilan bog'liq oldingi mavzuni eslashni taklif yetish; amaliy mashg'ulotlar matnini tarqatish; qo'shimcha adabiyotlarda tushunchalar berish; ish usullari bilan tanishtirish; mashg'ulotlar tarqatish; tushunarsiz savollarni aniqlab, ularni yechimi topishga yordamlash; gruppalarda ishlashni tashkillash; natijalarni muhokamalashtirish;
- *talaba faoliyati*: oldingi mavzu bo'yicha bilimlarni mustahkamlash; quloq solish, yozib olish; tushunchalar va terminlarni aytish; savol berishadi va muhokamalashishadi, aniqlashtirishadi; gruppalarda ishlashadi, olingan natijalar muhokamasiga qatnashishadi
- *qabul qilish shakli metodlari*: og'zaki nazorat, grupalarda individual savol-javob; tuzilgan dasturlarni daftarga yozib olish

3 bosqich. Yakuniy qism (10 daqiqa)

- *o'qituvchi faoliyati*: mavzu bo'yicha xulosa chiqarish; talabalarni fikrini bir joyga jamlash; qilingan ishlarning muhimligini aytib o'tish; javob bergan talabalarni ishini baholash; o'quv darsning maqsadiga erishish darajasini baholash va analizlashtirish; mustaqil ishlar topshiriqlari
- *talaba faoliyati*: ish analizi; yo'l qo'yilgan xatolarni aniqlash va analizlash; berilgan mustaqil ishlarni yozib olishadi;
- *qabul qilish shakli metodlari*: guruhda va individual ishlash; mustaqil ishlar uchun daftar tutish.

1.3 O'quv-uslubiy qo'llanma

O'quv mashg'ulotlar rejasi:

- metodik qullanmalar va topshiriqlar bilan ishlash
- Amaliy darslar uchun daftar tutish
- o'quv topshiriqlar
- amaliy ishlarni topshirish

1.3.1 Misol va mashqlar namoishi (prezentasiya)

1. Dastur tuzishda xujjatning strukturasiidan foydalanish.
  2. Dastur tuzishda sarlavxa elementlaridan foydalanish.
  3. Xujjat matn, belgilashni boshqarish, ro'yxat yaratish teglaridan foydalangan xolda dastur tuzish.
  4. Dasturda gipermatnli murojaat tashkil etish.
-

1.3.2 O'quv mashqlar

- Teglardan foydalanish jarayonini o'rganing
- Teglardan foydalangan xolda dastur tuzing
- shu mavzuni nazariyasini o'qib oling

Uyga vazifa

1. Mavzuda o'tilgan teglar va parametrlardan foydalanib saxifa yarating.

1.3.3 Tavsiya yetiladigan adabiyotlar

Adabiyotlar ro'yxati

Asosiy adabiyotlar

9. Matrosov S.Ch. i dr. HTML 4.0 v podlinnike. BHV-SPb, 2000. 672 s.
10. Uilton P. JAVASCRIPT. Основы. Simvol-plyus. 2002. 1056 s.
11. Kingli-Xyu E., Kingli-Xyu K. JAVASCRIPT 1.5: Uchebnyy kurs. Piter. 1-ye izdaniye. 2002.
12. Tomson L., Velling L. Razrabotka Web-prilojeniy na PHP i MySQL. - K.: "DiaSoft", 2001. - 672 s.

Qo'shimcha adabiyotlar

14. Speynauer S., Kuersia V. Spravochnik Web-mastera. - K: "BHV", 1997. - 368 s.
15. Brandenbau. JAVASCRIPT. Sbornik reseptov dlya professionalov. SPb. 2001.
16. Ratshiller T., Gerken T. PHP4: razrabotka Web-prilojeniy. Piter, 2001. - 384 s.
17. Yarger R., Riz Dj., King T. MySQL i mSQL. Bazy dannyx dlya nebolshix predpriyatiy i Interneta. - SPb: Simvol-Plyus, 2000 - 560 s.
18. Xilayer S., Mizik D. Programmirovaniye Active Server Pages. - M: "Russkaya redaktsiya", 1999. - 296 s.
19. Xolzner S. Perl: spetsialnyy spravochnik. - SPb: "Piter". 2000. - 496 s.
20. Shvars R., Kristiansen T. Izuchayem Perl. - K: "BHV", 2000. - 320 s.

1.3.4 Mavzu bo'yicha yangi tushunchalar uchun savollar.

1. Saxifa yaratishda belgilashlar qanday boshqariladi.
2. Saxifa yaratishda ro'yxatlar qanday tuziladi.
3. Gipermatli murojaat tashkil etishda qaysi teg va parametrlardan foydalaniladi.

Mavzu 2. HTML da grafikani ishlatish. Atributlar va ularning argumentlari. HTML da jadvallarni tasvirlash vositasi.

Amaliy mashg'ulotlar rejasi

Fan: " WEB ga yo'naltirilgan dasturlash".

O'quv soati: 2 s. (amaliy)

O'quv mashg'ulotlar turi: kartochka, topshiriq, o'quv materiallar va metodik qullanma vositasi bilan amaliy mashg'ulotlar.

O'quv mashg'ulotlar rejasi:

- tarqatma materiallar tayyorlash.
- o'quv masalalari.
- Dasturlar tuzish.

- Yakuniy tahlil

O'quv mashg'ulotlar maqsadi:

WEB sahifa yaratish vositasi bilan nazariy bilimlarni amaliy mashg'ulotlar bilan chuqurlashtirish

O'quv mashg'ulotlar vazifasi:

- *o'qituvchi*: mavzu bo'yicha olgan bilimlarni sistemalashtirish va mustahkamlash
- *rivojlantiruvchi*: o'rganish tajribasini oshirish, WEB saytlar yaratish nazariyasini o'rganish, analiz va o'rganish natijalarini umumlashtirish mahoratini rivojlantirish; student ijodiy mahoratini shakllantirish;
- *tarbiyaviy*: mustaqil izlanish mahoratini uyg'otish ; jamoa bilan ish yuritish qoidalariga bo'ysunish. Fanga qiziqishni rivojlantirish, ma'suliyatni his qilish , mehnasevarlik, individual ishni kollektiv bilan moslashni o'rgatish.

O'qitish texnologiyasi:

- *o'qitish metodlari*: individual savol-javob; birga o'qitish;o'quv qo'llanmalarga asoslanib dasturlar tuzish.
- *o'qitish shakllari*: individual, kollektiv.
- *o'qitish vositalari*: daftarda va dockada, kompyuterda dastur tuzish, metodik ishlanmalar va amaliy ko'rsatmalar
- *o'qitish shartlari*: auditoriya, kompyuter zali.
- *monitoring va baholash*: og'zaki nazorat, individual savol-javob , material tushuntirilishi, nazorat ishi.

Pedagogik masalalar :

- mavzu bo'yicha bilimlarni mustahkamlash uchun o'rganuvchilarni anglash faoliyatini tashkillashtirish
- namuna bo'yicha amaliyotda bilimlarni mustahkamlash;
- mustaqil dasturlashni o'rganishni shakllantirish;

O'quv faoliyati natijalari:

- kurs mavzulari bo'yicha bilimlarni sistemalashtirish va mustahkamlashtirish;
- o'rgangan tushunchalar bilan amaliy mashg'ulotlarda ishlay olish;
- dastur tuzishda terminalogiyalarni va tushunchalarni qo'llashni mustaqil o'rganish mahorati;
- mustaqil dastur tuzish mahoratini oshirish;
- tajriba natijalarini analiz qila olish;

1.2 Amaliy mashg'ulotning xronologik xaritasi.

1 bosqich. O'quv mashg'ulotlarga kirish (10 daqiqa);

- *o'qituvchi faoliyati*: tayyorgarlikni tekshirish (konspektning mavjudligi; tayyorgarlik, qat'iyatlik va aniqlik, davomat); zarur materillarni tarqatish (metodik qo'llanmalar,kartochkalar); amaliy darsning maqsadi va mavzuni aytish ; o'quv darsining rejasi bilan tanishtirish, tushuncha va jumlar; adabiyotlar ruyxati; Reyting-kontrol sistemasi bilan tanishtirish; joriy nazorat baholash mezonlari;o'quv ishlari yakunlarining rejalarini taqdimlash;
- *talaba faoliyati*: o'quv joyini tayyorlash (o'quvchilarning borligi; tashqi ko'rinish; uquv va tarqatma materiallar); mavzu bilan tanishuv va o'quv dars maqsadi; o'quv materialni qabul qilishga tayyorgarlik;
- *qabul qilish shakli metodlari*: og'zaki nazorat, individual savol-javob; obyektlar bilan ishlash; konspektlash;

2 bosqich. Asosiy qism (60 daqiqa);

- *o'qituvchi faoliyati*: mavzuni kiritish, Web dizaynni o'rganish bilan bog'liq oldingi mavzuni eslashni taklif yetish; amaliy mashg'ulotlar matnini tarqatish; qo'shimcha adabiyotlarda tushunchalar

berish; ish usullari bilan tanishtirish; mashg'ulotlar tarqatish; tushunarsiz savollarni aniqlab, ularni yechimi topishga yordamlash; gruppalarda ishlashni tashkillash; natijalarni muhokamalashtirish;

- *talaba faoliyati*: oldingi mavzu bo'yicha bilimlarni mustahkamlash; quloq solish, yozib olish; tushunchalar va terminlarni aytish; savol berishadi va muhokamalashishadi, aniqlashtirishadi; gruppalarda ishlashadi, olingan natijalar muhokamasiga qatnashishadi
- *qabul qilish shakli metodlari*: og'zaki nazorat, grupalarda individual savol-javob; tuzilgan dasturlarni daftarga yozib olish

3 bosqich. Yakuniy qism(10 daqiqa)

- *o'qituvchi faoliyati*: mavzu bo'yicha xulosa chiqarish; talabalarni fikrini bir joyga jamlash; qilingan ishlarning muhimligini aytib o'tish; javob bergan talabalarni ishini baholash; o'quv darsning maqsadiga erishish darajasini baholash va analizlashtirish; mustaqil ishlar topshiriqlari
- *talaba faoliyati*: ish analizi; yo'l qo'yilgan xatolarni aniqlash va analizlash; berilgan mustaqil ishlarni yozib olishadi;
- *qabul qilish shakli metodlari*: guruhda va individual ishlash; mustaqil ishlar uchun daftar tutish.

1.3 O'quv-uslubiy qo'llanma

O'quv mashg'ulotlar rejasi:

- metodik qullanmalar va topshiriqlar bilan ishlash
- Amaliy darslar uchun daftar tutish
- o'quv topshiriqlar
- amaliy ishlarni topshirish

1.3.5 Misol va mashqlar namoishi (prezentasiya)

- 1.Dastur tuzishda grafikani ishlatish teglari va parametrlaridan foydalanish.
- 2.Dastur tuzishda atributlar va elementlaridan foydalanish.
- 3.HTML da jadval yaratish teglaridan foydalanib dastur tuzish

1.3.6 O'quv mashqlar

- Teglardan foydalanish jarayonini o'rganing
- Teglardan foydalangan xolda dastur tuzing
- shu mavzuni nazariyasini o'qib oling

Uyga vazifa

1. Mavzuda o'tilgan teglar va parametrlardan foydalanib saxifada jadval yarating.

1.3.7 Tavsiya etiladigan adabiyotlar

Adabiyotlar ro'yxati

Asosiy adabiyotlar

13. Matrosov S.Ch. i dr. HTML 4.0 v podlinnike. BHV-SPb, 2000. 672 s.
14. Uilton P. JAVASCRIPT. Основы. Simvol-plyus. 2002. 1056 s.
15. Kingli-Xyu E., Kingli-Xyu K. JAVASCRIPT 1.5: Uchebnyy kurs. Piter. 1-ye izdaniye. 2002.

16. Tomson L., Velling L. Razrabotka Web-prilozheniy na PHP i MySQL. - K.: "DiaSoft", 2001. - 672 s.

Qo'shimcha adabiyotlar

21. Speynauer S., Kuersia V. Spravochnik Web-mastera. - K: "BHV", 1997. - 368 s.
22. Brandenbau. JAVASCRIPT. Sbornik reseptov dlya professionalov. SPb. 2001.
23. Ratshiller T., Gerken T. PHP4: razrabotka Web-prilozheniy. Piter, 2001. - 384 s.
24. Yarger R., Riz Dj., King T. MySQL i mSQL. Bazy dannyx dlya nebolshix predpriyatiy i Interneta. - SPb: Simvol-Plyus, 2000 - 560 s.
25. Xilayer S., Mizik D. Programmirovaniye Active Server Pages. - M: "Russkaya redaktsiya", 1999. - 296 s.
26. Xolzner S. Perl: spetsialnyy spravochnik. - SPb: "Piter". 2000. - 496 s.
27. Shvars R., Kristiansen T. Izuchayem Perl. - K: "BHV", 2000. - 320 s.

1.3.8 Mavzu bo'yicha yangi tushunchalar uchun savollar.

1. Saxifa yaratishda jadval teglari va parametrlaridan foydalanish.
2. Saxifa yaratishda grafikaning ishlatilishi.

Mavzu 3. HTML da shakllar. Matnlarni yaratishda ko'psatrli soxalarni yaratish..

Amaliy mashg'ulotlar rejasi

Fan: " WEB ga yo'naltirilgan dasturlash".

O'quv soati: 2 s. (amaliy)

O'quv mashg'ulotlar turi: kartochka, topshiriq, o'quv materiallar va metodik qullanma vositasi bilan amaliy mashg'ulotlar.

O'quv mashg'ulotlar rejasi:

- tarqatma materiallar tayyorlash.
- o'quv masalalari.
- Dasturlar tuzish.
- Yakuniy tahlil

O'quv mashg'ulotlar maqsadi:

WEB sahifa yaratish vositasi bilan nazariy bilimlarni amaliy mashg'ulotlar bilan chuqurlashtirish

O'quv mashg'ulotlar vazifasi:

- *o'qituvchi:* mavzu bo'yicha olgan bilimlarni sistemalashtirish va mustahkamlash
- *rivojlantiruvchi:* o'rganish tajribasini oshirish, WEB saytlar yaratish nazariyasini o'rganish, analiz va o'rganish natijalarini umumlashtirish mahoratini rivojlantirish; student ijodiy mahoratini shakllantirish;
- *tarbiyaviy:* mustaqil izlanish mahoratini uyg'otish ; jamoa bilan ish yuritish qoidalariga bo'ysunish. Fanga qiziqishni rivojlantirish, ma'suliyatni his qilish , mehnasevarlik, individual ishni kollektiv bilan moslashni o'rgatish.

O'qitish texnologiyasi:

- *o'qitish metodlari:* individual savol-javob; birga o'qitish; o'quv qo'llanmalarga asoslanib dasturlar tuzish.
- *o'qitish shakllari:* individual, kollektiv.
- *o'qitish vositalari:* daftarda va dockada, kompyuterda dastur tuzish, metodik ishlanmalar va amaliy ko'rsatmalar
- *o'qitish shartlari:* auditoriya, kompyuter zali.
- *monitoring va baholash:* og'zaki nazorat, individual savol-javob , material tushuntirilishi, nazorat ishi.

Pedagogik masalalar :

- mavzu bo'yicha bilimlarni mustahkamlash uchun o'rganuvchilarni anglash faoliyatini tashkillashtirish
- namuna bo'yicha amaliyotda bilimlarni mustahkamlash;
- mustaqil dasturlashni o'rganishni shakllantirish;

O'quv faoliyati natijalari:

- kurs mavzulari bo'yicha bilimlarni sistemalashtirish va mustahkamlashtirish;
- o'rgangan tushunchalar bilan amaliy mashg'ulotlarda ishlay olish;
- dastur tuzishda terminalogiyalarni va tushunchalarni qo'llashni mustaqil o'rganish mahorati;
- mustaqil dastur tuzish mahoratini oshirish;
- tajriba natijalarini analiz qila olish;

1.2 Amaliy mashg'ulotning xronologik xaritasi.

1 bosqich. O'quv mashg'ulotlarga kirish (10 daqiqa);

- *o'qituvchi faoliyati:* tayyorgarlikni tekshirish (konspektning mavjudligi; tayyorgarlik, qat'iyatlik va aniqlik, davomat); zarur materillarni tarqatish (metodik qo'llanmalar, kartochkalar); amaliy darsning maqsadi va mavzuni aytish; o'quv darsining rejasi bilan tanishtirish, tushuncha va jumlar; adabiyotlar ruyxati; Reyting-kontrol sistemasi bilan tanishtirish; joriy nazorat baholash mezonlari; o'quv ishlari yakunlarining rejalarini taqdimlash;
- *talaba faoliyati:* o'quv joyini tayyorlash (o'quvchilarning borligi; tashqi ko'rinish; uquv va tarqatma materiallar); mavzu bilan tanishuv va o'quv dars maqsadi; o'quv materialni qabul qilishga tayyorgarlik;
- *qabul qilish shakli metodlari:* og'zaki nazorat, individual savol-javob; obyektlar bilan ishlash; konspektlash;

2 bosqich. Asosiy qism (60 daqiqa);

- *o'qituvchi faoliyati:* mavzuni kiritish, Web dizaynni o'rganish bilan bog'liq oldingi mavzuni eslashni taklif yetish; amaliy mashg'ulotlar matnini tarqatish; qo'shimcha adabiyotlarda tushunchalar berish; ish usullari bilan tanishtirish; mashg'ulotlar tarqatish; tushunarsiz savollarni aniqlab, ularni yechimi topishga yordamlash; gruppalarda ishlashni tashkillash; natijalarni muhokamashtirish;
- *talaba faoliyati:* oldingi mavzu bo'yicha bilimlarni mustahkamlash; quloq solish, yozib olish; tushunchalar va terminlarni aytish; savol berishadi va muhokamalashtirishadi, aniqlashtirishadi; gruppalarda ishlashadi, olingan natijalar muhokamasiga qatnashishadi
- *qabul qilish shakli metodlari:* og'zaki nazorat, grupalarda individual savol-javob; tuzilgan dasturlarni daftarga yozib olish

3 bosqich. Yakuniy qism(10 daqiqa)

- *o'qituvchi faoliyati:* mavzu bo'yicha xulosa chiqarish; talabalarni fikrini bir joyga jamlash; qilingan ishlarning muhimligini aytib o'tish; javob bergan talabalarni ishini baholash; o'quv darsning maqsadiga erishish darajasini baholash va analizlashtirish; mustaqil ishlar topshiriqlari
- *talaba faoliyati:* ish analizi; yo'l qo'yilgan xatolarni aniqlash va analizlash; berilgan mustaqil ishlarni yozib olishadi;
- *qabul qilish shakli metodlari:* guruhda va individual ishlash; mustaqil ishlar uchun daftar tutish.

1.3 O'quv-uslubiy qo'llanma

O'quv mashg'ulotlar rejasi:

- metodik qullanmalar va topshiriqlar bilan ishlash
- Amaliy darslar uchun daftar tutish
- o'quv topshiriqlar
- amaliy ishlarni topshirish

1.3.9 Misol va mashqlar namoishi (prezentasiya)

- 1.HTML da shakllar yaratish teglari va parametrlaridan foydalanish.
- 2.Shakllar yaratishda ko'psatrli soxalarni tashkil etish.

1.3.10 O'quv mashqlar

- Teglardan foydalanish jarayonini o'rganing
- Teglardan foydalangan xolda dastur tuzing
- shu mavzuni nazariyasini o'qib oling

Uyga vazifa

1. Mavzuda o'tilgan teglar va parametrlardan foydalanib saxifada shakllar yarating.

1.3.11 Tavsiya etiladigan adabiyotlar

Adabiyotlar ro'yxati

Asosiy adabiyotlar

17. Matrosov S.Ch. i dr. HTML 4.0 v podlinnikе. BHV-SPb, 2000. 672 s.
18. Uilton P. JAVASCRIPT. Основы. Simvol-plyus. 2002. 1056 s.
19. Kingli-Xyu E., Kingli-Xyu K. JAVASCRIPT 1.5: Uchebnyy kurs. Piter. 1-ye izdaniye. 2002.
20. Tomson L., Velling L. Razrabotka Web-prilozheniy na PHP i MySQL. - K.: "DiaSoft", 2001. - 672 s.

Qo'shimcha adabiyotlar

28. Speynauer S., Kuersia V. Spravochnik Web-mastera. - K: "BHV", 1997. - 368 s.
29. Brandenbau. JAVASCRIPT. Sbornik reseptov dlya professionalov. SPb. 2001.
30. Ratshiller T., Gerken T. PHP4: razrabotka Web-prilozheniy. Piter, 2001. - 384 s.
31. Yarger R., Riz Dj., King T. MySQL i mSQL. Bazy dannykh dlya nebolshix predpriyatiy i Interneta. - SPb: Simvol-Plyus, 2000 - 560 s.
32. Xilayer S., Mizik D. Programmirovaniye Active Server Pages. - M: "Russkaya redaktsiya", 1999. - 296 s.
33. Xolzner S. Perl: spetsialnyy spravochnik. - SPb: "Piter". 2000. - 496 s.
34. Shvars R., Kristiansen T. Izuchayem Perl. - K: "BHV", 2000. - 320 s.

1.3.12 Mavzu bo'yicha yangi tushunchalar uchun savollar.

- 1.Saxifa yaratishda shakl yaratish teglari va parametrlaridan foydalanish.
- 2.Saxifa yaratishda shakllarning ishlatilishi.

Mavzu 4. Freym va ular asosida saxifalarni va brauzer oynalarini yaratish.

Amaliy mashg'ulotlar rejasi

Fan: " WEB ga yo'naltirilgan dasturlash".
O'quv soati: 2 s. (amaliy)

O'quv mashg'ulotlar turi: kartochka, topshiriq, o'quv materiallar va metodik qullanma vositasi bilan amaliy mashg'ulotlar.

O'quv mashg'ulotlar rejasi:

- tarqatma materiallar tayyorlash.
- o'quv masalalari.
- Dasturlar tuzish.
- Yakuniy tahlil

O'quv mashg'ulotlar maqsadi:

WEB caxifa yaratish vositasi bilan nazariy bilimlarni amaliy mashg'ulotlar bilan chuqurlashtirish

O'quv mashg'ulotlar vazifasi:

- *o'qituvchi:* mavzu bo'yicha olgan bilimlarni sistemalashtirish va mustahkamlash
- *rivojlantiruvchi:* o'rganish tajribasini oshirish, WEB saytlar yaratish nazariyasini o'rganish, analiz va o'rganish natijalarini umumlashtirish mahoratini rivojlantirish; student ijodiy mahoratini shakllantirish;
- *tarbiyaviy:* mustaqil izlanish mahoratini uyg'otish ; jamoa bilan ish yuritish qoidalariga bo'ysunish. Fanga qiziqishni rivojlantirish, ma'suliyatni his qilish , mehnasevarlik, individual ishni kollektiv bilan moslashni o'rgatish.

O'qitish texnologiyasi:

- *o'qitish metodlari:* individual savol-javob; birga o'qitish; o'quv qo'llanmalarga asoslanib dasturlar tuzish.
- *o'qitish shakllari:* individual, kollektiv.
- *o'qitish vositalari:* daftarda va dockada, kompyuterda dastur tuzish, metodik ishlanmalar va amaliy ko'rsatmalar
- *o'qitish shartlari:* auditoriya, kompyuter zali.
- *monitoring va baholash:* og'zaki nazorat, individual savol-javob , material tushuntirilishi, nazorat ishi.

Pedagogik masalalar :

- mavzu bo'yicha bilimlarni mustahkamlash uchun o'rganuvchilarni anglash faoliyatini tashkillashtirish
- namuna bo'yicha amaliyotda bilimlarni mustahkamlash;
- mustaqil dasturlashni o'rganishni shakllantirish;

O'quv faoliyati natijalari:

- kurs mavzulari bo'yicha bilimlarni sistemalashtirish va mustahkamlashtirish;
- o'rgangan tushunchalar bilan amaliy mashgulotlarda ishlay olish;
- dastur tuzishda terminalogiyalarni va tushunchalarni qo'llashni mustaqil o'rganish mahorati;
- mustaqil dastur tuzish mahoratini oshirish;
- tajriba natijalarini analiz qila olish;

1.2 Amaliy mashg'ulotning xronologik xaritasi.

1 bosqich. O'quv mashg'ulotlarga kirish (10 daqiqa);

- *o'qituvchi faoliyati:* tayyorgarlikni tekshirish (konspektning mavjudligi; tayyorgarlik, qatiyatlik va aniqlik, davomat); zarur materillarni tarqatish (metodik qo'llanmalar, kartochkalar); amaliy darsning maqsadi va mavzuni aytish ; o'quv darsining rejasi bilan tanishtirish, tushuncha va jumlar; adabiyotlar ruyxati; Reyting-kontrol sistemasi bilan tanishtirish; joriy nazorat baholash mezonlari; o'quv ishlari yakunlarining rejalarini taqdimlash;
- *talaba faoliyati:* o'quv joyini tayyorlash (o'quvchilarning borligi; tashqi ko'rinish; uquv va tarqatma materiallar); mavzu bilan tanishuv va o'quv dars maqsadi; o'quv materialni qabul qilishga tayyorgarlik;

- *qabul qilish shakli metodlari*: og'zaki nazorat, individual savol-javob; obyektlar bilan ishlash; konspektlash;

2 bosqich. Asosiy qism (60 daqiqa);

- *o'qituvchi faoliyati*: mavzuni kiritish, Web dizaynni o'rganish bilan bog'liq oldingi mavzuni eslashni taklif yetish; amaliy mashg'ulotlar matnini tarqatish; qo'shimcha adabiyotlarda tushunchalar berish; ish usullari bilan tanishtirish; mashg'ulotlar tarqatish; tushunarsiz savollarni aniqlab, ularni yechimi topishga yordamlash; gruppalarda ishlashni tashkillash; natijalarni muhokamalashtirish;

- *talaba faoliyati*: oldingi mavzu bo'yicha bilimlarni mustahkamlash; quloq solish, yozib olish; tushunchalar va terminlarni aytish; savol berishadi va muhokamalashishadi, aniqlashtirishadi; gruppalarda ishlashadi, olingan natijalar muhokamasiga qatnashishadi

- *qabul qilish shakli metodlari*: og'zaki nazorat, grupalarda individual savol-javob; tuzilgan dasturlarni daftarga yozib olish

3 bosqich. Yakuniy qism(10 daqiqa)

- *o'qituvchi faoliyati*: mavzu bo'yicha xulosa chiqarish; talabalarni fikrini bir joyga jamlash; qilingan ishlarning muhimligini aytib o'tish; javob bergan talabalarni ishini baholash; o'quv darsning maqsadiga erishish darajasini baholash va analizlashtirish; mustaqil ishlar topshiriqlari

- *talaba faoliyati*: ish analizi; yo'l qo'yilgan xatolarni aniqlash va analizlash; berilgan mustaqil ishlarni yozib olishadi;

- *qabul qilish shakli metodlari*: guruhda va individual ishlash; mustaqil ishlar uchun daftar tutish.

1.3 O'quv-uslubiy qo'llanma

O'quv mashg'ulotlar rejasi:

- metodik qullanmalar va topshiriqlar bilan ishlash
- Amaliy darslar uchun daftar tutish
- o'quv topshiriqlar
- amaliy ishlarni topshirish

1.3.13 Misol va mashqlar namoishi (prezentasiya)

1.Dastur tuzishda freymlar yaratish teglari va parametrlaridan foydalanish.

2.Dastur tuzishda atributlar va elementlaridan foydalanish.

3.HTML da freym yaratish teglaridan foydalanib dastur tuzish

1.3.14 O'quv mashqlar

- Teglardan foydalanish jarayonini o'rganing
- Teglardan foydalangan xolda dastur tuzing
- shu mavzuni nazariyasini o'qib oling

Uyga vazifa

1. Mavzuda o'tilgan teglar va parametrlardan foydalanib saxifada freym yarating.

1.3.15 Tavsiya etiladigan adabiyotlar

Adabiyotlar ro'yxati

Asosiy adabiyotlar

21. Matrosov S.Ch. i dr. HTML 4.0 v podlinnikе. BHV-SPb, 2000. 672 s.
22. Uilton P. JAVASCRIPT. Основы. Simvol-plyus. 2002. 1056 s.
23. Kingli-Xyu E., Kingli-Xyu K. JAVASCRIPT 1.5: Uchebnyy kurs. Piter. 1-ye izdaniye. 2002.
24. Tomson L., Velling L. Razrabotka Web-prilojeniy na PHP i MySQL. - K.: "DiaSoft", 2001. - 672 s.

Qo'shimcha adabiyotlar

35. Speynauer S., Kuersia V. Spravochnik Web-mastera. - K: "BHV", 1997. - 368 s.
36. Brandenbau. JAVASCRIPT. Sbornik reseptov dlya professionalov. SPb. 2001.
37. Ratshiller T., Gerken T. PHP4: razrabotka Web-prilojeniy. Piter, 2001. - 384 s.
38. Yarger R., Riz Dj., King T. MySQL i mSQL. Bazy dannyx dlya nebolshix predpriyatiy i Interneta. - SPb: Simvol-Plyus, 2000 - 560 s.
39. Xilayer S., Mizik D. Programirovaniye Active Server Pages. - M: "Russkaya redaktsiya", 1999. - 296 s.
40. Xolzner S. Perl: spetsialnyy spravochnik. - SPb: "Piter". 2000. - 496 s.
41. Shvars R., Kristiansen T. Izuchayem Perl. - K: "BHV", 2000. - 320 s.

1.3.16 Mavzu bo'yicha yangi tushunchalar uchun savollar.

- 1.Saxifa yaratishda freym teglari va parametrlaridan foydalanish.
- 2.Saxifa yaratishda freymning ishlatilishi.

Mavzu 5. Xodisalarga ishlov berish usullari.

Amaliy mashg'ulotlar rejasi

Fan: " WEB ga yo'naltirilgan dasturlash".

O'quv soati: 4 s. (amaliy)

O'quv mashg'ulotlar turi: kartochka, topshiriq, o'quv materiallar va metodik qullanma vositasi bilan amaliy mashg'ulotlar.

O'quv mashg'ulotlar rejasi:

- tarqatma materiallar tayyorlash.
- o'quv masalalari.
- Dasturlar tuzish.
- Yakuniy tahlil

O'quv mashg'ulotlar maqsadi:

WEB sahifa yaratish vositasi bilan nazariy bilimlarni amaliy mashg'ulotlar bilan chuqurlashtirish

O'quv mashg'ulotlar vazifasi:

- *o'qituvchi:* mavzu bo'yicha olgan bilimlarni sistemalashtirish va mustahkamlash
- *rivojlantiruvchi:* o'rganish tajribasini oshirish, WEB saytlar yaratish nazariyasini o'rganish, analiz va o'rganish natijalarini umumlashtirish mahoratini rivojlantirish; student ijodiy mahoratini shakllantirish;
- *tarbiyaviy:* mustaqil izlanish mahoratini uyg'otish ; jamoa bilan ish yuritish qoidalariga bo'ysunish. Fanga qiziqishni rivojlantirish, ma'suliyatni his qilish , mehnasevarlik, individual ishni kollektiv bilan moslashni o'rgatish.

O'qitish texnologiyasi:

- *o'qitish metodlari:* individual savol-javob; birga o'qitish;o'quv qo'llanmalarga asoslanib dasturlar tuzish.
- *o'qitish shakllari:* individual, kollektiv.

- *o'qitish vositalari*: daftarda va dockada, kompyuterda dastur tuzish, metodik ishlanmalar va amaliy ko'rsatmalar
- *o'qitish shartlari*: auditoriya, kompyuter zali.
- *monitoring va baholash*: og'zaki nazorat, individual savol-javob, material tushuntirilishi, nazorat ishi.

Pedagogik masalalar :

- mavzu bo'yicha bilimlarni mustahkamlash uchun o'rganuvchilarni anglash faoliyatini tashkillashtirish
- namuna bo'yicha amaliyotda bilimlarni mustahkamlash;
- mustaqil dasturlashni o'rganishni shakllantirish;

O'quv faoliyati natijalari:

- kurs mavzulari bo'yicha bilimlarni sistemalashtirish va mustahkamlashtirish;
- o'rgangan tushunchalar bilan amaliy mashg'ulotlarda ishlay olish;
- dastur tuzishda terminalogiyalarni va tushunchalarni qo'llashni mustaqil o'rganish mahorati;
- mustaqil dastur tuzish mahoratini oshirish;
- tajriba natijalarini analiz qila olish;

1.2 Amaliy mashg'ulotning xronologik xaritasi.

1 bosqich. O'quv mashg'ulotlarga kirish (10 daqiqa);

- *o'qituvchi faoliyati*: tayyorgarlikni tekshirish (konspektning mavjudligi; tayyorgarlik, qat'iyatlik va aniqlik, davomat); zarur materillarni tarqatish (metodik qo'llanmalar, kartochkalar); amaliy darsning maqsadi va mavzuni aytish; o'quv darsining rejasi bilan tanishtirish, tushuncha va jumlar; adabiyotlar ruyxati; Reyting-kontrol sistemasi bilan tanishtirish; joriy nazorat baholash mezonlari; o'quv ishlari yakunlarining rejalarini taqdimlash;
- *talaba faoliyati*: o'quv joyini tayyorlash (o'quvchilarning borligi; tashqi ko'rinish; uquv va tarqatma materiallar); mavzu bilan tanishuv va o'quv dars maqsadi; o'quv materialni qabul qilishga tayyorgarlik;
- *qabul qilish shakli metodlari*: og'zaki nazorat, individual savol-javob; obyektlar bilan ishlash; konspektlash;

2 bosqich. Asosiy qism (60 daqiqa);

- *o'qituvchi faoliyati*: mavzuni kiritish, Web dizaynni o'rganish bilan bog'liq oldingi mavzuni eslashni taklif yetish; amaliy mashg'ulotlar matnini tarqatish; qo'shimcha adabiyotlarda tushunchalar berish; ish usullari bilan tanishtirish; mashg'ulotlar tarqatish; tushunarsiz savollarni aniqlab, ularni yechimi topishga yordamlash; gruppalarda ishlashni tashkillash; natijalarni muhokamalashtirish;
- *talaba faoliyati*: oldingi mavzu bo'yicha bilimlarni mustahkamlash; quloq solish, yozib olish; tushunchalar va terminlarni aytish; savol berishadi va muhokamalashishadi, aniqlashtirishadi; gruppalarda ishlashadi, olingan natijalar muhokamasiga qatnashishadi
- *qabul qilish shakli metodlari*: og'zaki nazorat, grupalarda individual savol-javob; tuzilgan dasturlarni daftarga yozib olish

3 bosqich. Yakuniy qism(10 daqiqa)

- *o'qituvchi faoliyati*: mavzu bo'yicha xulosa chiqarish; talabalarni fikrini bir joyga jamlash; qilingan ishlarning muhimligini aytib o'tish; javob bergan talabalarni ishini baholash; o'quv darsning maqsadiga erishish darajasini baholash va analizlashtirish; mustaqil ishlar topshiriqlari
- *talaba faoliyati*: ish analizi; yo'l qo'yilgan xatolarni aniqlash va analizlash; berilgan mustaqil ishlarni yozib olishadi;
- *qabul qilish shakli metodlari*: guruhda va individual ishlash; mustaqil ishlar uchun daftar tutish.

1.3 O'quv-uslubiy qo'llanma

O'quv mashg'ulotlar rejasi:

- metodik qullanmalar va topshiriqlar bilan ishlash
- Amaliy darslar uchun daftar tutish
- o'quv topshiriqlar
- amaliy ishlarni topshirish

1.3.17 Misol va mashqlar namoishi (prezentasiya)

- 1.Dastur tuzishda xodisalarga ishlov usullaridan foydalanish.
- 2.Dastur tuzishda form konteyneri foydalanish.

1.3.18 O'quv mashqlar

- Teglardan foydalanish jarayonini o'rganing
- Teglardan foydalangan xolda dastur tuzing
- shu mavzuni nazariyasini o'qib oling

Uyga vazifa

- 1.Saxifa yaratishda form konteyneridan foydalanish.
2. Xodisalarga ishlov berish usullaridan foydalanib dastur tuzing.

1.3.19 Tavsiya etiladigan adabiyotlar

Adabiyotlar ro'yxati

Asosiy adabiyotlar

25. Matrosov S.Ch. i dr. HTML 4.0 v podlinnike. BHV-SPb, 2000. 672 s.
26. Uilton P. JAVASCRIPT. Основы. Simvol-plyus. 2002. 1056 s.
27. Kingli-Xyu E., Kingli-Xyu K. JAVASCRIPT 1.5: Uchebnyy kurs. Piter. 1-ye izdaniye. 2002.
28. Tomson L., Velling L. Razrabotka Web-prilojeniy na PHP i MySQL. - K.: "DiaSoft", 2001. - 672 s.

Qo'shimcha adabiyotlar

42. Speynauer S., Kuersia V. Spravochnik Web-mastera. - K: "BHV", 1997. - 368 s.
43. Brandenbau. JAVASCRIPT. Sbornik reseptov dlya professionalov. SPb. 2001.
44. Ratshiller T., Gerken T. PHP4: razrabotka Web-prilojeniy. Piter, 2001. - 384 s.
45. Yarger R., Riz Dj., King T. MySQL i mSQL. Bazy dannyx dlya nebolshix predpriyatiy i Interneta. - SPb: Simvol-Plyus, 2000 - 560 s.
46. Xilayer S., Mizik D. Programirovaniye Active Server Pages. - M: "Russkaya redaktsiya", 1999. - 296 s.
47. Xolzner S. Perl: spetsialnyy spravochnik. - SPb: "Piter". 2000. - 496 s.
48. Shvars R., Kristiansen T. Izuchayem Perl. - K: "BHV", 2000. - 320 s.

1.3.20 Mavzu bo'yicha yangi tushunchalar uchun savollar.

- 1.Saxifa yaratishda form konteynerining ishlatilishi.
- 2.Xodisalarga ishlov berish usullari.

Mavzu 6: Form konteyneri.

Amaliy mashg'ulotlar rejasi

Fan: " WEB ga yo'naltirilgan dasturlash".

O'quv soati: 4 s. (amaliy)

O'quv mashg'ulotlar turi: kartochka, topshiriq, o'quv materiallar va metodik qullanma vositasi bilan amaliy mashg'ulotlar.

O'quv mashg'ulotlar rejasi:

- tarqatma materiallar tayyorlash.
- o'quv masalalari.
- Dasturlar tuzish.
- Yakuniy tahlil

O'quv mashg'ulotlar maqsadi:

WEB caxifa yaratish vositasi bilan nazariy bilimlarni amaliy mashg'ulotlar bilan chuqurlashtirish

O'quv mashg'ulotlar vazifasi:

- *o'qituvchi:* mavzu bo'yicha olgan bilimlarni sistemalashtirish va mustahkamlash
- *rivojlantiruvchi:* o'rganish tajribasini oshirish, WEB saytlar yaratish nazariyasini o'rganish, analiz va o'rganish natijalarini umumlashtirish mahoratini rivojlantirish; student ijodiy mahoratini shakllantirish;
- *tarbiyaviy:* mustaqil izlanish mahoratini uyg'otish ; jamoa bilan ish yuritish qoidalariga bo'ysunish. Fanga qiziqishni rivojlantirish, ma'suliyatni his qilish , mehnasevarlik, individual ishni kollektiv bilan moslashni o'rgatish.

O'qitish texnologiyasi:

- *o'qitish metodlari:* individual savol-javob; birga o'qitish; o'quv qo'llanmalarga asoslanib dasturlar tuzish.
- *o'qitish shakllari:* individual, kollektiv.
- *o'qitish vositalari:* daftarda va dockada, kompyuterda dastur tuzish, metodik ishlanmalar va amaliy ko'rsatmalar
- *o'qitish shartlari:* auditoriya, kompyuter zali.
- *monitoring va baholash:* og'zaki nazorat, individual savol-javob , material tushuntirilishi, nazorat ishi.

Pedagogik masalalar :

- mavzu bo'yicha bilimlarni mustahkamlash uchun o'rganuvchilarni anglash faoliyatini tashkillashtirish
- namuna bo'yicha amaliyotda bilimlarni mustahkamlash;
- mustaqil dasturlashni o'rganishni shakllantirish;

O'quv faoliyati natijalari:

- kurs mavzulari bo'yicha bilimlarni sistemalashtirish va mustahkamlashtirish;
- o'rgangan tushunchalar bilan amaliy mashgulotlarda ishlay olish;
- dastur tuzishda terminalogiyalarni va tushunchalarni qo'llashni mustaqil o'rganish mahorati;
- mustaqil dastur tuzish mahoratini oshirish;
- tajriba natijalarini analiz qila olish;

1.2 Amaliy mashg'ulotning xronologik xaritasi.

1 bosqich. O'quv mashg'ulotlarga kirish (10 daqiqa);

- *o'qituvchi faoliyati:* tayyorgarlikni tekshirish (konspektning mavjudligi; tayyorgarlik, qatiyatlik va aniqlik, davomat); zarur materillarni tarqatish (metodik qo'llanmalar, kartochkalar); amaliy darsning maqsadi va mavzuni aytish ; o'quv darsining rejasi bilan tanishtirish, tushuncha va jumlar; adabiyotlar ruyxati; Reyting-kontrol sistemasi bilan tanishtirish; joriy nazorat baholash mezonlari; o'quv ishlari yakunlarining rejalarini taqdimlash;

- *talaba faoliyati*: o'quv joyini tayyorlash (o'quvchilarning borligi; tashqi ko'rinish; uquv va tarqatma materiallar); mavzu bilan tanishuv va o'quv dars maqsadi; o'quv materialni qabul qilishga tayorgarlik;
- *qabul qilish shakli metodlari*: og'zaki nazorat, individual savol-javob; obyektlar bilan ishlash; konspektlash;

2 bosqich. Asosiy qism (60 daqiqa);

- *o'qituvchi faoliyati*: mavzuni kiritish, Web dizaynni o'rganish bilan bog'liq oldingi mavzuni eslashni taklif yetish; amaliy mashg'ulotlar matnini tarqatish; qo'shimcha adabiyotlarda tushunchalar berish; ish usullari bilan tanishtirish; mashg'ulotlar tarqatish; tushunarsiz savollarni aniqlab, ularni yechimi topishga yordamlash; gruppalarda ishlashni tashkillash; natijalarni muhokamalashtirish;
- *talaba faoliyati*: oldingi mavzu bo'yicha bilimlarni mustahkamlash; quloq solish, yozib olish; tushunchalar va terminlarni aytish; savol berishadi va muhokamalashishadi, aniqlashtirishadi; gruppalarda ishlashadi, olingan natijalar muhokamasiga qatnashishadi
- *qabul qilish shakli metodlari*: og'zaki nazorat, grupalarda individual savol-javob; tuzilgan dasturlarni daftarga yozib olish

3 bosqich. Yakuniy qism(10 daqiqa)

- *o'qituvchi faoliyati*: mavzu bo'yicha xulosa chiqarish; talabalarni fikrini bir joyga jamlash; qilingan ishlarning muhimligini aytib o'tish; javob bergan talabalarni ishini baholash; o'quv darsning maqsadiga erishish darajasini baholash va analizlashtirish; mustaqil ishlar topshiriqlari
- *talaba faoliyati*: ish analizi; yo'l qo'yilgan xatolarni aniqlash va analizlash; berilgan mustaqil ishlarni yozib olishadi;
- *qabul qilish shakli metodlari*: guruhda va individual ishlash; mustaqil ishlar uchun daftar tutish.

1.3 O'quv-uslubiy qo'llanma

O'quv mashg'ulotlar rejasi:

- metodik qullanmalar va topshiriqlar bilan ishlash
- Amaliy darslar uchun daftar tutish
- o'quv topshiriqlar
- amaliy ishlarni topshirish

1.3.21 Misol va mashqlar namoishi (prezentasiya)

- 1.Dastur tuzishda xodisalarga ishlov usullaridan foydalanish.
- 2.Dastur tuzishda form konteyneri foydalanish.

1.3.22 O'quv mashqlar

- Teglardan foydalanish jarayonini o'rganing
- Teglardan foydalangan xolda dastur tuzing
- shu mavzuni nazariyasini o'qib oling

Uyga vazifa

- 1.Saxifa yaratishda form konteyneridan foydalanish.
2. Xodisalarga ishlov berish usullaridan foydalanib dastur tuzing.

1.3.23 Tavsiya etiladigan adabiyotlar

Adabiyotlar ro'yxati

Asosiy adabiyotlar

29. Matrosov S.Ch. i dr. HTML 4.0 v podlinnike. BHV-SPb, 2000. 672 s.
30. Uilton P. JAVASCRIPT. Основы. Simvol-plyus. 2002. 1056 s.
31. Kingli-Xyu E., Kingli-Xyu K. JAVASCRIPT 1.5: Uchebnyy kurs. Piter. 1-ye izdaniye. 2002.
32. Tomson L., Velling L. Razrabotka Web-prilojeniy na PHP i MySQL. - K.: "DiaSoft", 2001. - 672 s.

Qo'shimcha adabiyotlar

49. Speynauer S., Kuersia V. Spravochnik Web-mastera. - K: "BHV", 1997. - 368 s.
50. Brandenbau. JAVASCRIPT. Sbornik reseptov dlya professionalov. SPb. 2001.
51. Ratshiller T., Gerken T. PHP4: razrabotka Web-prilojeniy. Piter, 2001. - 384 s.
52. Yarger R., Riz Dj., King T. MySQL i mSQL. Bazy dannyx dlya nebolshix predpriyatiy i Interneta. - SPb: Simvol-Plyus, 2000 - 560 s.
53. Xilayer S., Mizik D. Programmirovaniye Active Server Pages. - M: "Russkaya redaksiya", 1999. - 296 s.
54. Xolzner S. Perl: spetsialnyy spravochnik. - SPb: "Piter". 2000. - 496 s.
55. Shvars R., Kristiansen T. Izuchayem Perl. - K: "BHV", 2000. - 320 s.

1.3.24 Mavzu bo'yicha yangi tushunchalar uchun savollar.

1. Saxifa yaratishda form konteynerining ishlatilishi.
2. Xodisalarga ishlov berish usullari.

Mavzu 7. Ro'yxatlar va menyular

Amaliy mashg'ulotlar rejasi

Fan: " WEB ga yo'naltirilgan dasturlash".

O'quv soati: 4 s. (amaliy)

O'quv mashg'ulotlar turi: kartochka, topshiriq, o'quv materiallar va metodik qullanma vositasi bilan amaliy mashg'ulotlar.

O'quv mashg'ulotlar rejasi:

- tarqatma materiallar tayyorlash.
- o'quv masalalari.
- Dasturlar tuzish.
- Yakuniy tahlil

O'quv mashg'ulotlar maqsadi:

WEB caxifa yaratish vositasi bilan nazariy bilimlarni amaliy mashg'ulotlar bilan chuqurlashtirish

O'quv mashg'ulotlar vazifasi:

- *o'qituvchi:* mavzu bo'yicha olgan bilimlarni sistemalashtirish va mustahkamlash
- *rivojlantiruvchi:* o'rganish tajribasini oshirish, WEB saytlar yaratish nazariyasini o'rganish, analiz va o'rganish natijalarini umumlashtirish mahoratini rivojlantirish; student ijodiy mahoratini shakllantirish;
- *tarbiyaviy:* mustaqil izlanish mahoratini uyg'otish ; jamoa bilan ish yuritish qoidalariga bo'ysunish. Fanga qiziqishni rivojlantirish, ma'suliyatni his qilish , mehnasevarlik, individual ishni kollektiv bilan moslashni o'rgatish.

O'qitish texnologiyasi:

- *o'qitish metodlari:* individual savol-javob; birga o'qitish; o'quv qo'llanmalarga asoslanib dasturlar tuzish.
- *o'qitish shakllari:* individual, kollektiv.

- *o'qitish vositalari*: daftarda va dockada, kompyuterda dastur tuzish, metodik ishlanmalar va amaliy ko'rsatmalar
- *o'qitish shartlari*: auditoriya, kompyuter zali.
- *monitoring va baholash*: og'zaki nazorat, individual savol-javob, material tushuntirilishi, nazorat ishi.

Pedagogik masalalar :

- mavzu bo'yicha bilimlarni mustahkamlash uchun o'rganuvchilarni anglash faoliyatini tashkillashtirish
- namuna bo'yicha amaliyotda bilimlarni mustahkamlash;
- mustaqil dasturlashni o'rganishni shakllantirish;

O'quv faoliyati natijalari:

- kurs mavzulari bo'yicha bilimlarni sistemalashtirish va mustahkamlashtirish;
- o'rgangan tushunchalar bilan amaliy mashg'ulotlarda ishlay olish;
- dastur tuzishda terminalogiyalarni va tushunchalarni qo'llashni mustaqil o'rganish mahorati;
- mustaqil dastur tuzish mahoratini oshirish;
- tajriba natijalarini analiz qila olish;

1.2 Amaliy mashg'ulotning xronologik xaritasi.

1 bosqich. O'quv mashg'ulotlarga kirish (10 daqiqa);

- *o'qituvchi faoliyati*: tayyorgarlikni tekshirish (konspektning mavjudligi; tayyorgarlik, qat'iyatlik va aniqlik, davomat); zarur materillarni tarqatish (metodik qo'llanmalar, kartochkalar); amaliy darsning maqsadi va mavzuni aytish; o'quv darsining rejasi bilan tanishtirish, tushuncha va jumlar; adabiyotlar ruyxati; Reyting-kontrol sistemasi bilan tanishtirish; joriy nazorat baholash mezonlari; o'quv ishlari yakunlarining rejalarini taqdimlash;
- *talaba faoliyati*: o'quv joyini tayyorlash (o'quvchilarning borligi; tashqi ko'rinish; uquv va tarqatma materiallar); mavzu bilan tanishuv va o'quv dars maqsadi; o'quv materialni qabul qilishga tayyorgarlik;
- *qabul qilish shakli metodlari*: og'zaki nazorat, individual savol-javob; obyektlar bilan ishlash; konspektlash;

2 bosqich. Asosiy qism (60 daqiqa);

- *o'qituvchi faoliyati*: mavzuni kiritish, Web dizaynni o'rganish bilan bog'liq oldingi mavzuni eslashni taklif yetish; amaliy mashg'ulotlar matnini tarqatish; qo'shimcha adabiyotlarda tushunchalar berish; ish usullari bilan tanishtirish; mashg'ulotlar tarqatish; tushunarsiz savollarni aniqlab, ularni yechimi topishga yordamlash; gruppalarda ishlashni tashkillash; natijalarni muhokamalashtirish;
- *talaba faoliyati*: oldingi mavzu bo'yicha bilimlarni mustahkamlash; quloq solish, yozib olish; tushunchalar va terminlarni aytish; savol berishadi va muhokamalashishadi, aniqlashtirishadi; gruppalarda ishlashadi, olingan natijalar muhokamasiga qatnashishadi
- *qabul qilish shakli metodlari*: og'zaki nazorat, gruppalarda individual savol-javob; tuzilgan dasturlarni daftarga yozib olish

3 bosqich. Yakuniy qism(10 daqiqa)

- *o'qituvchi faoliyati*: mavzu bo'yicha xulosa chiqarish; talabalarni fikrini bir joyga jamlash; qilingan ishlarning muhimligini aytib o'tish; javob bergan talabalarni ishini baholash; o'quv darsning maqsadiga erishish darajasini baholash va analizlashtirish; mustaqil ishlar topshiriqlari
- *talaba faoliyati*: ish analizi; yo'l qo'yilgan xatolarni aniqlash va analizlash; berilgan mustaqil ishlarni yozib olishadi;
- *qabul qilish shakli metodlari*: guruhda va individual ishlash; mustaqil ishlar uchun daftar tutish.

1.3 O'quv-uslubiy qo'llanma

O'quv mashg'ulotlar rejasi:

- metodik qullanmalar va topshiriqlar bilan ishlash
- Amaliy darslar uchun daftar tutish
- o'quv topshiriqlar
- amaliy ishlarni topshirish

1.3.1 Misol va mashqlar namoishi (prezentasiya)

1. Dastur tuzishda ro'yxat tuzish teglari va parametrlaridan foydalanish.
2. Dastur tuzishda ro'yxat tuzish atributlari va elementlaridan foydalanish.
3. HTML da grafik ma'lumotlardan foydalanish.

1.3.2 O'quv mashqlar

- Teglardan foydalanish jarayonini o'rganing
- Teglardan foydalangan xolda dastur tuzing
- shu mavzuni nazariyasini o'qib oling

Uyga vazifa

1. Mavzuda o'tilgan teglar va parametrlardan foydalanib saxifada ro'yxat va grafikadan foydalanib dastur yarating.

1.3.3 Tavsiya etiladigan adabiyotlar

Adabiyotlar ro'yxati

Asosiy adabiyotlar

1. Matrosov S.Ch. i dr. HTML 4.0 v podlinnike. BHV-SPb, 2000. 672 s.
2. Uilton P. JAVASCRIPT. Основы. Simvol-plyus. 2002. 1056 s.
3. Kingli-Xyu E., Kingli-Xyu K. JAVASCRIPT 1.5: Uchebnyy kurs. Piter. 1-ye izdaniye. 2002.
4. Tomson L., Velling L. Razrabotka Web-prilozheniy na PHP i MySQL. - K.: "DiaSoft", 2001. - 672 s.

Qo'shimcha adabiyotlar

1. Speynauer S., Kuersia V. Spravochnik Web-mastera. - K: "BHV", 1997. - 368 s.
2. Brandenbau. JAVASCRIPT. Sbornik reseptov dlya professionalov. SPb. 2001.
3. Ratshiller T., Gerken T. PHP4: razrabotka Web-prilozheniy. Piter, 2001. - 384 s.
4. Yarger R., Riz Dj., King T. MySQL i mSQL. Bazy dannykh dlya nebolshix predpriyatiy i Interneta. - SPb: Simvol-Plyus, 2000 - 560 s.
5. Xilayer S., Mizik D. Programirovaniye Active Server Pages. - M: "Russkaya redaktsiya", 1999. - 296 s.
6. Xolzner S. Perl: spetsialnyy spravochnik. - SPb: "Piter". 2000. - 496 s.
7. Shvars R., Kristiansen T. Izuchayem Perl. - K: "BHV", 2000. - 320 s.

1.3.4 Mavzu bo'yicha yangi tushunchalar uchun savollar.

1. Saxifa yaratishda ro'yxat teglari va parametrlaridan foydalanish.
2. Saxifa yaratishda grafikaning ishlatilishi.

Mavzu 8. HTML saxifalarda grafik tasvirlar bilan ishlashni dasturlash.

Amaliy mashg'ulotlar rejasi

Fan: " WEB ga yo'naltirilgan dasturlash".

O'quv soati: 4 s. (amaliy)

O'quv mashg'ulotlar turi: kartochka, topshiriq, o'quv materiallar va metodik qullanma vositasi bilan amaliy mashg'ulotlar.

O'quv mashg'ulotlar rejasi:

- tarqatma materiallar tayyorlash.
- o'quv masalalari.
- Dasturlar tuzish.
- Yakuniy tahlil

O'quv mashg'ulotlar maqsadi:

WEB caxifa yaratish vositasi bilan nazariy bilimlarni amaliy mashg'ulotlar bilan chuqurlashtirish

O'quv mashg'ulotlar vazifasi:

- *o'qituvchi:* mavzu bo'yicha olgan bilimlarni sistemalashtirish va mustahkamlash
- *rivojlantiruvchi:* o'rganish tajribasini oshirish, WEB saytlar yaratish nazariyasini o'rganish, analiz va o'rganish natijalarini umumlashtirish mahoratini rivojlantirish; student ijodiy mahoratini shakllantirish;
- *tarbiyaviy:* mustaqil izlanish mahoratini uyg'otish ; jamoa bilan ish yuritish qoidalariga bo'ysunish. Fanga qiziqishni rivojlantirish, ma'suliyatni his qilish , mehnasevarlik, individual ishni kollektiv bilan moslashni o'rgatish.

O'qitish texnologiyasi:

- *o'qitish metodlari:* individual savol-javob; birga o'qitish; o'quv qo'llanmalarga asoslanib dasturlar tuzish.
- *o'qitish shakllari:* individual, kollektiv.
- *o'qitish vositalari:* daftarda va dockada, kompyuterda dastur tuzish, metodik ishlanmalar va amaliy ko'rsatmalar
- *o'qitish shartlari:* auditoriya, kompyuter zali.
- *monitoring va baholash:* og'zaki nazorat, individual savol-javob , material tushuntirilishi, nazorat ishi.

Pedagogik masalalar :

- mavzu bo'yicha bilimlarni mustahkamlash uchun o'rganuvchilarni anglash faoliyatini tashkillashtirish
- namuna bo'yicha amaliyotda bilimlarni mustahkamlash;
- mustaqil dasturlashni o'rganishni shakllantirish;

O'quv faoliyati natijalari:

- kurs mavzulari bo'yicha bilimlarni sistemalashtirish va mustahkamlashtirish;
- o'rganigan tushunchalar bilan amaliy mashg'ulotlarda ishlay olish;
- dastur tuzishda terminalogiyalarni va tushunchalarni qo'llashni mustaqil o'rganish mahorati;
- mustaqil dastur tuzish mahoratini oshirish;
- tajriba natijalarini analiz qila olish;

1.2 Amaliy mashg'ulotning xronologik xaritasi.

1 bosqich. O'quv mashg'ulotlarga kirish (10 daqiqa);

- *o'qituvchi faoliyati:* tayyorgarlikni tekshirish (konspektning mavjudligi; tayyorgarlik, qatiyatlik va aniqlik, davomat); zarur materillarni tarqatish (metodik qo'llanmalar, kartochkalar); amaliy darsning maqsadi va mavzuni aytish ; o'quv darsining rejasi bilan tanishtirish, tushuncha va

jumlalar; adabiyotlar ruyxati; Reyting-kontrol sistemasi bilan tanishtirish; joriy nazorat baholash mezonlari; o'quv ishlari yakunlarining rejalarini taqdimlash;

- *talaba faoliyati*: o'quv joyini tayyorlash (o'quvchilarning borligi; tashqi ko'rinish; uquv va tarqatma materiallar); mavzu bilan tanishuv va o'quv dars maqsadi; o'quv materialni qabul qilishga tayorgarlik;
- *qabul qilish shakli metodlari*: og'zaki nazorat, individual savol-javob; obyektlar bilan ishlash; konspektlash;

2 bosqich. Asosiy qism (60 daqiqa);

- *o'qituvchi faoliyati*: mavzuni kiritish, Web dizaynni o'rganish bilan bog'liq oldingi mavzuni eslashni taklif yetish; amaliy mashg'ulotlar matnini tarqatish; qo'shimcha adabiyotlarda tushunchalar berish; ish usullari bilan tanishtirish; mashg'ulotlar tarqatish; tushunarsiz savollarni aniqlab, ularni yechimi topishga yordamlash; gruppalarda ishlashni tashkillash; natijalarni muhokamalashtirish;

- *talaba faoliyati*: oldingi mavzu bo'yicha bilimlarni mustahkamlash; quloq solish, yozib olish; tushunchalar va terminlarni aytish; savol berishadi va muhokamalashishadi, aniqlashtirishadi; gruppalarda ishlashadi, olingan natijalar muhokamasiga qatnashishadi

- *qabul qilish shakli metodlari*: og'zaki nazorat, grupalarda individual savol-javob; tuzilgan dasturlarni daftarga yozib olish

3 bosqich. Yakuniy qism(10 daqiqa)

- *o'qituvchi faoliyati*: mavzu bo'yicha xulosa chiqarish; talabalarni fikrini bir joyga jamlash; qilingan ishlarning muhimligini aytib o'tish; javob bergan talabalarni ishini baholash; o'quv darsning maqsadiga erishish darajasini baholash va analizlashtirish; mustaqil ishlar topshiriqlari

- *talaba faoliyati*: ish analizi; yo'l qo'yilgan xatolarni aniqlash va analizlash; berilgan mustaqil ishlarni yozib olishadi;

- *qabul qilish shakli metodlari*: guruhda va individual ishlash; mustaqil ishlar uchun daftar tutish.

1.3 O'quv-uslubiy qo'llanma

O'quv mashg'ulotlar rejasi:

- metodik qullanmalar va topshiriqlar bilan ishlash
- Amaliy darslar uchun daftar tutish
- o'quv topshiriqlar
- amaliy ishlarni topshirish

1.3.5 Misol va mashqlar namoishi (prezentasiya)

- 1.Dastur tuzishda ro'yxat tuzish teglari va parametrlaridan foydalanish.
- 2.Dastur tuzishda ro'yxat tuzish atributlari va elementlaridan foydalanish.
- 3.HTML da grafik ma'lumotlardan foydalanish.

1.3.6 O'quv mashqlar

- Teglardan foydalanish jarayonini o'rganing
- Teglardan foydalangan xolda dastur tuzing
- shu mavzuni nazariyasini o'qib oling

Uyga vazifa

1. Mavzuda o'tilgan teglar va parametrlardan foydalanib saxifada ro'yxat va grafikadan foydalanib dastur yarating.

1.3.7 Tavsiya etiladigan adabiyotlar

Adabiyotlar ro'yxati

Asosiy adabiyotlar

5. Matrosov S.Ch. i dr. HTML 4.0 v podlinnikе. BHV-SPb, 2000. 672 s.
6. Uilton P. JAVASCRIPT. Основы. Simvol-plyus. 2002. 1056 s.
7. Kingli-Xyu E., Kingli-Xyu K. JAVASCRIPT 1.5: Uchebnyy kurs. Piter. 1-ye izdaniye. 2002.
8. Tomson L., Velling L. Razrabotka Web-prilozheniy na PHP i MySQL. - K.: "DiaSoft", 2001. - 672 s.

Qo'shimcha adabiyotlar

8. Speynauer S., Kuersia V. Spravochnik Web-mastera. - K: "BHV", 1997. - 368 s.
9. Brandenbau. JAVASCRIPT. Sbornik reseptov dlya professionalov. SPb. 2001.
10. Ratshiller T., Gerken T. PHP4: razrabotka Web-prilozheniy. Piter, 2001. - 384 s.
11. Yarger R., Riz Dj., King T. MySQL i mSQL. Bazy dannykh dlya nebolshix predpriyatiy i Interneta. - SPb: Simvol-Plyus, 2000 - 560 s.
12. Xilayer S., Mizik D. Programmirovaniye Active Server Pages. - M: "Russkaya redaktsiya", 1999. - 296 s.
13. Xolzner S. Perl: spetsialnyy spravochnik. - SPb: "Piter". 2000. - 496 s.
14. Shvars R., Kristiansen T. Izuchayem Perl. - K: "BHV", 2000. - 320 s.

1.3.8 Mavzu bo'yicha yangi tushunchalar uchun savollar.

- 1.Saxifa yaratishda ro'yxat teglari va parametrlaridan foydalanish.
- 2.Saxifa yaratishda grafikaning ishlatilishi.

Labaratoriya ishi 1. HTML strukturasi va ro'yxatlarni yaratish.

Labaratoriya mashg'ulotlar rejasi

Fan: " WEB ga yo'naltirilgan dasturlash".

O'quv soati: 2 s. (labaratoriya)

O'quv mashg'ulotlar turi: kartochka, topshiriq, o'quv materiallar va metodik qullanma vositasi bilan labaratoriya mashg'ulotlar.

O'quv mashg'ulotlar rejasi:

- o'quv masalalari.
- Dasturlar tuzish.
- Yakuniy tahlil

O'quv mashg'ulotlar maqsadi:

WEB caxifa yaratish vositasi bilan nazariy bilimlarni labaratoriya mashg'ulotlar bilan chuqurlashtirish

O'quv mashg'ulotlar vazifasi:

- *o'qituvchi:* mavzu bo'yicha olgan bilimlarni sistemalashtirish va mustahkamlash
- *rivojlantiruvchi:* o'rganish tajribasini oshirish, WEB saytlar yaratish nazariyasini o'rganish, analiz va o'rganish natijalarini umumlashtirish mahoratini rivojlantirish; student ijodiy mahoratini shakllantirish;
- *tarbiyaviy:* mustaqil izlanish mahoratini uyg'otish ; jamoa bilan ish yuritish qoidalariga bo'ysunish. Fanga qiziqishni rivojlantirish, ma'suliyatni his qilish , mehnasevarlik, individual ishni kollektiv bilan moslashni o'rgatish.

O'qitish texnologiyasi:

- *o'qitish metodlari:* individual savol-javob; birga o'qitish; o'quv qo'llanmalarga asoslanib dasturlar tuzish.
- *o'qitish shakllari:* individual, kollektiv.
- *o'qitish vositalari:* daftarda va dockada, kompyuterda dastur tuzish, metodik ishlanmalar va amaliy ko'rsatmalar
- *o'qitish shartlari:* auditoriya, kompyuter zali.
- *monitoring va baholash:* og'zaki nazorat, individual savol-javob, material tushuntirilishi, nazorat ishi.

Pedagogik masalalar :

- mavzu bo'yicha bilimlarni mustahkamlash uchun o'rganuvchilarni anglash faoliyatini tashkillashtirish
- namuna bo'yicha amaliyotda bilimlarni mustahkamlash;
- mustaqil dasturlashni o'rganishni shakllantirish;

O'quv faoliyati natijalari:

- kurs mavzulari bo'yicha bilimlarni sistemalashtirish va mustahkamlashtirish;
- o'rganagan tushunchalar bilan amaliy mashg'ulotlarda ishlay olish;
- dastur tuzishda terminalogiyalarni va tushunchalarni qo'llashni mustaqil o'rganish mahorati;
- mustaqil dastur tuzish mahoratini oshirish;
- tajriba natijalarini analiz qila olish;

1.2 Laboratoriya mashg'ulotning xronologik xaritasi.

1 bosqich. O'quv mashg'ulotlarga kirish (10 daqiqa);

- *o'qituvchi faoliyati:* tayyorgarlikni tekshirish (konspektning mavjudligi; tayyorgarlik, qat'iyatlik va aniqlik, davomat); zarur materillarni tarqatish (metodik qo'llanmalar, kartochkalar); laboratoriya darsning maqsadi va mavzuni aytish; o'quv darsining rejasi bilan tanishtirish, tushuncha va jumlar; adabiyotlar ruyxati; Reyting-kontrol sistemasi bilan tanishtirish; joriy nazorat baholash mezonlari; o'quv ishlari yakunlarining rejalarini taqdimlash;
- *talaba faoliyati:* o'quv joyini tayyorlash (o'quvchilarning borligi; tashqi ko'rinish; uquv va tarqatma materiallar); mavzu bilan tanishuv va o'quv dars maqsadi; o'quv materialni qabul qilishga tayyorgarlik;
- *qabul qilish shakli metodlari:* og'zaki nazorat, individual savol-javob; obyektlar bilan ishlash; konspektlash; prezentasiya

2 bosqich. Asosiy qism (60 daqiqa);

- *o'qituvchi faoliyati:* mavzuni kiritish, Web dizaynni o'rganish bilan bog'liq oldingi mavzuni eslashni taklif yetish; laboratoriya mashg'ulotlar matnini tarqatish; qo'shimcha adabiyotlarda tushunchalar berish; ish usullari bilan tanishtirish; mashg'ulotlar tarqatish; tushunarsiz savollarni aniqlab, ularni yechimi topishga yordamlash; gruppalarda ishlashni tashkillash; natijalarni muhokamalashtirish;
- *talaba faoliyati:* oldingi mavzu bo'yicha bilimlarni mustahkamlash; quloq solish, yozib olish; tushunchalar va terminlarni aytish; savol berishadi va muhokamalashishadi, aniqlashtirishadi; gruppalarda ishlashadi, olingan natijalar muhokamasiga qatnashishadi
- *qabul qilish shakli metodlari:* og'zaki nazorat, gruppalarda individual savol-javob; tuzilgan dasturlarni daftarga yozib olish, prezentasiya

3 bosqich. Yakuniy qism(10 daqiqa)

- *o'qituvchi faoliyati:* mavzu bo'yicha xulosa chiqarish; talabalarni fikrini bir joyga jamlash; qilingan ishlarning muhimligini aytib o'tish; javob bergan talabalarni ishini baholash; o'quv darsning maqsadiga erishish darajasini baholash va analizlashtirish; mustaqil ishlar topshiriqlari
- *talaba faoliyati:* ish analizi; yo'l qo'yilgan xatolarni aniqlash va analizlash; berilgan mustaqil ishlarni yozib olishadi;

- *qabul qilish shakli metodlari*: guruhda va individual ishlash; mustaqil ishlar uchun daftar tutish.

1.3 O'quv-uslubiy qo'llanma

O'quv mashg'ulotlar rejasi:

- metodik qullanmalar va topshiriqlar bilan ishlash
- Amaliy darslar uchun daftar tutish
- o'quv topshiriqlar
- amaliy ishlarni topshirish

1.3.9 Misol va mashqlar namoishi (prezentasiya)

1.Dastur tuzishda xujjatning strukturasi

2.Dastur tuzishda ro'yxat tuzish atributlari va elementlaridan foydalanish.

1.3.10 O'quv mashqlar

- Teglardan foydalanish jarayonini o'rganing
- Teglardan foydalangan xolda dastur tuzing
- shu mavzuni nazariyasini o'qib oling

Uyga vazifa

1. Mavzuda o'tilgan teglar va parametrlardan foydalanib saxifada ro'yxat foydalanib dastur yarating.

1.3.11 Tavsiya etiladigan adabiyotlar

Adabiyotlar ro'yxati

Asosiy adabiyotlar

9. Matrosov S.Ch. i dr. HTML 4.0 v podlinnike. BHV-SPb, 2000. 672 s.
10. Uilton P. JAVASCRIPT. Основы. Simvol-plyus. 2002. 1056 s.
11. Kingli-Xyu E., Kingli-Xyu K. JAVASCRIPT 1.5: Uchebnyy kurs. Piter. 1-ye izdaniye. 2002.
12. Tomson L., Velling L. Razrabotka Web-prilojeniy na PHP i MySQL. - K.: "DiaSoft", 2001. - 672 s.

Qo'shimcha adabiyotlar

15. Speynauer S., Kuersia V. Spravochnik Web-mastera. - K: "BHV", 1997. - 368 s.
16. Brandenbau. JAVASCRIPT. Sbornik reseptov dlya professionalov. SPb. 2001.
17. Ratshiller T., Gerken T. PHP4: razrabotka Web-prilojeniy. Piter, 2001. - 384 s.
18. Yarger R., Riz Dj., King T. MySQL i mSQL. Bazy dannyx dlya nebolshix predpriyatiy i Interneta. - SPb: Simvol-Plyus, 2000 - 560 s.
19. Xilayer S., Mizik D. Programirovaniye Active Server Pages. - M: "Russkaya redaktsiya", 1999. - 296 s.
20. Xolzner S. Perl: spetsialnyy spravochnik. - SPb: "Piter". 2000. - 496 s.
21. Shvars R., Kristiansen T. Izuchayem Perl. - K: "BHV", 2000. - 320 s.

1.3.12 Mavzu bo'yicha yangi tushunchalar uchun savollar.

1.Saxifa yaratishda ro'yxat teglari va parametrlaridan foydalanish.

Labaratoriya ishi 2. Gipermatli ko'rsatkichlar

Labaratoriya mashg'ulotlar rejasi

Fan: " WEB ga yo'naltirilgan dasturlash".

O'quv soati: 2 s. (labaratoriya)

O'quv mashg'ulotlar turi: kartochka, topshiriq, o'quv materiallar va metodik qullanma vositasi bilan labaratoriya mashg'ulotlar.

O'quv mashg'ulotlar rejasi:

- o'quv masalalari.
- Dasturlar tuzish.
- Yakuniy tahlil

O'quv mashg'ulotlar maqsadi:

WEB caxifa yaratish vositasi bilan nazariy bilimlarni labaratoriya mashg'ulotlar bilan chuqurlashtirish

O'quv mashg'ulotlar vazifasi:

- *o'qituvchi:* mavzu bo'yicha olgan bilimlarni sistemalashtirish va mustahkamlash
- *rivojlantiruvchi:* o'rganish tajribasini oshirish, WEB saytlar yaratish nazariyasini o'rganish, analiz va o'rganish natijalarini umumlashtirish mahoratini rivojlantirish; student ijodiy mahoratini shakllantirish;
- *tarbiyaviy:* mustaqil izlanish mahoratini uyg'otish ; jamoa bilan ish yuritish qoidalariga bo'ysunish. Fanga qiziqishni rivojlantirish, ma'suliyatni his qilish , mehnasevarlik, individual ishni kollektiv bilan moslashni o'rgatish.

O'qitish texnologiyasi:

- *o'qitish metodlari:* individual savol-javob; birga o'qitish;o'quv qo'llanmalarga asoslanib dasturlar tuzish.
- *o'qitish shakllari:* individual, kollektiv.
- *o'qitish vositalari:* daftarda va dockada, kompyuterda dastur tuzish, metodik ishlanmalar va amaliy ko'rsatmalar
- *o'qitish shartlari:* auditoriya, kompyuter zali.
- *monitoring va baholash:* og'zaki nazorat, individual savol-javob , material tushuntirilishi, nazorat ishi.

Pedagogik masalalar :

- mavzu bo'yicha bilimlarni mustahkamlash uchun o'rganuvchilarni anglash faoliyatini tashkillashtirish
- namuna bo'yicha amaliyotda bilimlarni mustahkamlash;
- mustaqil dasturlashni o'rganishni shakllantirish;

O'quv faoliyati natijalari:

- kurs mavzulari bo'yicha bilimlarni sistemalashtirish va mustahkamlashtirish;
- o'rgangan tushunchalar bilan amaliy mashgulotlarda ishlay olish;
- dastur tuzishda terminalogiyalarni va tushunchalarni qo'llashni mustaqil o'rganish mahorati;
- mustaqil dastur tuzish mahoratini oshirish;
- tajriba natijalarini analiz qila olish;

1.2 Labaratoriya mashg'ulotning xronologik xaritasi.

1 bosqich. O'quv mashg'ulotlarga kirish (10 daqiqa);

- *o'qituvchi faoliyati:* tayyorgarlikni tekshirish (konspektning mavjudligi; tayyorgarlik, qatiyatlik va aniqlik, davomat); zarur materillarni tarqatish (metodik qo'llanmalar,kartochkalar); labaratoriya darsning maqsadi va mavzuni aytish ; o'quv darsining rejasi bilan tanishtirish,

tushuncha va jumlarlar; adabiyotlar ruyxati; Reyting-kontrol sistemasi bilan tanishtirish; joriy nazorat baholash mezonlari; o'quv ishlari yakunlarining rejalarini taqdimlash;

- *talaba faoliyati*: o'quv joyini tayyorlash (o'quvchilarning borligi; tashqi ko'rinish; uquv va tarqatma materiallar); mavzu bilan tanishuv va o'quv dars maqsadi; o'quv materialni qabul qilishga tayorgarlik;
- *qabul qilish shakli metodlari*: og'zaki nazorat, individual savol-javob; obyektlar bilan ishlash; konspektlash; prezentasiya

2 bosqich. Asosiy qism (60 daqiqa);

- *o'qituvchi faoliyati*: mavzuni kiritish, Web dizaynni o'rganish bilan bog'liq oldingi mavzuni eslashni taklif yetish; laboratoriya mashg'ulotlar matnini tarqatish; qo'shimcha adabiyotlarda tushunchalar berish; ish usullari bilan tanishtirish; mashg'ulotlar tarqatish; tushunarsiz savollarni aniqlab, ularni yechimi topishga yordamlash; gruppalarda ishlashni tashkillash; natijalarni muhokamalashtirish;

- *talaba faoliyati*: oldingi mavzu bo'yicha bilimlarni mustahkamlash; quloq solish, yozib olish; tushunchalar va terminlarni aytish; savol berishadi va muhokamalashishadi, aniqlashtirishadi; gruppalarda ishlashadi, olingan natijalar muhokamasiga qatnashishadi

- *qabul qilish shakli metodlari*: og'zaki nazorat, gruppalarda individual savol-javob; tuzilgan dasturlarni daftarga yozib olish, prezentasiya

3 bosqich. Yakuniy qism(10 daqiqa)

- *o'qituvchi faoliyati*: mavzu bo'yicha xulosa chiqarish; talabalarni fikrini bir joyga jamlash; qilingan ishlarning muhimligini aytib o'tish; javob bergan talabalarni ishini baholash; o'quv darsning maqsadiga erishish darajasini baholash va analizlashtirish; mustaqil ishlar topshiriqlari

- *talaba faoliyati*: ish analizi; yo'l qo'yilgan xatolarni aniqlash va analizlash; berilgan mustaqil ishlarni yozib olishadi;

- *qabul qilish shakli metodlari*: guruhda va individual ishlash; mustaqil ishlar uchun daftar tutish.

1.3 O'quv-uslubiy qo'llanma

O'quv mashg'ulotlar rejasi:

- metodik qullanmalar va topshiriqlar bilan ishlash
- Amaliy darslar uchun daftar tutish
- o'quv topshiriqlar
- amaliy ishlarni topshirish

1.3.13 Misol va mashqlar namoishi (prezentasiya)

1.Dastur tuzishda gipermatli murojaat.

2.Dastur tuzishda boshqa saytlarga murojaat qilish.

1.3.14 O'quv mashqlar

- Teglardan foydalanish jarayonini o'rganing
- Teglardan foydalangan xolda dastur tuzing
- shu mavzuni nazariyasini o'qib oling

Uyga vazifa

1. Mavzuda o'tilgan teglar va parametrlardan foydalanib saxifada gipermatli murojaat dastur yarating.

1.3.15 Tavsiya etiladigan adabiyotlar

Adabiyotlar ro'yxati

Asosiy adabiyotlar

13. Matrosov S.Ch. i dr. HTML 4.0 v podlinnike. BHV-SPb, 2000. 672 s.
14. Uilton P. JAVASCRIPT. Основы. Simvol-plyus. 2002. 1056 s.
15. Kingli-Xyu E., Kingli-Xyu K. JAVASCRIPT 1.5: Uchebnyy kurs. Piter. 1-ye izdaniye. 2002.
16. Tomson L., Velling L. Razrabotka Web-prilojeniy na PHP i MySQL. - K.: "DiaSoft", 2001. - 672 s.

Qo'shimcha adabiyotlar

22. Speynauer S., Kuersia V. Spravochnik Web-mastera. - K: "BHV", 1997. - 368 s.
23. Brandenbau. JAVASCRIPT. Sbornik reseptov dlya professionalov. SPb. 2001.
24. Ratshiller T., Gerken T. PHP4: razrabotka Web-prilojeniy. Piter, 2001. - 384 s.
25. Yarger R., Riz Dj., King T. MySQL i mSQL. Bazy dannyx dlya nebolshix predpriyatiy i Interneta. - SPb: Simvol-Plyus, 2000 - 560 s.
26. Xilayer S., Mizik D. Programirovaniye Active Server Pages. - M: "Russkaya redaktsiya", 1999. - 296 s.
27. Xolzner S. Perl: spetsialnyy spravochnik. - SPb: "Piter". 2000. - 496 s.
28. Shvars R., Kristiansen T. Izuchayem Perl. - K: "BHV", 2000. - 320 s.

1.3.16 Mavzu bo'yicha yangi tushunchalar uchun savollar.

1.Saxifa yaratishda gipermatli murojaat teglari va parametrlaridan foydalanish.

Labaratoriya ishi 3. HTML da grafikani ishlatish.Grafik fyvllarning formatlari.Jadvallarni tasvirlash vositalari.

Labaratoriya mashg'ulotlar rejasi

Fan: " WEB ga yo'naltirilgan dasturlash".

O'quv soati: 2 s. (labaratoriya)

O'quv mashg'ulotlar turi: kartochka, topshiriq, o'quv materiallar va metodik qullanma vositasi bilan labaratoriya mashg'ulotlar.

O'quv mashg'ulotlar rejasi:

- o'quv masalalari.
- Dasturlar tuzish.
- Yakuniy tahlil

O'quv mashg'ulotlar maqsadi:

WEB caxifa yaratish vositasi bilan nazariy bilimlarni labaratoriya mashg'ulotlar bilan chuqurlashtirish

O'quv mashg'ulotlar vazifasi:

- *o'qituvchi:* mavzu bo'yicha olgan bilimlarni sistemalashtirish va mustahkamlash
- *rivojlantiruvchi:* o'rganish tajribasini oshirish,WEB saytlar yaratish nazariyasini o'rganish, analiz va o'rganish natijalarini umumlashtirish mahoratini rivojlantirish; student ijodiy mahoratini shakllantirish;
- *tarbiyaviy:* mustaqil izlanish mahoratini uyg'otish ; jamoa bilan ish yuritish qoidalariga bo'ysunish. Fanga qiziqishni rivojlantirish, ma'suliyatni his qilish , mehnasevarlik, individual ishni kollektiv bilan moslashni o'rgatish.

O'qitish texnologiyasi:

- *o'qitish metodlari*: individual savol-javob; birga o'qitish; o'quv qo'llanmalarga asoslanib dasturlar tuzish.
- *o'qitish shakllari*: individual, kollektiv.
- *o'qitish vositalari*: daftarda va dockada, kompyuterda dastur tuzish, metodik ishlanmalar va amaliy ko'rsatmalar
- *o'qitish shartlari*: auditoriya, kompyuter zali.
- *monitoring va baholash*: og'zaki nazorat, individual savol-javob, material tushuntirilishi, nazorat ishi.

Pedagogik masalalar :

- mavzu bo'yicha bilimlarni mustahkamlash uchun o'rganuvchilarni anglash faoliyatini tashkillashtirish
- namuna bo'yicha amaliyotda bilimlarni mustahkamlash;
- mustaqil dasturlashni o'rganishni shakllantirish;

O'quv faoliyati natijalari:

- kurs mavzulari bo'yicha bilimlarni sistemalashtirish va mustahkamlashtirish;
- o'rgangan tushunchalar bilan amaliy mashg'ulotlarda ishlay olish;
- dastur tuzishda terminalogiyalarni va tushunchalarni qo'llashni mustaqil o'rganish mahorati;
- mustaqil dastur tuzish mahoratini oshirish;
- tajriba natijalarini analiz qila olish;

1.2 Laboratoriya mashg'ulotning xronologik xaritasi.

1 bosqich. O'quv mashg'ulotlarga kirish (10 daqiqa);

- *o'qituvchi faoliyati*: tayyorgarlikni tekshirish (konspektning mavjudligi; tayyorgarlik, qat'iyatlik va aniqlik, davomat); zarur materillarni tarqatish (metodik qo'llanmalar, kartochkalar); laboratoriya darsning maqsadi va mavzuni aytish; o'quv darsining rejasi bilan tanishtirish, tushuncha va jummlalar; adabiyotlar ruyxati; Reyting-kontrol sistemasi bilan tanishtirish; joriy nazorat baholash mezonlari; o'quv ishlari yakunlarining rejalarini taqdimlash;
- *talaba faoliyati*: o'quv joyini tayyorlash (o'quvchilarning borligi; tashqi ko'rinish; uquv va tarqatma materiallar); mavzu bilan tanishuv va o'quv dars maqsadi; o'quv materialni qabul qilishga tayyorgarlik;
- *qabul qilish shakli metodlari*: og'zaki nazorat, individual savol-javob; obyektlar bilan ishlash; konspektlash; prezentasiya

2 bosqich. Asosiy qism (60 daqiqa);

- *o'qituvchi faoliyati*: mavzuni kiritish, Web dizaynni o'rganish bilan bog'liq oldingi mavzuni eslashni taklif yetish; laboratoriya mashg'ulotlar matnini tarqatish; qo'shimcha adabiyotlarda tushunchalar berish; ish usullari bilan tanishtirish; mashg'ulotlar tarqatish; tushunarsiz savollarni aniqlab, ularni yechimi topishga yordamlash; gruppalarda ishlashni tashkillash; natijalarni muhokamashtirish;
- *talaba faoliyati*: oldingi mavzu bo'yicha bilimlarni mustahkamlash; quloq solish, yozib olish; tushunchalar va terminlarni aytish; savol berishadi va muhokamalashishadi, aniqlashtirishadi; gruppalarda ishlashadi, olingan natijalar muhokamasiga qatnashishadi
- *qabul qilish shakli metodlari*: og'zaki nazorat, grupalarda individual savol-javob; tuzilgan dasturlarni daftarga yozib olish, prezentasiya

3 bosqich. Yakuniy qism(10 daqiqa)

- *o'qituvchi faoliyati*: mavzu bo'yicha xulosa chiqarish; talabalarni fikrini bir joyga jamlash; qilingan ishlarning muhimligini aytib o'tish; javob bergan talabalarni ishini baholash; o'quv darsning maqsadiga erishish darajasini baholash va analizlashtirish; mustaqil ishlar topshiriqlari
- *talaba faoliyati*: ish analizi; yo'l qo'yilgan xatolarni aniqlash va analizlash; berilgan mustaqil ishlarni yozib olishadi;

- *qabul qilish shakli metodlari*: guruhda va individual ishlash; mustaqil ishlar uchun daftar tutish.

1.3 O'quv-uslubiy qo'llanma

O'quv mashg'ulotlar rejasi:

- metodik qullanmalar va topshiriqlar bilan ishlash
- Amaliy darslar uchun daftar tutish
- o'quv topshiriqlar
- amaliy ishlarni topshirish

1.3.17 Misol va mashqlar namoishi (prezentasiya)

1. Dastur tuzishda grafik fayllarni o'rnatish.

2. Dastur tuzishda jadvalt tuzish atributlari va elementlaridan foydalanish.

1.3.18 O'quv mashqlar

- Teglardan foydalanish jarayonini o'rganing
- Teglardan foydalangan xolda dastur tuzing
- shu mavzuni nazariyasini o'qib oling

Uyga vazifa

1. Mavzuda o'tilgan teglar va parametrlardan foydalanib saxifada jadval yarating.

1.3.19 Tavsiya etiladigan adabiyotlar

Adabiyotlar ro'yxati

Asosiy adabiyotlar

17. Matrosov S.Ch. i dr. HTML 4.0 v podlinnike. BHV-SPb, 2000. 672 s.
18. Uilton P. JAVASCRIPT. Основы. Simvol-plyus. 2002. 1056 s.
19. Kingli-Xyu E., Kingli-Xyu K. JAVASCRIPT 1.5: Uchebnyy kurs. Piter. 1-ye izdaniye. 2002.
20. Tomson L., Velling L. Razrabotka Web-prilojeniy na PHP i MySQL. - K.: "DiaSoft", 2001. - 672 s.

Qo'shimcha adabiyotlar

29. Speynauer S., Kuersia V. Spravochnik Web-mastera. - K: "BHV", 1997. - 368 s.
30. Brandenbau. JAVASCRIPT. Sbornik reseptov dlya professionalov. SPb. 2001.
31. Ratshiller T., Gerken T. PHP4: razrabotka Web-prilojeniy. Piter, 2001. - 384 s.
32. Yarger R., Riz Dj., King T. MySQL i mSQL. Bazy dannyx dlya nebolshix predpriyatiy i Interneta. - SPb: Simvol-Plyus, 2000 - 560 s.
33. Xilayer S., Mizik D. Programirovaniye Active Server Pages. - M: "Russkaya redaktsiya", 1999. - 296 s.
34. Xolzner S. Perl: spetsialnyy spravochnik. - SPb: "Piter". 2000. - 496 s.
35. Shvars R., Kristiansen T. Izuchayem Perl. - K: "BHV", 2000. - 320 s.

1.3.20 Mavzu bo'yicha yangi tushunchalar uchun savollar.

1.Saxifa yaratishda jadval teglari va parametrlaridan foydalanish.

Labaratoriya ishi 4. Brauzer oynalarini yaratish.Freymlar bilan ishlash.

Labaratoriya mashg'ulotlar rejasi

Fan: “ WEB ga yo'naltirilgan dasturlash“.

O'quv soati: 2 s. (labaratoriya)

O'quv mashg'ulotlar turi: kartochka, topshiriq, o'quv materiallar va metodik qullanma vositasi bilan labaratoriya mashg'ulotlar.

O'quv mashg'ulotlar rejasi:

- o'quv masalalari.
- Dasturlar tuzish.
- Yakuniy tahlil

O'quv mashg'ulotlar maqsadi:

WEB caxifa yaratish vositasi bilan nazariy bilimlarni labaratoriya mashg'ulotlar bilan chuqurlashtirish

O'quv mashg'ulotlar vazifasi:

- *o'qituvchi:* mavzu bo'yicha olgan bilimlarni sistemalashtirish va mustahkamlash
- *rivojlantiruvchi:* o'rganish tajribasini oshirish, WEB saytlar yaratish nazariyasini o'rganish, analiz va o'rganish natijalarini umumlashtirish mahoratini rivojlantirish; student ijodiy mahoratini shakllantirish;
- *tarbiyaviy:* mustaqil izlanish mahoratini uyg'otish ; jamoa bilan ish yuritish qoidalariga bo'ysunish. Fanga qiziqishni rivojlantirish, ma'suliyatni his qilish , mehnasevarlik, individual ishni kollektiv bilan moslashni o'rgatish.

O'qitish texnologiyasi:

- *o'qitish metodlari:* individual savol-javob; birga o'qitish;o'quv qo'llanmalarga asoslanib dasturlar tuzish.
- *o'qitish shakllari:* individual, kollektiv.
- *o'qitish vositalari:* daftarda va dockada, kompyuterda dastur tuzish, metodik ishlanmalar va amaliy ko'rsatmalar
- *o'qitish shartlari:* auditoriya, kompyuter zali.
- *monitoring va baholash:* og'zaki nazorat, individual savol-javob , material tushuntirilishi, nazorat ishi.

Pedagogik masalalar :

- mavzu bo'yicha bilimlarni mustahkamlash uchun o'rganuvchilarni anglash faoliyatini tashkillashtirish
- namuna bo'yicha amaliyotda bilimlarni mustahkamlash;
- mustaqil dasturlashni o'rganishni shakllantirish;

O'quv faoliyati natijalari:

- kurs mavzulari bo'yicha bilimlarni sistemalashtirish va mustahkamlashtirish;
- o'rgangan tushunchalar bilan amaliy mashgulotlarda ishlay olish;
- dastur tuzishda terminalogiyalarni va tushunchalarni qo'llashni mustaqil o'rganish mahorati;
- mustaqil dastur tuzish mahoratini oshirish;
- tajriba natijalarini analiz qila olish;

1.2 Labaratoriya mashg'ulotning xronologik xaritasi.

1 bosqich. O'quv mashg'ulotlarga kirish (10 daqiqa);

- *o'qituvchi faoliyati:* tayyorgarlikni tekshirish (konspektning mavjudligi; tayyorgarlik, qatiyatlik va aniqlik, davomat); zarur materillarni tarqatish (metodik qo'llanmalar,kartochkalar);

laboratoriya darsning maqsadi va mavzuni aytish ; o'quv darsining rejasi bilan tanishtirish, tushuncha va jumlar; adabiyotlar ruyxati; Reyting-kontrol sistemasi bilan tanishtirish; joriy nazorat baholash mezonlari;o'quv ishlari yakunlarining rejalarini taqdimlash;

- *talaba faoliyati:* o'quv joyini tayyorlash (o'quvchilarning borligi; tashqi ko'rinish; uquv va tarqatma materiallar); mavzu bilan tanishuv va o'quv dars maqsadi; o'quv materialni qabul qilishga tayorgarlik;
- *qabul qilish shakli metodlari:* og'zaki nazorat, individual savol-javob; obyektlar bilan ishlash; konspektlash; prezentasiya

2 bosqich. Asosiy qism (60 daqiqa);

- *o'qituvchi faoliyati:* mavzuni kiritish, Web dizaynni o'rganish bilan bog'liq oldingi mavzuni eslashni taklif yetish; laboratoriya mashg'ulotlar matnini tarqatish; qo'shimcha adabiyotlarda tushunchalar berish; ish usullari bilan tanishtirish; mashg'ulotlar tarqatish; tushunarsiz savollarni aniqlab, ularni yechimi topishga yordamlash; gruppalarda ishlashni tashkillash; natijalarni muhokamalashtirish;

- *talaba faoliyati:* oldingi mavzu bo'yicha bilimlarni mustahkamlash; quloq solish, yozib olish; tushunchalar va terminlarni aytish; savol berishadi va muhokamalashishadi, aniqlashtirishadi; gruppalarda ishlashadi, olingan natijalar muhokamasiga qatnashishadi

- *qabul qilish shakli metodlari:* og'zaki nazorat, grupalarda individual savol-javob; tuzilgan dasturlarni daftarga yozib olish, prezentasiya

3 bosqich. Yakuniy qism(10 daqiqa)

- *o'qituvchi faoliyati:* mavzu bo'yicha xulosa chiqarish; talabalarni fikrini bir joyga jamlash; qilingan ishlarning muhimligini aytib o'tish; javob bergan talabalarni ishini baholash; o'quv darsning maqsadiga erishish darajasini baholash va analizlashtirish; mustaqil ishlar topshiriqlari

- *talaba faoliyati:* ish analizi; yo'l qo'yilgan xatolarni aniqlash va analizlash; berilgan mustaqil ishlarni yozib olishadi;

- *qabul qilish shakli metodlari:* guruhda va individual ishlash; mustaqil ishlar uchun daftar tutish.

1.3 O'quv-uslubiy qo'llanma

O'quv mashg'ulotlar rejasi:

- metodik qullanmalar va topshiriqlar bilan ishlash
- Amaliy darslar uchun daftar tutish
- o'quv topshiriqlar
- amaliy ishlarni topshirish

1.3.21 Misol va mashqlar namoishi (prezentasiya)

1.Dastur tuzishda freymlar yaratish.

2.Dastur tuzishda freym atributlari va elementlaridan foydalanish.

1.3.22 O'quv mashqlar

- Teglardan foydalanish jarayonini o'rganing
- Teglardan foydalangan xolda dastur tuzing
- shu mavzuni nazariyasini o'qib oling

Uyga vazifa

1. Mavzuda o'tilgan teglar va parametrlardan foydalanib saxifada freym yarating.

1.3.23 Tavsiya etiladigan adabiyotlar

Adabiyotlar ro'yxati

Asosiy adabiyotlar

21. Matrosov S.Ch. i dr. HTML 4.0 v podlinnike. BHV-SPb, 2000. 672 s.
22. Uilton P. JAVASCRIPT. Основы. Simvol-plyus. 2002. 1056 s.
23. Kingli-Xyu E., Kingli-Xyu K. JAVASCRIPT 1.5: Uchebnyy kurs. Piter. 1-ye izdaniye. 2002.
24. Tomson L., Velling L. Razrabotka Web-prilojeniy na PHP i MySQL. - K.: "DiaSoft", 2001. - 672 s.

Qo'shimcha adabiyotlar

36. Speynauer S., Kuersia V. Spravochnik Web-mastera. - K: "BHV", 1997. - 368 s.
37. Brandenbau. JAVASCRIPT. Sbornik reseptov dlya professionalov. SPb. 2001.
38. Ratshiller T., Gerken T. PHP4: razrabotka Web-prilojeniy. Piter, 2001. - 384 s.
39. Yarger R., Riz Dj., King T. MySQL i mSQL. Bazy dannyx dlya nebolshix predpriyatiy i Interneta. - SPb: Simvol-Plyus, 2000 - 560 s.
40. Xilayer S., Mizik D. Programirovaniye Active Server Pages. - M: "Russkaya redaktsiya", 1999. - 296 s.
41. Xolzner S. Perl: spetsialnyy spravochnik. - SPb: "Piter". 2000. - 496 s.
42. Shvars R., Kristiansen T. Izuchayem Perl. - K: "BHV", 2000. - 320 s.

1.3.24 Mavzu bo'yicha yangi tushunchalar uchun savollar.

1.Freytm yaratishda ro'yxat teglari va parametrlaridan foydalanish.

Labaratoriya ishi 5. Xodisalarga ishlov berish usullari.Form konteyneri.HTML da grafik tasvirlar bilan ishlash.

Labaratoriya mashg'ulotlar rejasi

Fan: " WEB ga yo'naltirilgan dasturlash".

O'quv soati: 2 s. (labaratoriya)

O'quv mashg'ulotlar turi: kartochka, topshiriq, o'quv materiallar va metodik qullanma vositasi bilan labaratoriya mashg'ulotlar.

O'quv mashg'ulotlar rejasi:

- o'quv masalalari.
- Dasturlar tuzish.
- Yakuniy tahlil

O'quv mashg'ulotlar maqsadi:

WEB caxifa yaratish vositasi bilan nazariy bilimlarni labaratoriya mashg'ulotlar bilan chuqurlashtirish

O'quv mashg'ulotlar vazifasi:

- *o'qituvchi:* mavzu bo'yicha olgan bilimlarni sistemalashtirish va mustahkamlash
- *rivojlantiruvchi:* o'rganish tajribasini oshirish,WEB saytlar yaratish nazariyasini o'rganish, analiz va o'rganish natijalarini umumlashtirish mahoratini rivojlantirish; student ijodiy mahoratini shakllantirish;
- *tarbiyaviy:* mustaqil izlanish mahoratini uyg'otish ; jamoa bilan ish yuritish qoidalariga bo'syunish. Fanga qiziqishni rivojlantirish, ma'suliyatni his qilish , mehnasevarlik, individual ishni kollektiv bilan moslashni o'rgatish.

O'qitish texnologiyasi:

- *o'qitish metodlari*: individual savol-javob; birga o'qitish; o'quv qo'llanmalarga asoslanib dasturlar tuzish.
- *o'qitish shakllari*: individual, kollektiv.
- *o'qitish vositalari*: daftarda va dockada, kompyuterda dastur tuzish, metodik ishlanmalar va amaliy ko'rsatmalar
- *o'qitish shartlari*: auditoriya, kompyuter zali.
- *monitoring va baholash*: og'zaki nazorat, individual savol-javob, material tushuntirilishi, nazorat ishi.

Pedagogik masalalar :

- mavzu bo'yicha bilimlarni mustahkamlash uchun o'rganuvchilarni anglash faoliyatini tashkillashtirish
- namuna bo'yicha amaliyotda bilimlarni mustahkamlash;
- mustaqil dasturlashni o'rganishni shakllantirish;

O'quv faoliyati natijalari:

- kurs mavzulari bo'yicha bilimlarni sistemalashtirish va mustahkamlashtirish;
- o'rgangan tushunchalar bilan amaliy mashg'ulotlarda ishlay olish;
- dastur tuzishda terminalogiyalarni va tushunchalarni qo'llashni mustaqil o'rganish mahorati;
- mustaqil dastur tuzish mahoratini oshirish;
- tajriba natijalarini analiz qila olish;

1.2 Laboratoriya mashg'ulotning xronologik xaritasi.

1 bosqich. O'quv mashg'ulotlarga kirish (10 daqiqa);

- *o'qituvchi faoliyati*: tayyorgarlikni tekshirish (konspektning mavjudligi; tayyorgarlik, qatiyatlik va aniqlik, davomat); zarur materillarni tarqatish (metodik qo'llanmalar, kartochkalar); laboratoriya darsning maqsadi va mavzuni aytish; o'quv darsining rejasi bilan tanishtirish, tushuncha va jummlalar; adabiyotlar ruyxati; Reyting-kontrol sistemasi bilan tanishtirish; joriy nazorat baholash mezonlari; o'quv ishlari yakunlarining rejalarini taqdimlash;
- *talaba faoliyati*: o'quv joyini tayyorlash (o'quvchilarning borligi; tashqi ko'rinish; uquv va tarqatma materiallar); mavzu bilan tanishuv va o'quv dars maqsadi; o'quv materialni qabul qilishga tayyorgarlik;
- *qabul qilish shakli metodlari*: og'zaki nazorat, individual savol-javob; obyektlar bilan ishlash; konspektlash; prezentasiya

2 bosqich. Asosiy qism (60 daqiqa);

- *o'qituvchi faoliyati*: mavzuni kiritish, Web dizaynni o'rganish bilan bog'liq oldingi mavzuni eslashni taklif yetish; laboratoriya mashg'ulotlar matnini tarqatish; qo'shimcha adabiyotlarda tushunchalar berish; ish usullari bilan tanishtirish; mashg'ulotlar tarqatish; tushunarsiz savollarni aniqlab, ularni yechimi topishga yordamlash; gruppalarda ishlashni tashkillash; natijalarni muhokamashtirish;
- *talaba faoliyati*: oldingi mavzu bo'yicha bilimlarni mustahkamlash; quloq solish, yozib olish; tushunchalar va terminlarni aytish; savol berishadi va muhokamalashishadi, aniqlashtirishadi; gruppalarda ishlashadi, olingan natijalar muhokamasiga qatnashishadi
- *qabul qilish shakli metodlari*: og'zaki nazorat, grupalarda individual savol-javob; tuzilgan dasturlarni daftarga yozib olish, prezentasiya

3 bosqich. Yakuniy qism(10 daqiqa)

- *o'qituvchi faoliyati*: mavzu bo'yicha xulosa chiqarish; talabalarni fikrini bir joyga jamlash; qilingan ishlarning muhimligini aytib o'tish; javob bergan talabalarni ishini baholash; o'quv darsning maqsadiga erishish darajasini baholash va analizlashtirish; mustaqil ishlar topshiriqlari
- *talaba faoliyati*: ish analizi; yo'l qo'yilgan xatolarni aniqlash va analizlash; berilgan mustaqil ishlarni yozib olishadi;

- *qabul qilish shakli metodlari*: guruhda va individual ishlash; mustaqil ishlar uchun daftar tutish.

1.3 O'quv-uslubiy qo'llanma

O'quv mashg'ulotlar rejasi:

- metodik qullanmalar va topshiriqlar bilan ishlash
- Amaliy darslar uchun daftar tutish
- o'quv topshiriqlar
- amaliy ishlarni topshirish

1.3.25 Misol va mashqlar namoishi (prezentasiya)

- 1.Xodisalarga ishlov berish usullari.
- 2.Dastur tuzishda form konteyneridan, atributlari va elementlaridan foydalanish.

1.3.26 O'quv mashqlar

- Teglardan foydalanish jarayonini o'rganing
- Teglardan foydalangan xolda dastur tuzing
- shu mavzuni nazariyasini o'qib oling

Uyga vazifa

1. Mavzuda o'tilgan teglar va parametrlardan foydalanib saxifada dastur yarating.

1.3.27 Tavsiya etiladigan adabiyotlar

Adabiyotlar ro'yxati

Asosiy adabiyotlar

25. Matrosov S.Ch. i dr. HTML 4.0 v podlinnike. BHV-SPb, 2000. 672 s.
26. Uilton P. JAVASCRIPT. Основы. Simvol-plyus. 2002. 1056 s.
27. Kingli-Xyu E., Kingli-Xyu K. JAVASCRIPT 1.5: Uchebnyy kurs. Piter. 1-ye izdaniye. 2002.
28. Tomson L., Velling L. Razrabotka Web-prilozheniy na PHP i MySQL. - K.: "DiaSoft", 2001. - 672 s.

Qo'shimcha adabiyotlar

43. Speynauer S., Kuersia V. Spravochnik Web-mastera. - K: "BHV", 1997. - 368 s.
44. Brandenbau. JAVASCRIPT. Sbornik reseptov dlya professionalov. SPb. 2001.
45. Ratshiller T., Gerken T. PHP4: razrabotka Web-prilozheniy. Piter, 2001. - 384 s.
46. Yarger R., Riz Dj., King T. MySQL i mSQL. Базы данных dlya nebolshix predpriyatiy i Interneta. - SPb: Simvol-Plyus, 2000 - 560 s.
47. Xilayer S., Mizik D. Programmirovaniye Active Server Pages. - M: "Russkaya redaktsiya", 1999. - 296 s.
48. Xolzner S. Perl: spetsialnyy spravochnik. - SPb: "Piter". 2000. - 496 s.
49. Shvars R., Kristiansen T. Izuchayem Perl. - K: "BHV", 2000. - 320 s.

1.3.28 Mavzu bo'yicha yangi tushunchalar uchun savollar.

- 1.Saxifa yaratishda form konteyneri va parametrlaridan foydalanish.

ASOSIY ADABIOTLAR

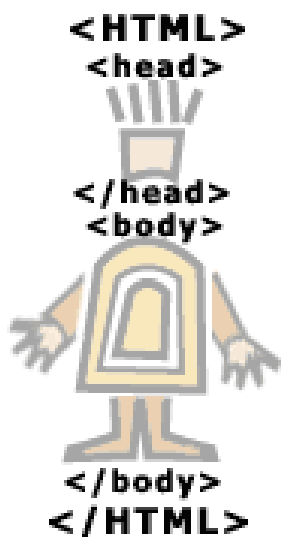
1. Matrosov S.Ch. i dr. HTML 4.0 v podlinnike. BHV-SPb, 2000. 672 s.
2. Uilton P. JAVASCRIPT. Основы. Simvol-plyus. 2002. 1056 s.
3. Kingli-Xyu E., Kingli-Xyu K. JAVASCRIPT 1.5: Uchebnyy kurs. Piter. 1-ye izdaniye. 2002.
4. Tomson L., Velling L. Razrabotka Web-prilojeniy na PHP i MySQL. - K.: "DiaSoft", 2001. - 672 s.

Qo'shimcha adabiyotlar

1. Speynauer S., Kuersia V. Spravochnik Web-mastera. - K: "BHV", 1997. - 368 s.
2. Brandenbau. JAVASCRIPT. Sbornik reseptov dlya professionalov. SPb. 2001.
3. Ratshiller T., Gerken T. PHP4: razrabotka Web-prilojeniy. Piter, 2001. - 384 s.
4. Yarger R., Riz Dj., King T. MySQL i mSQL. Bazy dannykh dlya nebolshix predpriyatiy i Interneta. - SPb: Simvol-Plyus, 2000 - 560 s.
5. Xilayer S., Mizik D. Programmirovaniye Active Server Pages. - M: "Russkaya redaksiya", 1999. - 296 s.
6. Xolzner S. Perl: spetsialnyy spravochnik. - SPb: "Piter". 2000. - 496 s.
7. Shvars R., Kristiansen T. Izuchayem Perl. - K: "BHV", 2000. - 320 s.

TARQATMA MATERIALLAR

web sahifaga birinchi qadam


```
<html>
<head>
<title> Mening birinchi veb sahifam
</title>
</head>
<body>
Assalomu alaykum, bu Mening birinchi veb
sahifam.
<br>
Hush kelibsiz! :)
</body>
</html>
```

**Qo'shimcha
Ma'lumot**

**<head> </head> - Hujjat boshi
<body> </body> - Hujjat tanasi**

Sahifada matnga rang berish


```
<html>
<head>
<title> Mening birinchi veb sahifam
</title>
</head>
<body>
<body text="#336699">
Assalomu alaykum, bu Mening birinchi veb
sahifam.
<br>
<font color="#CC0000"> Hush kelibsiz! :)
</font>
</body>
</html>
```

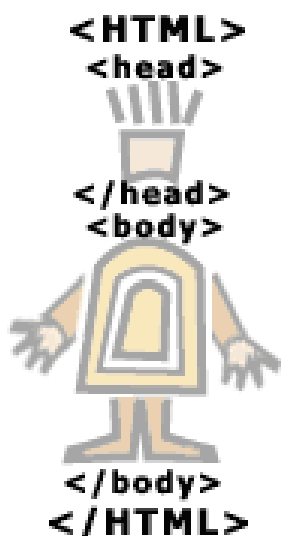
WEB sahifa fon rangini kiritish


```
<html>
<head>
<title> Mening birinchi veb sahifam
</title>
</head>
<body>
<body text="#336699"> bgcolor="#000000">
Assalomu alaykum, bu Mening birinchi veb
sahifam.
<br>
<font color="#CC0000"> Hush kelibsiz! :)
</font>
</body>
</html>
```

WEB sahifada matnni joylashtirish


```
<html>
<head>
<title> Mening birinchi veb sahifam
</title>
</head>
<body>
<body text="#336699"> bgcolor="#000000">
<p align="center">
Assalomu alaykum, bu Mening birinchi veb
sahifam.
<br>
<font color="#CC0000"> Hush kelibsiz! :)
</font>
</body>
</html>
```

Asosiy adabiyotlar

ATAMALAR, ILOVA

HTML TILINING ASOSIY TEGGLARI

Asosiy teglar.

`<html></html>` Web sahifani ko'ruvchi dasturga bu hujjatning HTML hujjat ekanligini ko'rsatadi.

`<head></head>` Hujjatda tasvirlanmaydigan har xil ma'lumotlarning joylashish o'rnini ko'rsatadi. Bu yerda hujjatning nomlanish tegi va qidiruv mashinalari uchun teg joylashadi. Bundan tashqari JavaScript funksiyalari ham shu yerda joylashadi.

`<body></body>` hujjatning ko'rinuvchi ya'ni asosiy qismini bildiradi.

Sarlavha tegi.

`<title></title>` brauzer sarlavhasiga hujjat nomini joylashtiradi. **Hujjat asosiy qismining atributlari.**

`<body bgcolor=?>` RRGGBB ko'rinishida rang qiymatini qo'llab hujjat foni rangini o'rnatadi. Misol: FF0000 – qizil rang.

`<body text=?>` Rang qiymatini RRGGBB ko'rinishida qo'llab hujjatdagi matn rangini o'rnatadi. Misol: 000000 – qora rang.

`<body link=?>` Rang qiymatini RRGGBB ko'rinishida qo'llab hujjatdagi gipermurojaat rangini o'rnatadi. Misol: 00FF00 - yashil rang.

`<body vlink=?>` Rang qiymatini RRGGBB ko'rinishida qo'llab hujjatdagi foydalanilgan gipermurojaat rangini o'rnatadi.

Misol: 333333 – kulrang rang.

`<body alink=?>` Gipermurojaatning bosilayotgandagi rangini o'rnatadi.

Matnni formatlashda ishlatiladigan teglar.

`<pre></pre>` Oldindan formatlangan matnni tasvirleydi.

`<h1></h1>` ENG KATTA sarlavha hosil qiladi.

`<h6></h6>` eng kichik sarlavha hosil qiladi.

`<b></b>` qalin shrift hosil qiladi.

`<i></i>` qiya shrift hosil qiladi.

`<tt></tt>` Yozuv mashinkasirikiga o'xshash shrift hosil qiladi.

`<cite></cite>` sitata uchun ishlatiladigan shrift hosil qiladi. Odatda qiya yozilgan shrift ishlatiladi.

`<em></em>` matndagi so'zni alohida ajratib ko'rsatadi. (qiya yoki qalin matn)

`<strong></strong>` matnning muhim qismlarini belgilashda ishlatiladi. (qiya yoki qalin matn).

`<font size=?></font>` 0 dan 7 gacha bo'lgan oraliqda matn o'lchamini o'rnatadi. `<font color=?></font>` Rang qiymatini RRGGBB ko'rinishida qo'llab hujjatdagi matn rangini o'rnatadi.

Gipermurojaatlar.

`<a href="URL"></a>` Boshqa bir Web hujjatga yoki joriy hujjatning biror bir qismiga gipermurojaat hosil qiladi.

`<a href="mailto:EMAIL"></a>` Elektron xat yozish uchun ishlatiladigan dasturga murojaatni hosil qiladi.

`<a name="NAME"></a>` Hujjatdagi matn qismini gipermurojaat qilish maqsadida belgilaydi.

`<a href="#NAME"></a>` Joriy hujjatning qismiga gipermurojaat hosil qilish.

Formatlash.

`<p>` yangi abzas hosil qiladi.

`<p align=?>` *left*, *right*, yoki *center* qiymatlarni qo'llab abzasni tekislash.

`<br>` yangi satrdan boshlash.

`<blockquote></blockquote>` Matnning ikkala tomonidan bo'sh joy ajratadi. `<dl></dl>` aniqlovchi ro'yxat hosil qiladi.

`<dt>` ro'yxatdagi har bir termini aniqlaydi.

`<dd>` ro'yxat bandiga izoh berish.

`<ol></ol>` raqamli ro'yxat hosil qiladi.

`<li>` ro'yxatdagi har bir elementni aniqlaydi va tartib raqam beradi.

`<ul></ul>` raqamlanmagan ro'yxat beradi.

`<li>` Ro'yxatdagi har bir elementni aniqlaydi.

`<div align=?>` HTML hujjatlarda matnli bloklarni formatlash.

Grafik elementlar.

`` HTML hujjatga grafik tasvir qo'shish.

`` *left*, *right*, *center*; *bottom*, *top*, *middle* qiymatlarini qo'llab tasvirni hujjatning biror tomoniga tekislash.

`` Tasvir atrofi ramkasi qalinligini o'rnatadi.

`<hr>` HTML hujjatga gorizontaal chiziq qo'shish.

`<hr size=?>` Chiziqning qalinligini o'rnatish.

`<hr width=?>` Chiziq enini piksel yoki prosentlarda o'rnatish.

`<hr noshade>` Chiziq soyasini yo'qotish.

`<hr color=?>` Chiziqqa ma'lum bir rang berish. Qiymati RRGGBB.

Jadvallar.

`<table></table>` jadval hosil qilish.

`<tr></tr>` jadvaldagi satrlarni aniqlash.

`<td></td>` jadvaldagi alohida yacheykani aniqlash.

`<th></th>` jadval sarlavhasini aniqlash.

Jadval atributlari

`<table border=#>` Jadval ramkasi qalinligini berish.

`<table cellpadding=#>` Jadval yacheykalari orasidagi masofani berish.

`<table cellspacing=#>` jadval qiymatlari va ramkasi orasidagi masofani berish.

`<table width=#>` jadval enini piksellarda yoki hujjat eniga nisbatan foizlarda berish.

`<tr align=?>` yoki `<td align=?>` *left*, *center*, yoki *right* qiymatlarini qo'llab jadvalda yacheykalarni tekislash.

`<tr valign=?>` yoki `<td valign=?>` *top*, *middle*, yoki *bottom* qiymatlarini qo'llab jadval yacheykalarini vertikal bo'yicha tekislash.

`<td colspan=#>` Bitta yacheykaga birlashgan ustunlar sonini ko'rsatish. (jimlik bo'yicha =1)

`<td rowspan=#>` Bitta yacheykaga birlashgan satrlar sonini ko'rsatish. (jimlik bo'yicha =1)

`<td nowrap>` brauzerga jadval yacheykasidagi satrni ko'chirishni taqiqlaydi.

Freymlar.

`<frameset></frameset>` Hujjatda freym yaratish.

`<frameset rows="value,value">` Freymning gorizontalar bo'yicha o'lchamlar nisbati.

`<frameset cols="value,value">` Freymning vertikal bo'yicha o'lchamlar nisbati.

`<frame>` Freymda hosil qilinadigan obyektini aniqlaydi.

`<noframes></noframes>` Bu teglar orasida yozilgan ma'lumot brauzer tomonidan freym texnologiyasi tushunilmagan holatda ekranda paydo bo'ladi.

Freymlar atributlari.

`<frame src="URL">` Freymda tasvirlanishi kerak bo'lgan HTML hujjatni aniqlash.

`<frame name="name">` Freym nomini aniqlash.

`<frame marginwidth=#>` freymning o'ng va chap tomonlaridan bo'sh joy qoldirish.

`<frame marginheight=#>` freymning yuqori va quyi tomonlaridan bo'sh joy qoldirish.

`<frame scrolling=VALUE>` foydalanuvchiga freymdagi o'tkazish yo'lakchasi (lineyka prokrutki)ni boshqarish imkonini berish.

`<frame noresize>` freym o'lchamlarining o'zgarishini ta'minlash.

Formalar.

`<form></form>` forma hosil qilish.

`<select multiple name="NAME" size=?></select>` Yo'lakchali menyu yaratish.

`<option>` menyuning har bir alohida elementini ko'rsatish.

`<select name="NAME"></select>` Yo'lakchasiz menyu yaratish.

`<textarea name="NAME" cols=40 rows=8></textarea>` Matn kiritish uchun ko'p satrli maydon yaratish

`<input type="checkbox" name="NAME">` Bayroqchalar (*checkboxes*) hosil qilish.

`<input type="radio" name="NAME" value="x">` Ulagich (*radio*) hosil qilish.

`<input type="text" name="foo" size=20>` matn kiritish uchun satr xosil qilish.

`<input type="submit" value="NAME">` "Qabul qilish" tugmasini hosil qilish.

`<input type="image" border=0 name="NAME" src="name.gif">` "Qabul qilish" tugmasi uchun tasvirdan foydalanish.

`<input type="reset">` "Bekor qilish" tugmasini hosil qilish.

Standart bayonnoma (protokol)lar nomlari		
Nomi	Mazmuni	IP porti
File	Server yoki mijozning diskli fayllari.	
ftp	Fayl jo'natish bayonnomasi (FTP, File Transfer Protocol)	20, 21
Gopher	Gopher va Gopher+ bayonnomalari	
http	Gipermatn jo'natish bayonnomasi (HTTP, HyperText Transfer Protocol)	80
mailto	Elektron pochta (SMTP, Simple Mail Transfer Protocol)	25
News	USENET yangiliklar guruhi	144

nntp	NNTP murojaati bilan USENET yangiliklar guruhi (Network News Transfer Protocol)	119
prospero	Prospero kataloglar xizmati	
telnet	TELNET interaktiv seanslari	23
wais	WAIS (Wide Area Information Servers) axborot tizimi	

Tashkilotlarning qayd qilingan tiplari	
com	Tijorat tashkilotlari
edu	Ta'lim muassasalari
int	Xalkaro tashkilotlar va ma'lumotlar bazasi
net	Tarmoq provayderlari kompyuterlari
org	Nodavlat va notijorat tashkilotlar
gov	AQSh hukumati tashkilotlari va muassasalari
mil	AQSh qurolli kuchlari

“Axborotlashtirish texnologiyalari” kafedrası

Nurmamatov Mehriddin Qahramonovich

Samarqand-2019